

Sosiaalitieteiden laitos
Helsingin yliopisto
Helsinki

JOURNALISMIN OBJEKTIVISUUS

PRAGMAATTINEN TIETOKÄSITYS JA RELATIVISMIIN
HAASTE MONIARVOISESSA MAAILMASSA

Aki Petteri Lehtinen

VÄITÖSKIRJA

Väitöskirja esitetään Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi yliopiston päärakennuksen auditoriumissa XII (Unioninkatu 34, 3. Kerros) perjantaina 3. kesäkuuta 2016 kello 12.

Helsinki 2016

Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 15 (2016)
Viestintä

© Aki Petteri Lehtinen

Painettua kirjaa myy:
Unigrafia Kirjakauppa
<http://kirjakauppa.unigrafia.fi/>
books@unigrafia.fi
PL 4 (Vuorikatu 3 A) 00014 Helsingin yliopisto

ISSN 2343-273X (painettu)
ISSN 2343-2748 (verkkojulkaisu)
ISBN 978-951-51-1075-6 (nid.)
ISBN 978-951-51-1076-3 (pdf)

Unigrafia
Helsinki 2016

TIIVISTELMÄ

Journalismin totuus ja objektiivisuus voivat pahoin käsitteinä ja käytännössä.

Maailman tapahtumia ja ilmiöitä voi valita aiheiksi, kehystää, selittää, tulkita, arvottaa ja esittää monin eri tavoin laatujournalismissakin. Perinteiset tiedolliset ohjenuorat objektiivisuudesta totuudenmukaisuuteen on haastettu filosofian tietoteorioissa, viestinnän tutkimuksessa ja journalismissa.

Konstruktionistiset ja relativistiset kritiikit pitävät ydinkäsitteitä tietopillisesti kestäättöminä ja käytännössä saavuttamattomina ideaaleina. Journalistista työtä ohjaavat vaihtoehtoiset tietokäsitykset voivat kuitenkin johtaa disinformaation ja propagandan sallivaan kaikki käy -relativismiin.

“Journalismin kriisi” onkin ehkä ensisijaisesti tiedollinen. Tutkimusten mukaan yleisöt yhä odottavat laatujournalismita analyttisyyttä, kriittisyyttä ja syvällisyyttä. Ne saattaisivat tukea journalismin elinehtoja: media-alustasta riippumatonta ajankohtaistiedon luotettavuutta ja uskottavuutta.

Toisaalta journalisteja velvoittavat totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen Journalistin ohjeet, joihin toimittajat ovat edelleen vahvasti sitoutuneet uuden empiirisen tutkimuksen perusteella. Journalismin toivotaan paljastavan ja selittävän tapahtumia, tekoja ja epäkohtia sekä tarjoavan ratkaisuehdotuksia yhteisöllisiin ja yksilöllisiin ongelmiin moniarvoisessa demokratiassa.

Väitöstutkimuksessa vastataan journalismin tiedolliseen kriisiin eli vahvimpiin konstruktionistisiin ja relativistisiin kritiikkeihin pragmatistisen tietokäsityksen pohjalta. Pragmaattisessa filosofiassa on hahmoteltu lupaavaa objektiivisuuskäsitystä relativismia vastaan. Se ei kuitenkaan vielä ole huomionnut journalismin demokraattisen erityisroolin vaatimuksia tai journalismin tutkimuksen käsitteellisiä tarpeita. Esitetty hahmotelma kärsii myös tieto-opillisista heikkouksista, joita tässä väitöstutkimuksessa korjataan vastaamalla kritiikkeihin journalismin ja sen tutkimuksen filosofialla.

Pragmaattinen objektiivisuus on kokonaisvaltainen tietokäsitys, jonka avulla selkeytetään 1) journalismin tiedollista autonomiaa suhteessa kilpaileviin ajankohtaisinformaation tuottajiin pluralistisessa libelariassa demokratiassa, 2) journalistien ammatillista itseymmärrystä ja tiedollista toimintaa ei-relativistisessa käsitteelliskäytännöllisessä viitekehyksessä sekä 3) journalismin ja sen tutkimuksen keinotekoista erottelua, jonka ylittäminen pragmaattisella tietokäsityksellä sekä sen soveltamisella journalismin tutkimuksessa ja käytännössä auttaa vastaamaan relativismin asettamiin tiedollisiin, eettisiin ja yhteiskunnallisiin houkutuksiin ja haasteisiin.

Pragmaattinen objektiivisuus keskittyy tiedonhankinnan menetelmään ja sitä ohjaaviin normeihin totuudenmukaisen tiedon tavoittelussa. Se tarjoaa käsitteelliskäytännöllisen ratkaisumallin journalismin ja sen tutkimuksen vaikeuksiin. Kehiteltävä malli pyrkii yhtäältä huomioimaan journalismin nykytilanteen ja toisaalta parantamaan tutkimuksellisia välineitä osana pitkäjänteisempää ja monialaista journalismin ja demokratian akateemista tutkimusprosessia, johon kiinteästi liittyvät myös läheisten humanististen ja yhteiskuntatieteellisten suuntausten perustavat kysymyksenasettelut.

ABSTRACT

Journalistic knowledge and its epistemological key concepts such as objectivity, truth and truthfulness have been widely criticized during the last decades. The main challenges posed to journalism as an epistemic practice and to journalism studies as an academic discipline have come from schools of thought emphasizing the post “linguistic turn” constructionism and the consequent relativism of all knowledge. In a pluralistic world of different conceptual schemes and conflicting values, the temptation to succumb to relativism has led to some strong arguments supporting constructionism – at the expense of the key concepts. Conceptual clarification of them is needed.

Journalism has been particularly vulnerable to these philosophical and practical critiques due to its focus on topical events, actions and phenomena, and to its lack of epistemic methodology and ethically justifiable norms. This trend threatens journalism’s epistemological and ethical autonomy as well as its identity in competition with several disinformative and downright propagandist media practices also dealing with current affairs.

However, the renunciation or replacement of the epistemological concepts in favour of alternative – more constructionism-friendly – concepts can lead to radical epistemological and ethical relativism that compromises the very idea of communication and mutual understanding of basic facts and values in pluralistic communities. It is equivocal how liberal democracies could function without a reference to a tribe-independent reality, social or material.

Concurrently, the Finnish audiences (citizens) wish journalism to provide critical, analytical and thoughtful knowledge, according to recent surveys. Epistemic credibility and trustworthiness as the social cornerstones of journalism, hence, seem to require an anti-relativist account of journalistic knowledge that recognizes the undeniable constructionist features of all epistemic activity while argumentatively denouncing their socially untenable relativistic consequences that also menace academic journalism studies.

In this dissertation, the challenges of relativism to journalism are addressed by developing a new comprehensive account of journalistic objectivity as a practical and norm-governed processual method of knowledge acquisition and representation. The concept of pragmatic objectivity offered includes the guiding norms, and sets truthfulness as its measurable aim in the context of liberal democracy. This project is based on philosophical pragmatism.

The research questions critically examined and pragmatically answered in the dissertation are 1) how can journalism as an epistemic practice remain epistemically and ethically autonomous in relation to its relativistic rivals in pluralistic liberal democracies, 2) how to improve and strengthen the professional self-understanding and epistemic action of journalists in an anti-relativist vein, and 3) how to overcome the artificial demarcation between journalism and its academic study that predisposes both to relativism.

Pragmatic objectivity and aspiration to truthfulness will provide solutions.

ESIPUHE

Nobel-palkittua Albert Camus'ta (1913–1960) pidettiin liian teoreettisena journalistiksi ja liian taiteellisena systemaattiseksi ajattelijaksi. Hän vaali totuutta, vapautta ja oikeudenmukaisuutta – ja loisti aikakautensa ideologisessa synkkyudessa häikäisevän itsenäisenä journalistina, filosofina ja romaanikirjailijana. Eksistentiaalismin Humprey Bogart: tough without a gun.

Yhdysvaltalainen uuspragmatisti Richard Rorty (1931–2007) oli luonut maineikkaan uran analyttisena filosofina. Vuonna 1979 hän sitten julkaisi teoksen *Philosophy and the Mirror of Nature*, jossa hän kirjoittaa elegantisti mutta systemaattisesti ajattelunsa vapaaksi tietoteoreettisesta perinteestä. Rorty kun ei saanut sovitettua tiedon objektiivisuutta solidaarisuuteen.

Englantilainen journalistiesseisti Christopher Hitchens (1949–2011) puhui kuten kirjoitti, täydellisiksi hiottuja lauseita ja vastustajan mykistäviä argumentteja. Kun tutkitut faktat osoittivat, että äiti Teresa tuhosi ihmisiä, Hitchens kirjoitti siitä kirjan. Jumaluskovaisuuden hän häpäisi hienostuneen armottomasti: hyväntahtoinenkin pöljyys ansaitsi hänestä järjen läksytyksen.

Kerron sankareistani, jotta lukija tietäisi, mistä väitöstutkimus on saanut teemansa. Camus'sta en vielääkään keksi moitittavaa, mutta Rortyn tiedollinen välinpitämättömyys ja Hitchensin kampanja valheisiin perustuneen sodan puolesta ovat filosofisten hyveiden ja journalismietiikan vastaisia.

“Journalismin tieto-oppi” tutkimusaiheena juontuu journalistisen työn ja filosofisen peruskoulutuksen yhdistymisestä tekijässä. Työ ei olisi toteutunut ilman toisten apua, mutta vastuu teoksen heikkouksista on yksin minun.

Ensimmäinen ammatillinen kosketukseni akateemiseen tutkimukseen syntyi, kun Tarja Knuutila kutsui minut professori Eero Tarastin johtamaan monitieteiseen tutkimushankkeeseen *Representaatiot semioottisina artefakteina* (Helsingin yliopisto). Tarasti auttoi minua saamaan käyntiluvan Ranskan kansalliskirjaston (BnF) eksklusiiviseen tutkijakirjastoon, missä tein representaatiotutkimusta. Ryhmään kuuluivat Tarjan lisäksi Sakari Katajamäki ja Harri Veivo. Hankkeen etäjäsien Timo Kaitaro on avartanut ajattelua keskustelukumppanina. Ystävieni Sakari on tukenut minua tässäkin tutkimusprosessissa. Opin heiltä kaikilta paljon monitieteellisen tutkimuksen mahdollisuuksista ja kollegiaalisuudesta. Sydämelliset kiitokset.

Varhaisina Pariisin-vuosinani pääsin professori Gabriel Sandun avustuksella vaihto-oppilaaksi Panthéon-Sorbonnen (Paris 1) tohtorikouluun (Institut d'histoire et de philosophie des Sciences et des techniques, IHPST) lukuvuodeksi opiskelemaan tieteenfilosofiaa Ranskan parhaimmiston kanssa. Saman mahdollisti myöhemmin professori Matti Sintonen. Kiitos filosofeille.

Sittemmin akatemiattutkijaksi siirtynyt Mats Bergman otti minut journalismin filosofiaa käsitelleen esseeni nähtyään *Pragmaattinen objektiivisuus* -tutkimushankkeeseen (Helsingin Sanomain Säätiö, Helsingin yliopisto), jonka kolmas jäsen Henrik Rydenfelt on Matsin kanssa opettanut minulle pragmatismien vaikeinta osastoa eli Charles S. Peircen ajattelua.

Tutkimuskiinnostukseni kohdentuminen journalismiin ja viestinnän filosofiaan sekä projektin toimiminen viestinnän oppiaineessa teki siirtymisen sosiaalitieteiden laitokselle vähintäänkin mielekkääksi. Ilman professori Esa Väliiverosen ja professori Hannu Niemisen ennakkoluulottomuutta ja kannustusta en olisi saanut väitöskirjaa tehtyä: he toivottivat minut tervetulleeksi ja ohjastivat minua valtiotieteellisessä tiedekunnassa, joka oli Pariisin-vuosikymmeneni jälkeen taas uusi ympäristö. Lämmin kiitos heille ja laitoksen henkilökunnalle, erityisesti sen johtajalle Keijo Rahkoselle, joka antoi luvan julkaista tutkimukseni valtiotieteellisen tiedekunnan sarjassa.

Suorasta tutkimuksellisesta avusta ja opastuksesta suurimmat kiitokset kuuluvat tietysti ohjaajilleni Mats Bergmanille ja professori Sami Pihlströmille, joka on käsittämättömän kärsivällisesti tukenut akateemista vaellustani aina taannoisen, teoreettiseen filosofiaan kuuluvan pro gradu -tutkielmani tarkastamisesta lähtien. Samin kunnianhimoisuudessaan poikkeuksellinen tuotanto pragmatismista on ollut suurin yksittäinen filosofinen vaikutteeni, ja hänen aina ystävällinen ja nopea vastaaminen tyhmiinkin kysymyksiini eivät lakkaa hämmästyttämästä minua. Mats puolestaan otti minut välittömästi (sanan molemmissa merkityksissä) mukaan tutkimusryhmässä, viestinnän oppiaineessa ja ohjattavanaan. Hän on jaksanut kannustaa ja osallistaa minua silloinkin, kun en ole sitä ansainnut.

Filosofian ja viestinnän yhdistäminen, ja käsitteellisen työn soveltaminen niinkin konkreettiseen kohteeseen kuin journalismi, hirvittivät minua, vaikka minun oli omista syistäni pakko tehdä juuri tällainen tutkimus. Kahu muuttui kiittollisuudeksi, kun kuulin esitarkastajistani. En osaa kuvitella työlleni suurempaa kunnianosoitusta kuin esitarkastajieni suostuminen tehtävään. Tampereen yliopiston journalistiikan professori Risto Kunelius antoi lausuntopalautteessaan kriittisen (sanan molemmissa merkityksissä) tärkeitä huomautuksia ja ideoita. Teoreettisen filosofian emeritusprofessori Ilkka Niiniluoto – joka ohjasi Rortya käsittelevän graduni ennen siirtymistään Helsingin yliopiston rehtoriksi – nosti esiin työni filosofisia heikkouksia ja auttoi siten minua rikastamaan ajattelua ja tarkentamaan graduni jälkeen tekemääni pesäeroa objektiivisuudesta luopuneeseen Rortyy. Rakentavan kritiikin lisäksi kunnianarvoiset esitarkastajat rohkasivat minua maaliin asti.

Journalistinen työhistoriani on suunnannut akateemista kiinnostustani, joten on syytä kiittää journalistisen kokemukseni tärkeimpiä mahdollistajia. Saska Saarikoski päästi sanojani *Helsingin Sanomien* kulttuurisivuille ensi kerran kymmenisen vuotta sitten toimiessaan osaston esimiehenä. Hän myös palkkasi minut *Hesarin* kulttuuritoimittajaksi kesinä 2008 ja 2009, mikä on tehokkainta journalismikoulutusta mitä kuvitella saatan. Kiitos Saska. Esseistisen journalismini tärkeimmät mahdollistajat ovat olleet *Kaltion* entinen päätoimittaja Antti Leikas, *Nuoren Voiman* entinen päätoimittaja Martti-Tapio Kuuskoski ja *Särön* päätoimittaja Mark Mallon. Myöhempi *Hesari*-kollegani Matti Rämö opetti minulle paljon jo toimiessaan *Ylioppilas*-lehden toimittajatehtävänä. Ensimmäisen lehtijuttuni julkaisi lapsuudesta saakka läheisenä ystävänä säilynyt Jan Sjölund päätoimittamassaan

Venemestari-lehdessä. Iso kiitos heille sekä kaikille entisille, nykyisille ja tuleville journalistisille toimeksiantajilleni.

Väitöskirjahanke alkoi, kun Helsingin Sanomain Säätiö (HSS) rahoitti tietokirjaprojektiani journalismin objektiivisuudesta. Ei tullut vielä tietokirjaa, tuli väitöskirja, jonka vaatimaa tutkimusta ja käsikirjoitusta en olisi voinut ryhtyä tekemään ilman HSS:n alkuperäistä tukea, joka jatkui edellä mainitun tutkimusryhmän myötä kollektiivisessa muodossa.

Henkilökohtaista rahoitusta väitöstutkimukseen ja siihen liittyvään työskentelyyn olen saanut myös Helsingin yliopistolta, Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnalta (TJNK), Journalistisen kulttuurin edistämissäätiöltä (JOKES), Suomen tietokirjailijat ry:ltä sekä Suomen tiedetoimittajat ry:ltä.

Tietokirjakäsikirjoituksen eli väitöskirjakäsikirjoituksen eri versioita ovat kommentoineet ohjaajieni, esitarkastajieni ja tutkimusryhmien kollegojeni lisäksi pragmatismien tuntija Pentti Määttänen, journalisti FT Janne Zareff, Matti Rämö, tutkija Pekka Saarela ja kirjailija Pasi Lampela. Iso kiitos heille, ja pieni kiitos tietokirjakäsikirjoitukseni torjuneille kustantajille palautteesta.

Henkistä tukea, tervetulleita vaikutuksia ja innoitusta olen saanut ystäviltäni Suomessa ja ulkomailla. Kiitän kaikkia heitä, ja mainitsen nimeltä suurimmat ja suorimmat vaikuttajat: runoilija ja professori John Kliphan (1933–2012), Paul Hutchinson, Patrice Porte, Damien Lennon, Niall Sheerin, Eeva ja Gary Wornell, Elissa ja Mitka Joenpalo sekä Mika Vesalahti. Maan pinnalla olen jotenkin pysynyt kiitos kolmen siskoni perheineen sekä isämme.

Omistan tämän kirjan äidilleni Aila Lehtiselle (o.s. Mähönen), joka on itseään säästämättä kaikissa tilanteissa tukenut vallatonta esikoispoikaansa.

Helsingissä 9. toukokuuta 2016
Aki Petteri Lehtinen

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto: tutkimusongelma	10
1.1 Journalismi ja filosofia	11
1.2 Journalismi ja laatu: normatiivinen rajausta	26
1.3 Journalistinen tieto tutkimuskohteena	33
2 Objektiivisuuden kriisi.....	38
2.1 Relativistiset tavoitteet	42
2.2 Konstruktionismin haaste ja houkutus	47
2.3 Fundamentalistisen tietokäsityksen ongelmia	54
2.4 Tiedon subjektiiviset rajoitteet.....	57
2.5 Filosofinen skeptisismi ja käytännön epäily	64
2.6 Tieto rakentuu asteittain	70
2.7 Objektivismiin ja relativismin välinen tie	75
2.8 Subjektiivisuudesta objektiivisuuteen	80
2.9 Objektiivisuuden sosiaaliset asteet	84
3 Pragmaattinen objektiivisuus	90
3.1 Tiedon käsittäminen tutkimuksena.....	97
3.2 Käytännön ja toiminnan filosofia.....	104
3.3 Naturalismi: luonnollisesti maailmassa.....	108
3.4 Normatiivisuus: yhteiset käytännöt	113
3.5 Tieto on rationaalinen prosessi	118
3.6 Fallibilismi: virhe ja tiedon parantaminen	123
3.7 Abduktio: päättely ja paras selitys.....	127
3.8 Objektiivinen asenne.....	132
3.9 Objektiivisuus: tiedonhankinnan menetelmä.....	135

3.10 Journalistinen ja tieteellinen tutkimus	143
4 Totuus ja totuudenmukaisuus: käsitteet	148
4.1 Journalismin sanat ovat tekoja.....	149
4.2 Käsitteet ja käsitejärjestelmät	153
4.3 Tulkintakehys: kielipelit ja elämänmuodot	158
4.4 Minimaalinen totuus: Käsite käytännössä.....	162
4.5 Journalismi, totuus ja tosiasiat	169
4.6 Totuudenmukaisuuden arviointi	175
5 Demokratia ja pluralismi	180
5.1 Sananvapaus ja totuudenmukaisuus	184
5.2 Tiedon tarve demokratiassa	190
5.3 Journalismi ja moniarvoisuus	196
Kirjallisuus	201

1 JOHDANTO: TUTKIMUSONGELMA

Journalismin sanotaan olevan kriisissä. Väitteellä viitataan yleensä mediateknologisiin muutoksiin, jotka aiheuttavat tiedotusvälineille niiden toimintaa ja laatua heikentäviä ansaintavaikeuksia. Kriisi käsitetään taloudelliseksi: internetin ja sosiaalisen median ilmainen ja reaaliaikainen informaatio vie journalismia julkaisevilta lehdiltä ja televisiokanavilta maksavia asiakkaita ja mainosrahoittajia. Journalismin kriisistä puhutaankin erityisesti niin sanotuissa perinteisissä tiedotusvälineissä, sillä tulonhankinnastaan ovat huolestuneita sekä suuret mediatalot että ammattinsa puolesta kamppailevat yksittäiset toimittajat. Laatujournalismia tehdään yhä, mutta uhattuina näyttävät olevan varsinkin "journalismin uskottavuus ja laatu" (Väliverronen 2009, 7; ks. Koljonen 2014).

Huomion keskittäminen journalismin aineellisiin toimintaedellytyksiin peittääkin ehkä alleen syvällisemmän problematiikan, joka liittyy journalistiseen professioon sekä sen yhteiskunnalliseen rooliin (Kunelius 1998; ks. Örnebring 2010). Journalismin tulisi välittää pelkän informaation sijasta luotettavaa ja siksi uskottavaa tietoa sitä kaipaaville kansalaisille. Toisin sanoen journalismin kriisi voi olla ensisijaisesti tiedollinen. Tämä hypoteesi saa tukea viimeaikaisesta tutkimuksesta. Yleisöt pitävät kiinnostavana ja tärkeänä yhteiskunnallisesti merkittävien aiheiden ymmärrystä lisäävää journalistista tietoa maailman tapahtumista ja ilmiöistä. Journalismin toivotaan vastaavan tähän tarpeeseen kriittisyydellä, analyttisyydellä ja syvällisellä raportoinnilla (Heikkilä ym. 2012).

Journalismin halutaan paitsi paljastavan ja selittävän inhimillisiä ja yhteiskunnallisia ongelmia, tapahtumia ja ilmiöitä, myös tarjoavan ratkaisuehdotuksia ihmisiä askarruttaviin asioihin (O'Donovan 2014). Empiirinen tutkimus tiivistää, että "yleisön kosiskelu ja markkinakilpailu [...] liitetään kansalaisten näkemyksissä poikkeuksetta kielteiseen kehitykseen. Sisällöllisesti medialta toivotaan nykyistä syvällisempää ja analyttistä uutisointia" (Karppinen & Jääsaari & Kivikuru 2010; ks. mt. 40–43). Kyselytutkimuksen mukaan "objektiivisuuden puute" häiritsee varsinkin verkkomediassa (mt. 43). (Ks. Ahva 2010, 143–190.)

Väitöskirjan ensimmäisessä sektiossa perustellaan, miksi asetetut tutkimuskysymykset edellyttävät filosofista tarkastelua journalismin ja sen tutkimuksen poikkitieteellisenä välineenä. Toisessa osassa tarkastellaan journalistisen objektiivisuuskäsityksen ongelmia sekä käsitteen tieto-opillisia ominaisuuksia. Kolmannessa osassa kehitellään uutta kokonaisvaltaista tietokäsitystä journalismille pragmatistisen filosofian mukaisesti. Pragmatistinen maailmankuva ja tietokäsitys esitellään kolmannessa osassa perusteellisesti, koska neljännessä osassa tutkittavat käsite- ja arvojärjestelmät sekä maailmankuvat, joiden moninaisuutta kutsutaan pluralismiksi, edellyttävät myös sitä itseään määrittävän maailmankuvan ja käsitejärjestelmän avointa artikulointia sekä argumentointia sen puolesta ja

sitä vastaan esitetetyt kritiikin analyttistä kumoamista. Viimeisessä osassa perustellaan, miksi tiedolliset käsitteet objektiivisuus, totuus ja totuudenmukaisuus ovat välttämättömiä journalismin demokraattiselle tehtävälle monimuotoisessa yhteiskunnassa. Viestinnän ja filosofian alojen lähdekirjallisuus on väitöksessä akateemista, luonnontieteellinen populaaria.

1.1 JOURNALISMI JA FILOSOFIA

Tiedolliset kysymykset limittyvät journalismin eettisiin sääntöihin, jotka on Suomessa listattu Journalistin ohjeisiin ja muissa maissa sekä kansainvälisesti vastaaviin normistoihin (ks. http://ethicnet.uta.fi/codes_by_country). Niissä ei kuitenkaan kerrota, mitä journalistinen tieto tarkoittaa.

Miten siis journalismi totuudellisuutta tavoittelevana tiedonvälityksen käytäntönä voi erottautua informaation ja datan tarjoajista digitaalisena aikakautena, jolloin periaatteessa kuka tahansa voi levittää myös epätosia, virheellisiä ja harhaanjohtavia väitteitä lähes reaaliaikaisesti potentiaalisesti globaaleille yleisöille? Journalismi voi olla uskottavaa vain ollessaan luotettavaa tietoa.

(Journalismin mediateknologisesta kriisistä ks. Aitamurto 2010; Gueugneau 2010; Jones 2009; Matheson 2010; McChesney 2010; O'Shea 2011; Stepp 2008; Väliverronen 2009a; Zelizer 2009. Huom: "käytäntö" ei tässä käsitteellisessä väitöksessä tarkoita empiiristä katsausta journalismiin, vaan työn edetessä tarkentuva normatiivinen malli siitä, mitä journalismi voi tiedollisesti olla ja tarkoittaa. Ks. Kuutti 2015; Phillips 2012; Vrt. White 2005.)

Yleisöjen lisäksi myös Suomen johtavien journalististen julkaisujen ja kanavien päätoimittajat ovat painottaneet luotettavuuden merkitystä journalismissa – erityisesti vihapuheen ja "hybridisodan" aikakaudella. Tosin yhteisessä julkisessa kannanotossaan luotettavan journalismin puolesta (1.3.2016, Ahosniemi ym. 2016) päätoimittajat ilmoittavat sitoutuvansa "oikeisiin tietoihin perustuvaan ja merkitykselliseen journalismiin", koska "[m]ediaksi itseään nimittävät tahot myrkyttävät yhteiskunnallisen keskustelun ja yhteiskunnan ilmapiirin johtamalla yleisöä tahallisesti harhaan valheellisilla viesteillään". Heidän viestinsä yhteiskunnallisuus saa filosofista kaikupohjaa tämän väitöskirjan viimeisessä osassa: "Aiomme [julkaisuina ja kanavina] vastaisuudessakin olla demokratian ja sananvapauden tukipilareita, osa toimivaa suomalaista yhteiskuntaa."

Kannanotto oli poikkeuksellinen valmiiksi Journalistin eettistiedollisiin ohjeisiin sitoutuneilta medioilta, mutta luotettavuuden vaatimus korostuu siinä entisestään journalismin tiedollisen erityislaadun kriteerinä.

Professionaalisen tiedolliseettisen yhtenäisyyden tarvetta alleviivattiin, kun Suomen Journalistiliitto hieman päätoimittajien laajasti huomioidun kannanoton jälkeen lähetti jäsenilleen vetoamuksen "#sananvastuuvala totuuden ja ihmisarvon asialla" (Journalisti 6/2016, 18–19). Yksittäisiä journalisteja kehoitettiin koko aukeaman ilmoituksen lisäksi sähköpostitse

julkaisemaan sosiaalisessa mediassa sananvastuuta peräävän ja siihen valalla sitoutumisen valmiilla lupaustekstillä: ”Ilmaisen itseäni ihmisoikeuksia kunnioittaen. Vihapuhe ei vaienna minua. Kannan vastuun sanoistani. #sananvastuuvala”.

Viestiin sitoutumiseen kannustettiin haastamaan kollegoita. Journalismin tiedollisesta ja eettisestä identiteettikriisistä voi kertoa jotakin valantarpeen perustelu: ”Sananvapautta [jonka puolustamiseen journalistit ovat sitoutuneet jo Journalistin ohjeissa] luullaan joskus vapaudeksi sanoa mitä tahansa ilman seurauksia. Sananvapauteen kuitenkin liittyy vastuu omista sanomisista. Vastuullinen viestijä kunnioittaa totuutta ja ihmisarvoa”. (Ks. Lehtinen 2015.)

Sanomalehtien liitto käynnisti seuraavalla viikolla sananvapausteemaan liittyvän kampanjan ”vastuullisen sanankäytön puolesta”. Toimittajien ja tutkijoiden uhkailu ja vainoaminen sekä vihapuhe erotettiin sananvapaudesta, joka on ”demoraattisen yhteiskunnan perusta” (Journalistin ohjeet, intro).

Journalismin autonomiaan – sen tiedollisesti ja eettisesti oikeutettuun auktoriteettiin – ei riitä oman toiminnan ylivertauisuuden ilmoittaminen, vaikka sen läpinäkyvä ja perusteltu artikulointi voikin olla välttämätöntä. Tehokkaampi tapa voi löytyä selkeästi käsitetyistä käsitteistä ja käytännöistä, jotka tukevat journalismilta kaivattua luotettaavuutta, uskottavuutta ja syvällisyyttä liberaalin demokratian pluralistisessa kontekstissa, suorassa yhteydessä kaikkiin sen muihin lähtökohtaisesti vapaisiin kansalaisiin. Silloin journalismi ei sorru relativististen haastajiensa toivomaan kilpahuudantaan. Journalismin tutkimuksella on keskeinen rooli tässä selkeytyksessä, jonka tavoitteeksi asettuu journalistisesti kestävä toiminnan yhteisöllinen paremmuus pluralistisessa maailmassa tiedon erehtyväisyydestä huolimatta.

Tässä väitöksessä esitetään ratkaisumalliksi journalismin ja sen tutkimuksen kohtaamiin haasteisiin tiedollisten ydinkäsitteiden käytännöllisesti ja demokratian toimivuuden kannalta mielekästä selkeytystä, parempia käsitteellisiä välineitä journalismin tekemiseen ja ymmärtämiseen. Teoksen filosofiskäsitteellisenä taustana on *pragmatistinen tietokäsitys*, jota ei aiemmin ole juuri käytetty journalismin teorian ja ajankohtaisaiheiden tarkasteluun, vaikka pragmatistisesti orientoituneet tutkijat ovat syventyneet tieteen, taiteen ja demokratian teorioihin. Filosofiaakin voi olla pragmaattista.

Erityisesti kansalaisten roolia korostavassa journalismin empiirisessä ja työpajamuotoisesti kokeellisessa tutkimuksessa aloitellaan samaan aikaan Laura Ahvan johdolla tutkimushanketta ”sovittelujournalismista”, jossa julkiselle keskustelulle ”konfliktiherkistä” aiheista pyritään löytämään suoraan journalismissa toimivia käytäntöjä toimintatutkimuksen keinoin (ks. www.uta.fi/cmt/tutkimus/comet/tutkimus/sojo.html; ks. Kuula 1999).

1.1.1 Media ja journalismi

Journalistinen tiedonvälitys on pitkään ollut filosofisten lähestymistapojen parissa lähinnä eettisen tutkimuksen kohde, vaikka journalismin tutkimuksessa esiintyy toki mitä erilaisempia suuntauksia, painotuksia ja tutkimusaiheita. Mutta tieto ja sen välittäminen kuuluvat mitä suurimmassa määrin filosofisen tutkimuksen piiriin, jonka sisälläkin journalismin tiedolliset kysymykset ovat jääneet vastaavasti vähemmälle huomiolle kuin ”mediaetiikka” (Baggini 2002; ks. esim. Glasser ym. 2009).

Objektiivisuus, totuudenmukaisuus ja muut tiedolliset käsitteet ymmärretään usein mediaeettisinä ongelmina, koska ne esitetään ja niistä keskustellaan ”journalismin eettisten ohjeiden” kontekstissa. Journalistin ohjeiden (http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/) mukaan “[j]ournalistin velvollisuus on pyrkiä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen” (JO, #8). Vaatimus on eettinen, mutta sen sisältö mitä tiedollisin. Tarkempaa olisikin puhua tiedolliseettisistä ohjeista, eikä vähiten siksi, että suomalaiset journalistit ovat niihin yhä vahvasti sitoutuneita (Pöyhtäri ym. 2014; Reunanen & Koljonen 2015).

Myös monet journalismiin vakavasti suhtautuvat toimittajat ovat nostaneet tiedolliset kysymykset ”kriisin” taustatekijöiksi. Internetin ja sosiaalisen median maailmassakin kysyntää uskotaan olevan ”taustoittavalle, kantaottavalle ja kommentoivalle journalismille” (Ahlthoth 2009; ks. Kunelius ym. 2009, 293). Uutistulvan aikakautena esimerkiksi kirjeenvaihtajan tehtäväksi ”on tullut tehdä uutiset kotimaan yleisöille ymmärrettäviksi vastaamalla kysymyksiin: Miksi? Entä nyt?” (Toivanen 2010). Yleisöjen toiveet ja journalistien tavoitteet näyttävät kohtaavan tietoa koskevissa kysymyksissä. Sivistysdemokratiassa kansalaiset tekevät tärkeimmät itseään ja alati laajenevaa ihmisyyhteisöä koskevat päätökset, joiden perustaksi he tarvitsevat tietoa (Fuller 2010). Journalismin rooli ja tulevaisuus sivistysdemokratian tukipilarina voi siis riippua tietokäsityksistä. (Hytönen 2013.) Journalistisen tiedon hankinnan, esittämisen sekä vastaanottamisen muodot ovat muuttuneet informaatioteknologian myötä, ja näiden murrosten tutkimuksia on kerätty yksiin kansiin (Välvirronen 2009a). Journalismi professiona on muuttunut paitsi viime aikoina, myös koko lyhyen historiansa ajan (Helle 2009; Pietilä 2012; yleisesitys ks. Kunelius 1998). Yllä todetun perusteella siltä edelleen kaivataan tietoa. Journalismin tutkimuksen monista lähtökohdista tässä väitöksessä tarjotaan yhtä uutta: käytännöllistä tietoteoriaa. Siitä seuraa, ettei mikään yksittäinen mediateoria voi väitöskirjassa valmiiksi määrittää, mitä journalistinen tieto on. Viitekirjallisuus toivottavasti osoittaa lukijalle suuntia myös toisenlaisiin näkökulmiin, joista käsin journalismin luonnetta, institutionaalista roolia ja eettistiedollisia aspekteja voidaan tutkia (ks. Pietilä 1997).

Journalismi sekoitetaan käsitteellisesti ”mediaan” jatkuvasti. Kun syytetään ”etelän mediaa”, ollaan ”median ajohahdin kohteena” tai ”saadaan medianäkyvyyttä”, useimmiten puhutaan itse asiassa journalismista. Mutta

käsitteellinen hämäryys on kaksisuuntaista: journalismiksi kutsutaan usein myös lobbausta ja propagandaa. Esimerkiksi Venäjällä journalistiset tiedotusvälineet on viime vuosina valjastettu valtiojohdon äänitorviksi samaan aikaan kun valtiojohdosta riippumattomia medioita on lakkautettu. Kyse on median hallinnasta – varsinaisesta journalistisesta tiedosta, saati laatujournalismista, ei voi totuuden hylänneen median kohdalla puhua.

"Media" on monikkomuoto "keskikohtaa" tai "välissä olemista" tarkoittavasta sanasta medium. Media siis merkitsee kaikessa moninaisuudessa tiedotusvälineitä, jotka ovat ikään kuin todellisuuden tapahtuman ja tiedotettavan yleisön välissä (ks. Hallin & Mancini 2004). Suomen kielen "välineet" tavoittaa media-sanankuperäisen latinankielisen merkityksen hyvin. (Median murroksesta ks. Väliaverron 2009. Journalismista ja mediasta ks. Seppänen & Väliaverron 2012.)

Median eli tiedotusvälineiden samastaminen journalismiin on kuitenkin yleinen väärinkäsitys. Tiedotusvälineitä ovat yhtäältä sanomalehden, radion, television ja internetin kaltaiset alustat, ja toisaalta *Helsingin Sanomien*, Ylen ja tietyn blogisivuston kaltaiset nimetyt sisällöntuottajat. Mikään mainituista "mediumeista" ei pelkästään näillä perusteilla ole journalismia. Samoin kuin televisiokanavat sanomalehdet tarjoavat omassa välinessään sekä internetissä muutakin kuin journalistista sisältöä, esimerkiksi mainoksia, säätiedotteita ja viihdettä. *Hesarissa* ja muissa lehdissä on sarjakuvia, Ylen ja Maikkarin kanavilla saippuaopperoita ja blogiteksteissä vihapuhetta. Näin siis "mediassa", mutta Journalistin ohjeiden mukaan journalistin tulee tähdätä raporteissaan totuudenmukaisuuteen, jota on mahdollista arvioida vasta suhteessa totuudellisuuden ihanteeseen tiedonhankinnassa.

Virheellinen tai vääristynyt informaatio johtaa kuitenkin myös käytännössä huonoihin tai perusteettomiin päätöksiin ja valintoihin. Journalismin erottaa siis muusta mediasta ensisijaisesti totuudellisuuden imperatiivi, riippumatta journalismityypistä: kolumnin, pääkirjoituksen tai blogitekstin kaltainen kantaottava journalistinen esitys eli tuote tai "representaatio" on perusteltava mahdollisimman objektiivisesti hankitulla tiedolla, jonka totuudenmukaisuutta on menetelmällisesti koeteltu.

Journalismityypin ilmoittaminen kertoo yleisöille, pyrkiikö journalisti totuudellisuuden yksinomaan todellisuuden tapahtumien ja ilmiöiden suhteen vai tuoko hän totuudenmukaisesti esiin myös mielipiteensä ja arvostelmansa. Sanomalehdissä ja verkkojulkaisuissa on erikseen uutiset ja pääkirjoitukset, blogit ja kolumnit; tv-kanavilla uutisista erotetaan ajankohtais- ja keskusteluohjelmat sekä dokumentit. Nämä normatiiviset luokittelut auttavat yleisöjä erottamaan journalismin muusta mediatarjonnasta. Arvottavakin journalismi voi olla totuudenmukaista, kun se perustuu todennettuihin tosiasioihin. Media tarkoittaa siis alustoja paperista, radiosta ja televisiosta digitaalisiin informaatiolaitteisiin. Tässä väitöskirjassa journalismia tarkastellaan poikkeuksellisenä viestintäkäytäntönä, jonka erikoislaatu ja yhteiskunnallinen merkitys perustuvat alustan sijasta journalismin tiedonhankintaan.

1.1.2 Data, informaatio ja digitalisaatio

On kuitenkin epäselvää, mitä "journalistisella tiedolla" tarkoitetaan. Perinteisen tiedon määritelmän mukaan todellisuutta koskevan uskomuksen on oltava tosi ja oikeutettu (perusteltu), jotta uskomusta voidaan pitää tietona – eikä esimerkiksi vain onnekkana arvauksena tai sattumalta paikkansapitävänä ennakkoluulona asioiden todellisesta tilasta (ks. Lammenranta 1993).

Tämä Platonilta periytyvä teoreettinen tietokäsitys ei edusta tämän väitöksen pragmaattista tietoa, mutta se auttaa selkeyttämään, miksi journalistista *tietoa* pitää erikseen korostaa. Suomen kielessä datasta ja informaatiosta nimittäin usein puhutaan sanalla "tieto", mikä hämärtää termien muutenkin monimutkaisia suhteita (Niiniluoto 1996, 48).

Tieto eroaa informaatiosta ja datasta erityisesti siinä, että tieto edellyttää sellaisia inhimillisiä toimintatapoja kuin uskomisen, totuuden tunnistaminen ja vaikkapa todistusaineistoon nojaava uskomuksen oikeuttaminen (datasta ks. Niiniluoto 1996, 27–30; informaatiosta ks. mt. 43–48). "Dataa" on periaatteessa kaikki aistittavissa ja käsitettävissä oleva. "Informaatiosta" puhutaan yleiskäsitteenä todellisuuden perusrakenteista ja genetiikasta kognitioon, tietojenkäsittelytieteisiin ja universumin ilmiöihin asti (Gleick 2013; ks. Lehtinen 2011). Informaatio voi olla "ykkösiä ja nollia" tai väitteitä ja propagandaa. Data ja informaatio palvelevat tietoa sen raaka-aineina, mutta voivat siis tiedollisesta näkökulmasta yhtä hyvin johtaa harhaan, olla käsittämätöntä tai turhaa.

Esimerkiksi "datajournalismissa" aineistoina voidaan käyttää kyselytutkimuksia, digitaalisia materiaalipankkeja, tilastolukuja, haastatteluja ja muita tekstejä sekä merkintöjä ja kuvia (Koro-Ljungberg & MacLure 2013, 219). Näin data lähenee käsitteenä informaatiota, jota tulee silti vielä journalistisesti tutkia ja tulkita saadaksemme tietoa. Tieto edellyttää totuutta ja oikeutusta. Pelkän datan tai informaation varassa tehdyt päätelmät voivat johtaa paitsi harhakäsityksiin, myös yhteisöjen pirstaloitumiseen sekä tiedollisesti ja eettisesti perusteettomiin tekoihin (Lyytinen 2015). "Tutkiva datajournalismi" voi silti tuottaa uutta tärkeää tietoa, kun journalistinen tietoprosessi käydään läpi (Uskali & Kuutti 2016).

Journalistisen tiedon on entistä vaikeampaa erottautua tiedon kriteereitä täyttämättömästä informaatiosta ja datasta digitaalisen viestinnän aikakaudella, kun ajankohtaisista tapahtumista ja ilmiöistä leviää reaaliajassa usein ristiriitaisia ilmoituksia ja raportteja.

Perinteiset uutisjournalismin kysymykset "mitä, missä ja milloin" saavat vastauksia älypuhelimilla varustetuilta silminnäkijöiltä ennen uutistoimistojen ja kirjeenvaihtajien ehtimistä paikalle selvittämään yleisöilleen, *miksi* ja *miten* tapahtuma tai ilmiö on sattunut tai aiheutettu, *kuka* teki ja mitä *seurauksia* sillä voi olla. Kun Norjassa tapahtui massamurha vuonna 2011, tapahtumista levisi nopeasti tietoa sosiaalisessa mediassa ja

journalistisissa välineissä, mutta ensireaktioissa tieto korvattiin virheellisellä selityksellä, että surmaaja olisi muslimiterroristi. Kun malesialainen matkustajakone putosi 2014 Ukrainan itäosissa, erimielisyyttä ei ollut lentokoneen putoamisesta eikä alasampumisesta, mutta tekijöistä levitettiin tarkoituksella disinformaatiota. Digitaalijan imperatiiviksi on kuitenkin journalisminkin piirissä omaksuttu nopeus: uutiskilpailua käydään sekunteista, mikä asettaa luotettavan ja uskottavan journalismille ahtaalle. Digitaalisen informaation maailmassa "nopeus" ei välttämättä ole journalistinen hyve tai journalismia ensisijaisesti määrittävä ominaisuus. Ei ainakaan, jos yleisöjen laatujournalismille esittämiä toiveita täytetään. (Stovall 2004; ks. myös Schultz 2011.)

Nykyään lähes kaikki journalistinen tieto on yleisöjen saatavilla myös tai pelkästään digitaalisessa muodossa, joten journalismin tiedollisia ominaisuuksia tarkastellessa alusta on toissijainen ja tieto ensijaista. Esimerkiksi maailman vaikutusvaltaisimpiin ja perinteikkäisiin kuuluvalla sanomalehdellä *The New York Times* on reilut 600 000 printtitilaa, mutta verkossa lehden jutut saavat yksittäisiä lukijoita reilusti yli 50 miljoonaa kuukaudessa.

Journalismin alustana internet mahdollistaa ainakin periaatteessa printtimedian tilarajoitusten ylittämisen ja siten paremman taustoituksen ja selityksen kulloisellekin tapahtumalle tai ilmiölle. Teknologia mahdollistaa myös hyvän journalismin nopean levittämisen ja tiedonhankinnassa nopean pääsyn tietolähteisiin, tilastoihin ja kollegojen tuotoksiin. Verkossa ja somessa journalisti pystyy myös kommentoimaan juttuaan sitä mukaa kuin se kehittyy. Internet on suomalaisten pääuutislähde ainoana maailmassa (<http://www.digitalnewsreport.org/>), vaikka suomalaiset luottavat yhä eniten kaupalliseen painettuun sanomalehteen ja verovaroin kustannettuun Ylen journalismiin (<http://www.iro.fi/>).

Internetin ja sosiaalisen median aikakaudella, kun informaatiota on reaaliajassa saatavissa ja jaettavissa, uutiskilpailu on silti muuttumassa kisaksi maksavien yleisöjen tai mainosrahoittajien huomiosta, jota mitataan "klikkausmäärillä". Myös maailma ja yhteiskunta ovat muuttuneet nopeiden ja yllättävien käänneiden areenaksi, johon journalistit joutuvat pikaisesti reagoimaan (ks. Kantola 2011). Kiireessä tehty journalismi johtaa helposti sen luotettavuutta nakertaviin virheisiin ja sen uskottavuutta heikentävään "leikaa-liimaa-journalismiin", joksi toisten uutisten kopioimista kutsutaan (ks. Brusini 2011; Juntunen 2011).

Nopeuden imperatiivista voi seurata, että saadusta informaatiosta ja datasta ei ehditä suodattaa ja jalostaa journalistista tietoa. Digitaalinen data ja raakainformaatio tarjoavat journalismille uusia laajoja aineistoja, joista saadaan vasta journalistisen työn tuloksena tietoa sekä informaatiopalveluja kuten interaktiivisia karttoja ja kohdennettuja tilastotietoja. Datapankeista voidaan esimerkiksi kerätä ja suodattaa kohdennettuja tietokantoja vaikkapa kilpailevien lobbareiden suhteellisesta vaikutuksesta lakiesityksiä käsittelevissä eduskunnan valiokunnissa (HS 30.4.2013; ks. Vehkoo 2011).

Filosofiassa tiedon lajeja on useita (ks. Niiniluoto 1996, 48–66), mutta tässä väitöksessä keskitytään journalismiin. Teknologian tavoin tietokin on hyödyllistä vasta kun sitä on ammattitaitoisesti käsitelty ja tulkittu – siis syvennetty (ks. Christensen 2010).

Wikileksin paljastamat 150 000 diplomaattisähköttä muuttuivat datasta tiedoksi journalistisessa prosessissa, joka lähdekriittisellä käsittelyllä ja tulkinnalla jalosti niistä tietoa. Mitä enemmän "big dataa", sitä enemmän tarvitaan sen kriittistä läpikäyntiä sekä journalistista käsittelyä ja tulkintaa, jotta datasta tulisi ymmärrettävää tietoa. Esimerkiksi USA:n tiedustelupalveluilla oli valtavasti dataa ja siitä johdettua informaatiota Egyptin kaltaisista maista, mutta kukaan ei osannut tulkita sitä ennustaakseen niin sanottua arabikevättä. Ihmisten käyttäytymisessä vaikuttavat emootiot ja intentiot eivät paljastu pelkästä viestin lähettäjän (mahdollisesti huijaustarkoituksessa väärästä) nimestä, vaan niidenkin kartoittaminen ja analysointi vaativat journalisteilta tulkintaa.

Journalismin tiedolliset normit ja totuudellisuuden tavoite kuitenkin edellyttävät tulkinnalta pätevyyttä ja perusteltavuutta, jotka mahdollistaa vasta journalistinen tulkintakehys. Sellaiseksi tarjotaan tässä väitöksessä pragmatistisen filosofian piirissä hahmoteltua käytännöllistä objektiivisuuskäsitystä (ks. 3. osa tässä teoksessa). *Keskisuomalainen*-lehti muistutti pääkirjoituksessaan (26.3.2015), että "[h]uolellinen lähdekritiikki onkin hyvän journalismin elinehto. Asioiden tarkistaminen ainakin kahdesta toisistaan riippumasta lähteestä on ikiaikainen ammattitoimittajien periaate. Vaikka yleisön odotukset nopeasta verkkouutisoinnista ovat tehneet uutiskilpailusta sekuntipeliä, useimmat lukijat arvostavat edelleen ennen muuta tiedon luotettavuutta".

Perusteellista journalistista tulkintaa hankaloittaa reaaliaikaisen tiedotuksen vaatimus. Yksittäistapausten yleispätemättömyys yhdistettynä nopeuden imperatiiviin onkin saanut journalisteja havahtumaan alansa "tiedolliseen kriisiin". *The Guardianin* päätoimittaja Alan Rushbridger (2008) totesi jo vuosia sitten, että nopeus on sähköisessä uutiskilpailussa valttia, mutta siihen ei koskaan pitäisi pyrkiä tosiasiallisen tarkkuuden tai oikeudenmukaisuuden hinnalla, jos yleisöjen luottamus halutaan säilyttää; on parempi tunnustaa avoimesti, että asioista tiedetään vasta alustavasti. Sama koskee väistämättä tapahtuvia virheitä, joilta ei pitkäjänteisessä tieteellisessä tutkimuksessaan voi välttyä.

Alituinen alttius virheiden – niin faktuaalisten kuin tiedonhankintaa koskevien – julkiseen oikaisemiseen pikemminkin lisää kuin vähentää luotettavuutta. Virheensä tunnustajaa myös arvostetaan ja uskotaan jatkossa paremmin kuin sen salaajaa, vaikka kaikki journalismin yleisöjen jäsenet eivät ymmärtäisikään kaikkeen tiedolliseen toimintaan poikkeuksetta kuuluvaa epävarmuutta ja keskeneräisyyttä (ks. Mathon 2010).

Erehtyväisyyden käänköpuoli on mahdollisuus aina parantaa tietämisen tapoja ja tiedonhankinnassa käytettyjä menetelmiä ja ohjenuoria (ks. 3. osa tässä teoksessa).

Suomessakin nopeuden, kiireen ja viihteellistymisen tiedolliset vaarat on tunnustettu (Juntunen 2009). Journalistisista periaatteista ei saisi tinkiä, vaikka aiempaa yksityisempiä asioita uutisoidaan ja internetissä eniten yleisöjen klikkauksia saa kohuilla, viihteellä ja rikoksilla: "Tämä uutisten sietämätön keveys näyttää valuvan verkosta lehtiin ja tv-uutisiin. Netti on uutisten itsepalvelua noutopöydästä. Sanomalehti ja tv:n uutislähetys on jo enemmän gourmet-journalismia: hyvistä aineksista, laadukkaasti kokoonpantuna ja tyylikkäästi tarjoiltuna" (Ylä-Anttila 2009).

Sähköisen uutiskilpailun nopeusvaatimusten ja toimittajajoukon supistumisen ristipaineeseen on tuonut lisätaakan journalismin viihteellistyminen ja sensationalismi, joilla pyritään vastaamaan yleisöjen oletettuihin odotuksiin myös aiemmin laadukkuutta ja vakavuutta tavoitelleessa journalismissa (vrt. Fallows 1996). Tiedollisen statuksen epävarmuus ja nopeuden imperatiivi eivät ole ainoita journalismin ja sen tutkimuksen haasteita, vaan käsiteanalyysiä tarvitaan myös pluralismin takia.

1.1.3 Tutkimuskysymykset ja tutkimushaasteet

Pluralistinen moniäänisyys ja moniarvoisuus asettavat journalismia koskeville tietokäsityksille lisähaasteita, jotka näkyvät erilaisten uskomusten, väitteiden ja niiden käsitteellisnormatiivisten perusteiden eroavuuksissa. Tiedollisesti pluralismi tarkoittaa, että maailman tapahtumia ja ilmiöitä voi käsitteellistää ja arvottaa monin eri tavoin. Pluralismista on siksi vedetty relativistisia johtopäätöksiä, joiden mukaan tiedon inhimillinen ja sosiaalinen rakentuneisuus (konstruktionismi) tarkoittaa, että tieto ja siihen liittyvä totuudellisuus riippuvat tiedollisen toimijan – journalistin tai journalistiyhteisön – kognitiivisista ominaisuuksista ja näkökulmasta, ei niinkään tiedollisesta toimijasta riippumattomasta todellisuudesta (Kirk 2006).

Pluralismi, konstruktionismi ja relativismi asettavat siten vakavia tiedolliseettisiä haasteita paitsi journalismille, myös yhteiskunnalliselle järjestykselle ja demokratiaprosessille. Jos uskomuksille ja väitteille ei ole niiden ulkopuolisia kriteereitä, ne ovat kaikki relativistisessa keskinäissuhteellisuudessaan "yhtäläisen paikkansapitäviä" (Boghossian 2006, 5). Mutta jos tosia uskomuksia ja väitteitä ei voi erottaa epätosista, kyseessä ei ole enää tieto vaan (dis)informaatio. Relativismin vastustamiseksi ja journalistisen tiedon puolustamiseksi tutkimuksen tasolla tarvitaan siksi käsitteellisiä välineitä.

Tässä väitöskirjassa tarkastellaan journalismin tiedollisia käsitteitä objektiivisuutta ja totuudenmukaisuutta, niiden asemaa journalismin tiedollisissa käytännöissä ja journalistisen tiedon roolia demokratiaprosessissa. Väitöskirjan tavoite on osoittaa, että erilaisten käsitejärjestelmien ja arvojen pluralistisessa sosiaalisessa todellisuudessa journalismi sekä tiedollisena käytäntönä että akateemisen tutkimuksen

kohteena edellyttää epistemologista käsitystä journalistisesta tiedosta, jotta se voidaan erottaa mainonnan ja muun tiedotuksen sekä viihteen ja propagandan kaltaisesta ajankohtaisinformaatiosta ja journalistitiedollisesti käsittelemättömästä datasta.

Avaimeksi näiden yleisluontoisten tutkimuskysymysten ratkaisuun tarjotaan uudelleenkehitettyä objektiivisuuskäsitystä, joka ponnistaa pragmatistisen filosofian perinteestä ja pyrkii vastaamaan tiedon relativistisiin kritiikkeihin. Journalistista objektiivisuutta on alettu uudestaan tutkia ja hahmotella nimenomaan pragmatismen piirissä: objektiivisuus ei ole journalismin tietokäytännöistä irrallinen käsite, vaan niissä käytetty olennainen episteeminen asenne ja tiedonhankintamenetelmä (ks. 3. osa tässä teoksessa). Tämä väitöskirja pyrkii hahmottelemaan ongelmakenttää kolmen yleisen mutta polttavan tutkimuskysymyksen kautta. Hankkeen tavoitteena on tarjota käsitteellisiä ja käytännöllisiä ratkaisumalleja kokonaisvaltaisen journalistisen tietokäsityksen kehittämistä.

1) Miten journalismi voi erottautua tai voidaan journalismin tutkimuksessa erottaa kilpailevista informaation tuottajista itsenäisenä tietokäytäntönä, joka tavoittelee totuudenmukaista tietoa, vastaa yleisöjen laatuodotuksiin ja toteuttaa journalismin demokraattista tehtävää? (Ks. Meyers 2010.)

2) Mikä käsitteellinen tulkintakehys palvelisi journalistien ammatillista itseymmärrystä ja tiedollista toimintaa sekä journalismin tutkimusta tavalla, joka kestää relativistisen kritiikin tieto-opillisesti ja journalismin käytännössä? (Ks. Hackett & Zhao 1998, 86; Hildebrand 2011; Ward 2010b; 2004.)

3) Kuinka voidaan ylittää teoreettisen tietokäsityksen ja journalismin käytännön välinen keinotekoinen erottelu, joka voi johtaa journalismin ja sen tutkimuksen väliseen etäisyyteen sekä radikaaliin tiedolliseen relativismiin journalismin käytännössä? (Ks. Putnam 1994a; Rupar 2010.)

Näiden kysymysten heräämisen voi nähdä yhtenä piirteenä journalismin tiedollisesta kriisistä: mitä journalismi tavoittelee, minkälaisin käsitteelliskäytännöllisin keinoin journalismi pyrkii tavoitteensa saavuttamaan ja mitä siihen vaaditaan journalismilta ja sen tutkimukselta. Totuudenmukaisuuden tavoittelussa tarvittaneen jonkinlaista jaettua ymmärrystä päämäärien ja käytännöllisten välineiden lisäksi journalismin tiedollisista ydinkäsitteistä sekä niiden käytöstä journalismin perimmäisen tarkoituksen eli sen demokraattisen tehtävän toteuttamiseksi.

Jos journalismin tiedolliset käsitteet kärsivät epäselvyyksistä tai merkityskadosta, seurauksena voi olla kaikki käy -relativismi, joka sallii mitä tahansa näkemystä tai väitettä pidettävän tiedollisesti tasa-arvoisena totuudenmukaisuuteen pyrkivän toiminnan kanssa. Ei ole kuitenkaan filosofisesti eli tietoteoreettisesti kestävää vetäytyä perinteisiin absoluuttisiin tai fundamentalistisiin käsityksiin täysin varmasta tiedosta – siinä määrin perustullusti relativismiin houkuttavat konstruktionistiset ajatussuuntaukset ovat niitä kritisoineet.

Siksi tutkimuskysymyksiä lähestytään tässä väitöskirjassa pragmatistisen tietokäsityksen kannalta. Se edellyttää tältä tutkimukselta journalistista objektiivisuutta vastaan kohdistettuun kritiikkiin vastaamista kokonaisvaltaisella tietokäsityksellä, jota taustoittava filosofinen maailmankuva sekä siihen liittyvät käsitteelliset erityispiirteet tulee perustella mahdollisimman pitävillä argumenteilla. Viime kädessä panoksena on ihmisten oikeus luotettavaan totuudenmukaiseen tietoon sekä totuuden ja objektiivisuuden käsitteisiin, joita motivoi liberaali demokratia niiden yhteisöllisenä kontekstina.

1.1.4 Tieto ja sen käsitteellinen tutkimus

Käsillä olevaa väitöstutkimusta ohjaavien kysymysten yleisluontoisuus johtuu väitöskirjan tieto-opillisesta lähestymistavasta, josta käsin tarkoituksena on selvittää, mitä journalistinen tieto on ja millaisilla käsitteillä se on ymmärrettävissä, tutkittavissa ja kehitettävissä. Kokonaisvaltainen pragmatistinen käsitys journalistisesta tiedosta sitoo yhteen uskomukset, käsitteet ja käytännöt. Filosofisen käsiteanalyysin soveltaminen journalismin tietokäytäntöihin ei kuitenkaan ole itsestäänselvyys, sillä filosofiaa ja journalismia pidetään usein toisilleen vieraina – ellei peräti vastakkaisina – tutkimuksen muotoina niin tavoitteiltaan kuin menetelmiltään. Siksi on syytä aluksi perustella, miksi journalismi ja sen akateeminen tutkimus tarvitsevat filosofistakin tarkastelua.

Laajemmalla viestinnän (communication) tutkimuksen kentällä filosofit ovat toimineet ahkerasti, tai toisin sanoen: viestintä on pitkään kuulunut filosofian keskeisiin alueisiin. Viestinnän tutkimuksessa puolestaan on filosofisia suuntauksia (Wiio 1992). Journalismin filosofinen tutkimus on kuitenkin keskittynyt pääasiassa journalismin eettisiin kysymyksiin, jolloin tiedollisesti merkittävät käsitteet kuten totuus, objektiivisuus ja totuudenmukaisuus asettuvat yleensä eettisiksi ohjeiksi tai journalismin eettisiksi ideaaleiksi ja tavoitteiksi (ks. esim. Heino 2012; Maras 2013; ks. myös Andersson & Schudson 2008; Bernier 2004; Cohen 1992; Deni 1994; Smith 2008; Zelizer 2009).

Journalistit puolestaan ovat sitoutuneita “journalistin eettisiin ohjeisiin”, jotka kuitenkin sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla sisältävät myös tiedollisesti kiistanalaisia normeja, periaatteita ja käsitteitä (ks. Pöyhtäri 2014). On jopa väitetty, että ajankohtaisia, kiinnostavia ja reaaliajassa merkittäviä aiheita kartoittavat journalistit eivät pidä arvossa filosofian usein ratkeamattomia ongelmia ja abstrakteja yleislinjauksia (Baggini 2002).

Vastaavasti tietoa yleisellä tasolla tutkivat filosofit usein vierastavat päivänpolttaviin yksittäistapauksiin keskittynyttä journalismia ja sen akateemista tutkimusta (Baggini 2003). Huomattavina poikkeuksina on mainittava semiotiikan ja pragmatismen perustajana pidetty Charles S. Peirce

ja Jürgen Habermas, jotka ovat saaneet ansaittua tutkimuksellista huomiota niin filosofian kuin viestinnän tutkijoilta.

Jännite on outo sekä journalismin että filosofian kannalta, sillä muilla yhteiskunnan keskeisillä käytännöillä on omat "filosofiansa". Yliopistoissa opetetaan tieteenfilosofiaa, yhteiskuntafilosofiaa, oikeusfilosofiaa, taiteenfilosofiaa ja uskonnonfilosofiaa. Filosofit tutkivat viestintää ja kommunikaatiota yleensä tavoitellen niistä yleistä (teoreettista) tietoa, joten journalismin tuottama singulaarinen (käytännöllinen) tieto jää usein filosofisen mielenkiinnon ulkopuolelle, empiirisen journalismitutkimuksen vastuulle (ks. Niiniluoto 2002, 139; 1995).

Tietoa eli episteemisiä ongelmia tutkiva filosofia kääntyy siksi yleispätevyyttä tavoittelevan tieteellisen – erityisesti yleisiä teorioita ja malleja tavoittelevan luonnontieteellisen – tutkimuksen suuntaan. Sananvapautta vaalivassa demokratiassa ihmiset silti tekevät päätöksiä lähinnä journalistisen tiedon varassa. Myös tieteen ja muun akateemisen tutkimuksen yhteiskunnallisesti merkittävistä tuloksista tiedottaa journalismi.

Edellisessä luvussa esitetyt yleisöjen odotukset näyttävätkin vaativan filosofisesti perusteltua käsitystä siitä, mitä journalistinen tieto on. Eri alojen asiantuntijajaraati on ollut samoilla linjoilla kaivatessaan journalismilta oikean tiedon erottamista disinformaatiosta, todeksi osoitetun tiedon suodattamista ja jäsentämistä yleisöille, kriittisyyttä ja analyttisyyttä sekä olennaiseen syventymistä (HS 28.9.2012). Journalismilta halutaan siis nimenomaan luotettavaa ja siksi uskottavaa tietoa, joka on jalostettu datamassoista ja informaatiotulvasta (ks. Kovach & Rosenstiel 2010). Journalismin tiedollinen tehtävä on siten tehdä ymmärrettäväksi monimutkaisen aineellisen ja sosiaalisen todellisuuden tapahtumia ja ilmiöitä sekä vallitsevia rakenteita, suhteita ja merkityksiä.

Journalistisen tiedon status on selvitettävä, jotta journalismi voisi uskottavasti täyttää yhteiskunnallisen roolinsa: kertoa ajankohtaisasioista, paljastaa piileviä epäkohtia, tasapainottaa valtarakenteita ja sivittää yleisöjään – digitalisaation ansiosta nykyään yhä useammin myös yleisöjen avulla tai heidän vihjeidensä ansiosta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että äänekkäimmät huutelijat tai pelkkää viihdettä vaativat kansalaiset saisivat määritellä, millaisista asioista journalismi kertoo; millaisia toimituksellisia päätöksiä tehdään. Journalismin ja markkinoinnin raja on vaarassa häilyä (Väliverronen 2009, 7).

Tiedollinen uskottavuus näyttääkin edellyttävän tiedollista luotettavuutta: esimerkiksi taitavan retoriikan tai pelkän historiallisen maineen perusteella voi epäluotettavakin tiedonantaja olla tovin verran uskottava, mutta luotettavuuden mennessä katoaa uskottavuuskin. Toisaalta luotettavaa tahoaa ei aina uskota, joten uskottavuus yleisöjen silmissä on ansaittava kestäväällä luotettavuudella. Saavuttaakseen yleisöjensä luottamuksen journalismi joutuu siis miettimään, miten journalistinen tieto eroaa muusta ajankohtaisinformaatiosta.

Yksi ja sama todellisuus ja sen tapahtumat voidaan käsitteellisesti jäsentää ja arvottaa monella eri tavalla ja niin tehdäänkin, mutta siitä ei seuraa, että kaikki käsitteellistämisen tavat olisivat yhtä totuudenmukaisia tai perusteltuja (ks. 4. osa tässä teoksessa). Tieto eroaa uskomuksista ja oikeudenmukaisuus epäoikeudenmukaisuudesta, mutta on siirryttävä filosofisen tason tarkasteluun, jotta voidaan ymmärtää miten; mitä *journalistinen tieto* tarkoittaa – eli kuinka totuudenmukaista ja siksi luotettavaa tietoa voidaan käytännössä tavoitella uskottavuuden ansaitsemiseksi.

Journalismin singulaarista tietoa on mahdollista tarkastella filosofian yleisellä tasolla, kun ensin perustellusti luovutaan erottelusta journalismin teorian ja käytännön välillä (ks. 3. osa tässä teoksessa).

1.1.5 Journalismi tarvitsee filosofiaa

Journalismin filosofisen perustan merkitys on tunnustettu ja tunnistettu myös journalismin tutkijoiden piirissä. Viestinnän ja siten journalismin tutkimuksen näkökulmat liittyvät aina johonkin filosofiseen käsitykseen tiedosta, "käsitykseen todellisuuden ja ihmisen suhteesta ja tietämisen mahdollisuuksista" (Kunelius 2003, 16; ks. Kunelius 2000a). "[J]ournalismin todenmukaisuus- ja objektiivisuus- yms. ongelmat eivät voi ratketa hyvin ilman filosofian ja yleensä tieteen apua" (Hemänus 1995, 32). Journalismin objektiivisuuden mahdollisuus riippuu tiedostetusta tai tiedostamattomasta filosofisista näkemyksistä, tiedettiin viestinnän tutkimuksessa jo varhain (Wiio 1975). Journalismin ja erityisesti sen tiedollisten aspektin tutkimus näyttää kuitenkin jääneen viime vuosikymmeninä laajemman "mediatutkimuksen" varjoon.

Käytännön journalismikin tarvitsee filosofista ajattelua, sillä "perustavaa laatua olevilla filosofisilla opeilla on erittäin merkittäviä seurauksia journalismin käytännön työn kannalta" (Niiniluoto 1995, 9). Näyttää olevan siis myös journalistisen tiedon tavoittelun kannalta merkityksellistä ymmärtää, miten journalismin tiedollisiin ydinkysymyksiin voitaisiin vastata. Filosofia ja journalismi eivät olekaan niin kaukana toisistaan. Saavuttaakseen luotettavuuden ja uskottavuuden yleisöjensä silmissä journalismi voi joutua luopumaan – hetkeksi – nopeuden imperatiivista. Yleisöjen odottama "syvällisyys" ehkä edellyttää tietokäsityksen selkeyttämistä.

Journalismin tiedollisen statuksen filosofinen selvittäminen voi myös vastata journalismin identiteettikriisiin informaatiotulvassa auttamalla journalismia ja sen tutkimusta näkemään journalismin itsenäisenä tiedollisena käytäntönä (ks. Dickinson 2010; Jack 2009; McNair 2006). Juuri filosofinen tieto-oppi eli epistemologia tutkii inhimillisen tiedon ehtoja, rajoja ja mahdollisuuksia (ks. Lammenranta 1993).

Yksi keskeisimmistä ja kiistellyimmistä tietoteorian käsitteistä on representaatio, jolla tarkoitetaan muun muassa todellisuutta esittäviä tai

vastaavia mielensisältöjä, kielellisiä kuvauksia maailmasta tai tieteellisten teorioiden kaltaisia malleja, jotka eivät ole sama asia kuin niiden esittämä tai edustama todellisuus (Knuutila & Lehtinen 2010). Niin sanotun korrespondenssiteorian mukaan uskomus tai väite on tosi, jos se representaationa vastaa todellisuudessa vallitsevaa asiantilaa. Vuosisataisia erimielisyyksiä on yhä siitä, mitä vastaavuus tai todellisuuden ”representoiminen” tarkoittaa ja miten se on ylipäänsä filosofisesti selitettävissä. Representaatio-termiä käytetään monissa muissakin merkityksissä tieteestä politiikkaan (ks. Knuutila & Lehtinen 2010a).

Journalistinen representaatio (esimerkiksi uutisen kaltainen esitys eli tietotuote) todellisuudesta ei voi kuitenkaan kokonaisuudessaan olla ”tosi”, koska toimittajan luoma kokonaisraportti ei sellaisenaan voi vastata mitään tiettyä ja itsestään rajautunutta todellisuudessa vallitsevaa asiantilaa. Myös journalistinen tietäminen on toimintaa, jonka prosessiluonteeseen kuuluvat näkökulmallisuus, valinta ja tulkinnallisuus. Vai miten journalistinen tuote (representaatio) voisi olla tiedollisessa suhteessa ”esittämäänsä” todellisuuteen, kun pelkästään tietävän subjektin (journalistin) todellisuutta koskevien uskomusten tiedollinen status on vuosituhansien ajan kyseenalaistettu niin epistemologisesti kuin ontologisestikin? Millaista tietokäsitystä tarvitaan, jotta huomioon tulisivat otetuiksi tietoprosessissa vaikuttavat käsite- ja uskomusjärjestelmät sekä maailmankuvat?

Journalismi on monimuotoinen ja historiallinen tietoprosessi, joka ihmisten rajoitteiden takia ei voi koskaan saavuttaa ”koko totuutta” tai ”täysin varmaa tietoa” – niin kuin ei mikään muukaan ihmellinen tietokäytäntö. Päinvastaista tietokäsitystä kutsutaan fundamentalistiseksi tai absoluuttiseksi: että tiedon pitäisi aina kestää kaikki epäily. Toisaalta käytännöllinen eli pragmaattinen tieto- ja kielikäsitelmä korostavat tietoprosessien ja kielenkäytön alituista avoimuutta niiden parantamiselle. Journalismia ohjaavia normeja ja journalismin tiedonhankintamenetelmiä voidaan korjata kokemuksen perusteella. Vastaavasti journalistista kielenkäyttöä ja tietolähteiden kielenkäytön käsitteanalyysia voidaan kehittää syvemmällä käsitteellisellä ymmärryksellä.

Journalismin tieto-opillisten kysymysten listaa voidaan silti jatkaa: Miten journalismissa voitaisiin päästä filosofisesti pitävät kriteerit täyttävään tietoon? Mitä nämä kriteerit ovat eli mikä filosofian kilpailevista tietoteorioista nämä kriteerit argumentatiivisesti ottaen uskottavimmin perustee? Kuinka noudattaa journalistin eettisissä ohjeissa asetettua ja suomalaisia journalisteja sitovaa totuudenmukaisuuden imperatiivia? Mitä totuudenmukaisuudella milloinkin tarkoitetaan. Olisiko objektiivisuus sittenkin elinkelpoinen journalismin tiedollisena ydinkäsitteenä, vaikka sen perinteinen määritelmä ”tietona asioista, joiden olemassaolo ei riipu niiden tietämisestä” onkin itsessään tiedollisesti hämärä (Moser 1993, 4)?

Jos taas objektiivisuudesta kokonaan luovutaan käsitteen tieto-opillisten ongelmien takia, kuinka puolustaa totuudenmukaisuutta tavoitteena ja totuudellisuutta journalistisen representaation arviointikriteerinä

relativistisia kritiikkejä vastaan? Miten journalismi voisi saavuttaa todellisuuden virtaavasta monimuotoisuudesta objektiivista tietoa ja esittää sen totuudenmukaisesti? Onko journalistinen ”pysäytyskuva” valtoimenaan virtaavasta todellisuudesta totta? Kuinka kiireen rajoittama journalisti voi saada tapahtumasta luotettavaa ja uskottavaa tietoa, kun hän on itse osa raportoimaansa todellisuutta? Voiko hän etääntyä johonkin yliluonnolliseen näkökulmattomuuteen? Ja journalismin ajankohtaisuuden hengen mukaisesti: onko digitaalisen informaation maailmassa erityispaikkaa tiedolle? Jotta tämän kaltaisia kysymyksiä voidaan ylipäänsä tarkastella, on ehkä luovuttava objektiivisuutta ja tietoa koskevista ennakkokäsityksistä – siinä määrin kuin se on inhimillisesti mahdollista. Siinäpä yksi kysymys lisää.

Filosofia ei tarjoa valmiita vastauksia, mutta kysymysten esittäminen parhaimmillaan edistää ymmärrystä. Journalismi tarvitsee filosofiaa tiedollisen statuksensa tunnistamiseksi, koska journalismilla ei ole tieteiden tavoin omaa tiedonhankinnan menetelmää tai juridiikan ja lääketieteen kaltaista muilta suljetun ammatin alakohtaista säännöstöä – eikä nykyään monissakaan tapauksissa enää edes etuoikeutettua pääsyä tietolähteille. Journalismi on myös oikeusoppineisuutta ja lääkärien ammattialaa paljon nuorempi professio, mikä saattaa osaltaan vaikuttaa journalismin identiteetin ja tiedollisten tavoitteiden epäselvyyteen (ks. Aldridge & Evetts 2003; Deuze 2005; Glasser 1992; ks. 3. osa tässä teoksessa).

Journalismia on puolustettu viestinnän tutkimuksessa selvärajaisena professiona, mutta ei tieto-opillisesta näkökulmasta tai filosofisella arsenaalilla (ks. Pietilä 2012). Journalismin professionaalisuutta on tutkittu myös muun muassa journalistisen yhteisön sisäisten roolien suhteita ja muutoksia tarkastelemalla (ks. Helle 2009; Hujanen 2007; Koljonen 2014; ks. myös Zelizer 1997). Mutta journalismin käytännön filosofistiedollinen tarkastelu alkaa käsitteellisesti laajemmasta ”käytännöstä”, mikä on kiistanalainen lähtökohhta niin filosofiassa kuin journalismin tutkimuksessa – kuten kaikki muutkin lähtökohdat.

Kokonaisuutena journalistinen käytäntö on toki huomioitu myös journalismin empiirisessä tutkimuksessa (Koljonen 2013). Eikä filosofialle tyypillinen käsitteellinen selvennystyö ole poissuljettu empiiristä aineistoa hyödyntävässä journalismin professionaalisuuden erittelyssä (ks. Ahva 2010, 74–79). Journalistisen *tiedon* filosofinen tarkastelu asettaa kuitenkin holistisesti ymmärretyn käytännön journalistisen profession sisäisten variaatioiden edelle, vaikka profession monimuotoisuus vaatiikin ne huomioimaan käytännön sisäisen erittelyn muodossa – kokonaisvaltaisesta käytännön käsitteellistämisestä liikkeelle lähtien. Filosofisesti käsitettynä ”käytäntö” voi tarjota käsitteellisiä välineitä myös empiiriselle tutkimukselle.

Kriisiytyneelle journalismille on myös etsitty uutta demokraattista roolia muun muassa yhteiskunnallisten toimijoiden välittäjänä, mutta sellaisen löydyttyäkin journalismin tiedolliset kysymykset säilyttävät paikkansa problematiikan keskiössä. Uudessakin roolissaan journalismi nimittäin huolehtisi, että yhteiskunnallinen keskustelu perustuu tosiasioihin ja riittäviin

tietoihin sekä pysyisi samaan aikaan kriittisenä ja suhteellisuudentajuksena (Charon 2010).

Demokratiakin on filosofinen ongelma, jota tarkastellaan väitöskirjan lopussa laajempana yhteiskunnallisena kontekstina ja motiivina journalistiselle tiedolle ja sen ydinkäsitteille.

Isaiah Berlinin mukaan filosofian tehtävä on auttaa ihmisiä ymmärtämään toimintaansa ja sen taustalla vaikuttavia käsitteitä, ajattelutapoja ja ajattelumalleja sekä tarvittaessa selventää niitä ja ratkoa niissä piileviä ristiriitaisuuksia (Berlin 1980, 11). Jatkuvien muutosten kanssa kamppailevilta journalisteilta vaaditaan alati uudistuvaa ajattelua myös omasta tiedollisesta toiminnastaan ja roolistaan sosiaalisesti verkottuneessa ympäristössä ja globalisoituneessa maailmassa (Starkey 2006, xiv). Tämä muutos heijastuu suoraan journalismin tutkimukseen, joka puolestaan voi sen mukaisen uuden akateemisen tiedon tuottamisen lisäksi antaa journalismille uusia välineitä muutosten kohtaamiseen ja niiden vaatimuksiin vastaamiseen (Rosen 2014).

Journalismin ja sen toimintakentän muuttuessa on myös journalismin tutkimuksen kenties tarkasteltava kohdettaan uusin käsitteellisin välinein. Kun journalismia muistuttavien informaationtuottajien määrä edelleen kasvaa, laajeneva viestintäkenttä voi entisestään hämärtää journalistisen tiedon asemaa – journalismin harjoittajien, tutkijoiden ja sen yleisöjen silmissä.

Filosofinen kysymys ei ole vain siitä, kuinka totuudenmukaisesti journalistiset representaatiot eli tuotteet esittävät todellisuutta. Journalismin tiedollisten erityispiirteiden ymmärtäminen ja journalististen käytäntöjen parantaminen edellyttävät kokonaisvaltaista filosofiaa, joka huomioi journalistisen toiminnan ja sen suhteen yhtäältä journalismin tiedollisiin ydinkäsitteisiin ja toisaalta journalismin yhteiskunnalliseen rooliin (ks. Anderson & Schudson 2008). Journalistisella tiedolla on tärkeä tehtävä yhteiskunnallisessa keskustelussa ja päätöksenteossa niin kansalaisten kuin vallankäyttäjienkin keskuudessa (Bourdieu 2005; vrt. Scheuer 2007). Luotettavaa journalismia pidetään välttämättömänä tietolähteenä vapaille kansalaisille demokraattisessa yhteisössä, jossa merkittävimpiä valintoja ja päätöksiä tehdään usein journalistisen tiedon varassa, levitetään sitä minkälaisilla alustoilla ja missä muodossa tahansa, ison mediakonsernin tai yksittäisen bloggaajan toimesta (ks. Glasser ym. 2009; Hampton 2010; Papacharisi 2009).

Panoksena journalistisen tiedon filosofisessa tutkimuksessa olisi siis ammattikunnan itseyttä ja journalismin tutkimuksen kohteen käsittämisen lisäksi myös demokraattisen prosessin toimintakyky ja oikeutus, jotka perustuvat kansalaisten sivistystason lisäksi heidän mahdollisuuksiinsa saada riittävän kattavaa totuudenmukaista tietoa ympäröivästä maailmasta ja sen ajankohtaisista tapahtumista ja ilmiöistä.

Käsitteellinen selkeys ja journalistista tietoa koskevien käsitysten erittely voivat tarjota yhtäältä uusia ideoita ja toisaalta konkreettisia ohjenuoria

journalismin tiedollisen kriisin ylittämiseksi (Kovach & Rosenstiel 2007, 36–37; ks. Allan 2010; Fenton 2009; McChesney & Nichols 2010). Perusteltujen mielipiteiden ja näkemysten muodostaminen ja itsenäinen päätöksenteko edellyttävät ihmisiltä ajankohtaistiedon totuudenmukaisuutta, mutta myös hämärään jääneiden aiheiden aktiivista esiinnostamista ja valottamista.

Journalistien on tässä työssä vältettävä tiedollista ylimielisyyttä ja sen mukanaan tuomia virheitä ja harhaanjohtamista, ja toisaalta tiedollista naiiviutta ja siihen liittyvää tiedollisen itsenäisyyden menettämistä. Houkuttelevaa informaatiota ei voi julkaista ennen sen todentamista tiedoksi, ja lähteitä kohtaan on pysyttävä kriittisenä. Journalismin tiedon hankinnassa ja välittämisessä käyttämien välineiden murrostila sekä journalismin tiedollisten ydinkäsitteiden hämäryys yhdessä synnyttävät tarpeen journalistisen tiedon filosofiselle tutkimukselle (vrt. Starkey 2007, xiv).

Objektiivisuus, totuus ja totuudenmukaisuus ovat filosofian pitkässä perinteessä ja journalismin lyhyessä historiassa ymmärretty erilaisin tavoin, ja viime vuosikymmeninä niistä on haluttu jopa kokonaan luopua sekä journalismissa että sen tutkimuksessa. Vaikka journalismi palvelee viime kädessä kansalaisia liberaalissa demokratiassa, sen ydinkäsitteet ja niiden tutkimus ovat nekin keinojen lisäksi normatiivisia tavoitteita. Kirjallisuustoimittaja Antti Majanderin sanoin: “Rajojen etsiminen on itseisarvo. Jos kukaan ei etsisi, syntyisi aina samaa.” (HS 7.5.2016). Kun vanhat käsitteellistämisen tavat eivät kestä uutta kritiikkiä, niitä on syytä tarkastella uudestaan ja tarvittaessa muokata rajoilleen asti.

Journalismin ydinkäsitteet objektiivisuus, totuus ja totuudenmukaisuus tulee näillä perusteilla selvittää, vaikka ne ovat – journalistifilosofi Albert Camus'n sanoin – salaperäisiä, vaikeasti saavutettavia ja aina uudelleen valloitettavia tavoitteita.

1.2 JOURNALISMI JA LAATU: NORMATIIVINEN RAJAUS

Käsitteellisen uudisraivauksen lisäksi filosofian perinteiset toimintatavat – kriittinen ajattelu, käsiteanalyysi ja pätevä päättely – voivat olla hyödyllisiä luotettavuutta, uskottavuutta ja syvällisyyttä tavoittelevalle journalismille (ks. Baillargeon 2011; Haaparanta & Niiniluoto 1986; Määttänen 1995; Salminen & Väänänen 1992). Sellaista journalismia kutsutaan “laatujournalismiksi”, ja se on tämän väitöskirjan tähtäimessä. Journalismin laadukkuudelle on esitetty erilaisia vaatimuksia, ja aihevalintojen kriteerinä “kiinnostavuus” on ymmärretty eri tavoin (ks. Hujanen 2009). Kiinnostavuuden tarkoitus on tavoittaa yleisöjä, mutta kiinnostavuutta ei tarvitse hakea keveistä aiheista tai asian skandaalinkäryisestä esittämisestä. Vaatii vain taitoa tehdä toisin.

Tutkivan journalismin yhdistyksen Minna Knus-Galänin mielestä “[l]aadukas tutkiva journalismi kaivaa esiin epäkohtia, paljastaa väärinkäyttöä ja syventää kansalaisille olennaisiin asioihin [...] yleisön palveluksessa, ilman omaa, henkilökohtaista agenda” (HS 7.10.2010). Objektiivisuutta kaivataan

siis vähintään siinä mielessä, että uutisiksi ja juttujen aiheiksi ei valikoidu tapahtumia ja ilmiöitä vain journalistin subjektiivisten intressien rajoissa. Ministeri Erkki Tuomioja pitää hyvänä journalismina sitä, että kirjoitetaan “kiinnostavasti epäkiinnostavista aiheista” (STT 22.11.2010).

Väitettä tukee journalismin filosofisesti orientoitunut tutkimus (Kovach & Rosenstiel 2007, 187). Mutta jos journalismia tehdään sitä taustoittavaa tietokäsitystä tiedostamatta, voidaan ajatua sen luotettavuutta, uskottavuutta sekä syvällisyyttä ja kiinnostavuutta nakertaviin rutiineihin (Tuchman 1973)

1.2.1 Journalismi ja tiedollinen laatu

Tuomiojan ajatuksena näyttäisi olevan, että byrokraattiset, poliittiset ja taloudelliset aiheet monimutkaisuudessaan eivät useinkaan sisällä viihdearvoa, mutta vaikuttavat suoraan ihmisten elämään ja siksi pysyvät laatujournalismin uutisagendalla (vrt. Kunelius & Väliverronen 2009). Korkeimman hallinto-oikeuden puheenjohtaja Pekka Hallberg on haastanut journalistit pohtimaan yleisöjään varten, onko “asioista ollut tietoa vai eikö tietoa osattu oikein arvioida ja asettaa taustaansa” sekä miettimään suomalaisen yhteiskunnan tilaa ja tulevaisuutta (*HS* 27.9.2009). Päätöimittäjä Janne Virkkunen täydensi samassa kirjoituksessa, että “vakavasti otettavan viestimen tehtävänä on etsiä yhteiskunnassa irrallaan ja idullaan olevia asioita; langanpätkiä, joita yhteen solmimalla löytää kehityksen alavirtauksia; asioita, jotka kaikille ovat viiden vuoden päästä itsestäänselvyyksiä mutta jotka vielä ovat näkymättömissä. Vastaisuudessa [journalisteilta] tarvitaan yhä enemmän kykyä ja taitoa yhdistellä asioita, analysoida, esittää mielipiteitä, syventää ja kyseenalaistaa”.

Journalismin laatu on sitä, että sen “aihevalintoihin, menetelmiin ja arvostelukykyyn voi luottaa” (ibid.). Ammattilaisten journalismille esittämät laatuvaatimukset sopivat siis yhteen yleisöjen odotusten kanssa (ks. Heikkilä ym. 2012). Luotettava eli kestävä journalismi erottuu uskottavuudellaan ja laadun perusominaisuuksia ovat totuudellisuus, merkitys, kattavuus ja läpinäkyvyys (Olkinuora 2012). Näissä kriteereissä journalismin periaatteet yhdistyvät journalismin käytäntöön myös yhteiskunnallisella tasolla.

Journalismin kokonaisvaltainen filosofinen tarkastelu tiedollisena käytäntönä asettaa tarkemmat kriteerit laatujournalismille, sen tavoitteille ja menetelmille sekä aiheenvalinnalle (ks. Kovach & Rosenstiel 2007, 35–36); ks. myös Baym 2010; Jones 2009; Silverstone 2005; Sloan & Parcell 2002; Stovall 2004). Journalistisen tiedon kritiikissä ja tutkimuksessa juuri laadusta on etsitty taetta kestäväälle yleisösuhteelle ja ratkaisua väitettyyn “journalismin kriisiin” (Lappalainen 2011; ks. myös Vehkoo).

Laatujournalismin vahvuus muuhun ajankohtaistiedotukseen verrattuna on, että se paitsi tuottaa uutta tietoa, myös patoaa informaatiotulvaa: valitsee merkityksellisiä aiheita ja todentaa, jäsentää ja selittää informaatiota tiedoksi

(ks. Schener 2011). “Kiinnostavuuden” kriteeriksi ei siten riitä, että aiheeksi valitaan se, mistä jo puhutaan: laatujournalismin tehtävä on kaivaa kiinnostuksen kohteiksi uusia inhimillisesti ja yhteiskunnallisesti merkittäviä asioita. Journalistin ohjeissa on ensimmäisenä mainittukin, että “[j]ournalisti on vastuussa ennen kaikkea lukijoilleen, kuulijoilleen ja katselijoilleen. Heillä on oikeus tietää, mitä yhteiskunnassa tapahtuu”.

Laatujournalismi on vaarallinen sana ja sitä voidaan tulkita kuinka vain, sanoi *Turun Sanomien* päätoimittaja Kari Vainio SuomiAreenan keskustelussa “Tietoyhteiskunnasta kohuyhteiskuntaan” (18.7.2014). *Iltalehden* päätoimittaja Kari Kivelä nyökytteli, kun Vainio tarkensi nykytilanteeksi “laadukkaamman printtisisällön ja hiukan kevyemmän nettisisällön”.

Journalistinen laatu ei tietenkään ole vaarallinen sana tai aihe, mutta huono journalismi on pystyttävä erottamaan laadukkaasta journalismista. Laatujournalismin voi tunnistaa ja journalistisen sisällön arvioida laadukkaaksi ainakin kolmella tavalla, kun journalistisen tiedon merkitys ensin tunnustetaan:

1) Yleisöjen odotukset: Samaan aikaan kun mediapäätäjät satsaavat entistä enemmän sosiaaliseen mediaan, valtaosa suomalaisista toivoo yhä tiedotusvälineisiin lisää uutisia ja erityisesti tutkivaa journalismia (MTV Uutisten mediakysely, kesäkuu 2014). Tässä väitöskirjassa journalistista tietoa tarkastellaankin nimenomaan tutkimuksena, koska tutkivan journalismin menetelmiä voi soveltaa kaikissa journalistisen tiedon hankinnan ja esittämisen muodoissa, kuten ”tutkiva journalisti” Salla Vuorikoski on todennut (Kivioja 2014). Yleisövastaajista vain yhdeksän prosenttia peräsi lisäpanostusta someen, mediajohtajista yli puolet. Myös akateeminen tutkimus tukee ajatusta, että viihteen sijasta tiedotusvälineiltä halutaan laadukasta journalismia, joka kriittisellä ja analyttisellä otteella tekee maailman tapahtumia ymmärrettävämmiksi (Heikkilä ym. 2012). Vain uskottavan ja luotettavan – siis laadukkaan – journalismin koetaan antavan tiedollisia valmiuksia kansalaisten omaan päätöksentekoon. Näin siis nimenomaan kansalaisten parissa. Journalistista laatua voi levittää myös internetissä ja somessa, sillä journalismin laatu ei riipu alustasta. Tässä väitöskirjassa argumentoitu pragmaattinen objektiivisuuskäsitys löytää tiedon ja laadun kriteerit käytännöstä.

2) Normit ja kriteerit: Laadukkaan journalismin tiedolliset ja eettiset normit asetetaan kriteereiksi, joita vasten laatua voidaan tavoitella ja arvioida. Tieto-opillisten vaatimusten lisäksi normit voivat olla kansainvälisiä tai kansallisia journalistin ohjeita, mutta myös toimituskohtaisia toimintasääntöjä ja periaatteita. Laatu- ja journalistin julkisuusnormien herättää yleisöissä luottamusta – niin kuin avoimuus julkisessa toiminnassa yleensäkin. Journalististen tavoitteiden avoin ilmaisu tarjoaa lisäksi yleisöille käsitteelliset välineet arvostella, arvottaa ja korjata laatujournalismia. Samoin luottamusta herättää virheiden julkinen oikaiseminen. Somessa virheet paljastuvat kuitenkin. Yleisösuhte ja sen vaaliminen ovat journalismin

elinehtoja, ja parhaita normeja voi toteuttaa ja parantaa vain journalismin käytännössä – yleisöjen ja tutkijoiden palautteelle avoimena. Pragmaattinen käsitys objektiivisuudesta huomioi laadukasta journalistista tiedonhankintaa ohjaavat normit.

3) Tiedon hankinta: Vainio ja Kivelä kävivät SuomiAreenassa keskustelua samana päivänä, jolloin uutisia hallitsivat Ukrainassa alas ammuttu matkustajakone, Israelin aloittama maahyökkäys ja Microsoftin irtisanomat tuhat suomalaista. Vainiota harmitti, että *TS*:n luetuin nettiiutinen käsitteli varsinaissuomalaista karhua. Ristiriita on vain näennäinen. Laatujournalismia voi tehdä paikallisuutisessa myös mehiläistarhaa häirinneestä petoeläimestä, vaikka uutisarvoltaan merkittäviä tapahtumia mahtuisi samaan päivään. Vastaavasti sanomalehden tai televisiokanavan kaltainen media voi tarjota journalismin lisäksi viihdettä, mikä ei automaattisesti nakerra journalismin laatua.

Laatu alkaa kärsiä, jos itse journalismi viihteellistyy aiheidensa puolesta tai journalistinen tiedonhankinta typistyy “uutisten” kopioimiseen toisilta. Kokonaan toinen asia on, että vakavista ja merkityksellisistä aiheista voidaan ja on toivottavaa kertoa kiinnostavasti. “Laatujournalismi” ei siis ole vaarallinen sana. Journalismin laadun heikentyminen se vasta on vaarallista. Tiedollisesti kestävä journalismi on myös laadukasta, kun se kestää relativismin haasteet tinkimättä tiedon valinnan ja esittämisen laatukriteereistä. Pragmaattinen käsitys objektiivisuudesta keskittyykin tiedonhankintaan kokonaisvaltaisena tutkimustoimintana.

1.2.2 Journalismi ja eettiset normit

Ajatus sopii vaikutusvaltaisten journalismin tutkijoiden näkemykseen journalistisen objektiivisuuden käsitteen alkuperäisen merkityksen perinpohjaisesta väärinkäsittämisestä ja kadottamisesta (Kovach & Rosenstiel 2007, 81). ”Alkuperäisellä” he viittaavat 1920-luvulla vaikuttaneen Walter Lippmannin tieteellistä tutkimusta soveltavaan journalismikäsitteeseen, jonka mukaan objektiivisuus ei suinkaan tarkoita petokselta haiskahtavaa oman näkökulman esittämistä ”puolueettomalla” journalistisella äänellä tai tyyllillä, vaan nimenomaan tiedonhankinnan menetelmää, informaation keräämistä ja todentamista tiedoksi (mt. 83–85; Lippmann 1995, 60 / 1920).

Kuuluissa kiista Lippmannin ja tässä väitöksessä tärkeän pragmatisti John Deweyn välillä koskikin enemmän journalismin yhteiskunnallista roolia kuin journalistista tietokäsitystä (Kunelius 2006, 12; ks. Allan 2010a; Schudson 2008; Dewey–Lippmannin-kiistasta ks. 5 osa tässä teoksessa). Objektiivisuus menetelmänä pitää avoimesti artikuloida yleisöille (Kovach & Rosenstiel 2007, 86). Muuten journalismi menettää paljon enemmän kuin tiedollisen laadukkuutensa: yleisöt katoavat, jos heidän uskonsa journalismin rehellisyyteen menetetään – tai sitten journalismi katoaa viihteen tieltä.

On ehdotettu, että alituisesti muuttuvassa mediaympäristössä journalismin identiteetti ja tulevaisuus itsenäisenä tiedollisena käytäntönä ehkä riippuvat objektiivisuudesta ja sen käsitteellistämisen tavoista (Meyers 2004; Lichtenberg 2000; 1991; 1987).

Journalistinen "laatu" ei kuitenkaan rajoitu suurten mediatalojen tai perinteisen lehdistön yksinoikeudeksi. Laadukasta journalismia voi harjoittaa myös yksilöllinen toimija, kun hän käyttää tässä kirjassa hahmoteltua objektiivista ja normatiivista menetelmää eikä tingi totuudenmukaisuuden tavoittelusta. Esimerkiksi politiikkaan, tieteeseen, talouteen, taiteeseen tai urheiluun erikoistunut bloggaaja voi tehdä laatujournalismia asiantuntijuutensa tai erinomaisuutensa ansiosta (Freeland 2010; vrt. Vehkoo 2011; ks. myös Adam 1993; Breen 1998; Glaser 2010; Randall 2007; Rosen 2000; Tunstall 2001; Örnebring 2010).

Tiettyihin perusarvoihin ja parhaisiin käytäntöihin sitoutunut journalismi on eettisesti ohjautunut tiedollinen prosessi, jota motivoi halu ja tarve vastata informaatiotulvan aikana ihmisten tarpeeseen saada todennettua, jäsenneltyä ja punnittua uutta tietoa arkisten valintojen ja yhteiskunnallisen päätöksenteon tueksi. Vastaava tehtävä tiedon yleisemmällä tasolla on akateemisella tutkimuksella, joka varustaa päättäjiä ja kansalaisia testatulla uudella tiedolla (ks. Nussbaum 2012). (Digitaalisen informaation todentamisesta journalistiseksi tiedoksi <http://verificationhandbook.com/>.)

Journalistisen laadun eettisistä vaatimuksista demokraattisen prosessin tukemisen tavoite on yhteiskunnallinen. Sen saavuttamiseksi laatujournalismi noudattaa sisäistä normistoaan, ja tärkeimpiä sen kriteereistä on tiedollisen itsenäisyyden kriteeri. Siksi on käsitettävä, mitä tarkoittaa journalismi itsenäisenä tietokäytäntönä.

Suomalaisia journalisteja velvoittavien Journalistin ohjeiden mukaan "[t]iedonvälityksen sisältöä koskevat ratkaisut on tehtävä journalistisin perustein. Tätä päätösvaltaa ei saa missään oloissa luovuttaa toimituksen ulkopuolisille" (JO §2). Normi on selkeä, mutta journalismin itsenäisyys tietokäytäntönä ei. Suomen Journalistiliitto joutui jo vuonna 2009 huomauttamaan, että journalistista sananvapautta ja julkisuutta rajoittavia lakiesityksiä on tehty Suomessa niin paljon, että asiallisen ja laadukkaan journalismin toimintaedellytykset alati heikkenevät. On esimerkiksi pyritty heikentämään lähdesuojaa ja salaamaan verotietoja.

Journalistinen laatu edellyttää siksikin erityistä kriittisyyttä, sillä journalismin riippuvuus toisen käden tietolähteistä tarkoittaa, että myös uutis- ja aiheagenda asettuu usein ulkoisten tietolähteiden toimesta: uutistoimistojen syöttämästä tiedosta, eturyhmien tiedotteista tai vallankäyttäjien puheista ja päätöksistä – maailman tapahtumien lisäksi. Jos journalistit vain reagoivat uuteen informaatioon henkilövaihdoksista, lakialoitteista ja ohjelmajulistuksista, journalismi menettää aloitekykynsä aihevalintaan, kysymyksenasetteluun ja keskustelunherättelyyn sekä analyysiin, kritiikkiin, kyseenalaistamiseen, taustasyiden selvittämiseen ja mielipiteiden kartoittamiseen.

Journalismin tiedolliset erityisvaatimukset, kuten julkaisu- ja toimittajakohdainen Journalistin ohjeisiin sitoutuminen, edellyttävät vuorovaikutusta yleisöjen kanssa toisin kuin ”tiedotuksessa”, joka on pääsääntöisesti yksisuuntaista ”joukkotiedotusta”. Laatujournalismi on siksi määriteltävä journalistien aktiivisuutta korostavalla dynaamisella käsityksellä journalistisesta tiedosta. Siihen tämä kirja pyrkii filosofisin keinoin, käytännöllisillä käsitteillä ja niiden läpinäkyvällä avaamisella.

1.2.3 Objektiviisuuden uusi muotoilu

Tiedollisen ja eettisen relativismin radikaalit muodot ovat journalistisen tiedon filosofinen haaste, jolla on seurauksia myös laadulle. Tiedollisen relativismin hyväksyminen on nimittäin ristiriidassa totuudenmukaisuuden tavoitteen kanssa – ja ”objektivismiksi” kutsutun fundamentalistisen tietokäsityksen kanssa, joka relativismin vastakohtana kärsii kuitenkin yhtä lailla, joskin toisista syistä, sekä tieto-opillisista että eettisistä ongelmista.

Journalismin tiedollinen status heikkenee ilman objektiivisia kriteereitä sille, mikä on totta ja mikä epätotta (valhetta ja vääristynyttä tai virheellistä informaatiota), mikä oikein ja mikä väärin. Jää epäselväksi, miten inhimillisiä ja yhteiskunnallisia epäkohtia tai valheita ja epätotuuksia voitaisiin sellaisiksi arvioida ja paljastaa, jos ei ole käsitystä oikein toimimisesta tai väitteiden paikkansapitävyydestä – todistusaineiston ja perusteiden rationaalisuuden arviointikriteereistä. Objektiviisuuden kriisin takia relativistiset tietokäsitykset voivat levitä yliopistoista journalismin käytäntöön (Goldstein 2007, 70; ks. Baggini 2002, 17; Calcutt & Hammond 2011, 98).

Fundamentalistisen ”objektivismin” ja sen haastavan konstruktionistisen ajattelun relativistiset ongelmat voivat siis johtaa journalismissa käsitteellisiin ja normatiivisiin muutoksiin, joiden relativistiset seuraukset eivät ehkä rajoitu journalismiin: relativistinen tietokäsitys voi vaikuttaa yhteisöelämään ja yhteiskuntarakenteeseenkin (Boghossian 2006, 5).

Journalismin laatua eli luotettavuutta, uskottavuutta ja syvällisyyttä nakertavat myös monet journalismin käytännöissä esiintyvät ongelmat, joihin pragmaattisella – filosofisella mutta käytännön huomioivalla – objektiivisuuskäsityksellä väitöskirjan myöhemmissä osissa tartutaan.

Sosiologi Pierre Bourdieu on tiivistänyt heikkoudet, jotka heikentävät journalismilta kaivattua laatua. Ne ovat 1) virheisiin johtava kiire, 2) monimutkaisten asioiden yksinkertaistaminen, 3) kilpailijoiden kopioiminen, 4) salatut ennakkoluulot, 5) journalististen toimijoiden yksimielisyys, 6) yleisömäärän maksimointi, 7) sensaatiohakuisuus, 8) liian tiiviit yhteydet median omistajiin, mainostajiin ja valtaapitäviin, 9) puolueettomuuden ihanteesta seuraava kyynisyys ja 10) itesensuuri (Bourdieu 1996; ks. Schneidermann 1999; Benson & Neveu 2005).

Journalismi ei voi olla itsenäinen eli riippumaton tiedon tuottaja, jos se ei tunnista ja tunnusta vuorovaikutustaan muitten yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa, taloudellisia suorituspaineita, teknologisia muutoksia, median ja sen välittämän informaation globalisaatiota sekä näiden tekijöiden vaikutusta omaan toimintaansa (Rupar 2010, 3–10). Samalla journalismin tulisi erottautua itsenäisenä tietokäytäntönä, joka menetelmällisesti ja normatiivisesti tuottaa totuudenmukaisia raportteja.

Toimituksen ”ulkopuolisilla” tarkoitetaan myös esimerkiksi sanomalehden tai uutiskanavan omistajia ja yleisöjä, joiden kuuleminen tiedonhankinnan prosessissa ei silti rajoita journalismin autonomiaa tai vapautta (Reunanen & Koljonen 2014, 158). *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksessa (15.4.2016) kuitenkin todettiin, että julkisessa keskustelussa ”eniten huomiota saavat [nyt] ne, jotka pitävät kovinta ääntä. Pyrkimys tosiasioiden selvittämiseen ei sido kaikkia”. Journalismia se sitoo, ja siksikin sen riippumattomuutta vaikutusyrityksistä tulee puolustaa. Tehtävä vaatii filosofista otetta, koska journalismin kattama tiedollinen ala on paljon laajempi kuin laajasti tutkittu uutisjournalismi (ks. Kunelius 1996; vrt. Tuchman 1978).

Käytännöllisen objektiivisuuskäsityksen kehittämiseksi sekä pragmatismiin soveltamiselle journalismiin on kaksi toisiaan tukevaa perustetta.

1) Journalismin parhaita tiedollisia käytäntöjä on mahdollista tutkia uuden pragmaattisen objektiivisuuskäsityksen kehittämiseksi edelleen.

2) Journalismin käytäntö voi puolestaan tämän objektiivisuuskäsityksen varassa pyrkiä luotettavampiin tiedollisiin prosesseihin ja siten uskottavampaan ja syvällisempään journalismiin – maailman parempaan selittämiseen ja ymmärtämiseen.

Väitöskirjan argumentaatioketju pyrkii osoittamaan, että pragmatistinen käsitys journalistisesta tiedosta voi näin tarjota välineitä journalismia ja sen tutkimusta askarruttavaan ongelmavyhteen – kysymyksiin journalismin itsenäisyydestä tietokäytäntönä, sen käsitteellisestä viitekehyksestä sekä journalististen käytäntöjen yhteenkietoutuneisuudesta journalismin tietopillisten ("teoreettisten") ydinkäsitteiden kanssa.

1.3 JOURNALISTINEN TIETO TUTKIMUSKOHTENA

Journalismi ei siis ole eksklusiivinen professio, jonka muodollisen pätevyyden hankittuaan henkilö tai ryhmä kuuluisi sen ammatinharjoittajien joukkoon. Journalistina esiintyvä henkilö voi tuottaa propagandaa, ja laadukastakin journalismia voi tehdä periaatteessa kuka tahansa, kuten väitöskirjan viimeisen osan ”julkinen” tai ”kansalaisjournalismi” ovat lähistoriallisesti osoittaneet. Toisaalta journalismi autonomisena tietokäytäntönä menettää merkityksensä, jos mitä tahansa information välittämistä tai tuotantoa voidaan pitää journalismina. Journalismin ohjeet on siksi laadittu alan *itsesääntelyä* varten (ks. Heinonen 1998). Journalismi pyrkii erottautumaan muista ajankohtaisen informaation tuottajista itsenäisenä tiedollisena käytäntönä vetoamalla tiettyihin periaatteisiin. Journalistin ohjeet ovat eettisiä ja tiedollisia normeja, joita ”itsesääntelyyn sitoutuneet” journalistit ja julkaisut pyrkivät noudattamaan ja joita Julkisen sanan neuvosto tulkitsee. Journalismia on siis sellainen tieto ja toiminta, joka noudattaa tiedolliseettisiä normeja. Epistemologisesti eli tieto-opillisesti niitä on helppo löytää lyhyistä ja yleisistä ”Journalistin ohjeista”, joilla on nämä abstrakteilta kalskahtavat ominaisuudet journalismin vapauden liiallisen rajoittamisen välttämiseksi:

”Journalistin velvollisuus on pyrkiä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen. [...] Yleisön on voitava erottaa tosiasiat mielipiteistä ja sepitteellisestä aineistosta. [...] Tietolähteisiin on suhtauduttava kriittisesti.” (JO.)

1.3.1 käsitteiden sekavuus ja selkeys

Ohjeet vaikuttavat varsin selkeiltä, mutta filosofisessa katsannossa ne ovat täynnä kiistanalaisia ja hämäriä käsitteitä. Vuosituhansien pohdinta ja tutkimus eivät ole johtaneet yksimielisyyteen siitä, mitä tarkoittavat ”totuudenmukaisuus”, ”tosiasiat” ja ”kriittisyys”. Käytännöllisiäkkin ongelmia on: kriittisen tarkastelun kautta tavoitettujen tosiasioiden totuudellinen välittäminen tietona ei tee kenestäkään journalistia, vaan pelkästään todenpuhujan – lisäyksiä käsitteelliseen selvitystyöhön.

Nykyään journalistit tukeutuvat usein ”tosiasiallisuuden” tai ”tasapuolisuuden” kaltaisiin periaatteisiin ja tavoitteisiin, joilla toisinaan virheellisesti korvataan objektiivisuuden käsite tai samastetaan ne siihen. Yksittäisiä todennettuja faktoja voi kuitenkin käyttää hyvälläkin tahdolla harhaanjohtavasti tai yksipuolisesti. Tasapuolisuus tavoitteena johtaa helposti epätosien väitteiden esittämiseen journalismissa ”tasapuolisesti” tosien kanssa. Ilmaston lämpeneminen on tieteellisesti todistettu globaali ongelma, mutta ”tasapuolisuuden” nimissä jotkut journalistit antavat yhtä painavan äänen ilmiön harvoille kiistäjille (Kovach & Rosenstiel 2007, 37, 88).

On hyvä kuulla kaikkia osapuolia tiedonhankintavaiheessa, mutta itseisarvoisena tavoitteena tasapuolisuus voi johtaa harhaan niin tiedollisesti kuin eettisesti. Tasapuolisuus ja riippumattomuus ovat journalistisessa

tiedonhankinnassa hyviä renkejä mutta huonoja isäntiä, koska niiden asettaminen päämääräksi on ristiriidassa totuudenmukaisuuden tavoitteen ja Journalistin ohjeissa asetetun imperatiivin kanssa. Siksi objektiivisuudelle tarjotut vaihtoehdot tiedolliset käsitteet voivat nakertaa yleisöjen luottamusta, joka on tunnetusti vaikea rakentaa mutta helppo menettää – katteettomilla lupauksilla tasapuolisuuden tiedollisesta arvosta tai eettisesti kestävämmällä vetoomuksella tiedolliseen puolueettomuuteen (Kouvo 2014; ks. 2. osa tässä teoksessa).

Näiden ongelmien takia journalismille on ryhdytty kehittämään uutta objektiivisuuskäsitystä, joka tarjoaisi journalismille tiedollisen identiteetin, käsitteellisen kehyksen sekä käytännön ohjenuorat tiedonhankintaan (Ward 2010b, 2004, 261–316; ks. Hildebrand 2011). Pragmatistisen filosofian piirissä hahmoteltu “pragmaattinen objektiivisuus” on lupaava tutkimuksen suunta, mutta siitä on tietääksemme vasta yksi karkea hahmotelma nimenomaan journalismin tutkimuksessa – historian filosofit ovat olleet asiassa vikkelämpiä (ks. esim. Haskell 1998). Käytännöllinen objektiivisuus keskittyy journalistisen esittämisen eli representaation (teksti, video, twiitti) sijasta journalistisen tiedonhankinnan menetelmiin ja normeihin pyrkien parantamaan niitä. Näin myös journalistiset kuvaukset ja selitykset todellisuuden tapahtumista ja ilmiöistä voisivat erottautua edukseen muusta ajankohtaisinformaatiosta luotettavuudella, uskottavuudella ja syvällisyydellä.

“Journalismilla” tarkoitetaan arkipäiväisen ammattialan lisäksi 1) tiedollista käytäntöä, 2) journalistista esitystä eli representaatiota ja 3) yhteiskunnallista instituutiota.

Käytännöllisen objektiivisuuskäsityksen ja Journalistin ohjeiden käsitteellisen tutkimuksen avulla ja varassa journalistinen tieto voi kukoistaa – käytettiin sen esittämiseen mitä välinettä tahansa multimediamaailmassa. Toisin sanoen pragmaattinen objektiivisuus keskittyy journalistisen tiedonhankinnan käytäntöön (1), joka onnistuessaan tuottaa mahdollisimman totuudenmukaisia tietotuotteita (2) palvellakseen “neljäntenä valtiomahtina” liberaalia demokratiaa ja sen kansalaisia (3) (ks. 5. osa tässä teoksessa).

Sivistysdemokratiassa ihmiset tarvitsevat tietoa, johon perustaa itseään ja ympäristöään koskevat päätökset arkisista valinnoista myös globaaleja seurauksia kantavaan äänestys- ja kulutuskäyttäytymiseen saakka (ks. esim. Kunelius 2006; Fuller 2010).

Jos “journalismin kriisillä” tarkoitetaan yleensä mediateknologisia muutoksia ja niiden perinteisille tiedotusvälineille aiheuttamia ansaintavaikeuksia, journalismi on ollut “kriisissä” 1800-luvulta lähtien. Journalististen painotuotteiden sisällön ja levityksen ovat haastaneet ennen digitaalista mediaa ainakin lennättimen, radion ja television keksiminen.

Tiedonvälityksen digitalisoituminen on tietysti kasvattanut ajankohtaisen informaation määrän eksponentiaalisesti, joten kyseessä on jälleen tiedotusvälineen murros. Journalistinen tieto ei kuitenkaan ole sidottu yksinomaan tiedon välityksessä käytettyyn välineeseen, sillä journalismi on

aina pitänyt pintansa, kun se on tiedonhankinnassaan “sitoutunut tiettyihin perusarvoihin ja parhaisiin käytäntöihin”, niin kuin edellä “tiedollisen kriisin” yhteydessä huomattiin (Meyers, 2010, vii).

Journalismin ja sen tiedonvälityksessä käyttämän monimuotoisen median muutokset edellyttävät uusia tiedollisia taitoja paitsi journalisteilta, myös ”medialukutaitoaan” parantamaan haluavilta yleisöiltä. Journalismin tutkija Jay Rosen (2014) on listannut keinoja ”digitaaliseen ajatteluun” tekijöille ja yleisöille. Tieto erottuu digiajan informaatiotulvasta kriittisyydellä, joka kohdistuu myös omaan tiedonhankintaan (ks. Knuuti 2016).

Pragmatistisen filosofian piirissä onkin ehdotettu uutta hypoteesia, jonka varassa journalistista tietoa voisi harjoittaa ja tutkia uudelleenmuotoillun “pragmaattisen objektiivisuuskäsityksen” ansiosta (Ward 2004; ks. 2010b; ks. Hildebrand 2011). Hypoteesi on tutkimuksellisesti ja käytännöllisesti lupaava, koska sillä on edellytyksiä vastata paitsi käytännön journalismin tiedolliseen kriisiin, myös journalismin tutkimuksen käsitteellisiin epäselvyyksiin. Luonnos “pragmaattisesta objektiivisuudesta” kärsii kuitenkin puutteista, joita tässä väitöksessä pyritään johdonmukaisesti korjaamaan ja korvaamaan tieto-opillisesti paremmin perustelluilla argumenteilla – osana laajempaa liberaalin demokratian prosessia (pragmaattisesta objektiivisuudesta ks. 3. osa tässä teoksessa; demokratiaprosessista ks. 5. osa tässä teoksessa). Tämä hanke edellyttää, että ensin huomioidaan uutta objektiivisuuskäsitystä motivoivat tekijät, erityisesti objektivismiin ja relativismiin hämärtämä käsitys journalistisesta tiedosta niin filosofisesti kuin käytännöllisestikin. Nämä kaksi aspektia linkittyvät yhteen väitöksen edetessä esittelemään ja perustelevaan oman filosofiansa “käytännöllistä lähtökohtaa”. Objektiivisuuskäsityksen uudelleenmuotoilua ennen on huomioitava käsitteen monimuotoinen käyttö.

1.3.2 Objektiivisuuden monet muodot

Journalismin aspektien ja eri muotojen lisäksi objektiivisuuden käsitettäkin lähestytään erilaisin tavoin. Euroopan maiden “journalistin ohjeita” (http://ethicnet.uta.fi/codes_by_country) tarkastellessa huomataan, että objektiivisuus ymmärretään vähintäänkin seitsemässä eri merkityksessä:

- 1) todellisuuden ominaisuudeksi, 2) journalistilta odotetuksi ominaisuudeksi, 3) faktojen ominaisuudeksi, 4) journalistisen esityksen eli representaation ominaisuudeksi, 5) journalistisen instituution ominaisuudeksi tai 6) journalistisen tiedonhankinnan menetelmän (esim. "todentamisen") ominaisuudeksi (vrt. Rupar 2010). Ihanteena tai ideaalina päämääränä objektiivisuus samastetaan 7) tarkkuuden, uskottavuuden, reiluuden, riippumattomuuden, tasapuolisuuden, puolueettomuuden ja läpinäkyvyyden normien kanssa.

Suomenkielisissä ohjeissa objektiivisuutta ei edes mainita, mutta niiden englanninnoksessa virheenkorjausta koskeva pykälä 25 “olennainen sisältö on suositeltavaa julkaista asiallisessa muodossa” kääntyy ”it is advisable to

publish the essential contents in an objective manner”. Käsite kaipaa siis selvennystä. Ilman selkeää objektiivisuuskäsitystä journalismi ei voi vastata yleisöodotuksiin eikä relativistisiin kritiikkeihin. Ongelma ei siis ole niinkään journalistien kyyttömyys tai haluttomuus toimia objektiivisesti, vaan nimenomaan objektiivisuuden käsitteen “sotkuisuus” (Kinsley 2006).

Objektiivisuuskäsityksen kehittäminen ei kuitenkaan ole vain tietoteoreettista puolustautumista relativismia vastaan, vaan objektiivisuuden uudelleen virinnyt tutkimus erityisesti pragmatismien piirissä osoittaa, että objektiivisuudella on tärkeä rooli myös journalismin käytännössä ja tutkimuksessa.

Ensinnäkin demokraattinen keskustelu edellyttää julkista eli mahdollisimman objektiivisesti tarkasteltavissa olevaa järjenkäyttöä ja keskustelua, jotta hämärän subjektiiviset ja autoritaariset näkökulmat eivät hallitsisi politiikkaa ja siten edustuksellisesti hallittuja kansalaisia (Reunanen 2014, 47; ks. Carey 2007, 13; ks. myös Ward 2004; Schiller 1981). Paras järjenkäyttö ja keskustelu demokratian kannalta perustuu todennettuun tietoon. Toiseksi “objektiivisuus” on journalismin erityispiirre moniäänisessä ja moniarvoisessa mediamaailmassa, jossa yhteiskuntaan yrittävät vaikuttaa lukuisat erilaisia agendoja ajavat toimijat, joilla on muita kuin totuudenmukaisuuden tavoitteita. Objektiivisuus antaa siis journalismille oikeutettua tiedollista auktoriteettia. Kolmanneksi yleisöt odottavat journalismilta luotettavuutta ja uskottavuutta, joita voidaan arvioida median moniäänisyydessä vain objektiivisia kriteereitä vasten. Neljänneksi objektiivisuus on journalismin tiedollinen ideaali, joka asettaa eettisiä rajoitteita journalistisille valinnoille ja arvostelmille. (Maras 2013, 11–15.)

Pragmatistifilosofi David Hildebrand (2011) on tiivistänyt objektiivisuuden tutkimuksen tarpeen. Ihmisillä ja ihmisyyhteisöillä on jatkuva ja akuutti käytännöllinen tarve keskustella ja väitellä siitä, mitä objektiivisuuden pitäisi olla ja mitä sen ei pitäisi olla: käsite on meille elintärkeä käytännöllisesti, tiedollisesti, moraalisesti ja yhteisöllisesti.

Journalismien objektiivisuuden tutkimuksessa korostuu – ”enemmän kuin useimmissa muissa aihepiireissä” – sen filosofinen lähtökohta, joka pitkälti määrittää, mitkä objektiivisuustulkinnat ja mitkä objektiivisuuskritiikit ovat varteenotettavia (Maras 2013, 17–18). Kehitely objektiivisuuskäsitys riippuu siis ensisijaisesti siitä, minkä journalismin aspektin objektiivisuutta tavoitellaan tai kritisoidaan – tarkastelun filosofisen lähtökohdan lisäksi.

Kun tarkastellaan journalismia representaationa (esityksenä eli tuotteena), päädytään moniin tieto-opillisiin ongelmiin, myöhemmin käsiteltävän “objektivismin” ja “relativismin” ikuisuuskiistaan. Jos taas kohteena on journalistinen instituutio, ajaututaan helposti laajempiin yhteiskuntafilosofisiin ajatuksiin, jotka sivuuttavat journalismin tiedolliset kysymykset sen eettisten ja sosiaalisiin rooleihin liittyvien ongelmien tieltä (ks. esim. Luostarinen 2014; Vainikka 2014).

Abstraktina pohdiskeluna pidetyssä filosofiassa on kuitenkin tarjolla niin sanottu *käytännöllinen lähtökohta*, joka tietoteoriassakin aloittaa

journalismin kaltaisista sosiaalisista tietokäytännöistä eikä *teoreettisen lähtökohdan* mukaisesti subjektista – oli tiedon subjekti sitten klassisen filosofian yksilöllinen ihmismieli tai sosiaalinen konstruktionismin intersubjektiivinen yhteisö (Hildebrand 2003, 5–6; ks. Pihlström 2002; journalismissa ks. Reunanen 2014; vrt. tieteenfilosofiassa Niiniluoto 1999, 252–278). Pragmatistinen tietokäsitys keskittyy erityisesti siihen, miten objektiivisuutta voitaisiin tarkastella tiedonhankinnan ominaisuutena.

Käytännöllinen lähtökohta ei silti tarkoita ideaaleista luopumista, vaan tiedollisten hyveiden toteuttamiseen keskittymistä (Bernstein 2010, 123–124)). Tiedolliset hyveet kuten totuus, totuudellisuus ja totuudenmukaisuus asettavat journalismin objektiivisen tiedonhankinnan tavoitteet – asettuvat sen tavoitteiksi. (Tiedollisista hyveistä ks. Axtell 2000; Baehr 2011; Borden 2007; Gardner 2011; Greco 2010; Napier 2008.)

Käytännöllistä lähtökohtaa on monen filosofin kuitenkin vuosituhantisen teoreettisen perinteen takia vaikea hyväksyä. Monen itseään realistiksi kutsuvan – samoin kuin heidän kiistakumppaneikseen asettautuvan “antirealistisen” – filosofin mielestä käytännöllisen tietokäsityksen hyväksymä näkökulmallisuus ja tulkinnallisuus joko vievät objektiivisuudelta elinehdot tai tervetulleesti poistavat käsitteen asialistalta. Kyse voi viime kädessä olla filosofisista temperamenteista, jotka ovat yhteensovittamattomia ei-näkökulmallista objektiivisuutta haluavien ja näkökulmallisuuden tai tulkinnallisuuden tunnustavien pragmatistien välillä (Bernstein 2010, 2010, 121; Hildebrand 2003, 189 – 193). Realismikiistaa käyvien filosofien kritiikin pääkohdat tullaan tässä väitöksessä huomioimaan ja niihin pyritään vastaamaan, mutta filosofisten ja teoreettisten ikuisuuskiistojen sijaan keskiössä pysyy journalismin käytäntö. Pragmatismi korostaa, että filosofisessa väittelyssä kukaan ei saa viimeistä sanaa (Bernstein 2010, 214).

Journalismilla ei ehkä ole aikaa odottaa: yleisöjensä tavoin se tarvitsee monimutkaistuvassa ja moniarvoistuvassa maailmassa käsitteellisesti selkeämmät toimintaedellytykset omana elinaikanaan.

2 OBJEKTIIVISUUDEN KRIISI

Journalismin tiedollinen kriisi kiteytyy objektiivisuuden käsitteeseen liittyvissä epäselvyyksissä (Kuspahic 1995, 90; ks. Kinsley 2006; ks. Maras 2013, 73). Jos objektiivisuus käsitetään journalistisen raportin (representaation eli tuotteen) ja todellisen tapahtuman tai ilmiön vastaavuutena, se voi koskea vain yksittäisiä tosiasioita ja niitä koskevien väitteiden paikkansapitävyyttä.

Utustoimittaja onnistuu ehkä esittämään todellisuuden tapahtuman tai ilmiön tosiksi verifioituja tosiasioita käyttäen liittämättä raporttiinsa arvostelmia tai mielipiteitä, mutta aiheen valinta, tiedon hankinta, faktojen yhdisteleminen ja raportin esittäminen tietyllä tavalla edellyttävät myös tulkintaa, joka on subjektiivisesti ja sosiaalisesti rajoittunutta.

Journalismilla on kuitenkin taipumus esittää "itsensä ikkunana tai peilinä, joka heijastaa maailman tapahtumat etemme sellaisinaan" (Väliverronen 2009, 17). Journalistinen tuote on todellisuuden *representatio* eli esitys, mutta ilmiönä tiedon käsittäminen *representationalistisesti* tai *objektivistisesti* pitää yllä relativismia tai vähintäänkin sen haastetta: lukuisten toisistaan poikkeavien representaatioiden esitys- tai vastaavuussuhde todellisuuteen on tuskin perusteltavissa, koska kaikkien representaatioiden ja todellisuuden suhdetta ei voida astua vertailemaan niiden ulkopuolelle.

Tieto on representationalistisessa katsannossa eräänlaista tiedon samastamista näkemiseen, todellisuuden esittämiseen katselemisen metaforan kautta (Dewey 1999/1929; Määttänen 2009; Deweystä viestinnätutkimuksellisesti ks. Kunelius 2006; 2004). Samalla tavoin objektivistinen käsitys tiedosta pyrkii mahdottomaan "näkökulmattomaan näkökulmaan", ja tulee siten sivuuttaneeksi kaikessa inhimillisessä tiedossa vaikuttavat subjektiiviset, sosiaaliset ja käsitteelliset tekijät, joita konstruktionistit oikein korostavat.

Tieto ei kuitenkaan ole passiivista todellisuuden peilaamista representaatioilla, vaan aktiivista ja kontekstuaalista toimintaa. Niin sanotut mielenensisäisetkin representaatiot ovat aivojen tuotosta, ja journalistisen reportaasin kaltaiset esitykset tiedollisessa toiminnassa kehitettyjä tietorakennelmia.

Jos journalistinen "tieto" on subjektiivisten ja kulttuuristen tekijöiden rajoittamaa ja rakentamaa, on ehkä kyseenalaista puhua tiedosta. Tiedon edellyttämän oikeutuksen tai perustelun pitäisi näet olla objektiivinen, totuuden ja totuudenmukaisuuden liittyä tietäjästä riippumattomaan todellisuuteen. Journalismissa usean tietävän subjektin esittämä "tieto" näyttäisi silti tarkoittavan monia "omia totuuksia", mikä tarkoittaa tiedollista relativismia (aiheesta jo oppikirjatasolla ks. Kunelius 2003, 17).

Ilman objektiivista tietoa tai sen arvioinnin mahdollistavia objektiivisia kriteereitä ei voida puhua totuudesta, vaan kilpailevista näkökulmista. Siitä huolimatta – erilaisista tutkimuslähtökohdista – journalistisen tiedon

”objektiivisuutta” pidetään epäuskottavana journalismin tutkimuksessa sekä journalismin käytännössä (tutkimuksesta ks. Donsbach 2010; Jamieson 2009; Poerksen 2011; Lassila- Merisalo 2009; Väliverronen 2009; käytännöstä ks. Allan 2004; Jha 2011; Lichtenberg 2000; McChesney 2003; 2000). Ennen tutkimuksellisia perusteluita tarkastellaan journalismin sisäisiä syitä tähän objektiivisuuden käsitteen kärsimään arvonlaskuun.

Utiskilpailu johtaa kiireeseen, mikä saa journalistit toistamaan toistensa uutisia niiden todenperäisyyttä tarkistamatta. Esimerkiksi dokumentaristi Chris Atkins sai useat brittilehdet julkaisemaan perättömiä kohu-uutisia julkisuuden henkilöistä; toimituksissa ”ei ehditty” tarkistaa vihjetietoja (ks. Kippo 2009); Pommi-isku Bostonin maratoniin 2013 sai monet perinteisetkin mediat toistamaan uutisina sosiaalisessa mediassa levinneitä juoruja, koska kisa uutisvoitoista meni totuudenmukaisuuden tavoittelun edelle (ks. Pekkala 2013). Luottamus journalismiin ja sen objektiivisuuteen kärsivät. Pelkistyksen ja yleistyksen etäännyttävät journalismia todellisuudesta, josta sen tulisi kertoa. Tiedon objektiivisuutta nakertaa myös journalismin rooli vaikuttajana: mielipidemittaukset paitsi kertovat äänestyskäyttäytymisestä, myös ohjaavat sitä. Onkin väitetty, että objektiivisuuteen vetoaminen tekee journalistisen vastuullisuuden mahdottomaksi (Glasser 1984).

Journalistisen objektiivisuuskäsityksen kohtaamat haasteet voidaan tiivistää neljään (Ward 2010b, 140 – 143):

1) Perinteinen objektiivisuuskäsitys on naiivi, koska journalistisen tuotteen ja todellisuuden oletettu ”vastaavuus” on kiistetty niin viestinnän kuin filosofian tutkimuksessa.

2) Ihanteena objektiivisuus on puolestaan liian vaativa: emme pääse irti inhimillisistä ja sosiaalisista rajoituksistamme, joten objektiivisuus jää ikuisesti saavuttamattomaksi.

3) Vaikka objektiivisuus käytännössä olisikin mahdollinen tiedollinen ohjenuora, se rajoittaa journalisteja liikaa ja vie mahdollisuuden tarjota yleisöjen odottamaa kriittisyyttä, analyttisyyttä ja ymmärrystä edistäviä tulkintoja ja selityksiä.

4) Objektiivisuudesta luovutaan silläkin perusteella, että demokratiaa palvelee paremmin monimuotoinen ja moniääninen journalismi, koska pluralistisessa maailmassa ”yhtä totuutta” tavoitteleva objektiivisuus on epädemokraattista (Allan 1997, 316; Maras 2013, 162; Klotzer 2009).

Käsitys on vastakohta tämän väitöksen näkemykselle journalistisen objektiivisuuden ja demokratian suhteesta, mutta vain siksi, että objektiivisuus ymmärretään niissä eri tavoin. Kun objektiivisuuskäsitysten moninaisuus ja hämäryys sekä niiden asettamat haasteet huomioidaan, a) objektiivisuudesta pitää joko luopua, b) sitä pitää puolustaa tai c) se tulee uudelleenmuotoilla (ks. Rupar 2010). Seuraavissa luvuissa haasteeseen vastataan *käsitteen uudelleenmuotoilulla*.

Jos journalismi tavoittaisikin ”tosia oikeutettuja uskomuksia” todellisuudesta, sen tiedollista uskottavuutta heikentää markkinavetoinen viihteellistyminen. ”Tavisten kosiskelu vie journalismin uskottavuutta”, totesi

Julkisen sanan neuvoston puheenjohtaja Risto Uimonen (HS 23.12.2009). Sensationalismi tarkoittaa, että journalismi pyrkii tyydyttämään yleisöjen oletettuja mieltymyksiä haastelemalla trendejä, muoti-ilmiöitä ja ”kohuja” sen sijaan että se yrittäisi selvittää yleisöjen elämän kannalta tärkeitä aiheita. Kun verkkolehti listaa luetuimmat uutisotsikot, viihteellisen sisällön tuotanto ruokkii itseään: yleisöt seuraavat aiheita, joita seuratuimmiksi mainostetaan.

Algoritmit ohjaavat digitaalisen median journalismissa aiheita yksilöidysti aiemmin luetun, katsellun ja kuunnellun perusteella: virheelliset matemaattiset mallit voivat hyvistäkin aikomuksista huolimatta tarjota systemaattisesti tietynlaista dataa tai informaatiota ”tietynlaisiksi” olettamilleen ihmisille, mikä voi johtaa ihmisiä syrjivään tiedontarjonnalliseen lokerointiin ja yhteisön sirpaloitumiseen jaetun tiedon puutteen takia (Calders & Žliobaitė 2013; Pasquale 2015).

Digitalisoitumisen riskit eivät vähennä teknologian kehityksen välineellistä arvoa journalistisessa tiedonhankinnassa, kun se tehdään objektiivisesti. Datajournalismiksi kutsuttu ilmiö on hyödyttänyt journalistista tietoa ja siten palvellut demokratiaa Wikileaks-asiakirjojen julkaisusta maailman toistaiseksi suurimpaan tietovuotoon Panamassa harjoitetusta veronkierrosta (Yle 3.4.2016). Algoritmien sijasta valtavasta datamäärästä ovat jalostaneet tietoa kuitenkin journalistit tutkimuksen yhteisöllisessä ja kansallisrajat ylittävässä hengessä.

Yleinen digitalisoituminen puolestaan asettaa niin tiedollisia kuin eettisiäkin haasteita demokratialle. Journalismin institutionaalinen rooli yhteiskunnallisena keskusteluareenana taantuu helposti klikkiperusteiseksi juoruiluksi. MSNBC-kanavan uutisankkuri kritisoi ilmiötä ja yritti suorassa tv-uutislähetyksessä 2007 polttaa ykkösuutisen käsikirjoituksen, koska ”uutinen” käsitteli julkisuuden henkilö Paris Hiltonin vankilatuomiota. (Ks. Tomasky 2007.)

Journalismin tiedollista statusta ja tasoa ei siis kritisoida ainoastaan keltaisen lehdistön osalta. Niin sanottu laatujournalismi esittää ehkä asiansa ”objektiivisena” persoonattomalla kielellään, mutta altistaa itsensä siten syytöksille tekopyhydestä, vääristelystä tai silkasta valehtelusta, jos se ei tunnusta taloudellisia, poliittisia ja sosiaalisia sidoksiaan muihin yhteiskunnallisiin toimijoihin (Cohen 2005; vrt. Davies 2009). Vastaväitteenä voidaan esittää, että esimerkiksi monet maailman parhaista sanoma- ja aikakauslehdistä ovat avoimesti ”vasemmistolaisia” tai ”oikeistolaisia”: *Le Monden*, *The Guardianin* ja *The New York Timesin* sekä *Economistin*, *Le Figaron* ja *Mariannen* kaltaiset printtijulkaisut voivat kuitenkin ilmaista mielipiteensä, koska niitä taustoittava journalistinen tieto on luotettavaa ja syvällistä – totuudenmukaista. Tämä ei estä epäilyksiä siitä, että journalistinenkin media ajaa ehkä viime kädessä omaa – omistajiensa ja mainosrahoittajiensa – etua (O’Shea 2011). Yksittäisiä toimittajia on puolestaan vaadittu paljastamaan puoluekantansa (Apunen 2010). Muun muassa hallitukselle selontekoa valmistellut filosofi Pekka Himanen piti

toimeksiantonsa rahoitusjärjestelyjen uutisointia journalistien puoluepoliittisena ajojahtina.

Objektiivisuuden mahdollisuus heikkenee edelleen, koska journalismi on usein riippuvainen virallisista tiedotteista ja asiantuntijoiden tuottamasta tiedosta. Todellisuuden sijasta journalismi siis tukeutuu samaan yhteiskunnalliseen eliittiin, johon journalistit itsekin kuuluvat (ks. Bennett 2010). Toisin sanoen objektiivisuus on puolueellinen positio (McQuail 1992, 191; vrt. Glasser 1992). Objektiivisuuteen vetoava journalismi on vastuutonta, jos se passiivisesti hyväksyy vallitsevat valta-asemat, vastakkainasettelee ihmisiä ja jättää heikoimpien äänet kuulematta (ks. Frus 1994). Objektiivisuus ”todellisuuden peilaamisena” johtaa epäeettiseen tilanteeseen, näkymättömiin vajonneiden tai painettujen ihmisryhmien unohtamiseen (Cunningham 2003; Freedman 2003). Se ei kannusta aktiivisesti kaivamaan esiin epäkohtia ja väärinkäytöksiä (vaikkapa korruptiota, veronkiertoa ja muita ”maan tapoja”), joita valtaapitävät verhoavat syöttämällä journalismille tiedotteita päivänvalon kestävästä puheistaan tai muista teoistaan. Hyväntahtoinen ja tiedonjanoinenkin journalisti voi sortua naiviin realismiin filosofisesti heikon objektiivisuuskäsityksen takia (Iggers 1998, 66).

Journalistien suhde valtaan on kuitenkin kaksisuuntainen, sillä myös vallankäyttäjillä on monimutkaisia mutta konkreettisia suhdeverkostoja tiedotusvälineisiin, yksittäisiin toimittajiin ja yleensä mediaan (Kunelius & Noppari & Reunanen 2010, 77–79). Journalistisen tiedon objektiivisuutta horjuttavat lisäksi tieteestä tutun erikoistumisen ja metodologian puute, kriittisyyttä rajoittava kiire, lähteiden epäluotettavuus, resurssipula ja todennettujenkin faktojen tulkinnallisuus eri asiayhteyksissä. (Ks. Overholser 2006, 11; 2004; ks. myös Rosen 2000 & 1993; Rowe 2010; Starkey 2007.)

Journalistinen objektiivisuus on edellä mainituista syistä todettu kuolleeksi (Gillmor 2005; Weinberger 2011). Journalismi itsenäisenä tiedollisena käytäntönä – erotettuna muista ajankohtaisen informaation tuottajista – kuitenkin edellyttää tiedollisia kriteereitä, joilla totuudellisuuden vaatimusta ja journalistisen kokonaisraportin arvioitavissa olevaa totuudenmukaisuutta voitaisiin toteuttaa. Journalismin tiedollisiksi normeiksi – objektiivisuuden vaihtoehdoiksi tai uudelleentulkinnoiksi, edellä mainitun objektiivisuuteen samastamisen lisäksi – on siksi tarjottu muun muassa riippumattomuutta, puolueettomuutta, tasapuolisuutta, reiluuutta ja läpinäkyvyyttä. Mutta tiedollisiksi tavoitteiksi asetettuina ne eivät riitä takaamaan journalismille totuudenmukaisuutta palvelevia menetelmiä; eivät ”perusteltuja tosia uskomuksia” eli tietoa. Objektiivisuudesta luopuminen onkin ehkä ennen aikaista. Eivät esimerkiksi lääkärit luovu tieteellisestä menetelmästä vain koska kaikkia potilaita ei voi parantaa. Lainsäätäjät ja oikeusoppineet tavoittelevat yhä oikeudenmukaisia säännöstöjä ja käytäntöjä ihmisten kohteluun, vaikka virheitä ja virheellisiä tulkintoja sattuukin. Uutta journalismin objektiivisuutta kehitetään väitöskirjan kolmannessa osassa.

2.1 RELATIVISTISET TAVOITTEET

Perinteisesti objektiivisuudella tarkoitetaan todellisuuden tavoittamista sellaisena kuin se itsessään on, mutta myös puolueettomuutta tai tasapuolisuutta (ks. Niiniluoto 2002, 138–139). Kun muistetaan edellä mainitut moninaiset tavat ymmärtää objektiivisuus, selvää on vain, että käsitteestä ei ole yksimielisyyttä. Siksikin se tarvitsee selkeyttämistä. Journalismin tiedollisina normeina objektiivisuuden "synonyymeja" eli puolueettomuutta ja tasapuolisuutta voi perustella pluralismilla: moniarvoisessa ja moniäänisessä sosiaalisessa todellisuudessa voi olla tiedollisesti ja eettisesti kestävämpiä kutsua yhtä näkökulmaa todeksi tai yhtä mielipidettä oikeaksi muitten tiedollisten näkökulmien ja arvolatautuneiden mielipiteiden kustannuksella (vrt. Karppinen 2012, 48–49).

Pluralismin määrittämä journalistinen "tasapuolisuus" erilaisten näkökulmien välillä ikään kuin takaisi "puolueettomien" totuuksien nousumisen esiin jostain ääri näkemysten välistä tai jättäisi totuuden yleisöjen "päätöksen" varaan (Maras 2013, 10; ks. Marr 2010). Mutta journalisti ei voi olla puolueeton ainakaan totuuden tai totuudenmukaisuuden ja valheen tai vääristelyn välillä (ks. Lichtenberg 2000, 251–252). Kestävä uskottavuus edellyttää tiedollista luotettavuutta, koska valheetkin voidaan esittää uskottavasti. Toimittajatutkija Heikki Hiilamo on kiteyttänyt ongelman tiedejournalistisella esimerkillä: "Aitojen tiedekiistojen rinnalle julkisuuteen yrittää livahtaa myös manipuloituja tiedekiistoja. Tällöin kyse on siitä, että tiedeyhteisön 'toisinajattelijat' pyrkii horjuttamaan julkisuuden [journalismin] kautta yleistä käsitystä tiedeyhteisön hyväksymästä tosiasiaista. Tasapuolisuuteen vedoten eri intressitahot pyrkivät ajamaan omaa tai taustaryhmiensä etua" (Hiilamo 2014). Tasapuolisuuden normi johdattelee helppoihin vastakkainasetteluihin ääri näkemysten välillä, tutkimuskirjallisuudessa on huomautettu (Heikkilä & Kunelius 1997, 9).

Filosofisesti puolueettomuus kuitenkin kärsii samoista ongelmista kuin perinteinen objektiivisuus: se pyrkii olemaan "näkökulma ei-mistään" (Nagel 1986) tai inhimillisesti mahdoton "Jumalan näkökulma", josta käsin tiedollinen toimija voisi tarkastella maailmaa ja itseään sen tarkkailijana ikään kuin niiden molempien ulkopuolelta (Putnam 2002). Myös journalismin käytännössä puolueettomuuden normi ja tasapuolisuus sen tiedollisena menetelmänä johtavat vaikeuksiin – erityisesti totuudellisen tiedon tavoittamisen kannalta. Toimittaja Ari Lahdenmäen mukaan tietolähteiden luotettavuus ja faktojen tarkistaminen menettävät merkityksensä, jos journalistiseksi tiedoksi riittää nostaa erilaiset äännet ja arvot esiin (*Journalisti* 8/2010). Samassa jutussa toimittaja Marko Junkkari toteaa, että "[m]ediassa tehdään liian herkästi niin, että julkaistaan, mitä joku sanoo, ja sanotaan, että näin hän väittää. Kyllä väitteet pitäisi yrittää verifioida". Puolueettomuuteen vetoava ja tasapuolisuutta tavoitteleva journalismi voi tyytyä esittämään perusteettomia uskomuksia ja epäsuhtaisia "totuuksia" sillä verukkeella, että ne on esitetty puolueettomuuden etäisyyden päästä sellaisina kuin ne on

onnistuttu kaivamaan esiin tai haastattelusta irrottamaan (Rosen 2000, 216). Jos journalistisen tuotteen (representaation) pitää aina olla tasapuolinen ja puolueeton, agendalta poistuu totuudenmukaisuuden tavoittelu, mutta samalla kasvaa myös värien yleistysten tekeminen (Starkey 2007, 17). Esimerkiksi syyskuussa 2012 uutisoitiin Muhammed-pilkkavideon yhteydessä ”muslimimaailman raivosta”, vaikka perusteellisen journalistisen tutkimuksen mukaan mieltä osoitti pieni islamistivähemmistö (Lehtinen 2013). ”Puolueettomuuteen” vetoaminen voi regressoida journalismin aktiivisesta tiedollisesta tutkimuksesta passiiviseksi tarkkailijaksi, joka ”puolueettomana” ei voi pureutua mihinkään tiettyyn aiheeseen, esimerkiksi väkivallan ja arvokonfliktien kaltaisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin (Lehtinen 2011b; Lehtinen 2010b).

Journalismin ”riippumattomuus” tietolähteiden tai muiden eturyhmien vaikutuksesta on sekín hämäävä käsite tieto-opillisesti ja eettisesti ilman objektiivisuutta. Journalisti on lähtökohtaisesti sitoutunut – vähintään Journalistin ohjeisiin (ks. Pietilä 2014). Se tarkoittaa sitoutumista demokratiaa tukeviin periaatteisiin sekä vastuuta yleisöille. Journalismi on myös tiedollisesti riippuvainen lähteistään, vaikka ei suoranaisesti taloudellisesti olisikaan. Jonkinlainen taloudellinen riippuvuus on aina silti omaan toimintayhteisöön. Kriittisinkään journalismi harvoin kyseenalaistaa sitä taloudellista ja sosiaalista järjestelmää, jonka varassa se itse toimii (ks. Baker 2002; McManus 1994). Riippumattomuus ei siis riitä uskottavana normina puolustamaan journalismin itsenäisyyttä tiedollisena käytäntönä suhteessa vaikkapa lobbareihin, propagandisteihin ja mainostajiin. Juuri sitoutuminen journalistien tiedollisiin ja eettisiin ohjeisiin tukee journalismin laatua. Laadukas journalistinen tieto erottuu muusta ajankohtaisinformaatiosta – journalismikriitikko William Dean Howellsia mukaellen – valitsemalla sitoutumisen demokratiaan ja sen periaatteisiin sensaationhakuksen myynninedistämisen sijasta demokratiaan (ks. Baym 2010; vrt. Audi 2006; Borden 2007; ks. 5. osa tässä teoksessa).

Poliittisia, juridisia ja arvoihin liittyviä kiistoja käsiteltäessä journalismin on toki syytä tuoda esiin eri osapuolten näkemykset. ”Tasapuolisuuden” normi toimii silloin keinona totuudenmukaisen journalistisen raportin laatimiseksi – ei päämääräänä itsessään. Kilpailevia näkemyksiä kuullaan tasapuolisesti, jotta kaikki relevantit näkemykset saadaan esiin ja siten arvioitavaksi: mitkä todisteet ja perustelut tukevat mitäkin näkemystä, millä painoarvolla ja paikkansapitävyydellä. Jos tasapuolisuus sen sijaan asetetaan ”puolueettoman journalismin” tavoitteeksi, kiistanalaisetkin väitteet voi julkaista ”totuuksina” ilman analyysia, kunhan vain varmistetaan, että samaan raporttiin liitetään ”tasapainottava” vastaväite.

Puolueettomuuden normista seuraava tasapuolisuuden tavoittelu johtaa siten usein dialektiseen menetelmään, jolla toimittaja pyrkii etsimään äärimmäisiä vastakkainasetteluja toivoen näin saavansa totuuden esiin näkemysten keskivaiheilta. Puolueettomuuden ja tasapuolisuuden normit eivät ota huomioon tiedollisten ja arvokysymysten jännitteisyyttä,

yhteenkietoutuneisuutta ja monimutkaisuutta. Tavoitteina (eikä keinoina) ne vain vapauttavat journalistin vaivalloisesta pyrkimyksestä etsiä ja punnita parhaita argumentteja ja vakuuttavinta todistusaineistoa erilaisille totuusväittämille ja uskomuksille (ks. Rosen 2000). Riippumattomuus, puolueettomuus ja tasapuolisuus johtavat relativismiin, jos ne tiedonhankinnan keinojen sijasta nähdään journalistisen tiedonhankinnan perimmäisenä tavoitteena. Näin hyvää tarkoittavat normit vievät mahdollisuuden journalismin eettisyydeltä (ks. Kaplan 2010, 29–30).

Suomessa sanomalehdistö esiintyy pääosin poliittisesti sitoutumattomana toisin kuin esimerkiksi Ranskassa ja Britanniassa. Kanta-aottavuus ja tulkinnallisuus ovat sallittuja pääkirjoituksissa, kolumneissa ja muissa kommentteissa, mutta ne rajataan pois uutisista, joissa ohjenuorina ovat puolueettomuus ja tasapuolisuus (Miettinen 2010). On kuitenkin kyseenalaista, voiko journalismi puolueettomuuteen vetoamalla irrottautua julkisen tilan poliittisista ja ideologisista kiistoista ja ristiriidoista, sillä journalismi on niihin elimellisessä yhteydessä (Bourdieu 2005; vrt. Poerksen 2011). Jos taas journalismi joutuu luopumaan tiedollisten käsitteiden tukemasta erityisluonteestaan samoista filosofisista syistä kuin perinteisestä objektiivisuudesta, mikään ei suojaa journalistista tietoa kritiikiltä. Journalismi taantuu tarinankerronnaksi muun julkisen tarinankerronnan joukkoon, mikä johtaa relativismiin (Kovach & Rosenstiel 2007, 46; ks. Starkey 2007; Paton & Nielson 1999).

Todellisuus ei toisaalta kerro valmiita tarinoita, vaan ne ovat journalistisen tulkinnan luomia narratiiveja, jotka muodollisesta houkuttelevuudestaan huolimatta voivat hämärttää, mitä on tapahtunut todella (ks. Salmon 2011). Puolueettomuuteen vetoava journalismi on myös kritiikin ulottumattomissa: sehän vain esitti keskenään ristiriitaiset todellisuustulkinnat sellaisinaan. Jos sosiaalinen todellisuus taas on kilpailevien ideologioiden kenttä ja journalismi sen pelkkä peili, journalismia määrittää – objektiivisuuden, totuuden ja totuudenmukaisuuden sijasta – mediatalojen omistajien, tiedottajien ja mainostajien intressit ja tavoitteet, tai yleisöjen oletetut toiveet (Cohen 2005; Davies 2009; Fuller 2010; vrt. Hall 1997; Hansen 2008; Korksrity 2000).

Puolueettomuus ja tasapuolisuus ovat ongelmistaan huolimatta nousseet monien valtamedioiden pääperiaatteiksi moniäänisyyden kunnioittamisen nimissä (Dean 2012; Knowlton & Freeman 2005; Thorsen 2008). Tiedollisina normeina ne voivat kuitenkin vääristää todellisuuden journalistisia kuvauksia ja selityksiä: kilpailevien näkemysten välillä pyritään aina tasapuolisuuteen, vaikka järki, todistusaineisto tai oikeudentunto selvästi viittaisivat toisen näkemyksen perustellumpaan totuudellisuuteen tai oikeudenmukaisuuteen (Goldstein 2007, 14). Monimutkaisetkin poliittiset kysymykset esitetään ikään kuin niissä olisi vain kaksi osapuolta kuin jalkapallo-ottelussa, ja vaalit raportoidaan kuin juoksukilpailu, ulkokohtaisesti ja pintapuolisesti selostaen (vrt. Fallows 1996). Journalismista tulee vain globaalin kakofonian passiivinen peili, ei itsenäinen tiedollinen toimija, joka

keskusteluareenaroolinsa lisäksi pyrki parhaisiin selityksiin ja ratkaisuehdotuksiin.

Perinteisen objektiivisuuskäsityksen ongelmien takia journalismin ”puolueeton ääni” saa ehkä journalismin näyttämään epärehelliseltä, pelkältä retoriikalta, joka peittää journalismin sidokset, intressit ja tavoitteet. Journalismin uskottavuus kärsii, koska myös eri eturyhmien tiedottajat osaavat muotoilla viestinsä ”tasapuolisen” tai ”puolueettoman” näköisiksi. Puolueettomuus ja tasapuolisuus taantuvat tyyllilajeiksi (ks. Broersma 2010; Rowe 2010). Yksittäisten ”tosiasioiden” esittäminen puolueettomuuden nimissä irrottaa ne asiayhteyksistään eikä edistä ymmärrystä. Asiayhteyksien – kausaalisten syiden, psykologisten motiivien ja tavoitteiden sekä sosiaalisten ja fyysikaalisten olosuhteiden – ja tosiasioiden suhteiden vältteleminen itse asiassa tekee journalismista paitsi periaatteetonta, myös yleisöille vaikeata tai mahdotonta ymmärtää. Monimutkaisessa fyysikaalisten ja sosiaalisten suhteiden todellisuudessa tulkinta ja selittäminen ovat ymmärryksen edellytyksiä. Puolueettomaksi tekeytyvän journalismin uskottavuus kärsii myös siksi, että se puolueettomuuden nimissä keskittyy usein julkishallinnon toimijoiden ”vahtimiseen” pikemmin kuin suuryrityksiin, joiden omistussuhteisiin ja ilmoitustuloihin kaupalliset journalistiset toimijat ovat tiiviimmin sidoksissa (McChesney 2000, 305; vrt. Manoff & Schudson 1986). Ongelma on ehkä päinvastainen julkisrahoitteisessa journalismissa, jonka varoista poliitikot päättävät.

Kahden tai useamman osapuolen erimielisyys jostakin asiasta ei tarkoita, että kaikki olisivat oikeassa, mutta ei myöskään sitä, että yksi osapuolista olisi välttämättä oikeassa. Ihmisten tasa-arvoisuudesta tiedontarpeessa elävinä ja mielipiteitä muodostavina yksilöinä ei nimittäin seuraa, että kaikki näkemykset, käsitykset, arvostelmat, mielipiteet ja argumentit olisivat tiedollisesti tai eettisesti samanarvoisia. Asioiden todellista laitaa tai ”koko totuutta” ei useinkaan tunneta, mutta siitä ei voida päätellä, että totuutta asiasta ei ole – tai että totuuksia on yhtä monta kuin niiden esittäjiä (Baggini 2002, 26–27; ks. Knowlton & Freeman 2005; Merritt 1998; Overholser 2004).

Esimerkiksi poliittinen kahtiajako usein esitetään kahden ääripään vastakkainasetteluna kuten Ylen A-teemailloissa, vaikka mielipiteet jakautuisivat todellisuudessa selvästi toiseen suuntaan. Tiedon kriteerit eivät täyty gallupeissa vaalien alla, koska tulokset eivät vielä ole ”totta” siinä mielessä, että ne olisivat valmis ja varmennettu vaalitulokset. Silti ne uutisoidaan tietona, vaikka ”Suomen suurin puolue” on eniten edustajapaikkoja saanut, ei tuoreimman gallupin voittanut; vaikka ”vaalivoittaja” on eniten ääniä saanut puolue, ei kannatustaan sen perässä kasvattanut pienemmäksi jäänyt puolue.

Liberaalin demokratian kannattaja voi pitää journalistiyhteisön tavoin sananvapautta itseisarvona. On kuitenkin kiistanalaisia tapauksia, joissa sananvapaus on ristiriidassa yksilönsuojan tai yleisen turvallisuuden kanssa (ks. Tiilikka 2008; 2007). Tällöin tiedon julkaisemiselle pitää olla erityisen vahvoja perusteita. Esimerkiksi Wikileaksien haltuunsa saamat diplomaattisähkeet voivat asettaa sellaisinaan julkaistuin hengenvaaraan

viattomia ihmisiä; yksilönsuojaa koeteltaessa on arvioitava kyseisen henkilön status julkisuuden henkilönä sekä julkaistavan tiedon yhteiskunnallinen merkittävyys. Siksi asioiden julkaisua pitää myös perustella. Sananvapauden ja lehdistönvapauden tärkeimpiä perusteita kuitenkin on, että ne mahdollistavat totuuden – tai ainakin mahdollisimman totuudenmukaisen tiedon – tavoittelemisen (Merrill 1997, 16). Objektiivisuus on journalismissa pyritty siksi korvaamaan myös reilouden, läpinäkyvyyden ja vastuullisuuden tavoitteilla.

Läpinäkyvästi ja vastuullisestikin tuotettu ja välitetty journalistinen tieto on voi jäädä aseettomaksi ilman käsitystä objektiivisuudesta, koska kaikki samoja periaatteita noudattavat mutta keskenään ristiriitaiset todellisuustulkinnat ovat silloin yhtä tosia tai oikeutettuja (Kaplan 2010, 29–35). Reilouden imperatiivi ei täyty, jos valta-asemiltaan epäsuhtaisten toimijoiden – esimerkiksi suuryrityksen ja sen yksittäisen työntekijän – kilpailevat näkökulmat esitetään puolueettomuuden ja tasapuolisuuden nimissä samanarvoisina, yhtä painavina (ks. Rawls 1988; Taylor 2011). Näin reiluus voi olla ristiriidassa tasapuolisuuden ja puolueettomuuden kanssa: altavastaajan esittäminen tasa-arvoisena vahvan tahon kanssa ei ole reilua. Jos taas tiedolliselta painoarvoltaan epäsuhtaiset näkemykset esitetään tasapuolisesti, ollaan epäreiluja yleisöjä ja totuudenmukaisuuden vaatimusta kohtaan (McChesney 2004; Taylor 2011). Jos ”reiluus” asetetaan tavoitteeksi, on epäselvää, tuleeko journalistin olla reilu yleisöilleen, tietolähteilleen vai molemmille. Reilu tulee olla siinä banaalissa mielessä, että kaikkien lähteiden sanomisesta siteerataan tarkasti tai parafrasataan merkityksen säilyttäen. Journalistisen tiedonhankinnan käytännössä tasapuolisuus puolustaa paikkaansa tiedonhankinnan keinona tai välineenä, eri näkökulmien kuulemisena ennen tutkittuja ja testattuja johtopäätöksiä niiden totuudenmukaisuudesta, laillisuudesta ja oikeudenmukaisuudesta.

Vastuullisuus puolestaan ei myöskään sovi yhteen tasapuolisuuden tavoitteen kanssa: esimerkiksi ympäristönsuojeluun kannustava, eettisesti vastuullinen kampanjointijournalismi ei ole mahdollista, jos ilmastonmuutoksen kieltävä pieni tutkijavähemmistö nostetaan näkökulmansa kanssa tasa-arvoiseksi tiedeyhteisön enemmistön kanssa. Reilouden ja vastuullisuuden normit ovat ristiriidassa läpinäkyvyyden normin kanssa, kun läpinäkyvyyden nimissä asetetaan journalismin kohde epäreiluun tai vaaralliseen asemaan. Toimittajat ilman rajoja -järjestö syytti Wikileaksia vastuuttomuudesta, kun läpinäkyvyyden nimissä julkaistuissa Afganistan-asiakirjoissa paljastui siviilien nimiä (STT-AFP 13.8.2010). Läpinäkyvyys on myös tiedollisesti ongelmallinen ohjenuora, koska ”kaiken kertominen” palauttaa tiedon pelkäksi informaatioksi eikä selitä mitään. Jatkossa Wikileaks alisti haltuunsa saaman informaation journalistiseen käsittelyyn ja arviointiin ennen sen julkaisemista tietona. Ratkaisu oli vastuullinen; oliko se ristiriidassa ”läpinäkyvyyden” kanssa? Läpinäkyvyyden normi koskeekin pikemmin yhteiskunnallisen läpinäkyvyyden edistämistä, mihin kuuluu journalistien noudattamien normien ja tiedonhankintamenetelmien

läpinäkyväksi tekemistä. Tästä ei seuraa, että elintärkeästä *lähdesuojasta* tarvitsisi tinkiä silloin, kun sen käyttö on perusteltua. (Ks. Moore 2010.)

Kun journalismin normit ja käytännöt on avoimesti esitetty yleisöille, he voivat arvioida niiden toteutumista tai täyttämättä jättämistä. Tällainen läpinäkyvyys palvelisi paitsi journalismia, myös journalismin tutkimusta. Vaikkapa *Utisjournalismin vuosiseurannassa* selvitetään määrällisellä sisällönerittelyllä, minkälaiset aiheet, näkökulmat ja ihmisryhmät ovat eri uutismedioissa kulloinkin esillä (Suikkanen ym. 2012; Väliaverron & Seppänen 2012; perspektiivisyydestä ks. Moore 1997; Moser 1993; vrt. Nagel 1986; ks. myös Ward & Wasserman 2010). Journalistit voivat arvioida vuosiseurantaa vasten, keitä he ovat päästäneet ääneen, keitä jättäneet pimentoon. Vuosiseuranta osoittaa tavallaan, että tasapuolisuuden ja muiden ”objektiivisuudelle” vaihtoehtoisten normien mukainen toiminta ei riitä totuudenmukaiseen tietoon: journalismi uhkaa passivoitua päättäjien ja asiantuntijoiden puheeseenaksi.

Objektiivisuudelle vaihtoehtoisten tiedollisten normien suurin ongelma onkin se, että tasapuolisuus ja muut normit asetetaan journalistisen tuotteen toivotuiksi ominaisuuksiksi, toisin sanoen journalistisen työn tavoitteiksi. Jos nämä periaatteet ja normit irrotetaan journalismin käytännöstä sen ideaalisiksi päämääriksi, ne helposti syrjäyttävät totuudenmukaisuuden journalismin tiedollisena tavoitteena, eivätkä voi täyttää objektiivisuuden käsitteestä luopumisesta johtuvaa tietoteoreettista aukkoa. Käytännöllisessä objektiivisuudessa vaihtoehtoisia normeja tarkastellaan sen sijaan osana totuudellisuuteen tähtäävää käytännöllistä journalistista tiedonhankintamenetelmää (ks. 3. osa tässä teoksessa). Tieto-opillisesti mahdoton puolueettomuus (”näkökulmattomuus”) korvautuu käytännössä objektiivisella asenteella; tasapuolisuus, läpinäkyvyys, vastuullisuus ja reiluus kuuluvat keinoina tiedonhankintamenetelmään – keinoina totuudenmukaisuuden päämäärän tavoittelemisessa, totuudellisuuden ideaalia varten. (Pietilä 2012; ks. Fielden 2012; Frost 2007; Gans 2003; Harcup 2009; Meyers 2010; Stovall 2004.)

2.2 KONSTRUKTIONISMIN HAASTE JA HOUKUTUS

Objektiivisuuden kriisi ei ole yksinomaan journalismin ongelma. Tiedollisen objektiivisuuden tutkimuksen valtakauden voidaan katsoa päättyneen joskus 1960-luvulla, kun humanistisessa ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa alkoivat yleistyä positivistista tietokäsitystä kritisoivat postmodernit suuntauukset ja teoriat niin sanotun ”kielellisen käänteän” jälkeen. Tietoa ei enää voitu yksinkertaisesti (ei edes loogisfilosofisen hienostuneesti, kuten varhainen Wittgenstein vielä kielen kuvateoriassaan oli tehnyt 1921, ks. 1996) käsittää uskomuksen tai lauseen ja todellisuudessa vallitsevan asiantilan vastaavuuteena – edes siinä määrin kuin mitä todellisuudesta voidaan kielen keinoin ylipäänsä sanoa. Kritiikkien mukaan tieto ei nimittäin voi koskaan olla

objektiivista edes kaikkein eksakteimmissa luonnontieteissä, koska inhimillinen tieto on aina sosiaaliskulttuurisesti, historiallisesti ja ideologisesti – siis inhimillisesti – rakentunutta. Tätä rakentuneisuutta tarkoitetaan ajatussuuntauksen nimityksellä konstruktionismi. Arkinen ja journalisminkin kannalta relevantti havainnollista konkretisointi ongelmasta on aika, joka matemaattisena suurena eroaa suhteellisuusteorian takia sekunteiksi, tunteiksi ja vuosiluvuiksi konstruoiduista kategorioistaan. Myös suhteellisuusteoriaa voi pitää Einsteinin teoreettisena konstruktiona, mutta “älypuhelin” gps-paikannus todellisessa luonnollisessa paikassa vääristyisi ilman teorian mukaisen suhteellisuuden huomioimista. Sääennusteet ja -ilmaston tutkimukselliset havainnot “malliesimerkillisesti” tehdään matemaattisten mallien eli tieteellisten representaatioiden perusteella ja representaatioina eli esityksinä ne myös ilmaistaan (ks. Knuuttila 2005).

Osa filosofeista ja muista tieteentutkijoista korostaa *tiedon* subjektiivista ja osa sosiaalista rakentuneisuutta. Osa on valmis menemään pidemmälle, ja pitämään koko *todellisuutta* (tai ainakin kokemustamme siitä) inhimillisenä konstruktiona: esimerkiksi vajavaisten aistiemme antamasta havaintodatasta aivomme ja käsitteistömme muokkaavat maailman, jossa elämme; tiedeyhteisö rakentaa teoriansa maailmankaikkeuden perusrakenteista – ja ehkä siten myös sen perustekijät atomien osista alkaen (ks. Goodman 1978). Tiedon sosiologisessa tutkimuksessa alkunsa saanut konstruktionismi tarkoittaa siis toisinaan koko (tiedettävissä olevan) ”todellisuuden sosiaalista rakentumista” (Bergen & Luckmann 1994/1971). Luonnontieteissäkin toisiaan seuraavat erilaiset paradigmat, jotka vallitsevat aikansa syrjäytyäkseen uusilla (Kuhn 1994/1962; ks. myös 1977). Mikä siis voisi olla totta ja mikä todellista; mikä rakennettu maailma objektiivinen? (Ks. Gergen & Gergen 2003; Gergen 1995; Hacking 2009; Parker 1998; vrt. Boghossian 2006; vrt. 2003; 1989.)

Totuudellisuutta eli tietoa tavoittelevalle journalismille tiedollinen konstruktionismi on todellinen haaste, koska sen akateeminen levinnäisyys ajatussuuntauksena voi saada journalistit luopumaan tiedollisesti vahvemmista ydinkäsitteistä (totuudesta ja objektiivisuudesta) köykäisempien normien (tasapuolisuuden, puolueetomuuden, reiluuden jne.) hyväksi (ks. Ward 2004, 9–14). Jos journalistit pitävät todellisuutta tai sitä koskevaa tietoa inhimillisenä rakennelmana, journalismissa on tapahtumassa käsitteellinen muutos, joka vaikuttaa myös journalismin tiedolliseen käytäntöön ja sen tavoitteisiin – totuudenmukaisen tiedon sekä maailmantapahtumien laajan mutta syvällisen ymmärryksen hankintaan ja välitykseen. Konstruktionismin radikaalimpien muotojen ongelma on, että ne johtavat – joidenkin mielestä toivottavaan – relativismiin (ks. Boghossian 2006). Jos tieto on inhimillistä rakennelmaa, meille ei jää objektiivista kriteeriä – kuten mielenulkoista todellisuutta tai muuta ei-inhimillistä rajaa – niiden arvioimiseksi ja arvottamiseksi. Voi olla kuitenkin liian hätäistä päätellä, että inhimillisten käsitejärjestelmien ja moraalikäsitteiden monimuotoisuudesta eli pluralismista seuraa suoraan – objektiivisten kriteerien puuttuessa – radikaali tiedollinen relativismi.

Tällöin todellisuudesta esitetyt väitteet olisivat suhteellisia niiden väittäjään tai siihen asiayhteyteen, jossa tietoväitteet kulloinkin esitetään. Mutta jos järkevää ajattelua on vain se, mitä kulloisessakin kulttuurishistoriallisessa tilanteessa ja yhteisössä sellaisena pidetään, rationaalisuudellekaan ei ole löydettävissä yhteisiä tunnusmerkkejä: kaikki ovat yhtä oikeassa tai yhtä väärässä. Jos moraalin lisäksi tieteellinen tietokin on ideologioiden ja intressien läpäisemä käytäntö, ilman totuuden ja objektiivisuuden kaltaisia käsitteitä on ehkä mahdotonta erottaa tosia uskomuksia epätosista, valheita todenpuhumista ja rationaalisia käsityksiä mytologiasta. Relativismista puhutaankin ”kaikki käy”-ajatteluna. Se nakertaa journalismin luotettavuutta, uskottavuutta ja syvällisyyttä: jos kaikki ”representaatiot” todellisuudesta ovat tiedollisesti samanarvoisia, miten jokin olisi toista todempi?

Globalisoituneessa maailmassa ainakin empiirisesti kiistaton pluralismi motivoi konstruktionistisia ja siten relativistisia ajatussuuntauksia: on kokemusperäinen tosiasia, että ihmiset ja ihmisyyhteisöt elävät ja toimivat erilaisten uskomus-, käsite- ja arvojärjestelmien varassa. Miten siis moniäänisessä ja -arvoisessa maailmassa tai sosiaalisessa todellisuudessa, jossa todellisuuden tapahtumia ja ilmiöitä voidaan tarkastella hyvinkin erilaisista näkökulmista ja käsitteellistää todellisuutta eri tavoin, informaation voi erottaa tiedosta? Jos objektiivisuudesta luovutaan, kadotetaanko tieto?

Relativismin hyväksyminen journalismissa tarkoittaisi, että toimittajat eivät voisi perustellusti erottaa toisistaan tosia todellisuusväitteitä epätosista – tietoa poliittisista, kaupallisista tai vaikkapa uskonnollisista ideologioista (ks. Rosat 2010; vrt. Sintonen 1996; ks. 2002). Luonnontieteilijöillä on itseäänkorjaava tiedonhankinnan menetelmä, kokeellisuus, matematiikka ja kosolti aikaa; yhteiskuntatieteilijöilläkin pitkäjänteinen kriittinen tutkimusprosessi. Journalisteille jää vain valtoimenaan virtaava maailma, jossa ennakoimattomien tapahtumien lisäksi miljardien ihmisten puheet ja teot heiluttavat tiedollisesti hallitsematonta kokonaisuutta (O’Hear 2009, 329). On siksi tärkeää ymmärtää, miksi konstruktionistinen ja relativistinen ajattelu on niin houkuttelevaa. Jos todellisuutta koskevat tietoväitteet ja moraalikäsitykset ovat radikaalin relativismin mukaisesti samanarvoisia, myös marginaaliset ja vaiennetut äänet on huomioitava. Se on pluralistisessa sosiaalisessa todellisuudessa toivottavaa, muttei ehkä silti totuudellisen tiedon kustannuksella.

Konstruktionistisesti ajatellen ”todellisuus sinänsä” ei määritä todellisuutta koskevaa tietoa, koska tiedossa on mukana ensinnäkin subjektiivisia tekijöitä, kuten biologisia ja tietokykyihin liittyviä rajoitteita sekä tiedon kohteiden valintaa, jäsentämistä ja tulkintaa. Tieto on lähtökohtaisesti välittynyttä: aistien ja aivojen, kielen ja käsitteiden sekä esimerkiksi tieteellisten teorioiden tai journalististen tietotuotteiden välittämää. Tieto ei siis koske suoraan, välittömästi, tietävän subjektin tai intersubjektiivisen yhteisön ulkopuolista todellisuutta. Tieteen teoria tai journalismin uutinen ei ole käsittelemänsä tapahtuma itse, vaan tuon

tapahtuman esitys, representaatio. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan tietoa – representaatioita – tuotetaan aina erilaisista ideologioista ja intresseistä käsin, tiettyjen valtarakenteiden varassa. (Ks. Knuutila & Lehtinen 2010; 2010a.) Jos sosiaalisesta konstruktionismista vedetään relativistisia johtopäätöksiä koskien tietoa, filosofinen realismi joutuu väistymään relativismin tieltä. Edellisen mukaan todellisuus on riippumaton siitä esitetyistä näkökulmista, vaikka todellisuutta koskevat uskomukset ja tietoväitteet riippuisivatkin “minusta” tietävänä subjektina tai “meistä” tietävänä intersubjektiivisena ryhmänä. Jälkimmäisen mukaan niin olemassa oleva kuin sitä koskevat “totuudet” riippuvat näkökulmista (Kirk 2001).

Konstruktionismi voidaan jakaa yhtäältä tietoteoreettiseen ja ontologiseen, ja toisaalta tiedolliseen ja eettiseen. Vastaavasti relativismin voi katsoa koskevan uskomusten, tietoväitteiden ja arvojen käsitteellistä, kulttuurista tai olosuhteisiin liittyvää suhteellisuutta, vaikka ontologisesti hyväksyttäisiinkin, että kaikki ihmiset elävät yhdessä ja samassa todellisuudessa (Baghramian 2004; Hales 2006; Mosteller 2006; O’Grady 2002). Ontologisen eli olemassaoloa koskevan konstruktionismin mukaan olioiden ja luokkien (esimerkiksi fysiikan ”elektronien” ja sosiologian ”suomalaisen miehen”) olemassaolo riippuu niiden konstruoinnista. Toisin sanoen romanttista rakkautta, dinosauruksia ja avaruuden mustia aukkoja ei ollut olemassa ennen kuin niistä ryhdyttiin puhumaan. Ei siis vain todellisuuden representaatio, vaan myös representaation ”todellinen” kohde on rakennelmaa. Epistemologinen eli tietoteoreettinen konstruktionismi tyytyy toteamaan, että todellisuus voi itsessään olla mitä on, mutta tietomme eli representaatiomme siitä on aina enemmän tai vähemmän rakentunutta.

Voidaan siis ajatella, että silminnäkiätodistusten puutteesta huolimatta dinosaurukset olivat olemassa – vakuuttava todistusaineisto ja pätevä päättely puhuvat sen puolesta –, mutta tietomme niistä on sosiaalisesti eli tiedeyhteisössä konstruointua. Toisaalta voidaan ajatella, että tieto koskee todellisuutta, mutta eettiset arvot ja muut normit ovat inhimillistä rakennelmaa. Episteeminen eli tiedollinen konstruktionismi voi johtaa pluralistisessa maailmassa tiedolliseen relativismiin, joka on tässä väitöskirjassa journalistisen tiedon suurin filosofinen haaste. Tiedollinen relativismi voidaan muotoilla yleisesti seuraavasti: ei ole olemassa mitään neutraalia (saati objektiivista) standardia tai standardeja, joiden avulla voitaisiin määritellä jonkin tietoväitteen totuus tai rationaalinen oikeutettavuus (Siegel 1987, 6; ks. myös Mosteller 2006, 6–7).

Maltillisimmillaan konstruktionistinen ajattelu siis tervejärkisesti olettaa, että kieli ja käsitteet yhteisöllisinä ilmiöinä jäsentävät kokemustamme todellisuudesta. Koska esimerkiksi journalistinen tieto on kielellistä ja kuvajournalisminkin ”luennassa” käsitteellistä, tieto on ainakin siinä määrin inhimillisesti rakentunutta. Haitin maanjäristys todella tapahtui vuonna 2010 ihmisestä riippumattomana luonnonilmiönä, mutta jo tapahtuman nimeäminen ja käsitteellistäminen ”maanjäristykseksi” on inhimillinen, konstruoiva, teko. Kun sitten puhutaan sosiaalisen todellisuuden ilmiöistä,

rakentuneisuuden aste kasvaa. Tieto valtionhallinnosta on rakentunutta, mutta valtionhallinto on myös ontologisesti rakentunut niin kuin muukin sosiaalinen todellisuus.

Konstruktionismin radikaalimmat suuntaukset hylkäävät sen terveen järjen käsityksen, että asiat ovat mitä ovat riippumatta inhimillisestä tiedollisesta toiminnasta ja ihmisen kielelliskulttuurisesta taustasta. Itse asiassa konstruktionismi ajatussuuntauksena sai alkunsa juuri luonnontieteiden sosiologisesta tutkimuksesta (ks. Kuhn 1994/1962). Thomas Kuhn tarkkaili tieteen historiaa ja oivalsi, että tieteellisen tiedon kasvu ei tapahdu kumulatiivisesti – uusien faktojen kasautumisena vanhojen päälle –, vaan pikemmin vallankumouksellisesti. Kun niin sanotun normaalitieteen eli vallitsevan tieteellisen näkemyksen (paradigman) tielle tulee uutta ristiriitaista todistusaineistoa, tiedeyhteisö voi vaihtaa koko paradigmaa. Maakeskinen maailmankuva – vuosisatoja vallinnut ”totuus” kosmoksesta – vallankumouksellisesti vaihtui Kopernikuksen esitettyä, että maapallo itse asiassa kiertää aurinkoa, joka on kosmoksen keskipiste. Tästäkin käsityksestä jouduttiin luopumaan. Vastaavasti newtonilaisen paradigman vakiosuuret aika ja avaruus muuttuivat suhteellisiksi Einsteinin teorian ansiosta, vaikka Newtonin kaavoilla pääseeikin pitkälle maanpäällisissä asioissa.

Nykyaikaiset tieteentutkimuksen konstruktionistit ovatkin valmiita menemään niin pitkälle, että he katsovat tiedon rakentuneisuuden lisäksi myös fyysisten objektien – esimerkiksi elektronien tai mikrobien – rakentuvan inhimillisen toiminnan eli tieteellisen tutkimuksen vaikutuksesta (ks. Latour 1999, 145–173; vrt. 2010; 2005; Latour & Woolgar 1986). Tiukimmankin faktatieteen eli matematiikkaan tukeutuvan fysiikan tutkimat ”tosiasiat” ovat tavalla tai toisella inhimillisesti ja sosiaalisesti rakentuneita (ks. Hacking 2009, 77–100). Alati muuttuva todellisuus kun ei jakaudu itsestään selvärajaisiin ”tosiasioihin”, vaan viipaloinnin suorittaa ihminen.

Vähemmän eksakteissa yhteiskuntatieteissä, esimerkiksi empiirisessä sosiaalitutkimuksessa, aiheen rajauksen ja kysymyksenasettelun tiedetään vaikuttavan empiirisen aineiston valintaan (Törrönen 2010). Tutkija joutuu tyytymään erilaisiin representaatioihin (so. rekisteritietojen, havainto- ja tekstiaineiston sekä haastattelujen kaltaisiin sosiaalisen todellisuuden esityksiin). Jos ”todellisuus sinänsä” jää tavoittamatta pitkäjänteisessä kriittisessä tieteellisessä tutkimuksessa, mitkä ovat journalismin tiedolliset mahdollisuudet? Kertooko journalismi todellisuudesta vai rakentaako se sitä itse? Journalismi tekee molempia, sillä journalistinen toiminta vaikuttaa sosiaaliseen todellisuuteen – on instituutiona rakennelma ja maailmasta kertoessaan osallistuu sosiaalisen todellisuuden tekemiseen. Mutta siitä seuraa tiedollinen haaste. Esimerkiksi kulttuurintutkimuksessa sosiaalisina rakennelmina voidaan pitää tutkimusasetelmien lisäksi tutkimuskohteita, vaikkapa ”sosiaalista asemaa”, ”sukupuoliroolia” ja jopa ”sukupuolta”. Journalismi joutuu usein tukeutumaan toisen käden tietoon, esimerkiksi yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen, jolloin sen ”välittyneisyyden” aste eli

etäisyys tiedon todellisista kohteista on akateemista tutkimusta suurempi. Toisen käden tietolähteiden lisäksi journalismin tiedollista käytäntöä ohjaavat intressit – niin tiedolliset kuin kaupalliset, mukaan lukien yleisöjen odotukset –, joten informaatiotulvaa jäsentävät journalistit joutuvat ensikäden tietolähteille menemisen sijasta yhä useammin tekemään koko toimitustyönsä uutishuoneissa. He eivät ”raportoi tosiasioita”, vaan rakentavat eli konstruoivat hankkimastaan aineistosta tietotuotteita. Tiedon tulkinnallinen prosessi on käsitteellisesti rajattava tulkintakehyksellä, jotta maltillisen konstruktioismin hyväksyminen ei johtaisi tietoväitteiden ylitsepääsemättömään relativistisuuteen.

Konstruktioismi haastaa tiedollisesti erityisesti perinteisen käsityksen objektiivisuudesta, joka tuskin kestää maltillisen konstruktioismin kritiikkiä. Konstruktioistinen kritiikki objektiivisuutta vastaan on kuitenkin otettu ilolla vastaan ihmis- ja yhteiskuntatieteissä, koska se on houkuttelevaa eettisistä syistä (ja joidenkin mielestä koska se saa ne näyttämään tasavertaisilta luonnontieteiden kanssa). Perinteistä objektiivisuutta on pidetty paitsi tiedollisesti, myös moraalisesti autoritaarisena tietokäsityksenä. Jos oma näkökulma tai omista lähtökohdista rakennettu representaatio (esitys todellisuudesta) nostetaan objektiivisuuden asemaan, muut näkökulmat voidaan vaientaa ja oman käsityksen mukainen toiminta saa alkaa. Objektiivisuuteen voidaan myös vedota keskustelun ohjaamiseksi haluttuun suuntaan, oman oikeamielisyyden osoittamiseksi tai oman näkemyksen uskottavuuden lisäämiseksi – siis monesta eettisesti kestävämmästä syystä (ks. Burr 2003).

Monikulttuurisessa maailmassa – ainakin nykyaikaisessa journalismissa – kunnioitetaan ja puolustetaan moniäänisyyttä (vrt. Horsti 2005). Siksi pidetään eettisesti kestävämpänä pidättäytyä objektiivisuudesta, joka voi jättää vähemmistöt huomioimatta. Konstruktioismita toivotaan teoreettisen emansipaation välineet sekä käsitteelliset puitteet arvopluralismille. (Baggini 2002; vrt. Billig 1991; Poerksen 2011.) Salliiko konstruktioismi vain rakentamiamme representaatioita, joiden verhon taakse todellisuus katoaa? Vai onko ontologisen konstruktioistin radikaali käsitys ainoa johdonmukainen päätelmä: että todelliseksi kutsumamme fyysiset luonnonobjektitkin olisivat itse asiassa inhimillistä rakennelmaa (Goodman 1978)? (Konstruktioismita yhteiskuntatieteiden filosofiassa ks. Raatikainen 2004, 46–69; representaatiosta ja relativismista ks. seuraava luku.)

Konstruktioismin houkutus on saanut jotkut journalismin tutkijat pitämään journalismia oman maailmansa rakentajana (ks. esim. Poerksen 2011; Tuchman 1978). Siitä seuraavan relativismin puolesta puhuu se, että journalistin valitessa sanoja tai kuvia reportaasiinsa hän joutuu jättämään monia asioita kertomatta. Yhdenlaisen lauseen tai kuvan valinta toisenlaisen sijasta voi epäsuorasti välittää kokonaista maailmankuvaa, joka on vain yksi ”paradigma” muiden joukossa. Se jää ehkä rivien väliin piiloon, mutta sulkee samalla pois muita mahdollisesti yhtä tosia tulkintoja samasta tapahtumasta – toisenlaisten maailmankuvien varassa tehtäviä valintoja. (Ks. esim. Simpson

2010; vrt. Davies 2009.) Esimerkiksi ranskalainen päivälehti *Le Monde* on jo vuosia julkaissut päivittäisessä lehdessään omaa ekologia-osastoaan, jossa seurataan luonnonilmiöitä, erityisesti ilmaston lämpenemisen etenemistä ja ilmiön ympärillä harjoitettavaa toimintaa, tutkimusta ja ilmastopolitiikkaa. Monissa muissa valtamedioissa sama aihepiiri joko sivuutetaan tai jätetään pikku-uutisten varaan. Konstruktionismin haaste ei siksi ole yksinomaan teoreettinen: käytännön journalismissakin esteet objektiivisuuden ja totuudenmukaisuuden tavoittamiselle näyttävät olevan suuremmat kuin tieteessä: ”[J]ournalisti joutuu välittämään uutisia, joiden pätevydestä ei ehditä käydä sellaista kriittistä keskustelua, jota tieteellisten väitteiden hyväksyminen tiedeyhteisössä edellyttää” (Niiniluoto 1990, 76). Jo käsittely nopeuden imperatiivi voi siis entisestään vahvistaa relativismia – tavoiteltiin sitä tai ei – heikentämällä totuudellisuuteen pyrkivää tiedollista prosessia.

Relativismia ei kuitenkaan tarvitse niellä sellaisenaan. Hämmäntävä on ainakin konstruktionismin taustaoletus, jonka mukaan tieteellisen tai journalistisen tiedon yhteiskuntatieteellinen tutkimus voisi tavoittaa totuuden näistä tiedollisista käytännöistä (so. ”Niiden totuudet ovat relativistisia.”). Miten se olisi mahdollista, jos nämä suoraan todellisuuden kanssa tekemisissä olevat käytännöt eivät muka voi tavoittaa sitä omasta kohteestaan, todellisuudesta (Williams 2002, 4–5)? Ilkka Niiniluodon mukaan ”[t]ieteen sosiologit ovat oikeassa korostaessaan, että tieto todellisuudesta on ’sosiaalinen konstruktio’. Tästä ei kuitenkaan seuraa, että todellisuus itse [...] olisi sosiaalinen konstruktio” (Niiniluoto 1990, 66–67). Konstruktionistin on vähintään myönnettävä, että hänen oma ajattelusuuntauksensa on sosiaalinen rakennelma; että hän ei voi omista lähtökohdistaan pitää sitä objektiivisena totuutena inhimillisestä tiedosta. Vastaavasti relativistin pitää tunnustaa relativismin olevan vain suhteellisesti tosi kanta – muutenhan hän väittäisi relativismiaan objektiivisesti todeksi teoriaksi.

Konstruktionismin ja relativismin houkutus ja haasteita pohtiessa on hyvä muistaa erottelu journalistisen tuotteen (uutisen kaltaisen todellisuuden representaation eli esityksen) sekä journalistisen tiedonhankinnan välillä (ks. 1. osa tässä teoksessa). *Journalistinen tuote* (uutinen, pääkirjoitus, lehtikuva, blogikirjoitus, video) on inhimillinen ja useimmiten sosiaalinen konstruktio eli rakennelma sanan substantiivimerkityksessä. *Journalistinen tiedonhankinta* (journalismin käytäntö kokonaisuudessaan) on puolestaan tiedollista toimintaa, aktiivista todellisuuden tutkimusta, inhimillinen ja sosiaalinen käytäntö, jossa journalisti on vuorovaikutuksessa muun todellisuuden kanssa. Vasta sen tuloksena saatua ja todennettua aineistoa muokattaessa journalistiseksi tuotteeksi voidaan puhua konstruktioista sanan verbimerkityksessä, rakentamisena: tapahtumat tapahtuvat, uutinen niistä konstruoidaan. Mutta sen voi tehdä ilman konstruktionismin relativistista taakkaa, kun huomioidaan journalistisen tiedonhankinnan menetelmällisyys ja vuorovaikutus fyysikaalisen ja sosiaalisen todellisuuden kanssa – normien ohjaamana tiedollisena toimintana todellisuudessa. Seuraavaksi tarkastellaankin “representaation” roolia relativismissa.

2.3 FUNDAMENTALISTISEN TIETOKÄSITYKSEN ONGELMIA

Objektiivisuus on kyseenalaistettu journalismin tiedollisena ohjenuorana erityisesti siksi, että representaation käsite on eräänlaisessa tietoteoreettisessa kriisissä (ks. Knuutila & Lehtinen 2010). Kun huomio kiinnitetään journalistiseen tuotteeseen (vrt. “journalismi käytäntönä” ja “journalismi instituutiona”), objektiivisuuden vaatimuksen piiriin joutuu monimuotoinen joukko journalistisia tuotteita: todellisuutta kuvaavia uutisia ja haastatteluita, sitä selittäviä uutisanalyysseja ja taustajuttuja, arvioivia kulttuurikritiikkejä ja tilannekatsauksia, arvottavia pääkirjoituksia, kolumneja ja blogitekstejä sekä esittäviä valokuvia, videoita, grafiikkaa ja dataa. Perusuutinenkin esitetään eri tiedotusvälineissä eri tavoilla; poliittinen pilapiirros, sotareportaasi, näyttelijän syntymäpäivähaastattelu ja taidenäyttelyn arvio ovat samassa lehdessä tai yhden tv-kanavan ajankohtaistoimituksen tuotantoa, vaikka niillä ei näytä olevan paljonkaan muuta yhteistä. Voiko journalismia ylipäänsä tarkastella sen representaatioiden perusteella yhtenäisenä ja itsenäisenä tiedollisena käytäntönä, joka erottautuu muusta ajankohtaisesta informaationvälityksestä “journalistisella objektiivisuudellaan”? Moni ajattelee relativistisesti, että se ei ole mahdollista.

Perinteinen käsitys objektiivisuudesta ”näkökulmana ei-mistään” on siis inhimillisesti mutta rajalliselle olennolle myös loogisesti ottaen mahdoton tavoite, koska journalistinen tietotuote on ihmisten – tietoteoreettisten “subjektien” – tekemä kulttuurinen rakennelma, “representaatio” eli esitys todellisuudesta, joka on tai ei ole tietoteoreettisesti ongelmallisella tavalla siitä irrallaan. Ajatus etäisyydestä tietävän subjektin ja tiedon kohteen eli objektin välillä periytyy länsimaisen filosofian historiasta. Tietoa on ajateltu saatavan vain omasta ajattelusta ja aistivaikutelmista, koska vain oma kokemus on ihmiselle välittömästi läsnä. Todellisuus, jota ajatukset koskevat ja aistit aivoille syöttävät, on ikään kuin niiden ulkopuolelle – samoin kuin Syyrian sota tapahtuu Lähi-Idässä eikä keittiön pöydälle levitetyn sanomalehden sivulla sodasta kertovassa uutisessa. Uutinen tai ajatus ei ole tuo todellisuuden tapahtuma, vaan vain “koskee” sitä tai – ollakseen totta – “vastaa” sitä. Tieto on siksi ymmärretty ulkopuolisen todellisuuden “katselemisena” tai “peilaamisena”. On ollut filosofisen tietoteorian asia selvittää, miten mielikuva tai muu representaatio voisi “vastata” kohdettaan, kun tietämisessä ovat mukana todellisuuden lisäksi ihmisen tietokyvyt ja aistit kaikkine monine rajoitteineen. Journalistinen tieto joutuu kohtaamaan ikaikaisen filosofisen problematiikan, josta (sosiaalisen) konstruktionismin kaltaiset ajatussuuntaukset ovat tehneet monimutkaisemman.

Nykyaikainen ja journalismin tutkimuksessakin esiintyvä “representationaalisen” tietokäsityksen kritiikki on luonteeltaan yleensä sosiaalista: tieto ei ole representationaalista “vastaavuutta” uskomuksen tai teorian tai uutisen ja niiden “esittämän” todellisuuden välillä, vaan sosiaalisesti rakentunutta inhimillistä konstruktiota (ks. Hacking 2009; Harding 2005). Fyysinen todellisuus on olemassa ehkä ihmisestä riippumatta,

mutta sitä koskeva tieto on ihmisen tekoa – ilmaistaan tieto sitten kielellisesti tai muilla inhimillisen ja journalistisen viestinnän keinoilla. Representaatio on rakentuneisuudessaan kuitenkin altis syytöksille relativismista: jos tietotuote on sosiaalisesti tai muuten inhimillisesti ehdollistunut rakennelma, moniäänisessä ja moniarvoisessa maailmassa on vaikea määrittää ilman representaatioiden ulkopuolista kriteeriä, mikä representaatio on toista todempi. Ehkä kaikki totuusväitteet ovat konstruktioina yhtä tosia kuten radikaali relativisti väittää.

Jos “objektiivisuus” on journalistisen representaation tietoteoreettinen ihanne, sen kosketus journalismin käytäntöön ja yleisösuhteeseen uhkaa kadota. Mahdottoman tavoitteen asettaminen ja epäonnistuminen sen saavuttamisessa toistuvasti vie toiminnalta uskottavuuden. Kun perinteinen objektiivisuus ei ole inhimillisissä rajoissa mahdollista, siihen vetoamisesta tulee journalismissa tekosyy luottaa vain virallisiin tietolähteisiin tai tyytyä rooliin moniäänisen maailman passiivisena peilinä. Passiivisuus tarkoittaa, että uutisagenda asettuu ulkoisten tietolähteiden toimesta: uutistoimistojen syöttämästä tiedosta, eturyhmien tiedotteista sekä vallankäyttäjien puheista ja päätöksistä. Journalismin tiedollinen autonomia, johon Journalistin ohjeet velvoittavat, hajoaa.

Passiivisesta “objektiivisuudesta” tulee journalismissa paitsi tiedollinen, myös eettinen ongelma. Oman näkökulmansa nimeäminen “objektiiviseksi” toimii keinona vaientaa muut äänet ja suojamuurina kaikkea kritiikkiä vastaan: “objektiivinen journalism” on muka kritiikin yläpuolella, jonne sen nostavat “arvoista irralliset tosiasiat” arvolatautuneiden mielipiteiden ja moninaisten näkemysten maailmassa. Journalistit ikään kuin vain “raportoivat” ottamatta kantaa, ja ovat siten muka vapaita arvoista ja immuuneja arvostelulle. Mutta myös journalistit toimivat aina erilaisten arvojen, normien ja motiivien ohjauksessa, joten olisi ehkä eettisesti kestävämpää esittää muidenkin “omat totuudet” relativismin hengessä tasapuolisesti kuin “oma totuutensa” objektiivisena. Onkin ehdotettu, että tiedollisesti mahdoton ja eettisesti kestävä ajatus objektiivisista pätevistä representaatioista voitaisiin vaihtaa yksittäisiin subjektiivisiin näkökulmiin ja tulkintoihin. Näin journalismi kunnioittaisi moniäänisten ja moniarvoisten kohteittensa sekä yleisöjensä erilaisia näkemyksiä ja maailmankatsomuksia. (Gaber 2010.) Relativismi vain pitäisi hyväksyä seurauksena.

Journalistisen representaation tiedollisten ja eettisten ongelmien takia objektiivisuuden mahdollisuus onkin kiistetty journalismissa ja sen yhteiskunnallisessa tutkimuksessa (ks. Apunen 2010; ks. Väliaverron 2009). Perinteinen objektiivisuuskäsitys on vastuuton, sillä se kannustaa luottamaan tuttuihin ja virallisiin tietolähteisiin ja kieltää arvottamasta hirveitäkin väärinkäytöksiä. Jos objektiivisuus on representaation ja asiantilan teoreettista vastaavuutta, journalismin on hyväksyttävä vallitsevat olosuhteet (Overholser 2004). Objektiivisuutta siis syytetään tietoteoreettisesti mahdottomaksi yritykseksi olla “näkökulmaton näkökulma” tai “puolueeton

osapuoli”. Tai sitten syytöksiä sataa juuri tuollaisen toiminnan epäeettisestä harjoittamisesta.

Journalistin eettiset ohjeet vaativat silti yhä “totuudenmukaista tiedonvälitystä” ja “tosiasioiden erottamista mielipiteistä”. Relativismin haasteeseen tulee siis ensin vastata, jotta voidaan hahmotella objektiivisuus ja totuuksien saavutettavuus uudelleen tukemaan päätöksentekoa, julkista rationaalisuutta ja suojaamaan hämääriä auktoriteetteja vastaan (vrt. Schiller 1981). Objektiivinen journalismi erottautuu muusta ajankohtaistiedotuksesta tiedollisesti ja eettisesti ansaitulla auktoriteetilla, koska journalistit ovat muiden ihmisten tavoin lähtökohtaisesti subjektiivisia ja siten puolueellisia, omaan aikaansa ja paikkaansa sidottuja, tieto- ja käsityskyvyiltään rajallisia ennakkoluuloisia olentoja (Jones 2009, 88). Yleisötkin voivat arvioida tarjolla olevaa journalistista tietoa vasta objektiivisia kriteerejä vasten, mistä todistaa journalismia vastaan usein esitetty syyte objektiivisuuden puutteesta.

Objektiivisuus on myös eettinen ideaali, jota vasten uutisten, faktojen ja lähteiden tiedollista valintaa ja käsittelyä voidaan tarkastella ja arvioida. (Maras 2013, 11–15.) Objektiivisuuden käsite ja tiedollinen käytäntö voivat uudelleenkehitettyinä vastata ihmisten jatkuvaan käytännölliseen tarpeeseen keskustella siitä, mitä objektiivisuuden pitäisi ja ei pitäisi olla. Käsite on niin tärkeä käytännöllisesti, tiedollisesti ja moraalisesti, että sitä ei voi hylätä ilman suurta yhteiskunnallista vahinkoa. (Hildebrand 2011.)

Konstruktivistinen ajattelu ei välttämättä johdakaan tiedollisen objektiivisuuden hylkäävään relativismiin. Journalismi tiedollisilla representaatioillaan esittää yhteiskunnallista todellisuutta, mutta myös rakentaa sitä toimimalla yhteiskunnassa ja vaikuttamalla siihen (ks. Niiniluoto 1995, 24). Journalismi näyttää kolmen aspektinsa osalta – journalismi representaationa, käytäntönä ja instituutiona – sosiaalisesti rakentuneelta ja siten yhteensopimattomalta perinteisen objektiivisuuskäsityksen kanssa (Rosenberg 2008). Objektiivisuuden ymmärtämiseksi journalismin aspektien erottelu on kuitenkin pidettävä mielessä. Journalistinen representaatio eli tuote (lehtijuttu, tv-uutinen, nettivideo, blogikirjoitus ja ehkä twiittauskin) on inhimillinen konstruktio eli ihmisen tekemä. Mikään yksi journalistinen esitys todellisuuden ilmiöstä tai tapahtumasta ei voi tavoittaa “koko totuutta” kohteestaan: kausaalisten syiden, psykologisten motiivien tai normatiivisten perustelujen ketjua voisi jatkaa periaatteessa loputtomiin. Esimerkiksi tsunamiuutisessa ensimmäinen olennainen selitys ei ole geologinen, sillä mannerlaattojen liikkeitä välittömämpi syy ihmisille koituville seurauksille on hyökyaalto. Pääministerin valehtelusta raportoitaessa ei ole tarkoituksenmukaista etsiä syytä hänen lapsuudestaan. Mutta kaiken kertominen ei olisikaan selitys millekään, vaan yhtä hyödytön kuin kirjailija Jorge Luis Borgesin kuvittelema 1:1-maailmankartta, joka olisi maailman itsensä kokoinen. Objektiivisuuden uudelleenahmottelussa tietokäsityksen lähtökohta ei ehkä voikaan olla ”todellisuuden representaatio”, vaan journalismin tietokäytäntö.

Jos tiedollinen relativismi halutaan filosofisesti kohdata ja radikaaleissa muodoissaan torjua, huomio tulee kohdistaa representaation sijasta aktiiviseen tiedonhankinnan prosessiin. Ajatus on samansuuntainen kuin filosofi Alvin Goldmanilla (2014; 1975), joka puolustaa realistista käsitystä tietäjästä / tietäjistä riippumattomasta todellisuudesta – vetoamalla tiedonhankinnan prosessin luotettavuuteen, jota voidaan arvioida prosessin johtopäätösten objektiivisen totuuden perusteella. Ihminen ei ole kausaaliosassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ainoastaan fyysisesti, vaan myös tiedollisesti – tuloksiltaan luotettaviksi osoittautuvien menetelmien ansiosta (ks. Goldman & Beddor 2015). Samansuuntaisesti konstruktionistisen ajattelun varten otettavat argumentit voidaan sisällyttää kokonaisvaltaiseen, todellisuuden kausaaliset ja tiedolliset vaikutukset tunnustavaan käsitykseen journalistisesta objektiivisuudesta luotettavana tiedon hankinnan menetelmänä. Sen mahdollistaa pragmaattinen tietokäsitys, jonka menetelmällisyys yrittää välttää journalismin tiedollista statusta uhkaavan relativismin (ks. 3. osa tässä teoksessa; ks. Pihlström 1996, 411). Lopuksi tarkastellaan, kuinka journalistisen representaation (tuotteen) totuudenmukaisuutta voidaan arvioida asteittain, vaikkei mitään formaalin logiikan piirin ulkopuolista absoluuttista kriteeriä totuudelle olisikaan.

2.4 TIEDON SUBJEKTIIVISET RAJOITTEET

Viestinnän tutkimus lähtee ajatuksesta, että ihmiset kommunikoivat toistensa kanssa. Filosofian näkökulmasta yksilön viestinnällinen suhde sosiaaliseseen todellisuuteen ei ole itsestäänselvyys. Journalismin haastava konstruktionistinen ja relativistinen ajattelu periytyy filosofian historiasta. Sosiaalisuuden korostamisesta huolimatta konstruktionismin taustalla on vuosisatainen pyrkimys kartoittaa ihmisyksilön tiedollisia mahdollisuuksia tietoteoreettisesti. ”Kaikki konstruktionismit elävät siinä ilmiön ja todellisuuden välisessä dikotomiassa, jonka Platon pystytti ja jolle Kant antoi sen lopullisen muodon” (Hacking 2009, 77). Subjektiivisessä kokemuksessa ilmenevä ei nimittäin ole sama asia kuin sen ulkopuolinen objektiivinen todellisuus. Tietoteoreettiseksi ongelmaksi on silloin noussut se, kuinka aistihavainnossa tai kokemuksessa ilmenevä voidaan tiedollisesti yhdistää todellisuuteen.

Sosiaaliselle konstruktionistille todellisuus sinänsä jää inhimillisten tietojen ja moraalirakennelmien taakse samalla tavoin kuin Platonille aistihavainto oli pelkkää ”ideoiden todellisuutta” ilmentävää harhaa. Uuden ajan alussa René Descartesille varmaa oli vain hänen välittömästi läsnä oleva oma ajattelunsa: sen ulkopuolisen todellisuuden tiedollinen tavoittaminen oli haasteista suurin. Skeptisismistä piti päästä eroon, tiedolle löytää varma perusta. Descartesin empiristiset seuraajansa uskoivat silloittavansa tuon tiedollisen kuilun aistihavaintoa tutkimalla. Sen sijaan rationalistit pyrkivät tavoittamaan ilmenevän taakse piiloutuvan todellisuuden pikemminkin ajattelun lakeja ja

rationaalisuuden mahdollisuuksia tutkimalla. (Epistemologia Descatesista Kantiin ja positivismiin ks. Niiniluoto 1999, 85–91; ks. myös Bordo 1987; Chomsky 2009; Goldman 1986.)

Ilmenevän ja todellisuuden välinen tietoteoreettinen jännite kiteytyy journalismin tutkimuksesta tuttuun representaatioon eli esittämiseen liittyvässä problematiikassa (ks. Knuutila & Lehtinen 2010; 2010a; vrt. Van Fraassen 2008; ks. Starkey 2007). Miten todellisuuden representaatiot (filosofiassa muun muassa ajatukset, lauseet ja teorit; arjessa muun muassa kuvat, kartat ja liikennemerkit; journalismissa artikkelit, kuvat ja videot) voivat esittää jotakin itsensä ulkopuolista – todellisuutta tai merkityksiä? Mikä oikeuttaa puhumaan representaation ja todellisuuden välisestä suhteesta? Jos totuudenmukaisuus tarkoittaa representaation ja todellisuudessa vallitsevan asiantilan välistä vastaavuutta (kuten korrespondenssiteoreetikot ajattelevat), miten perustella tuollainen vastaavuus? Jos journalistiset tuotteet representoivat todellisuutta, missä määrin tiivis teksti, kuva tai video esittää itsensä ulkopuolista kohdetta? Voiko alati muuttuvasta todellisuudesta tavoittaa totuudenmukaisia ”ilmentymiä”? Mitä tarkoittaa tiedon välittyneisyys: että todellisuuteen ei ole suoraa tiedollista pääsyä; että tieto on representaatioiden välittämää? Mitä siis on ”tiedonvälitys” todellisuudesta ajatteluun, ajattelusta kieleen, kielestä toisten ajatteluun, journalistilta yleisöille?

Immanuel Kant oli sosiaalisen konstruktionismin isoisä, koska hän yhdisti tietokäsityksessään empiristien ja rationalistien representaatiot: inhimillisessä kokemuksessa yhdistyvät ihmismielen kokemusta organisoivat kategoriat ja todellisuuden antama havaintoaines. Ongelma on, että ihmismielessä yhdistyvistä representaatioista riippumaton ”todellisuus itsessään” jää kokemuksen ja tiedon tavoittamattomiin. Kantin mukaan tieto on mahdollista, koska kokemusta jäsentävät kategoriat ovat universaaleja, kaikille yhteisiä, ja siten kokemuksen ja tiedon edellytys. Ei olisi mielekästä puhua ”tiedosta” ilman tätä keskeistä inhimillistä panosta. Yhteistä perinteiselle tietoteorialle on ollut etsiä tiedolle varmat filosofiset perusteet (ks. Chalmers 1996; vrt. Churchland 1984). Hanketta on motivoinut skeptismin haaste: jos olen ilmenevän vanki, miten voisin saada tietoa todellisuudesta? (Ks. Clapin 2002; Cummins 1989; Margolis & Laurence 2007; Searle 1983.)

Representaatiota pohtiessa voi tuntua, että objektiivisin journalistinen tuote on uutiskuva. Kuvaajan ei tarvitse valita ja jättää valitsematta tulkinnanvaraisia sanoja, vaan ainoastaan kohde, kulma ja rajaus. Ludwig Wittgensteinin mukaan asia ei ole kuitenkaan niin yksinkertainen. Jos näemme kuvan miehestä kävelemässä ylämäkeen, voimme yhtä hyvin katsoakin kuvaa miehestä liukumassa takaperin alamäkeen. Kuvassa – todellisuuden representaatioissa – ei ole itsessään mitään sellaista, mikä määrittäisi ensimmäisen näkemistävän varmuudella oikeaksi. Wittgensteinin mukaan kuva jättää katsojalleen kolme vaihtoehtoa. Kuva esittää kohdettaan katsojan tulkinnan kautta, mikä tarkoittaisi representaation perustuvan

tulkintaan pikemmin kuin kuvan ja kohteen vastaavuuteen tai samankaltaisuuteen. Toinen vaihtoehto on todeta kuvat itsensä tulkitseviksi, jolloin representaatiot määrittäisivät oman tulkintansa, mutta tällöin representaatio selittäisi itsensä eikä mikään selittäisi representaatiota. Kolmas vaihtoehto on ajatella kuvan esittävän kaikkea mitä se muistuttaa tai vastaa, mutta silloin kuvalla olisi äärettömästi representationaalisia sisältöjä. (Ks. Hacker 1986.) Mutta uutiskuvan tarkoitus on esittää tai kertoa jotakin tiettyä ja totuudenmukaista todellisuudesta. (Ks. Paton & Nielson 1999.)

Realistisenkin kuvan esittävyuden ymmärtäminen näyttäisi siis edellyttävän katsojalta tulkintaa. Tulkinta ei kuitenkaan tapahdu tiedollisessa tyhjiössä, vaan perustuu katsojan todellisuutta ja sen säännönmukaisuuksia koskevaan taustatietoon ja käsitteistöön. Katsoja ikään kuin merkityksellistää kuvan taustatietonsa varassa, kuten tekee kohteen ja kulman valitseva, kuvan rajaava journalistikin. Vastaavasti uutisteksti tulee lukijalleen ymmärrettäväksi vasta lukijan maailmaa ja uutisdiskurssia ("uutiskieltä") koskevaan taustatietoon sekä uutista koskeviin psykologisiin odotuksiin perustuvan tulkinnan varassa – niin kuin journalisti kirjoittaa uutisen taustatietonsa ja hankkimansa tiedon varassa. Tulkinnallisuus on siis kaksinkertaista: journalisti on tulkinnut todellisuutta uutistekstiksi, ja lukija tulkitsee uutistekstin todellisuuskuvasta. Filosofiasa puhutaan tulkintaa perustavammista käsitejärjestelmistä ja uskomusjärjestelmistä, joiden varassa maailmaa jäsennetään ja ymmärretään. (Käsitteistä sekä uskomus- ja käsitejärjestelmistä ks. 4. osa tässä teoksessa.)

Positiivistisen objektiivisuuskäsityksen muotoiluissa pyrittiin eroon tulkinnallisuudesta, mutta filosofisen tutkimuksen lisäksi nykyinen aivotutkimus ja kognitiotiede korostavat tulkinnallisuutta kokemuksessa ja tiedossa (aiheesta yleisymmärrettävästi ks. esim. Barrett 2011; Damasio 2012; Eagleman 2011; Fox Keller 2011; Pinker 2008). Luotettavimpana pidetty silminnäkijätodistus on kaikkea muuta kuin luotettava ensinnäkin siksi, että aistiärsykkeet muuttuvat aivokemiallisiksi vastineiksi ja sitä kautta kokemukseksi monimutkaisten biologisten prosessien kautta (ks. Henshaw 2012). Aivot toisin sanoen tulkitsevat aistien antamaa informaatiota ennen kuin se tulee edes tietoisuuden käsiteltäväksi. Esimerkiksi vain kymmenen prosenttia koetusta näköhavainnosta saadaan silmillä aistimalla: loput rakennetaan aivoissa. Aivotutkimuksen valossa tiedossa ei siis ole kysymys yksinkertaisesti "passiivisesta havainnoinnista" tai "aktiivisesta tulkinnasta".

Sen sijaan jo "suorimmassakin" havainnossa vaikuttavat ympäristössä aistittavien ärsykkeiden lisäksi aistielinten toimintamekanismit sekä niiden kompleksinen suhde aivotoimintaan, jonka suhde tietoisuuteen on yhä polttava mielenfilosofinen ongelma (ks. esim. Dennett 1999; Searle 1997). Esimerkiksi muistissa ei ole kyse varastosta, johon ajatukset ja ideat taltioidaan sellaisinaan (vrt. Määttänen 2009; 1993). Muistaminen on aktiivista tekemistä, jossa tapahtumia rekonstruoidaan halujen ja intressien paineessa. Ne eivät ole valmiina muistissa odottamassa niin kuin dokumentit

arkistossa tai laatikot varastossa (ks. esim. Fernyhough 2012). Siksi tieto vaatii todistusaineistoa tuekseen.

Arkijärjen ja tieteellisen tutkimuksen mukaan olemme tekemisissä mieleemme representaatioiden (havaintojen, ajatusten ja uskomusten) ulkopuolisen todellisuuden kanssa, mutta todellisuuden ilmiöt ilmenevät eri tavoin havainnoitsijoille erilaisissa olosuhteissa. Jo havaintoprosessin fysiologiset syy–seuraus-suhteet – esimerkiksi kohteesta heijastuvan valon osuminen silmiin ja sen kokeminen tietynlaisena värinä – puhuvat sen puolesta, että emme havaitse mieleemme ulkopuolisia objekteja välittömästi, vaan niitä esittäviä tai edustavia representaatioita (ks. Lappi 2010). Ihmislajin selviytyminen maailmassa vuosituhansien ajan tukee käsitystä, että suurin osa todellisuutta koskevista käsityksistämme on ainakin karkeasti ottaen oikeita, mutta filosofien ja journalismin yleisöjen vaatiman tiedon tulisi olla tarkkaa ja totuudenmukaista – ja niin sanottujen tietoteoreettisten fundamentalistien mielestä erehtymättömän varmaa (Williamson 2000). Miten sellaista tietoa voitaisiin saada, kun rajallisten aistiemme antamasta informaatiosta aivot ehtivät prosessoida vain pienen osan, joka sekään ei ole kamerakuvan kaltainen tallenne todellisuudesta, vaan biologiskognitiivisesti muodostunutta ja käsitteellisesti jäsentyvää – konstruoitunutta ja intressien värittämää – informaatiota? Siitä näyttää olevan pitkä matka varsinaiseen tietoon. (Ks. esim. Fauconnier & Turner 2002; Goodman 1984; Huemer 2001; Smith 2002; Wright 1993.)

Kielikuva ja mielikuva ihmismielestä todellisuuden ”peilinä” ja tietämisestä eräänlaisesta ”katsomisena” on paitsi filosofisesti, myös luonnontieteiden näkökulmasta epäuskottava (vrt. Pihlström 2004). Nykyaikainen neurotieteellinen tutkimus yrittää tarkastella ”ihmismieltä” ulkoapäin, ja hankkia siten tietoa ”mielen” ja ”aivojen” yhteistoiminnasta empiirisen aivo- ja kognitiotutkimuksen keinoin (ks. Krause 2010; Rusanen 2010). On kuitenkin filosofisesti kyseenalaista samastaa tai palauttaa (reduoida) mentaaliset toiminnot aivotoimintaan, sillä aivot ovat aina objektiivinen tutkimuskohde, kun tutkijan ja tutkittavan mieli on myös subjektiivinen tarkkailija. Aivotoiminnan empiirinen tarkastelu ei voi esimerkiksi paljastaa mentaalisen alueelle olennaisesti kuuluvaa intentionaalisuutta (ajatusten ja tunteiden suuntautuneisuutta tiettyihin kohteisiin) (ks. esim. Dennett 1987; Searle 1983). Uusimman psykologisen ja neurotieteellisen tutkimuksen tulokset näyttävätkin antavan tukea tiedon mahdollisuutta epäilleelle Descartesille. Ihmiset eivät muodosta todellisuutta koskevia uskomuksia tai toimintatapoja vaivalloisesti kerätyn ja kriittisesti käsitellyn todistusaineiston perusteella. Päinvastoin: omaksuttuja uskomuksia puolustetaan usein taivuttamalla kognitiivisilla prosesseilla todistusaineisto ja järkiperustelut tukemaan vanhoja uskomuksia – ja todistajanlausunnot samasta tapahtumasta voivat olla hyvinkin erilaisia. Toisin sanoen se, mitä kutsutaan ihmisen ”taustatiedoksi” (tacit knowledge), onkin ehkä sitkeä kimppu ennakkoluuloja, vaikka tiedostamatonta taustatietoa tarvitaan ja käytetään kaikessa toiminnassa (ks. Polanyi 1966).

Tosina pidetyt uskomukset syntyvät usein väärin perustein, kognitiivisten vääristymien varassa (ks. Kahneman 2011; Shermer 2011; Trivers 2011). Selviämme arkisista tilanteista opittujen rutiinien varassa ja olemme ehkä valmiita uuden informaation edessä muuttamaan käsityksiämme, jopa kritisoimaan itseämme, mutta omista aivoista ei ole pakotietä.

Ihmisen biologiset erityispiirteet muokkaavat sitä havaintoaineistoa, jota empiristifilosofit pitivät ”välittömyytensä” ansiosta luotettavana tiedon lähteenä. Aistihavaintomme ympäröivästä todellisuudesta ei ole koiran aistihavainnon tavoin herkkä tuoksuille, ei huomioi infrapunasäteilyä, sähkökenttien muutoksia, maanpinnan hienovaraista liikehdintää, erittäin korkeita ja matalia ääniä, emmekä näe ilman luonnollista tai keinotekoisista valoa. Näiden havaitsemiseen tarvitaan instrumentteja, jotka olemassaolollaan vahvistavat konstruktionistien käsitystä todellisuuden tai sitä koskevan tiedon ”rakentuneisuudesta” – samalla kun vetävät mattoa ”kokemusperäisyyteen” luottavan empiristisen tietoteoreetikon jalkojen alta. Vajaavaisen havaintokyvyn vastapainoksi ihmisen kognitiiviset kyvyt täyttävät havainnon ja päättelyn aukkoja. Esimerkiksi aikuisella ihmisellä on siinä määrin opittu ja harjaantunut kyky sulkeistaa ”irrelevantti” informaatio ja keskittyä ”olennaiseen”, että tätä kykyä hyväksikäyttävän silmänkääntötempun harhautus onnistuu puijaamaan hänet, mutta ei välttämättä ”säännönmukaisuuksia” vielä oppimatonta pikkulasta (Macknick & Martinez-Conde 2011).

Toisaalta usein tiedostamaton ”taustatieto” pitää ihmisen liikkeessä ja hengissä. Autoa ajaessamme vaihdamme kaistaa rutiininomaisesti, vaikka teko itsessään edellyttää mieleltämme ja keholtamme moninaisia opittuja mutta teon hetkellä tiedostamattomia valmiuksia. Ihmisen evoluutiossa lienee ollut oppimisen ja elossa säilymisen kannalta hyödyllistä nähdä säännönmukaisuuksia ympäristössä. Jos on kerran yhdistänyt karjunnan verenhimoiseen leijonaan, savannilta kuuluvaa murahdusta ei jää toista kertaa kuulostelevaan, vaikka se lähtisikin ruohikkoon piiloutuneesta vaarattomasta pieneläimestä. Säännönmukaisuuksia nähdään nyt sitten niissäkin ilmiöissä, joiden välillä ei ole aitoja yhteyksiä. Sosiaalisella tasolla vastaava harha syntyy esimerkiksi journalismin ”tarinallisuudesta”: yksittäisiä faktoja sidotaan yhteen vain narratiivin, ei totuudellisuuden ehdoilla. Se on lisäsyä asettaa totuudellisuus journalismin tavoitteeksi sekä osoittaa, että faktat eivät yksin riitä. Objektiiivisesti hankittava tieto tavoittelee totuudellisuutta, yksi keino siihen on narratiivisuus: yksittäisiä tosiasioita voi käyttää disinformaatioon, mutta tarinallisuus voi olla myös tiedollisesti kestävä, jos se tarkoittaa todellisten syy–seuraus-suhteiden ja muiden suhteiden selventämistä. (Objektiiivisesta tiedonhankinnasta ks. 3 osa, totuudellisuudesta ks. 4. osa tässä teoksessa.)

Todellisuutta koskevat tietoarvostelmat menevät pieleen, koska vuosimiljoonien aikana kehittynyt ”mieli” ei ole tilastomatematisesti orientoinut eikä epävarmuuksiin varustautunut – eikä luonnollinen kieli tai käsitteistö todellisuutta vastaava kartta (yleisymmärrettävästi aiheesta ks.

esim. Forbes 2009; vrt. Deutscher 2010). On esimerkiksi kulttuurisidonomainen kuriositeetti, että länsimaissa ihmiset orientoituvat fyysisessä todellisuudessa subjektiivisesti: suunnistaessamme käytämme omaa kehoa keskipisteenä ja viittaushkohtena, ja suuntinamme omasta navasta käsin tarkasteltuja ”vasenta” ja ”oikeaa”. Myös toisenlaisia maailman käsitteellistämisen ja jäsentämisen tapoja esiintyy ihmisyhteisöissä (ks. 4. osa tässä teoksessa). Uuden tiedon omaksumisen mahdollisuuksia siis heikentää se, että ihminen kokee todellisuuden pitkälti niin kuin biologisen ja kulttuurisen ehdollistumisensa mukaan uskoo sen jo etukäteen olevan; toisin sanoen vallitsevia – yksilöllisiä tai yhteisöllisiä – uskomuksia ei helposti muuteta uudella tiedolla (Kurzban 2010).

Subjektiivisuutta voidaan kuitenkin puolustaa sekä filosofisena että käytännöllisenä lähtökohtana. Ensinnäkin ihmisyksilöt kokevat raporttiansa mukaan olevansa ajattelevia ja tuntevia yksilöitä: meille kaikkein välittömintä maailmassa ovat omat subjektiiviset kokemuksemme siitä. Toiseksi olemme toistemme silmissä väitteitä esittäviä ja eri tavoin käyttäytyviä yksilöitä, tarkasteltiinpa ihmistä rakkauden tai juridiikan kannalta. Väite on mielekäs vain, jos sillä on subjekti eli esittäjä, jonka siitä voi panna vastuuseen. Ilman käsitystä subjektista rakkauden tai rikoksen tunnustus menettää merkityksensä. Vastaavasti valaiseva on suomen kielen kausaaliyhteyttä ilmentävä sana ”syy”, joka on myös syylliseksi nimetyin subjektin tekoon ja vastuuseen viittaava sana (ks. Haskell 1998). Toisin sanoen inhimillisen toiminnan moraalinen ja muu normatiivinen arviointi edellyttää, että sanojen ja tekojen takana on jokin toimija – subjektiivinen ihmisyksilö, jonka toiminnan rationaalisuutta, eettistä kestävyyttä ja menestyksellisyyttä voidaan arvioida vasta, kun oletetaan tuonkaltainen yksilöllinen toimija. Toiminta ei ole aina rationaalista tai menestyksellistä, mutta sen arviointi edellyttää käsitystä subjektista tai ”vastuullisesta toimijasta” tai ”ihmisyksilöstä” (Haskell 1998; ks. Williams 2002). Sosiaalinen konstruktionismi ei ratkaise sosiaalisuudellaan subjektivismiin ongelmia, koska se korvaa objektiivisuuden intersubjektiivisuuden käsitteellä: on vain useita subjekteja näkökulmineen, mutta oman ryhmän tai heimon tai ammattialan käsitteiden ja uskomusten (representaatioiden) ulkopuolinen todellisuus jää tavoittamatta (Baggini & Fosl 2010).

Journalisti on yksilönä subjektivistisesti rajoittunut ja journalistinen yhteisö sosiaaliskulttuurisesti ehdollistunut tiedon suhteen. Seuraako siitä välttämättä tiedollinen konstruktionismi ja relativismi? Onko todellisuuden ja tiedon mahdollisuutta pakko epäillä niin perustavasti, ettei mitään voi tietää?

Uspragmatisti Richard Rorty lienee tunnetuimpia tietoteoreettisen representaatiokäsityksen kriitikoita (1979, 1991). Hänen mielestään länsimaisen filosofian historiallinen virhe on ollut tavoitella kaikista näkökulmista riisuttua objektivistista eli absoluuttisen varmaa tietoa – tiedollisesti ”etuokeutettuja representaatioita”, joiden varaan muu tieto voisi rakentua (Rorty 1979, 9–13). Rorty kutsuu varmoja representationaalisia perusteita etsivää fundamentalistista tietoteoriaa representationalismiksi,

joka olikin alun perin hänen kritiikkinsä kohde (1979; ks. Lehtinen 2010 & 2009). (Rortyn yhä laajasti kiistellyn ajattelun kriitikoista ks. esim. Brandom 2000a; Guignon & Hiley 2003; Niiniluoto 2002a; Pihlström 1996; Saatkamp 1995; Voparil & Bernstein 2010.)

Kuten seuraavassa osassa nähdään, tieto on alati muuttuvaa, erehdysherkkää mutta kehityskelpoista. Rortyn representationalismikritiikki oli tervetullutta arvostelua objektivistista ajattelua kohtaan, koska se kyseenalaisti ja nosti laajempaan keskusteluun filosofian historian tietoteoreettisen perusolettamuksen tiedosta kiinteänä järjestelmänä, joka tarvitsee kaiken epäilyksen kestävä tiedolliset – representationalistiset tai objektivistiset – perusteet ja korosti pragmatismien perinteen hengessä tiedon prosessuaalista luonnetta. Siksi tässä väitöksessä käytetään Rortyn kritiikillään tunnetuksi tekemää representationalismi-termiä, vaikka käsillä oleva kirja nimenomaan puolustaa (ei-representationalistisen tai ei-objektivistisen) objektiivisuuden käsitettä siinä missä Rorty halusi nimenomaan luopua koko objektiivisuuden käsitteestä.

Rorty teki virheen luopuessaan representationalistisen objektivismien myötä myös representaatioista ja objektiivisuudesta – ja jopa filosofisesta tietoteoriasta ja koko systemaattisesta filosofiasta –, koska moniarvoisessa ja eri tavoin käsitteellistetyssä maailmassa ne olisivat eri ihmisryhmien välisen vuorovaikutuksen ja solidaarisuuden esteenä (Rorty 1991; 1989; 1998, 138–152; Gutting 2003, 47–49; McDowell 2000, 113–116). Totuus ja objektiivisuus ovat Rortylle (2000, 4–5) tiedollisesti autoritäärisiä teoreettisia käsitteitä, jotka eivät huomioi maailman ”kontingenssia” eli alituisesti muutostilassa olevaa virtaavuutta ja tapahtumien satunnaistekijöitä.

Tämän kirjan viimeisessä osassa esitetään Rortya vastaan, että objektiivisuus, totuus ja käsitys tiedosta totuudenmukaisuuden tavoitteluna liittyvät yhteisöllisyyteen – ja sopivat siten käsitteellisesti yhteen solidaarisuudenkin kanssa. Itse asiassa yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus edellyttää tiedollisia ydinkäsitteitä. Käsitteellisen joustavuutensa ansiosta tiedolliset ydintermit ovat myös avoimia vaikkapa biologisen evoluution ja maailmantapahtumien kontingenssille, toisin kuin Rorty väittää. Samassa yhteydessä tullaan perustelemaan, miksi näistä käsitteistä luopuminen voi olla inhimillisesti ja yhteiskunnallisesti vaarallista. Representaation käsite puolestaan on yhä elinvoimainen ja monin tavoin hyödyllinen filosofiassa sekä muilla – kuten journalismin – tutkimuksen aloilla (Knuutila & Lehtinen 2010a).

2.5 FILOSOFINEN SKEPTISISMI JA KÄYTÄNNÖN EPÄILY

Rorty, joka oli 1900-luvun lopun vaikutusvaltaisimpia uuspragmatisteja, halusi siis väärin perustein eroon representaatioista ja objektiivisuudesta yhä laajenevaa solidaarisuutta levittävän keskustelun puolesta. Rorty edustaa kuitenkin kielifilosofista radikalismia pragmatistisissa tietokäsityksissä, eikä häntä syyttä ole kritisoitu todellisuuden kadottavasta relativismista (Niiniluoto 2002, 154; 1999, 227–241). Rortyn kritiikki kantilaisen filosofian perinnettä vastaan on ristiriitaista, sillä myöntäessään ympäristön kausaalisen vaikutuksen uskomuksiin Rorty irrottaa sen tiukasti uskomusten normatiivisesta oikeutuksesta – aivan niin kuin hänen kritiikkinsä kohde Kant teki (Brand 2000xv; tosiasioiden ja normatiivisuuden yhteydestä ks. luku 3.3 tässä teoksessa). On myös erikoista Rortylta erotella toisistaan kielelliset representaatiot ja kielen sanasto työkalupakkina, jonka yksittäiset sanat saavat merkityksensä vastaavuussuhteen sijasta kielenkäyttötilanteissa, joista jälkimmäisen korostamisessa Rorty seuraa Wittgensteinia. Wittgenstein nimenomaan korosti, että representoiminen on yksi kielen moninaisista tehtävistä (Mounce 1997, 219; ks. Wittgenstein 1999a/1969; 1999/1953; ks. Moyal-Sharrock & William 2005; ks. 4. osa tässä teoksessa).

Rortysta huolimatta on voimakas väite esittää realistisesti Ilkka Niiniluodon tavoin, että "[r]ealismiin ja pragmatismiin välinen vastakohta [sic!] on nykyfilosofian keskeisimpiä kiistakysymyksiä" (Niiniluoto 2002a, 151; 1999). Kiistan keskeisyydestä systemaattisen filosofisessa tutkimuksessa ei ole epäselvyyttä, mutta "vastakohtaisuuden" sijasta monet pragmatistit ovat yrittäneet muotoilla todellisuuden tunnistavia ja sen tiedolliset vaikutukset tunnustavia ja objektiivisuuden käsitettä puolustavia käsityksiä (ks. esim Pihström 1996; Putnam 1990; ks. Hildebrand 2003, 177–181; Rescher 1999; journalismin filosofisessa tutkimuksessa ks. Ward 2010a; 2004).

Itse asiassa jo Niiniluodon tutkiman ja pragmatismiin perustajana pidetyn Charles S. Peircen semiotiikka eli merkkiteoria viestinnästä ja representaatiosta sisältää tietoteoreettisesti keskeisiä realistisia käsitteitä ja käsityksiä, joita Peirce kehitti edelleen filosofian eri osa-alueilla (Bergman 2009). Uuspragmatisti Rorty ei siksi huomioi Peirceä pragmatismiin tradiossa kuin tämän filosofisen ohjelman nimeäjänä, vaikka representaatioiden keskeisyydestä huolimatta Peircen tietokäsitystä ei ole välttämätöntä ymmärtää skeptismin haasteeseen "tiedon varmoja perusteita" hakevana representationalismina, joka oli Rortyn "antirepresentationalistisen" kritiikin pääkohde (Bergman 2010, 75–77; Rydenfelt 2014). Tieteellistä tietokäsitystä ja sen logiikkaa kehittäneen Peircen käsityksiä representaatiosta ja todellisuudesta käsitellään tämän osan lopussa – siltana representationalismin / objektivismiin fundamentalistisesta perinteestä ja sen mukaisen tietokäsityksen relativistisista kritiikeistä (relativismin monista muodoista ks. Niiniluoto 1999) kohti väitöskirjan kolmannessa osassa tarkasteltavaa ja kehitettävää, käytäntöä ja toimintaa kausaalisnormatiivisesti korostavaa käsitystä journalismin objektiivisuudesta.

Niiniluodon mainitsema ”vastakohtaisuus” realismin ja pragmatismien välillä tulee ymmärrettäväksi, kun heuristisesti erotellaan ontologinen eli objektiivisen todellisuuden olemassaoloa koskeva problematiikka siitä tavoiteltavan tiedon kysymyksistä eli epistemologiasta (ks. seur. luku tässä teoksessa). Tämän väitöskirjan käytännöllinen lähtökohta journalistisen tiedon tutkimukseen sallii naturalismin (luku 3.2) ja fallibilismin (luku 3.5) ansiosta olettaa ”avoimen ontologian”, joka ei filosofisteoreettisesti etukäteen määrittele todellisuuden luonnetta tai koostumusta, mutta ei myöskään tyydy relativismiin johtavaan konstruktionismiin tai johda tiedolliseen antirealismiin (luku 2.7). Avoimuudella tarkoitetaan tässä luotettavimmiksi osoittauneiden tiedonhankinnan menetelmien tuottaman tieteellisen, mutta yhtä hyvin journalistisen tiedon huomioimista maailman tai todellisuuden arvioinnissa – eikä siis tiedollisesti tai eettisesti kritiikitöntä suhtautumista kaiken maailman information (ks. Putnam 2012; ks. myös Millikan 1984)..

Esimerkiksi evoluutioteoria on pätevästi osoittanut myös käytännön tutkimuksellisella todistusaineistolla, että ihminen on eläinlaji muiden joukossa, joskin erikoinen sellainen. Matematiikan universaalilla kielellä operoiva fysiikka puolestaan osaa kertoa parhaiten eli todistus- ja ennustusvoimaisimmin aineellisen todellisuuden perustekijöistä – tunnustaen kvanttifysiikan teorioiden ja kosmologisen fysiikan teorioiden yhteensopimattomuuden, ainakin nykytietämyksen valossa. Humanistinen ja yhteiskunnallinen tutkimus tarjoavat lisäaineeksi maailman tai todellisuuden ymmärtämiseen. Kirjallisuus ja taide kertovat omalla tavallaan ihmisestä ja muusta todellisuudesta, johon ne kuuluvat aineellisesti, kokemuksellisesti sekä yhteisöllisesti (Dewey 1980/1934, 326; todellisuuden heuristisesta jakamisesta kolmeen maailmaan ks. luku 2.6 tässä teoksessa). Avoin ontologia ei riitä systemaattisen filosofian vaatimukseen, mutta se on naturalismin ansiosta filosofisesti puolustettavissa – käytännöllisestä lähtökohdasta, josta tiedon hankintamenetelmien luotettavuutta voidaan kehittää. Filosofia osoittaa sen tarpeelliseksi, ja journalismin tietokäytännön kehittämisen inhimillisesti, yhteisöllisesti ja eettisesti tärkeäksi.

Realismien ja pragmatismien näkeminen ”vastakohtaisiksi” johtuu pitkälti siitä, että realistien ajattelulla on edellä mainittu *teoreettinen lähtökohta*, kun taas pragmatisteilla *käytännöllinen lähtökohta*. Niiniluodon ja pragmatisti Sami Pihlströmin vuosikymmeniä kestänyt väittely on tästä herkullinen esimerkki. Ajatukset kilpailevat heidän arvovaltaisissa julkaisuissa esittämässä artikkeleissaan toistensa kanssa – ehkä koskaan kohtaamatta lähtökohtien erilaisuuden takia –, mutta eivät he kiistä toistensa olemassaoloa. Teoreettisen filosofian – jota Pihlströminkin systemaattisen filosofian keinoin kehittämä kantilainen pragmatismi edustaa – kauneus on juuri argumenttien mittelössä, hiomisessa seuraavaa kamppailua varten. He käyvät debattia filosofian suurista kysymyksistä, koska se on teoreettisen filosofian tarkoitus. Käytännöllinen lähtökohta kuitenkin mahdollistaa tarttumisen myös sellaisiin asioihin ja aiheisiin, jotka voivat jäädä teoreettisen taiston varjoon – kuten journalistiseen tietoon. (Ks. Pihlström 2003; 2002; ks. Shook 2003.)

Journalismin ”tutkimat” ja käsittelemät tapahtumat rajautuvat paitsi subjektivististen ja sosiaalisten ehtojen varassa, myös aktiivisen (tietois)en rajaamisen ja jäsentämisen kautta. Miten esimerkiksi rajataan ”tapahtuma”: kuuluuko uutisraporttiin Haitin maanjäristyksestä mannerlaattojen liike vai pelkästään sen aiheuttamat inhimilliset seuraukset? Mitä maanjäristyksen ”tapahtumaan” kuuluu? Niin sanottujen tosiasioiden ja tapahtumien käsittäminen sellaisiksi edellyttää jonkinlaista rajausta jo psykologisella tasolla (ks. Goffman 1976; vrt. Kahneman 2011). Mielen ja kielen ”ulkopuolisen todellisuuden” kielelliseskäsitteellinen rajaaminen ja jäsentäminen tapahtuu kognitiossa usein tiedostamattamme (ks. Lakoff & Johnson 1980), ja tiedon rakentuneisuus ikään kuin toistuu tiedostetun informaation jalostamisessa vaikkapa uutiseksi (ks. esim. Johnson-Carte 2005; Pan & Kosicki 1993; Scheufele 1999). Tiedollisina vaatimuksina ovat silti totuus ja totuudenmukaisuus. (Faktojen ”rakentamisesta” ks. Latour 2010; Latour & Woolgar 1986.)

Jos ”objektiivinen todellisuus” on riippumaton ihmisen tietokyvyistä ja tietokäytännöistä, on vaikea perustella, miten siitä voisi ylipäänsä saada tietoa. Todellisuus kun ei näyttäisi olevan pysyvä kokonaisuus, josta tiedemies tai journalisti voisi käydä poimimassa ”tosiasioita” tai ”tapahtumia” tai tavoitella ”totuuksina” niitä vastaavia ”asiantiloja”. Aistein havaittava ja tieteen instrumentein tarkasteltava todellisuus koostuu pikemminkin ”tosiasiatuokioista”, sillä todellisuus on jatkuvassa muutostilassa ja nämä ”tosiasiatuokiot” ihmisen aktiivisen tiedollisen toiminnan tuloksena syntyviä ”tietoviipaleita” todellisuudesta. ”Tosiasiat” ja ”tapahtumat” ovat ikään kuin pysäytyskuvia elokuvasta, joka itse koostuu monimutkaisista juonenkäänteistä ja käsittämättömästä määrästä keskinäisiä riippuvuussuhteita (Kahneman 2011). Ei siis ihme, että filosofiset skeptisistit epäilevät jopa kaiken inhimillisen tiedon mahdollisuuksia ja tyytyvät tutkimaan yksinomaan ajattelun lakeja. Journalisti voi vastaavasi tyytyä raportoimaan vaikutelmia ja näkemyksiä tasapuolisesti ja reilusti. Skeptisismi ei kuitenkaan ole yhtenäinen oppi: skeptisyyden asteet vaihtelevat (Williams 2003, 76).

Filosofinen skeptisismi haastaa tietokäsitykset kysymällä, kuinka subjektiivisista (tai sosiaalisessa konstruktionismissa yhteisöllisistä) käsityksistä (mentaalista tai kulttuurisista representaatioista) voidaan tiedollisesti päästä niiden ulkopuoliseen todellisuuteen sinänsä (ks. Knuutila & Lehtinen 2010; vrt. Niiniluoto 1999). Journalistisen tuotteen eli todellisuusrepresentaation osalta vastaava kysymys asettuu näin: kuinka uutinen, valokuva, video, blogikirjoitus tai twiitti voisivat vastata itsensä ulkopuolista todellisuutta? Ja jos nämä ”pysäytyskuvat” ja ”tuokiokuvat” eivät voi sitä vastata, millä perusteella niitä voidaan kutsua tiedoksi todellisuudesta? Sekä tietoteoreettisen kritiikin että nykytieteen valossa filosofinen skeptisismi näyttäisi elinvoimaiselta käsitykseltä: subjektiivisista lähtökohdista tavoiteltu tieto sisältää aina tulkintaa, tunnetta, valintoja, toiveita, arvoarvostelmia ja muuta tiedollisesti epäilyttävää, joka oletettavasti

puuttuu objektiivisesta tiedosta. Yhteisöllinen "tieto" on ehkä sosiaalista konstruktioita, kulttuurisia representaatioita. Näin konstruktionistit katsovat vastaavansa filosofiselle skeptisistille: tieto koskee vain representaatioita, mutta tieto on mahdollista juuri siksi, että representaatiot ovat meille välittömästi läsnäolevia.

Tietävän subjektin ja tiedon kohteena olevan objektin välinen jännite nousee usein esiin myös journalismin tutkimuksessa: ”Kuinka osuvasti, tarkasti, reilusti, edustavasti – ja kenen kannalta – ” journalistisubjektin tekemä journalistinen tuote (uutinen) vastaa todellisuuden tapahtumia, kun tuote (uutinen) on todellisuuden representaatio (esitys) eikä itse tuo kuvaamansa todellisuuden tapahtuma? (Kunelius 2003, 13; 2000a). Epäilyä, joka koskee tiedon mahdollisuutta yleisimmällä tasolla, kutsutaan filosofiseksi skeptisismiksi. Sosiaalisen konstruktionismin yhteydessä nähtiin, että se yrittää pelastaa tiedon mahdollisuuden kiinnittämällä huomion ”ilmenevään” tai ”rakennettuun”: tieto koskee representaatioita, ei todellisuutta. Mutta representaatio (esitys) lakkaa olemasta esitys, jos se ei esitä mitään itsensä ulkopuolista. Onko "todellisuus" siis pelkkä filosofinen taustaoletus?

Teoreettisen "kaiken epäilyn" sijasta pragmatistinen filosofia keskittyy arkielämän skeptisismiin, joka soveltuu myös journalistiseen toimintaan. Journalistit kun harvoin epäilevät todellisuuden olemassaoloa tai kieltävät kaiken tiedon mahdollisuuden kokonaan. Kaiken epäileminen on näet totuudenmukaisuuteen pyrkivälle tiedonhankkijalle eli todellisuuden tutkijalle yhtä hyödytön lähtökohta kuin kaiken epäilyksetön uskominen (ks. Baillargeon 2011). On myös yhtä oikeutettua vaatia perusteluita filosofiselta skeptisistiltä ”kaiken epäilylle” kuin filosofinen skeptisisti on oikeutettu vaatimaan filosofisia perusteluita todellisuuden olemassaololle tai sitä koskevan tiedon mahdollisuudelle (Putnam 1994, 152). (Ks. Ayer 1996; ks. myös Hildebrand 2003.)

Tieteellisesti ja loogisesti orientoitunut Peirce päätteli perustamastaan semiotiikasta eli merkkiteoriasta, että (Niiniluodon sanoin, ks. 2002a, 117) ”Kaikki ajattelu perustuu merkkeihin. Tiedostukset perustuvat aina aikaisempiin tiedostuksiin, joten kartesiolainen [Descartesilta periytyvä] univeraalinen epäily [skeptisismi] on mahdotonta”. Peirce päätteli näin semiotiikastaan, jonka mukaan ”merkki (sign) aina ’esittää jotakin jollekin jossakin suhteessa’, joten kaikkeen Merkkien käyttöön liittyy erottamattomasti tulkitsijan rooli”. Kaikki ideat ovat representaatioita (Peirce 1986/1873, 65–66), mutta merkkiteoreettisesti ne esittävät maailmaa tulkinnallisesti. Peirce oli realisti niin kuin Niiniluoto, ja jälkimmäinen lainaa edellistä: ”Älkäämme teeskennelkö epäilyä filosofiassa, jos emme tunne epäilyä sydämessämme” (Niiniluoto 2002a, 141). Wittgenstein oli samoilla linjoilla päätellessään filosofisen skeptismin mahdottomaksi: inhimillisten käytäntöjen joukossa skeptisistinen epäily on yksi näistä epäilyttävistä käytännöistä (Wittgenstein 1999a/1969).

Filosofisen skeptismin hylkääminen arkielämän skeptismin puolesta saa käytännöllisen motiivin tämän kirjan kolmannessa osassa, jossa

pragmatismien hengessä hylätään perinteiset dikotomiat, muun muassa filosofista skeptisismiä kantanut erottelu ”ilmenevän” ja ”todellisen” sekä ”subjektin” ja ”objektin” välillä. Siihen antaa hyvän syyn Peiracen keksimän fallibilismin eli tieteellisenkin tiedon periaatteellisen erehtyvyyden tunnustaminen (ks. luku 3.5 tässä teoksessa; vrt. Niiniluoto 2002, 148–150). Pragmaattinen objektiivisuuskäsitys koostuu tiedonhankinnan menetelmästä, jossa inhimillinen kokemus ei erota ”ilmenevää” ”todellisuudesta”, vaan päinvastoin kokemuksen menetelmällisyys tarkoittaa järjestelmällisempää tiedollista pureutumista todellisuuden tapahtumiin, teoihin ja ilmiöihin. Representaatioiden (”ilmenevän”) etäisyys – välittyneisyys – sen sijaan asettuu pragmaattisessa objektiivisuuskäsityksessä psykologiseksi käytännöksi, objektiiviseksi asenteeksi, jonka ansiosta journalisti tietoa hankkivana subjektina laajentaa lähtökohtaista näkökulmaansa ja pystyy näin kriittisesti tarkkailemaan oman ja muiden kokemuksen rajoitteita.

Journalistin kaltainen arkielämän skeptikko epäilee omien käsitystensä perusteltavuutta ja tietolähteiden luotettavuutta. Hän etsii parasta mahdollista todistusaineistoa ja käyttää parasta päättelykykyä vastatakseen rationaaliselle epäilylle ja kohdatakseen subjektivistisistä ja kulttuurisista rajoista syntyvät tiedolliset haasteet. Arkipäivän skeptisismi auttaa journalistia pysymään varuillaan perinteisen objektiivisuuskäsityksen tiedollista ylimielisyyttä vastaan, ja toisaalta ei-objektiivisten tietokäsitysten (tasapuolisuus jne.) tiedollista passiivisuutta vastaan. Journalistisessa tiedonhankinnassa pitäisi kriittisesti tarkkailla paitsi omia, myös tietolähteiden ja juttujen kohteiden subjektivistisiä ja kulttuurisia rajoitteita. Esimerkki on Logiikkapoliisi-blogi, jonka ”tehtävä on etsiä ja paljastaa argumentaatiovirheitä, huonoja argumentaatiotekniikoita, harhakäsityksiä, retoriikkaa ilman argumentteja sekä tyhjiä puheita niin julkisessa keskustelussa kuin poliitikkojenkin kirjoituksissa ja puheissa”. (Kielen käytöstä ks. 4. osa tässä teoksessa). Poliitikkojen lisäksi yrityksillä ja julkisen hallinnon virkamiehilläkin on nykyään ohjeistukset journalistien kysymysten varalle niiden väistämiseksi ”organisaatioviestinnän” nimissä (Yle 6.5.2016).

Käytännöllisiä tiedollisia haasteita on esitelty filosofian ulkopuolella tilastomatematiikkaan erikoistunut taloustieteilijä Nassim Nicholas Taleb (2007). Arkielämän skeptikkona journalistin tulisi huomioida ainakin seuraavat yleisimmät virhepäätelmät, joihin ihminen luonnostaan ajautuu – aivojen toimintamekanismien ja niihin liittyvien psykologisten säännönmukaisuuksien takia. Epävarmassa ja kompleksisessa todellisuudessa aivot näet luovat kognitiivisia eli tietokykyihin liittyviä oikopolkuja, jotta ihmisen toimintakyky säilyisi ympäristöstä tulevan valtavan informaatiomäärän pommituksessa. Oikopoluista oli ehkä hyötyä savannilla, mutta journalismissa ne johtavat helposti paikkansapitämättömiin tosiasiaväittämiin, vääristymiin ja virhearvioihin. (Yleisimmistä ajatusvirheistä ks. Dobelli 2012.)

Todellisuutta koskeviin virhepäätelmiin voi journalismissa johtaa narratiivinen virhepäätelmä (mt. 62–84). Ihmisen kokema todellisuus (sekä

fyysinen että sosiaaliskulttuurinen) on tapahtumiltaan monimutkainen ja sattumanvarainen, mutta ihmisellä on kognitiivinen taipumus sitoa irrallisia tosiasioita yhteen yksinkertaistetuin mallinnoksin ja säännönmukaistetuin tarinoin (mt. 80). Syyn ja seurauksen suhdetta pidetään suoraviivaisena ja johdonmukaisena, vaikka yksittäiseen tapahtumaan on voinut vaikuttaa kausaalisesti lukematon määrä erilaisia fyysisiä ja sosiaalisia tekijöitä, joiden erittelemisen kokonaisuudessaan voi olla journalistisesti mahdoton tehtävä. Seuraavassa osassa tarkastellaan tähän ongelmaan ratkaisuehdotusta: abduktiota eli päättelyä parhaaseen selitykseen.

Taleb kutsuu ”mustiksi joutseniksi” uskomattoman harvinaisia tapahtumia ja tietymättömiä mutta ratkaisevia todellisuuden ilmiöitä, joihin menneet kokemukset eivät auta ihmistä varautumaan. Esimerkkeinä hän mainitsee journalistisesti kiinnostavat syyskuun 11. päivän 2001 terroristi-iskut ja talouskriisin laukaiseen Lehman Brothersin konkurssin. Nimitys ”musta joutsen” tulee induktiivisesta virhepäätelmästä, joka saa meidät virheellisesti päättelemään menneiden kokemustemme perusteella myös tulevia kokemuksia. Kaikkia joutsenia pidettiin induktiivisen päättelyn (yksityistapauksista yleistykseen) perusteella valkoisina, koska kaikki havaitut joutsenet olivat olleet valkoisia. Riitti löytää yksi musta joutsen, ja koko ”totuus” musertui. Journalismissa samaan sorrutaan, kun luotetaan kokemuksen perusteella, kritiikittä, tuttuun tietolähteeseen. Myös ”virallisuuden” tai ”auktoriteetin” tiedollinen kunnioittaminen voi johtaa epätotuudenmukaisuuteen. Seuraavassa osassa tarkastellaan tiedon erehtyväisyyttä (fallibilismi) ja korjaamista (meliorismi).

Deduktiiviseen virhepäätelmään sorrutaan silloin, kun loogisesti päätellään johtopäätöksiin – mutta vääristä tai riittämättömistä premisseistä. Esimerkiksi massamurhaajan arabiankielinen nimi ei riitä osoittamaan häntä järjestäytyneen ryhmän islamistiterroristiksi. Yhden ihmisen tai ryhmän esittämä syytös toisen henkilön tai joukon rikollisuudesta ei oikeuta ilman jatkotutkimuksia johtopäätökseen, että voitaisiin uutisoida rikos tapahtuneeksi. Journalisteja saattaa tuolloin johtaa harhaan myös niin sanottu vahvistusvirhe. Se syntyy ihmisten empiirisesti todetusta taipumuksesta valikoida etukäteen ”relevantti” aines kokemuksestaan, yleistää valikoidusta kokemuksesta ”totuuksiin” ja jättää huomiotta ennakkokäsityksen kanssa ristiriitainen todistusaineisto. Taipumus johtaa niin sanottuun verifikationismiin: aktiivisesti etsitään vain ennako-oletusta tukevia eli todentavia (verifioivia) todisteita, vaikka tehokkaampi tiedollinen tapa olisi falsifioida, yrittää osoittaa oletus vääräksi. Toisin kuin tieteessä, journalismissa ei ennusteta tulevaa eikä voida tehdä kokeita, mutta valintoja tehdään joko hyvän tai virheellisen tiedonhankinnan ja päättelyn perusteella. Journalismissa narratiivi eli tarina tulisi kertoa (rakentaa eli konstruoida) vasta sitten, kun virhepäätelmien mahdollisuus sekä parhaat todisteet ja argumentit on huomioitu. Ennakkoluulojen vahvistus johtaa näet väärin yleistykseen: ”tyypillinen maahanmuuttaja” (vrt. Starkey 2007). (Ks. Dilham 1973.)

Journalismin kannalta arkielämän skeptisismi on relevantimpaa kuin filosofinen skeptisismi. Jälkimmäisen ymmärtäminen kuitenkin auttaa käsittämään ja kohtaamaan konstruktionististen ja relativististen suuntausten objektiivisuudelle ja totuudenmukaisuudelle asettamat haasteet. Perustavanlaatuiset skeptisistiset huolet myös auttavat pidättäytymään liian hätäisistä tai huolettomista tietoväittämistä, päätelmistä ja arvostelmista.

Subjektivististen rajoitteiden ja arkipäiväisemmän skeptisismien haasteet riittänevät silti pitämään journalistin varuillaan, kun hän arvioi saatavilla olevan todistusaineiston ja argumenttien asemaa suhteessa muuhun tiedettyyn ja perustellusti väitettyyn. Todistusaineistolla tarkoitetaan yleisimmillään jonkin ajatussisällön totuutta osoittavaa indikaattoria: todistusaineisto osoittaa jollekin henkilölle, että jonkin asian laita on niin eikä näin. Tämä indikaatio eli osoitus voi toki olla virheellinen tai pelkästään todennäköinen, joten journalistin on syytä säilyttää epäileväisyytensä myös todistusaineiston suhteen. (Ks. Moser 1993).

Molempien sortien skeptisistit kavahtavat ”täydellisen varmaa tietoa” ja ”lopullisia totuuksia”, sanalla sanoen dogmatismia. Arkipäiväisimmillään skeptisismi tarkoittaa avoimuutta uusille ideoille eli todellisuutta koskevan journalistisen tai tieteellisen tutkimuksen katkotonta jatkuvuutta, tietyllä älyllisellä varauksella, kritiikillä.

Seuraavassa osassa käsiteltävä ja hahmoteltava pragmaattinen objektiivisuuskäsitys sisältää arkielämän skeptisismien, sillä se kannustaa etsimään mahdollisimman luotettavaa tukea erilaisille uskomuksenmuodostuksen prosesseille ja haastamaan niistä luotettavimpinakin pidetyt – parempien prosessien ja päättelytapojen tavoittamiseksi. Tieteentekijän tavoin skeptisistinen journalisti on kriittinen myös omia päättelyprosessejaan ja vallitsevia uskomuksiaan kohtaan. (Ks. esim. Allen 2004; Huemer 2001; Gascoigne 2002; Gregory 2009; Hookway 1990; Kekes 1976.)

2.6 TIETO RAKENTUU ASTEITTAIN

Journalistisen tiedon kohtaama konstruktionismin ja relativismin haaste tulee hallittavammaksi, kun tehdään muutama jaottelu yhtäältä tietämisen muotojen ja toisaalta tiedon kohteiden välillä. Kun arvioidaan konstruktionismia ja relativismia tiedon eri alueilla, hahmottuvat samalla journalistisen arkiskeptisismien harjoittamisen mahdolliset alueet. Kun pohditaan subjektin ja objektin välisten jännitteiden ongelmakenttää, on ensinnäkin hyödyllistä erotella toisistaan tieto ja olemassaolo, koska filosofisessa kirjallisuudessa niitä käsitellään ikään kuin erillisten tutkimusalojen kohteina, vaikka käytännöllisestä lähtökohdasta ponnistava ajattelu pitää jakoa harhaanjohtavan lokeroivana. Naturalistinen pragmatismi huomioi myös filosofisen tutkimuksen ulkopuolisen tiedon, erityisesti

parhaiden menetelmien tuottaman tieteellisen tutkimuksen toistaiseksi luotettavimmat tulokset.

Ontologinen eli olemassaoloa koskeva objektiivisuus tarkoittaisi, että esimerkiksi vuoret ja meret sekä molekyylit, dinosaurukset ja kaukaiset galaksit ovat olemassa tai ovat olleet olemassa todellisesti riippumatta siitä, onko niitä kukaan tai mikään ollut koskaan havaitsemassa. Ontologinen objektiivisuus tarkoittaa vastausta ”kyllä” kysymykseen, kaatuuko puu metsässä jos ei paikalla ole todistajaa. Sen sijaan kivut ja kutinat eivät ole objektiivisesti olemassaolevia asioita, koska niiden olemassaolo riippuu niiden kokijasta. (Ks. Searle 1996.) Ontologinen relativismi vastaavasti tarkoittaa sitä radikaalien konstruktionistien kantaa, että esimerkiksi molekyylit rakentuvat oleviksi vasta niiden biologisessa tutkimuksessa (ks. Latour 1999; vrt. Hacking 2009). Onko ”kohu” objektiivisesti olemassa oleva ilmiö ennen kuin journalismi sen sellaiseksi nimeää? Missä kulkevat ontologiset rajat ”sodan”, ”aseellisen konfliktin” ja ”kansanmurhan” välillä? Nämä kysymykset kohdataan tutkittaessa maailman käsitteellistämisen tapoja kirjan neljännessä osassa.

Epistemologinen eli tietoteoreettinen objektiivisuus koskee uskomuksia ja väitteitä todellisuudesta. Uskomuksen tai väitteen sisältö (propositio) on objektiivinen, jos sen totuus tai epätotuus voidaan ratkaista jonkin sellaisen tosiasian perusteella, joka ei riipu kenenkään yksilöllisistä asenteista, tunteista tai arvoista. Tämän objektiivisuuskäsityksen mukaan jälkimmäiset uskomukset ja väitteet ovat subjektiivisia. Siksi todellisuutta tutkivan tieteen esittämiä väitelauseita pidetään objektiivisina ja makuasioiksi laskettavia esteettisiä väitelauseita subjektiivisina. Edelliset kun ovat ainakin periaatteessa todennettavissa riippumatta kenenkään tietyn yksilön ominaisuuksista. Tiedollisesti objektiivisia väitteitä ja uskomuksia voidaan tavoitella myös sellaisista asioista, joiden ontologia eli olemassaolo on subjektiivinen. Kipurien ja kutinoiden ohella nykyään tutkitaan empiirisiin menetelmiin myös ihmisen tietoisuutta (ks. esim. Damasio 2011; Dennett 1999/1991; vrt. Searle 1997).

Vastaavasti epistemologinen relativisti korostaa objektiivisten tietokriteerien puutetta: uskomukset ja väitteet ovat suhteellisia esimerkiksi tiettyyn uskomusjärjestelmään, jonka puitteissa uskomusta vasta voidaan arvioida. Journalismissa voidaan olla ontologisesti yksimielisiä siitä, että oppositio on kaatanut hallituksen, mutta erimielisiä vallanvaihtoon johtaneista syistä ja motiiveista.

Eettinen tai yleisemmin arvoarvostelmia koskeva objektiivisuus tarkoittaisi, että arvot eivät ole riippuvaisia niitä vaalivista ja harjoittavista ihmisistä. Esimerkiksi hyvänä tai pahana pidetyt asiat määrittyvät sellaisiksi eettisen objektivistin mielestä ihmisestä riippumattomien kriteerien – vaikkapa jumalan ilmoituksen tai kategorisen imperatiivin – perusteella. Eettisten kysymysten ja arvoarvostelmien subjektiivisuutta korostava ajattelija puolestaan voi pitää oikean ja väärän erottelua joko yksilöllisenä tai yhteisökeskeisenä. Näkemystä kutsutaan moraalirelativismiksi: sen mukaan

etiikka ja arvot riippuvat yksilöstä tai kulttuurista. Journalismissa yhden terroristi on toisen vapaustaistelija. Jumala tai universaali rationaalisuus ehkä säättää ylimmän moraalilain, mutta Journalistin ohjeet ovat ihmisten itsensä rakentamaa etiikkaa.

Relativismi on kuitenkin erittäin monimuotoinen suhtautumistapa hyvin erilaisiin asioihin, kuten seuraavassa luvussa huomataan. Koska myös "realismi" voidaan ymmärtää filosofiassa monin eri tavoin riippuen siitä, tutkitaanko ontologiaa, totuuden ja oikeutuksen kaltaisia tietokäsitteitä tai moraalialia, jatkossa pyritään tiedollisen relativismin vastinpariksi asettamaan "objektivismi", jotta käytännöllinen objektiivisuus erottuisi siitä selkeämmin ja pystyisi paremmin vastaamaan journalismin käytännön tiedollisiin tarpeisiin.

Objektivismi hahmottuu selkeämmin, kun ensin tarkastellaan sitä taustoittavaa filosofista jännitettä. Käsitteet subjektiivisuuden ja objektiivisuuden asteesta kussakin kategoriassa riippuu pitkälti siitä, lähteekö ajattelu ontologisista, epistemologisista vai eettisistä ongelmista. On mahdollista esimerkiksi uskoa todellisuuden ontologisesti objektiiviseen olemassaoloon, mutta pitää tietoa ja moraalialia subjektiivisina tai sosiaalisina konstruktioina. Filosofinen skeptisismi kuitenkin huomauttaa, että on mahdotonta puhua todellisuuden objektiivisesta olemassaolosta ennen kuin tiedetään tietomme rajat – että ensin pitää tietää, mitä tieto on, ennen kuin voidaan esittää tietoväitteitä asioiden olemassaolosta.

Tiedon, olemassaolon ja etiikan suhteet selkiytyvät, kun todellisuutta tarkastellaan ontologisesti kolmen osa-alueen kautta. Se ei tarkoita ontologisesti kolmen eri todellisuuden olemassaoloa, vaan yhden todellisuuden selittämistä sen kolmenlaisten ominaisuuksia perusteella tehdyn kategorisoinnin kautta. Kuten todellisuussuhteiden erittely, todellisuuden jaottelu kolmeen luokkaan ei ole nyt väite tiedon tai todellisuuden luonteesta, vaan käsitteellinen kehys konstruktionismin ja relativismin haasteen paremmalle ymmärrykselle.

Filosofi Karl Popperin (1980; vrt. Niiniluoto 1999, 23–25) jakoa "kolmeen maailmaan" ei tarvitse ymmärtää ontologisesti erillisten todelluuksien oletukseksi, vaan heuristiseksi luokitteluksi käsitteiden ymmärryksen edistämiseksi. Maailma 1 tarkoittaa aineellista eli fysikaalista todellisuutta alkeishiukkasiin galakseihin ja molekyyliin sademetsiin. Maailmaa 1 tutkivat muun muassa fysiikka, kemia, biologia ja astronomia. Maailmaa 1 luonnehtivat luonnontieteiden tarkastelemat kausaaliset syy–seuraus-suhteet, lainalaisuudet ja säännönmukaisuudet sekä esimerkiksi alkeishiukkasiin ja luonnonvalinnassa selvitettävät sattumanvaraisuudet ja kompleksisuudet. Ihminen kuuluu tähän "maailmaan" luonnollisena biologisena olentona, joka aineellisen maailman osana koostuu viime kädessä atomeista ja niiden osatekijöistä. Maailman 1 asukkaana ihminen on kohde, ei kokija. Kulttuuri eli sosiaalinen todellisuus kuuluu maailmaan 1 vain aineena, josta kulttuuriesineet on tehty: arkkitehtuuri on rakennusmateriaalia,

kirjallisuus mustetta paperilla ja musiikki ääniaaltoja. Peirce analysoi representaatiota analogisesti kolmijaolla (Peirce 1986, 65).

Maailma 2 merkitsee ihmismielen mentaalista aluetta: niitä yksilön kokemuksia, joiden tiedollisia rajoitteita tarkasteltiin subjektivismin yhteydessä. Määrittävä tekijä maailmassa 2 on inhimillinen tietoisuus, jonka erityispiirteiden takia sen kuvaamisessa ja selittämässä käytetään intentionaalisia ja teleologisia käsitteitä. Maailmasta 1 puuttuva intentionaalisuus tarkoittaa, että ajatukset, uskomukset, pelot ja toiveet ovat suuntautuneita jotakin kohden. Toisin sanoen ne koskevat jotakin, esimerkiksi poissaolevaa rakastettua ja todellista tai kuviteltua uhkaa. Suhteessa inhimilliseen toimintaan oliot ilmenevät kokemuksessa intentioina, monin tavoin mielekkäinä ja merkityksellisinä intentionaalisuuden eli ajattelun "suuntautuneisuuden" kohteina. Teleologisuus merkitsee päämäärään tähtäämistä: ihminen osaa ennakoida tulevaa, asettaa tavoitteita toiminnalleen ja kuvitella haavemaailmoja. Journalistisissa selityksissä ja kuvauksissa on usein käytettävä ihmisten motiiveihin ja tavoitteisiin viittaavaa intentionaalista kieltä toisin kuin luonnontieteissä. Tiukin tiedejournalistikin joutuu ylittämään kausaalisen käsitteistön ja viittaamaan fyysikoiden ja kemistien intentionaalsiin tekoihin: tutkimusaiheen valintaan ja tutkimustulosten kielenkäyttöön.

Maailma 3 on kollektiivinen todellisuus kulttuureista ja kielen kaltaisista sosiaalisista taidoista taideteoksiin, kaupunkeihin, valtionhallintoon, eettisiin järjestelmiin ja muihin yhteisöllisiin ja yhteiskunnallisiin asioihin ja ilmiöihin. Myös yhteisölliset hankkeet on usein mielekästä kuvata tai selittää intentionaalisilla tai teleologisilla käsitteillä, viittaamalla motiiveihin, tavoitteisiin ja päämääriin. Journalisti ehkä tuumii raporttiaan yksin oman tietoisuutensa varassa, mutta raportti ja sen sisältö kuuluvat maailmaan 3 kielelliskulttuurisena tekona ja tuotteena. Oli hänellä lukijoita tai ei, hän rakentaa journalistisen tuotensa maailmassa 3 oppimansa kielen ja käsitteistön varassa. Säveltäjä kuulee sinfoniansa alkusoinnut ensin omassa päässään, mutta orkesteri sitä soittaessaan tähtää yhteiseen tavoitteeseen. Arkkitehti piirtää avantgardistisenkin rakennuksen yhteisöllisten sääntöjen puitteissa, jotta rakennushanke voidaan kollektiivisesti toteuttaa. Journalistien palaverissa päätetään, mitä illan uutislähettyksessä, internet-sivuilla tai seuraavan päivän lehdessä julkaistaan.

Voidaan nyt ajatella aiempaa jaottelua käyttäen, että ontologisesti maailmat 1, 2 ja 3 ovat yhtä todellisia, mutta tulkinnanvara kasvaa, kun siirrytään kuvailemaan tai selittämään maailmasta 1 kohti monimielisempiä maailmoja 2 ja 3. Maailma 1:n asioilla ja ilmiöillä ei nimittäin ole tietoisuudelle ominaisia piirteitä: ne eivät "merkitse", "viittaa" tai "koske" mitään itsensä ulkopuolista samalla tavalla kuin todellisuuden intentionaaliset representaatiot tekevät – olivat ne sitten yksilöllisiä representaatioita kuten ajatukset tai yhteisöllisiä representaatioita kuten liikennemerkit. Jää tulevaisuuden tutkimuksen ja pohdinnan varaan, voidaanko muita eläinlajeja nostaa maailmoihin 2 ja 3. Ainakin ihminen ainoana osaa selittää tapahtumia

ja ilmiöitä abstraktien käsitteiden ja vaikkapa matematiikan ja logiikan avulla. (Ks. Popper 1980; ks. myös 1992; 1975.)

Filosofisten ikuisuuskiistojen aiheena on, voidaanko tietoisuuden representationaalisuus ja intentionaalisuus palauttaa eli redusoida maailman 1 selityksiin – sitähan nykyiset aivotutkijat yrittävät. Eri filosofit ajattelevat eri tavoin näiden kolmen maailman ontologisista ja epistemologisista suhteista. Terveen järjen kanssa sopii hyvin yhteen niin sanottu emergentti materialismi, jonka mukaan kaikki kolme maailmaa ovat ontologisesti samaa todellisuutta niin että maailmat 2 ja 3 ovat kulttuurievoluution eli ihmisen käsitteellisen toiminnan myötä ”nousseet” eli emergoituneet aineellisesta todellisuudesta (ks. Niiniluoto 1999, 23–25; 1995; 1990). Ei-reduktiivisuutta voidaan silti puolustaa kuvausten ja selitysten tasolla: ei ole mielekäästä yrittää palauttaa intentionaalista inhimillistä toimintaa tai tietoisuutta molekyylien ja atomien kausaalisiin suhteisiin. Silloin jäisivät selittämättä monet ihmismielen ja ihmisyhteisöjen ei-materialistiset erityispiirteet (ks. Almeder 1998; vrt. Brummet 2003). Ontologisesti ottaen maailma 1 on silti maailmojen 2 ja 3 fysikaalinen edellytys, ja vastaavasti maailma 3 kulttuuriympäristönä on edellytys ihmisyksilön tietoisuuden (maailma 2) kehitykselle ja sosiaalistumiselle. Ontologisesta yhtäpitävyydestä ei siis seuraa, että maailmat olisivat epistemologisesti samanlaisia kohteita. Tästä syystä ”maailmojen” kolmijako on mielekäs. Maanjärjestys geologisena tapahtumana on tarkoituksenmukaista selittää kausaalisin termein, mutta sen inhimillisten vaikutusten ja sosiaalisten seurausten selittämisessä journalistin on syytä käyttää maailmojen 2 ja 3 kieltä. (Ks. Deacon 2012.)

Konstruktionismin ja relativismin haasteeseen vastattaessa on ensinnäkin huomattava, että maailma 1 ei ole ontologisesti ihmisen konstruoima, vaikka todellisuuden tiedollinen luokittelu numeroin tai kirjaimin konstruoivaa toimintaa onkin. Kiistanalaisempaa on maailman 1 epistemologinen asema: esimerkiksi Cernin hiukkaskiihdyttimen ja matemaattisten mallien avulla saatu tieto aineellisen todellisuuden perusrakenteista on pitkälti ihmisen aktiivisen ja instrumentaalisen tietotoiminnan tulosta (ks. esim. von Fraassen 2008; vrt. Freudenthal 1961). Maailma 2 eli mentaalinen (”päänsisäinen”) todellisuus lieveilmiöineen on minä itse, joten tieto siitä on paitsi omaa tekoani, myös kohteeltaan läpeensä inhimillinen siinä määrin kuin itse olen kokonaan ihminen. Orgaanisena fyysisenä olentona ihmisyksilöä voidaan toki tutkia myös maailman 1 asukkaana niin kuin kirurgi tekee. Maailma 3 Egyptin pyramideista nykyisiin tosi-tv-ohjelmiin on valtaosalle ihmisistä toisten tekemää, mutta siitä huolimatta inhimillistä konstruktiota. Samoin on asian laita kielen, käsitteiden, käytöstapojen, moraalisten velvollisuuksien, lakien ja Hollywood-elokuvien kanssa. Toisin kuin abstraktit asiat ja ilmiöt, pyramidit ja televisiot jäisivät maailman 1 ”asukkaiksi”, vaikka ihmiset ja kulttuurit katoaisivat. Journalismi raportoi kaikista kolmesta maailmasta (vrt. Ikonen 2010).

Inhimillinen tieto on aina siinä määrin konstruoitua, että sitä ei olisi ilman inhimillistä panosta. Siitä ei seuraa, että tiedon kohteet (maailmassa 1, 2 tai 3)

olisivat tietävän subjektin rakennelmaa (vrt. Feyerabend 1975; Latour & Woolgar 1986; ks. myös Gergen 1999). Tiedon inhimillisyydestä ei myöskään seuraa radikaalia relativismia: että kaikki tietoväitteet maailmasta 1, 2 tai 3 olisivat yhtä tosia tai yhtä paikkansapitäviä (ks. Boghossian 2006). Relativistien yleinen virhe on ontologisoida epistemologia ja laajentaa kulttuuriskollektiivisesti maailma 3 kattamaan myös ei-inhimillinen maailma 1 (Niiniluoto 1990, 43–44). Maailma 3 sen sijaan on kulttuurituotteena inhimillistä rakennelmaa (mt. 67). Journalismi sosiaalisena tiedollisena toimintana on maailmaan 3 kuuluva ilmiö, mutta siitä ei pidä päätellä, että journalistit aina ”konstruoisivat” sen todellisuuden, josta he kertovat. He ehkä konstruoivat ontologisesti maailmaan 3 kuuluvan ”kohun”, mutta eivät maailman 1 maanjäritystä. Maanjäritys konstruoidaan vain epistemologisesti journalistisessa raportoinnissa.

2.7 OBJEKTIVISMIN JA RELATIVISMIN VÄLINEN TIE

Journalistille ontologiset kysymykset ovat kiinnostavia ehkä tiedejournalismin saralla. Esimerkiksi matematiikan universaalia kieltä käyttävät fyysikot ovat laskeneet, että vain viitisen prosenttia maailmankaikkeuden aineesta on toistaiseksi havaittavaa: valtaosa koostuu laskennallisen päättelyn perusteella pimeästä energiasta ja pimeästä aineesta. Oman tietämättömyyden tunnistaminen ja tunnustaminen herättää tiedollisen ongelmantilanteen, joka peirceläisessä hengessä pyritään ratkaisemaan parempia ja kattavampia todellisuutta koskevia uskomuksia hankkimalla. Prosessi on potentiaalisesti loputon, mutta tuottaa tiedollisia ja käytännöllisesti hyödynnettäviä tuloksia, vaikka ideaaliin ”lopulliseen totuuteen” tai ”totuudellisuuteen” ei tutkimuksellisesti koskaan päästäisikään. Tavoitteina ne kuitenkin pitävät tutkimusta ja siten uuden luotettavamman tiedon tuottamista yllä. Mutta harva todellisuuden olemassaoloa perusteellisesti epäilevä henkilö ryhtyykään todellisuuden tapahtumista ja ilmiöistä raportoivaksi journalistiksi. Sama pätee luonnontieteilijöihin, jotka tuskin tavoittelisivat tietoa todellisuudesta, jos eivät uskoisi sen olemassaoloon. Peirce ajatteli analogisesti vaikeatajuisessa realismissaan, vaikka ilmaisi asian eri tavoin eri teksteissään (Misak 1991). Moni ”puhdas” matemaatikko puolestaan edustaa idealismia: heille todellisin todellisuus on luvuissa.

Jos siis hyväksytään todellisuuden – maailmojen 1, 2 ja 3 – olemassaolo, selvitettäväksi jäävät tiedon ja etiikan tai moraalien alueet. Kuten ontologiassa, niissäkin realismin ja sille vastakkaisen relativismin lajeja on monia. Filosofisen teorian tai kiistanaiheen luonne riippuu siitä, tutkitaanko tietoa yleensä kuten tässä väitöksessä vai siihen liittyviä totuuden ja oikeutuksen kaltaisia käsitteitä; pyritäänkö etiikassa ymmärtämään pahuutta vai tämän kirjan tavoin oikeudenmukaisuutta. Tietoon ja etiikkaan on karkeasti ottaen ja pelkistään kaksi päinvastaista suhtautumistapaa, jotka molemmat

kumpuavat samasta filosofisen skeptisismin haasteesta: kuinka tieto ja etiikka voisivat olla perusteltavissa ja selitettävissä.

Objektivismi on nimi absoluuttiselle objektiivisuuskäsitykselle, jonka mukaan tieto tai moraalit on paitsi mahdollista, myös perustuu jollekin itsessään päteväälle perustalle (ks. Bernstein 1983; ks. Niiniluoto 2003, 253–258; vrt. Putnam 2002). Objektivismin mukaan tieto ja moraalit eivät ole suhteellisia, vaan on oltava olemassa jokin pysyvä viitekehys tai normisto, johon viime kädessä voidaan vedota määritettäessä, mikä on totta, rationaalista uskoa, hyvää tai oikeudenmukaista. Objektivismi siis tavoittelee sitä aiemmin mahdottomaksi todettua "näkökulmaa ei-mistäään". Objektivistit katsoo, että filosofista skeptisismistä ja relativismin vaaroja ei voida välttää ilman objektiivista kriteeriä: Todellisuutta itsessään, Rationaalisuutta tai Jumalaa.

Objektivismin vastinpariksi asettuu *relativismi*, joka korostaa yksilöllistä tai kulttuurisidonnaista näkökulmakeskeisyyttä tiedollisissa kysymyksissä (ks. Hollis & Lukes 1982; Krausz & Meiland 1982; Rosenthal 1994). Käsitejärjestelmät tai teoriat eivät ehkä ole vertailukelpoisia, jos ei mitään niiden ulkopuolista objektiivista kriteeriä niiden arvioimiseksi ole löydettävissä (ks. 4 osa tässä teoksessa). Objektiivisuuteen vetoaminen merkitsisi tällaisessa pluralistisessa eli moniäänisessä ja moniarvoisessa maailmassa yhden (oman) maailmankuvan, elämänmuodon tai arvojärjestelmän perusteetonta tai moraalitonta nostamista niistä poikkeavien yläpuolelle. (Vrt. Rescher 1993.) Relativisti päätelee, että on parempi silloin kunnioittaa erilaisia todellisuuskäsityksiä kuin pakottaa omaansa muille; on vältettävä oman näkökulman nostamista "objektiiviseksi" tai "todeksi"; että myönteinen yhdelle ihmisryhmälle tai yksilölle ei välttämättä ole sitä toiselle (ks. Baggini 2002). Tällainen hyvää tarkoittava relativismikin ajautuu kuitenkin tiedollisiin ja eettisiin vaikeuksiin.

Radikaalin relativistin mielestä episteemiset peruskäsitteetkin – tieto, objektiivisuus ja totuus – tulisi ymmärtää aina suhteessa käsitejärjestelmiin, teoreettisiin viitekehyksiin ja kulttuureihin. Relativisti ei tunnusta kaikenkattavaa yleisnormistoa tai kaikille yhteistä metakieltä, joiden avulla voitaisiin rationaalisesti ja yksiselitteisesti arvioida pluralistisen maailman vaihtoehtoisia todellisuuskäsityksiä – toisia tapoja tiedollisesti ja eettisesti konstruoida todellisuuden osa-alueita. Hänellä voi olla siihen hyvät subjektivistiset tai konstruktionistiset perusteet, mutta relativisti tyytyy vaarallisen vähään, jos hän on tästä syystä valmis luopumaan keskeisistä tiedollisista käsitteistä. Kuten tullaan huomaamaan, tiedon subjektivististen ja konstruktionististen piirteiden huomioiminen ja siitä johtuva objektivismiin hylkääminen ei kuitenkaan väistämättä implikoi tiedon relativismia.

Relativismi on filosofisesti monimutkaisempi ongelmarypäs kuin tässä teoksessa voidaan esittää. Filosofisesti on mahdollista eritellä 300 eri varianttia relativismista (Niiniluoto 2003, 251–276; Niiniluoto 1999, 227–242). Kaksi yleisintä haaraa ovat edellä käsitellyt kognitiivinen relativismi sekä moraalinen relativismi (Krausz & Meiland 1982). Kognitiivinen

relativismi jakautuu ontologiseen (relativismi objektien, tosiasioiden, maailman ja todellisuuden suhteen), semanttiseen (relativismi totuuden, referenssin ja merkityksen suhteen), epistemologiseen (relativismi havaintojen, uskomusten ja niiden oikeutuksen suhteen) sekä metodologiseen (relativismi päättelyn, rationaalisuuden ja tieteen edistyksen suhteen). Moraalirelativismi puolestaan koskee tapoja, arvoja, etiikkaa, lakeja, politiikka, uskontoja sekä erilaisia yksilöitä ja ryhmiä eettisinä toimijoina. Kun ajattelija voi olla relativisti yhden asian suhteen olematta sitä toisessa, ristiintaulukointi tuottaa mainitut 300 varianttia. Esimerkiksi tiedon suhteellisuuden tunnustava epistemologinen relativisti ei välttämättä epäile kaiken tiedon mahdollisuutta (Niiniluoto 2003, 253–258). Suhteellisuutta korostava relativistinen ajattelu on siis itsekin suhteellista, eikä ainoastaan siksi, että relativismissa on sisäinen ristiriita: jos se on tosi käsitys tiedosta ja todellisuudesta, se kumoaa itsensä olemalla yksi monista kilpailevista käsityksistä.

Tosiasiat ja tulkinnallisuus näyttävät ensi katsomalta kahdelta eri asialta. Esimerkiksi syyskuun 11. päivän 2001 terroristi-iskut Yhdysvaltoihin raportoitiin journalistisesti ympäri maailmaa erilaisissa kulttuureissa eri journalistien toimesta (tässä ei huomioida medioita, jotka toistivat yhden tai parin uutistoimiston tarjoamia raportteja sellaisinaan ilman omaa journalistista panosta). Niin sanotuista tosiasioista ei ollut erimielisyyksiä eli ”totuudet” tapahtumista olivat yleisesti hyväksytyjä: neljä lentokonetta kaapattiin, kaksi pakotettiin törmäämään WTC-torneihin, tornit sortuivat ja neljän lentokoneen yhteenlaskettu inhimillinen tuho oli noin 3000 kuollutta ihmistä. Erimielisyyksiä oli sen sijaan asioista, jotka vaativat selityksiä ja tulkintaa: mitkä olivat tapahtumiin johtaneet syyt (USA:n voimapolitiikka ulkomailla, islamistifundamentalistien verenhimo, puutteelliset turvatoimet lentokentillä, amerikkalainen rahoitus islamisteille Neuvostoliiton Afganistanin-sodassa jne.) ja miten niitä tulkita ja arvottaa (olivatko konekaappaajat terroristeja vai vapaustaisteilijoita). Riippuu kuitenkin tapahtumien käsitteellistämisen tavasta, mitä sisällytetään ”tosiasiaan” ja mitä jätetään siitä pois. Jos tosiasioiksi rajataan ”neljä lentokonetta”, ”kaksi WTC-tornia” jne., niitä voidaan pitää yksimielisesti totuuksina. Jos tosiasian odotetaan kattavan koko tapahtumaketjun, se muuttuu potentiaalisesti rajattomaksi – ironisesti ”tapahtuman” rajauksella ei ole kuin käsitteellisiä rajoja. (Erimielisyyksistä pluralismissa ks. Gutmann & Thompson 1996.)

Tämän teoksen neljännessä osassa tarkastellaan todellisuuden käsitteellistämistä tulkinnan edellytyksenä. Nyt riittää huomata, että kiistanalaiset todellisuustulkinnat eivät riitä perusteeksi tiedolliselle relativismille, mutta toisaalta ”kiistattomat faktat” eivät riitä totuudenmukaiseen kuvaukseen tai selitykseen. Päättelyä parhaaseen (totuudenmukaisimpaan) selitykseen (abduktio) tarkastellaan kirjan kolmannessa osassa. Relativismin haasteen kannalta on kuitenkin hyvä huomata jo nyt, että todellisuutta koskevia totuusväitteitä arvioitaessa on huomioitava, että koko ajatus väitettävyydestä sosiaalisen toiminnan muotona

edellyttää jonkinasteista sitoutumista jaettuun käsitykseen todistusaineistosta tai oikeutuksesta, johon väite voi perustua tai olla perustumatta (ks. Misak 2000). Pragmatistisen filosofian piirissä on myös ehdotettu, että samalla tavalla objektiivisuuden idea on ikään kuin sisäänrakennettu inhimilliseen kommunikaatioon (Rescher 1997). Kommunikaatio on mahdollista vasta yhteisymmärryksessä siitä, mitä on rationaalista tai oikeutettua uskoa – mitä voidaan pitää objektiivisesti totena toistaiseksi parhaan tiedon valossa.

Journalistisen tiedonhankinnan kannalta relativismin käytännöllisiä vahvuuksia on, että relativismi kannustaa sietämään keskenään ristiriitaisia näkemyksiä, kuuntelemaan toisenlaisia maailmankuvia edustavia ihmisiä ja pidättäytymään tiedollisesta ja moraalisesta ylimielisyydestä. Journalismissa objektiivisuudesta on luovuttu ”tasapuolisuuden” tai ”puolueettomuuden” hyväksi näistä syistä, jos perusteet ovat olleet tieto-opillisia eivätkä liity ajattelemattomuuteen tai laiskuuteen. Kuten edellä todettiin, näitä normeja ei kuitenkaan voi tiedollisesti kestävästi asettaa tavoitteeksi nimenomaan relativismin uhkien takia. Tiedollisena ohjenuorana relativismi nimittäin vaarantaa journalismin luotettavuuden, uskottavuuden ja syvällisyyden: jos relativismin nimissä hyväksytään kaikki keskenään ristiriitaiset tosiasiaväitteet, totuudenmukaisuuden tavoittelulta ja rationaaliselta keskustelulta putoaa pohja.

Relativismi ei ole ongelmaton myöskään journalistisen etiikan näkökulmasta. Jos hyväksymme kaikki moraalisesti kestävämmätkin valinnat ja teot relativismin nimissä, kaikenlainen barbaria muuttuu sallituksi. Tällaisia radikaalin relativismin kannattajia tuskin löytyy sen enempää tiedon kuin etiikankaan saralta, mutta maltillisenkin relativismin hyväksyminen asettaa vaatimuksia perustella sille rajat. Tiedollisessa toiminnassa rajat tulevat vastaan todellisuutena, josta tehtyjä tulkintoja pitää voida tukea todistusaineistolla ja perusteilla.

Objektivismi ”perinteisenä objektiivisuuskäsityksenä” on osoittautunut kestävämmäksi – liian vaativaksi tai naiiviksi käsitykseksi tiedollisista mahdollisuuksista (ks. 1. osa tässä osassa). Relativismin lievien muotojen hyväksymisestä puolestaan ei seuraa, että kaikki tietoväitteet ja moraalikäsitteet olisivat samanarvoisia, yhtä tosia tai kestäviä. Monimuotoisesta todellisuudesta voi olla erilaisia tosia tai oikeita käsityksiä, mutta siitä ei seuraa, että ”kaikki käy”. Kaikki ihmiset ovat tasa-arvoisia, mutta siitä ei seuraa, että kaikki uskomukset olisivat yhtä perusteltuja tai kaikki arvostelmat yhtä hyväksyttäviä. Tämä ei tarkoita, että vahvimman yksilön tai yhteisön ajatukset voittaisivat, vaan että vahvimman todistusaineiston ja vakuuttavimpien argumenttien tulisi voittaa – ainakin toistaiseksi, parempaan todistusaineistoon tai vahvempiin perusteluihin saakka. Kirjan kolmannessa osassa hahmoteltava menetelmällinen tiedonhankinta ja rationaalinen argumentaatio tiedollisista ja eettisistä normeista ovat keinoja etsiä yhteistä ymmärrystä parhaista tietoväitteistä ja kannatettavimmista arvoista. Ne taas mahdollistavat viidennen osan käsityksen liberaalista

demokratiasta, joka asettuu journalismin objektiivisuuden sosiaalisiksi kontekstiksi.

Totuus ja oikeus ovat vaikeasti saavutettavissa, joten on helpompi uskoa objektivistin tavoin (oman) tiedon absoluuttisuuteen tai relativistin tavoin todeta kaikki käsitykset samanarvoisiksi kuin ryhtyä tavoittelemaan totuudenmukaisuutta ja oikeudenmukaisuutta (Baggini 2002, 32). Objektivismiin ja relativismiin suosiota akateemisten ajattelijoiden – ja sittemmin journalistienkin – keskuudessa on yritetty selittää viittaamalla edellä käsiteltyyn filosofiseen skeptisismiin. On jopa sanottu, että länsimaisen tietoteorian historia on pitkä sarja vastausyrityksiä filosofisen skeptismin haasteeseen (ks. Rorty 1979; vrt. Foucault 2010).

Objektivistit pyrkii vastaamaan haasteeseen etsimällä inhimilliselle tiedolle kaiken epäilyksen kestävät ja varmat perusteet. Relativisti puolestaan toteaa yrityksen mahdottomaksi, koska maailman jäsentämisen ja käsitteellistämisen erilaiset tavat ovat keskenään yhteensopimattomia ja yhteisen viitekehyksen puuttuessa vertailukelvottomia. Relativisti katsoo, että filosofisen skeptisistien epäilystä päästään, kun tunnustetaan käsitejärjestelmien tai kulttuurien pluralismi eli moninaisuus – ja puhutaan todellisuuden sijasta sen representaatioista.

Filosofisen skeptisistien haastetta ei kuitenkaan tarvitse ottaa vastaan, eikä valita näiden ääripäiden väliltä. Relativismiin Skyllan ja objektivismiin Kharybdiksen välistä kulkee filosofinen väylä, jota seuraamalla päästään käsiksi inhimilliseen tiedolliseen toimintaan – erityisesti journalistiseen tiedolliseen toimintaan. Jäljempänä huomataan, että yhdestä tapahtumasta voi olla useita erilaisia ja silti yhtä tosia kuvauksia, ja että samasta tapahtumasta voi samaan aikaan olla myös useita virheellisiä, harhaanjohtavia ja epätosia esityksiä. Tapahtumat, teot ja ilmiöt voi selittää paremmin ja huonommin niin tieteessä kuin arjessa ja journalismissa.

Objektiivisuus ei välttämättä tarkoita objektivismia sen enempää kuin representaatio-käsitteen käyttö tarkoittaa representationalismia, vaan sen voi ymmärtää asteittaisena etäännyksenä henkilökohtaisista tai ”heimokeskeisistä” – omia käsityksiä tukevien uskomusjärjestelmien eli yhteisesti totena pidettyjen mutta mahdollisesti epätosien uskomusten – rajoituksista. Sellaisia ovat objektivismiin tutkimattomat ja tunnistamattomat filosofiset ennakkoluulot ja ajatusmallin keskustelun lopettava absolutismi (Newell 1986, 31). Objektiivisuus puolestaan voidaan ymmärtää hyveellisenä ja tavoiteltavana inhimillisen toiminnan ominaisuutena, kunhan se käsitetään sidoksissa tuohon toiminnallisuuteen – siis käytäntöön. Journalistia ei voida syyttää objektiivisuuden puutteesta tai sen sokeasta uskomisesta, mikäli käsite keinoitekoisesti irrotetaan hänen toiminnastaan ”ulkoisen todellisuuden” tai abstraktin tietoteorian piiriin eksklusiivisesti kuuluvaksi piirteeksi (mt. 38).

Mutta tiedon tiellä ovat myös rationaalisesta argumentaatiosta irtisanoutuva puolueettomuus ja kaiken salliva tasapuolisuus. Kultainen keskitie relativismiin ja objektivismiin välistä sallii objektiivisen tietokäsityksen, joka ei yhtäältä vaadi liikoja inhimilliseltä tiedolta, mutta ei

myöskään tyydy liian vähään sallimalla kaikki tosiasiaväitteet ja arvoarvostelmat samanarvoisina. Objektiivisuutta ja sen arviointikriteereitä ei ehkä löydykään journalistisesta tuotteesta – sen tietoväitteistä ja arvoarvostelmista. Journalistista objektiivisuutta haetaan tässä kirjassa objektiivisesta asenteesta sekä tiedonhankinnan normeista ja menetelmistä.

2.8 SUBJEKTIIVISUUDESTA OBJEKTIIVISUUTEEN

Relativistinen kaikki käy -filosofia on siis haaste journalismin luotettavuudelle, uskottavuudelle ja syvällisyydelle. Journalistisen tietokäsityksen tavoitteeksi nousee siksi asemoitua objektivismin ja relativismin väliin. Ensin journalistin kuitenkin pitäisi vapautua subjektivistisistä rajoitteistaan.

Tietoteoriassa on perinteisesti otettu lähtökohdaksi ajattelijan oma subjektiivisuus – välittömästi läsnäolevat ajatukset, aistihavainnot ja päättely. Edellä nähtiin, että empiirinen psykologia ja kognitiotieteet tukevat käsitystä, että subjektiiviset tekijät kuitenkin vääristävät tiedonsaantia. Vaikka tietoa tarkasteltaisiin sosiaalisena ilmiönä, ”objektiivisen todellisuuden” ongelma ei poistu. Kysymys muuttuu muotoon ”Mistä objektiivisuus, kun on vain monia subjekteja?” (ks. Moore 1997; Harding 2005). Pragmatistisen filosofian kannalta tiukka erottelu subjektin ja objektin välillä on kuitenkin näennäinen, koska luonnollisina biologisina ja sosiaalisesti käsitteellisinä olentoina olemme lähtökohtaisesti linkittyneitä todellisuuteen. Ihminen tietoa tavoittelevana ”subjektina” on lähtökohtaisesti osa fyysistä ja sosiaalista todellisuutta. Subjektiivisuutta ja objektiivisuutta voidaankin ajatella jatkumona sen sijaan, että ne nähtäisiin vastinparina. Jatkumon tai asteikon subjektiivisimmassa päässä näkökulma määrittäisi näin kokonaan yksilöllisesti. Saman asteikon kuvitteellisessa objektiivisessä ääripäässä avautuisi kaikista yksittäisnäkökulmista puhdas tiedollinen maisema, jossa näkyisi alkuperäisen subjektiivisen näkökulman lisäksi koko todellisuus mukaan lukien kaikki kuviteltavissa olevat näkökulmat – mukaan lukien tarkastelijan oma kattava näkökulma. Fyysisessä ja sosiaalisessa todellisuudessa elävä ihminen ei ehkä koskaan ajattele ja koe asteikon ääripäissä, vain lähempänä subjektiivista kuin objektiivista ääripäätä. Siirtyminen asteikolla kohti objektiivisuutta on tietoinen älyllinen prosessi. (Nagel 1986; vrt. Merrill 1997.)

Perinteisen subjektikeskeisen tietokäsityksen perusteella on helppo langeta ajattelemaan, että tieto kerääntyy ja kasaantuu maailmasta yksilön mieleen kuin varastoon. ”Ajatussällöt” olisivat ”tietoisuussäiliössä” ikään kuin piparit purkissa (ks. Määttänen 2009). Käsitys liittyy tiedon ymmärtämiseen katselemisen metaforan kautta. Mieli ikään kuin tallentaa näkemäänsä: vaikutelmia, havaintoja ja ajatuksia. Ei ole kuitenkaan syytä pelkistää tiedollista toimintaa passiiviseksi ”todellisuuden peilaamiseksi”. Älyllisenä prosessina pyrkimys objektiivisuuteen alkaa oman lähtökohtaisen

näkökulman laajentamisella – siirtymisellä subjektiivisuuden ja objektiivisuuden asteikolla kohti jälkimmäistä.

Oman näkökulman rajat voi ylittää ja uudelle ymmärryksen tasolle päästä ajatteleamalla sitä suhdetta, joka vallitsi aiemman näkökulman ja sen tiedollisen kohteen välillä. Tästä uudesta näkökulmasta voi kattaa ajatuksissaan sekä alkuperäisen näkökulman että sen kohteen, ja siten saada uuden ja laajemman käsityksen tilanteesta. Uusi käsitys on etäännyntynyt alkuperäisestä näkökulmasta sisällyttäen sen nyt uuteen kattavampaan näkemykseen. Vanha näkökulma näyttää nyt subjektiivisemmalla, koska uusi näkökulma on objektiivisempi. Tämän operaation voi toistaa, ja laajentamista jatkaa. Ei ole silti tavoitteena päästä eroon kaikista näkökulmista, koska myös näkökulmat kuuluvat (sosiaaliseen) todellisuuteen. (Ks. Nagel 1986.)

Näkökulman subjektiivisuus vähenee ja objektiivisuus lisääntyy sitä mukaa kun ajattelun viitekehykset laajenevat ja ymmärryksen ulottuvuudet ylittävät aiemmat käsitykset itsestä, maailmasta ja toisista ihmisistä. Journalismin kannalta pluralistisessa ja globalisoituneessa (media)todellisuudessa henkilökohtaisen tai yhteisöllisen nurkkakuntaisuuden ylittäminen on tiedollisesti välttämätöntä. Tämä tarkoittaa näkökulman laajentamista kohti objektiivisuutta huomioimalla mahdollisimman monia näkökulmia ja todellisuustulkintoja tiedon hankinta- ja arviointivaiheessa – ennen kuin journalisti tekee niistä oman perustellen todellisuustulkintansa.

Yksilöllinen kurkotus kohti objektiivisuutta ei riitä journalistiseen objektiivisuuteen, koska subjektivistiset vasta-argumentit kognitiivisista rajoitteista ovat liian vahvoja. Journalistinen tietokäsitys edellyttää lisäksi mahdollisimman objektiivisiksi perusteltuja tiedollisia normeja sekä tiedonhankinnan menetelmiä, jotka ovat osoittautuneet toistaiseksi luotettavimmiksi. Älyllinen matka subjektiivisuudesta objektiivisuuteen on kuitenkin ensimmäinen vaihe prosessissa kohti journalistisen toimijan objektiivista asennetta. (Tietokäsityksestä ks. 3. osa tässä teoksessa).

Journalistisen työn kannalta subjektiivisuuden ja objektiivisuuden asteittaisuus tarkoittaa, että mielipiteellisesti tai kanta-aottavasti kirjoittava toimittaja voi rakentaa journalistisen tuotteen – pääkirjoituksen, kolumnin tai blogitekstin – subjektiivisemmaksi kuin uutisen kategoriaan tarkoitettua tuotetta tehdessään. Tieto, johon tämä suhteellisen subjektiivinen arvio perustuu, on kuitenkin hankittava objektiivisesti.

Journalisti ja tuote eivät kummassakaan tapauksessa ole yksiselitteisesti subjektiivisia tai objektiivisia, vaan sijoittuvat asteikolle. Yhteisöllisesti sovitut *journalismityypit* ”uutinen” ja ”pääkirjoitus” viestivät valistuneelle lukijalle, millä kohtaa asteikkoa journalisti väittää kulloinkin toimivansa. Totuusväitteet ja mielipiteet saavat näin asiayhteytensä. (Kovach & Rosenstiel 2007, 208–209; vrt. Hemànus 1997; Mäki-Reinikka 1995; Pietilä 1981.)

Varsinainen journalistinen objektiivisuus – kuten edellä todettiin – liittyy kuitenkin laajempaan prosessiin, jossa olennainen rooli on normeilla ja menetelmillä. Kolumnistinkin on – ollakseen journalisti – hankittava tietonsa objektiivisesti, vaikka tiedonhankinnasta tehtävä tuote olisikin subjektiivisesti

väritynyt: mielipiteellinen, arvioiva tai arvottava. Käsitys subjektiivisuuden ja objektiivisuuden asteittaisuudesta tarkentaa myös journalismin itsenäisyyttä. Riippumattomuus poliittisista ja taloudellisista intresseistä sekä pomojen tai tietolähteiden painostuksesta voidaan ymmärtää asteittaisena etääntymisenä subjektiivisuudesta: journalistin haluista, peloista ja toiveista.

Objektiivisuuden tavoittelu voi mahdollistaa ainakin periaatteessa paitsi totuudenmukaisemman käsityksen todellisuudesta, myös yhteisymmärryksen muiden rationaalisten ja riittävän hyvin informoitujen ihmisten kanssa riippumatta heidän taustastaan. Matka kohti objektiivisuutta on myös yhteisymmärryksen tavoittelua. (Ks. Butler 1990; vrt. Moser 1990; Rescher 1988; Schick 1984).

Mutta miten subjektiivisuuden ja objektiivisuuden astetta voidaan mitata? Värit ovat filosofinen esimerkki ”laadullisista” ominaisuuksista, jotka ovat subjektiivisia, havaitsijan aisteista riippuvaisia. Objektiivisempi käsitys väreistä saadaan valon aallonpituuksia ja niiden voimakkuuksia tutkivan fysiikan tutkimuksen avulla: tiedeyhteisön työn tuloksena punaisen värin aistimusta objektiivisempi käsitys punaisesta saadaan, koska fyysinen käsitys ylittää kaikki yksittäiset näkökulmat punaisena nähtyyn esineeseen. Itse asiassa fysiikan käsitys valosta ei ole subjektivististen rajoitteiden sitoma, koska se ylittää yksilöllisen kokemuksen tason. Syntymästään saakka sokeana eläneellä ihmisellä ei ole subjektiivista kokemusta väreistä – aineellisesta todellisuudesta valossa heijastuvista säteistä, joihin silmä reagoi lähettämällä signaaleita aivoihin – mutta hän voi ymmärtää valon fysiikan yhtä hyvin kuin näkökykyinen ihminen.

Pyrkimys objektiivisuuteen siis tarkoittaa, että minimoidaan yksilöllisiä ja paikallisia, subjektivistisia, tekijöitä uskomuksia ja käsityksiä muodostettaessa. Fysiikka ei voi sanoa (ainakaan vielä) paljoa ihmisten kokemasta väristä, koska eri ihmisten kokemukset yhdestä ”väristä” eivät ole objektiivisesti vertailtavissa. Selitykseen se silti pystyy.

Journalismissa ei ole mahdollisuutta tieteen kokeellisuuteen, mutta tietolähteitä tarkasteltaessa ja vertaillen journalisti voi paitsi siirtyä kohti objektiivisuutta omassa ajattelussaan, myös arvioida tietolähteiden sijaintia subjektiivisuuden ja objektiivisuuden asteikolla – ja antaa niille painoarvoa sen mukaisesti. Objektivistit voivat erehtyä pitäessään joitakin tietolähteitä, esimerkiksi omaa havaintoaan tai virallista tiedottajaa, täydellisen objektiivisena. Radikaalimpi relativisti ei voi tavoittaa tietoa, jos hän pitää kaikkia subjektiivisia käsityksiä yhtä painavina tiedollisesti.

Yleisin objektiivisuutta kohtaan esitetty vastustus – ja vastaavasti relativismin puolustus – kohdistuu objektiiviseen käsitykseen absoluuttisen objektiivisuuden mahdollisuudesta. Se kun sitten osoittautuu tietoteoreettisesti kestävämmäksi käsitykseksi, relativisti päätyy kieltämään ylipäänsä objektiivisuuden ja siirtyy toiseen ääripäähän, subjektiivisuutta ja suhteellisuutta korostavaan relativismiin, jonka mukaan kaikki uskomukset todellisuudesta ovat yhtä hyviä (Niiniluoto 1995, 24; vrt. 1990, 66–67; ks. 1999, 227–242).

Journalismissa ja monilla muilla ammattialoilla – vaikkapa tieteen ja oikeuden käytännöissä – pyritään epätäydellisillä mutta toistaiseksi parhaiksi osoittautuneilla menetelmillä ja toimintatavoilla järkevämpään, perustellumpaan ja totuudenmukaisempaan tietoon, asteikolla kohti objektiivisuutta. Journalismi käsittelee usein monimutkaisia inhimillisiä asioita, joissa tavoiteltuja tosiasioita värittävät tai vääristävät keskenään risiittaiset arvot, tulkinnat ja arvostelmat. Subjektiivisuuden ja objektiivisuuden ajattelemisen asteittaisina auttaa arvioimaan, missä määrin tietolähteiden totuusväittämät ovat subjektivististen tekijöiden määrittämiä.

Journalistinen puolueettomuus ja tasapuolisuus näyttäytyvät nekin uudessa valossa. Kahden vastakkaisen – esimerkiksi poliittisen tai moraalisen – näkökulman huomioiminen journalistisessa tiedonhankinnassa on vasta ensimmäinen askel pyrkimyksessä totuudenmukaisuuteen, mahdollisimman objektiiviseen raporttiin. Kaikki relevantit näkökulmat tulee toki huomioida, jotta niitä voidaan tiedollisesti koetella ja arvioida.

Journalisti voi laajentaa omaa näkökulmaansa lähtökohtaisia vastakkaisia näkökulmia laajemmaksi, jolloin ne asettuvat kontekstiin, aiempaa monimuotoisempaan motiivien, syiden ja kysymysten verkostoon. Vasta tästä laajemmasta näkökulmasta alkaa journalistinen tiedollinen tulkinta, joka voi huomioida kontekstin lisäksi näkökulmien perustelut, tunnepitoisuuden ja maailmankuvat (ks. 3 osa tässä teoksessa). Poliitikon puheessaan tai tiedotteessaan ilmaisema asia tai haastateltavan lausunto voidaan journalismissa esittää sellaisenaan (korkea subjektiivisuuden aste), julkaista vasta-argumentin kanssa (askel kohti objektiivisuutta) tai taustoittaa, syventää jatko-kysymyksillä ja analysoida kriittisesti (lisäaskeleita kohti objektiivisuutta). Näkökulman laajentaminen kohti objektiivisuutta mahdollistaa lisäksi lähentymisen yleisöihin – heidän käsiteltävää asiaa koskevan taustatietonsa huomioimisen ja sen mukaisen toimittamisen. Pyrkimys objektiivisuuteen sisältää myös eettisen ulottuvuuden: koska jo pelkkä journalistisen näkyvyyden antaminen tietylle henkilölle tai eturyhmälle on journalistista vallankäyttöä (tai journalismin hyväksikäyttöä), journalistin on syytä pyrkiä kohti objektiivisuutta myös tietolähteiden arvioinnin ja vertailun osalta. (Median vallasta ks. Nordenstreng 1995, 64; ks. Kunelius ym. 2009; Uimonen 2009; Kantola 2014; 2011; Tumber 2000.)

Näkökulman laajentaminen subjektiivisista (yksilöllisistä tai yhteisökeskeisistä) lähtökohdista kohti objektiivisempaa käsitystä tarkoittaa siis objektiivisen asenteen tavoittelua. Journalistisessa tiedonhankinnassa se mahdollistaa myös tietolähteiden objektiivisuuden arvioinnin ja vertailun. Objektiivisuus voidaan alustavasti ymmärtää asteittaisena etäännyttämisenä (omista ja tietolähteiden) ennakkoluuloista, oletuksista ja toiveajattelusta, valmiutta ikävienkin uutisten ja näkökulmien huomioimiseen sekä itselle mieluisten tulkintojen hylkäämiseen, kun vaihtoehtoisten näkemysten perustelut tai tosiasiat todistavat niitä vastaan. Omat käsitykset ja yhteisön sovinnaisuussäännöt ikään kuin sulkeistetaan siksi aikaa, että ehditään tutustua kilpaileviin, vieraisiin ja mahdollisesti epämiellyttäviinkin

näkökulmiin ja todellisuustulkintoihin. Psykologian kielellä se tarkoittaa tulkinnallista kärsivällisyyttä, jota tarvitaan tiedonhankinnassa senkin takia, että lähes aina jotakin todistusaineistoa tai päättelymahdollisuuksia on jäänyt huomiotta. (Ks. Haskell 1998; vrt. Achinstein 2010.) On pystyttävä erottamaan, milloin objektiivisuuteen vetoaminen on perusteltua ja milloin se on vain vakuuttelua tai suostuttelua (ks. Hildebrand 2003; vrt. Haack 1993; Miller 1987).

2.9 OBJEKTIIVISUUDEN SOSIAALISET ASTEET

Objektiivisuus ei ole asteittaista ainoastaan yksilöpsykologisella tasolla. Objektiivisuuden astetta voidaan edelleen laajentaa sosiaalisesti – kuten edellä nähdyssä värin fysiikkaa käsitelleessä esimerkissä. Journalismi on yhteisöllinen hanke: yksinäisen kansalaisjournalistinkin tekemä tuote asettuu julkaisun jälkeen sosiaaliseen tilaan tutkittavaksi ja arvioitavaksi (totuudenmukaisuuden arviointikriteereistä ks. osa 5 tässä teoksessa). Journalismi ylipäänsä operoi yhteisöllisesti, onhan sen käyttämä kieli ja kuvasto sosiaalisen elämän mahdollistamaa. Objektiivisuuden sosiaalisuus tulee ilmi tarkasteltaessa, kuinka objektiivisuuden käsite on eri aikoina ymmärretty ja kuinka erilaiset tiedolliset tutkimuskäytännöt ovat vastaavasti muuttuneet. Journalistisen objektiivisuuden lyhyempään historiaan luodaan katsaus seuraavan osan alussa.

Vaikutusvaltaisessa *Objectivity*-teoksessaan (2007) Lorraine Daston ja Peter Gallison tarkastelevat tieteellisen objektiivisuuden historiaa tavalla, joka osoittaa keskeistenkin tiedollisten käsitteiden kulttuurisen kontekstuaalisuuden (käsitteiden "muovautuneisuudesta" ks. 4. osa tässä teoksessa). Objektiivisuus on tieteessäkin nuorempi käsite kuin "totuus" tai "varmuus". Vasta 1800-luvun puolivälissä tieteentekijät alkoivat tavoitella tietoa "objektivismiin" hengessä: tiedossa ei saanut olla mitään jälkiä tietäjistä (subjektista tai subjektien kollektiivista), kuten hänen ennakkoluulojaan tai taitojaan, kuvitelmiaan tai arvostelmiaan, toivomuksiaan tai tavoitteitaan (mt. 17). Objektiivisuus alettiin käsittää "sokeana näkemisenä" (vrt. edellä "näkökulma ei-mistään"), jossa ei ollut sijaa päättelylle, tulkinnalle tai edes järjenkäytölle. Käsitys on, kuten todettu, filosofisesti kestämaton.

Objektiivisuuden käsitteestä ei silti tarvitse luopua, koska tiedollisia hyveitä voi esiintyä samaan aikaan useita. Objektiivisuuskäsitysten muutos korostaakin, että eettiset ja episteemiset käsitteet ovat inhimilliskulttuurisesti muovailtavissa, niin tieteessä kuin journalismissa (mt. 369–379).

Objektiivisuutta on pidetty erityisesti luonnontieteellistä tutkimusta määrittävänä epiteettinä, mutta niin sanotut luonnontieteet erotettiin yleisemmästä "luonnonfilosofiasta" vasta pari vuosisataa sitten. Vielä valistusajalla 1700-luvulla tieteen tavoite asetettiin filosofisesti: etsinnän kohteena oli luonnon ideaali olemus ja tutkimuksen päämääränä "luonnon mukainen totuus" tai "luontoa jäljittelevä totuus". Tutkijalle tietoa

metsästävänä subjektina tärkeintä oli silloin hänen oma subjektiivinen ja luova roolinsa luonnon olemuksen tavoittamisessa, ei pyrkimys passiiviseen objektiivisuuteen. Tutkija oli kuin taiteilija, joka luontoa mallintaessaan tarvittaessa korjasi luonnossa ilmeneviä ”epätäydellisyyksiä” – luonnon olemuksessa ei niitä voinut olettaa olevan. Saman aikakauden filosofit vastaavasti etsivät kaikelle tiedolle varmoja subjektiivisia perusteita. Journalismin kaltainen tiedotus uusissa painotuotteissa oli pamflettimaista: asioista ”uutisointiin” silloin kun siihen oli aihetta, ei suinkaan päivittäin ilmestyvissä ”jokapäiväisissä uutisissa”.

Seuraavalla vuosisadalla luonnontieteellisen tutkimuksen tavoitteet muuttuivat ja kokeellinen psykologia erottautui sekin filosofiasta itsenäiseksi tutkimusalueeksi. Kun luonnollisten kohteiden tallentaminen oli nyt mahdollista myös valokuvaamalla, matemaattisesti laskettavissa olevien mittaustulosten lisäksi, luonto alkoi vaikuttaa mekaaniselta koneistolta (vrt. Cucker 2013; ks. myös Salminen & Väänänen 1992). Tutkimuksen kohteen muutos merkitsi muutosta myös tutkimustavoissa: parhaana tapana saada totuudenmukaista tietoa luonnosta alettiin pitää passiivista tarkkailua, joka kamerasi tavoin taltioisi luonnon objektiivisen mekaanisuuden säännönmukaisuudet ja lainalaisuudet. Tiedollisiksi ihanteiksi nostettiin tutkimuksen puolueettomuus ja tutkijan askeettinen kurinalaisuus – hänen subjektiivisen roolinsa poistaminen tarkkailun antamasta kuvasta.

Samoihin aikoihin kaunokirjallisuudessa kehittyivät naturalistiset ja realistiset kerrontatavat, ja journalismissakin alettiin pyrkiä realismiin (vrt. luku 3 journalismin objektiivisuuden historiasta). Todellisuutta tuli kuvata ja siitä kertoa sellaisena kuin se itsessään oli: objektiivisesti eli kuvaajan ja kertojan ominaisuuksista riippumatta. (Ks. Daston & Galison 2007; ks. myös Kiikeri & Ylikoski 2004; Kovach & Rosenstiel 2007; vrt. Ward 2004.)

1900-luvun taitteessa tieteen edistys sai luonnon näyttämään jälleen erilaiselta tutkimuskohteelta, ja siten myös tiedonhankkijoiden omakuva todellisuuden tutkijoina muuttui. Tutkimus oli rikastunut uusilla instrumenteilla ja kasvaneella kokeellisuudella, joten huomio kiinnittyi jännitteeseen, joka näytti vallitsevan luonnon passiivisen tallentamisen ja tutkimuksen aktiivisten interventioiden välillä. Aika ja avaruus suhteellistivat; aineen perusrakenteet ylittivät monimutkaisuudellaan monen käsityskyvyn. Oli entistä vaikeampi arvioida, miten erilaisten selitysten ja käsitysten väliltä voitaisiin valita ”paikkansapitävimät representaatiot” eli totuudenmukaisimmat esitykset luonnosta – tai journalismin tapauksessa inhimillisen todellisuuden monimuotoisista teoista ja tapahtumista. Pelkkä passiivinen havainto ei enää riittänyt, koska luonnon selittämiseen ja luonnonilmiöiden ennustamiseen tarvittiin yhä vaikeampaa matematiikkaa. Tiede siirtyikin vähemmän objektivistiseen ”harjaantuneeseen arviointiin”, koska uuden tiedon valossa vanha mekaaninen objektiivisuus näytti naiivilta. Tieteen suuret harppaukset näyttivät tapahtuneen valistuneiden arvausten ja keksintöjen sekä niiden systemaattisen kumoamisen varassa, ei passiivisella tarkkailulla (ks. Popper 1992). Samalla kuitenkin korostui tutkijan

(tiedemiehen tai journalistin) subjektiivinen tai heidän yhteisöllinen intersubjektiivinen roolinsa.

Tämä ajatus sai myöhemmin muotonsa sosiaalisessa konstruktionismissa: tutkimustavat ja -välineet vaikuttavat siihen miltä todellisuus näyttää – ja ehkä myös siihen, millainen todellisuus on. Ihmisestä riippumattomalla todellisuudella ei nähty enää olevan omaa "kieltään", jota tiede tavoittelisi. (Ks. Daston & Galison 2007, 321–346; ks. myös Burge 2010; Couvalis 1997; Roessler ym. 2011.)

Historiantutkimuksessakin objektiivisuudelle on annettu eri aikoina erilaisia merkityksiä. Objektiivisuuden pohdiskelu on sen piirissä yhtä merkityksellistä kuin journalismissa, mistä esimerkin on kertonut Oxfordin yliopiston kansleri ja BBC Trustin puheenjohtaja Chris Patten (Prospect, May 2012). Hän on huomauttanut, että historiassa yleensä käsitellään tapauksia, jotka sopivat yksinomaan oman kulttuurin tai "heimon" omiin versioihin tapahtumista. Tällainen tavanomainen mutta huono historiankirjoitus jää subjektiivisuusasteikolla ensiaskeliin. Se tukee paitsi ahtaita käsityksiä maailman tapahtumista, myös vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon vaarallisella tavalla. Pattenin mukaan pitäisikin perustaa maailmanlaajuinen historiakomissio, jossa parhaat historioitsijat eri maista tai "heimoista" tutustuisivat siihen, miten historiaa kirjoitetaan ja opetetaan muissa maissa. Tämän objektiivisuutta tavoittelevan kollektiivisen hankkeen huipuksi historioitsijat sitten yhteisen arvioinnin ja vertailun jälkeen vetäisivät yhtäläisyyksistä ja eroista aiempaa objektiivisempia johtopäätöksiä. Vastaavista syistä journalismin filosofisessa tutkimuksessa on ehdotettu globaalia journalismietiikkaa (Ward 2010a; ks. osa 5 tässä teoksessa).

Historiantutkimuksessa absoluuttinen tai objektivistinen käsitys objektiivisuudesta tarkoittaisi, että historiankirjoituksen ja sen kohteena olevien menneisyyden tapahtumien välillä olisi ihanteellinen representaatio- tai vastaavuussuhde: pätevä historiallinen tieto esittäisi menneet tosiasiat sellaisina kuin ne todella tapahtuivat silloisessa todellisuudessa. Ajallisen etäisyyden ja todistusaineiston vajavaisuuden vaikutukset tietoon kuitenkin paljastuivat. Kun representationaalinen tiedonihanne todettiin naiiviksi, painotusta siirrettiin subjektiivisuuden suuntaan, ikään kuin representationaalisen tietokäsityksen ongelmista päästäisiin yksinkertaisesti "vaihtamalla puolta" (ks. edellinen luku).

Maltillisemmän käsityksen mukaan objektiivisuus ei ollut absoluuttista, vaan rajautui tietyn tutkimusalueen – esimerkiksi historian – sisäiseksi. Objektiivisuuden kriteeriksi riittäisi tutkijayhteisön enemmistön yksimielisyys kohteesta. Tämä tiettyihin eettisiin ja tiedollisiin normeihin sitoutuminen on ammattikohtaista objektiivisuutta, joka on ensimmäinen sosiaalinen askel kohti objektiivisuutta (Megill 1994, 5). Ammattikohtaista objektiivisuutta journalismissa edustaa esimerkiksi Journalistin ohjeiden – ammattikunnan sosiaalisten normien – asettama totuudenmukaisuuden vaatimus. Se tarkoittaa, että journalismissa tulee pyrkiä eroon yksipuolisista tulkintoista, valheista, virheistä, ennakkoluuloista, toiveajattelusta ja

propagandasta. Ammattiyhteisönsä normeihin sitoutunut journalisti on toisin sanoen velvoitettu tarkastelemaan todellisuuden tapahtumia ja ilmiöitä omia ennakko-oletuksiaan laajemmasta näkökulmasta, ja sitä valvoo ammattiyhteisö (yksittäisen journalistin objektiivisesta asenteesta ks. osa 3 tässä teoksessa).

Toinen sosiaalinen askel kohti objektiivisuutta on menettelytapojen objektiivisuus (Megill 1994, 10–11). Journalismissa on ei-persoonallisia rutiineja: journalismin käytännössä noudatetaan tiettyjä sääntöjä, joilla asetetaan rajoituksia henkilökohtaisten arvostelmien houkutukselle ja pyritään vähitellen poistamaan subjektivistisia vääristymiä. Esimerkiksi uutisoinnissa oikeita ja vääriä tiedonhankinnan tapoja erottavat ja sattuneita virheitä korjaavat uutiskriteerit, säännölliset toimituskokoukset, faktantarkistusdeskit ja oikolukumetodit, joilla pyritään menetelmällisesti poistamaan journalistisesta tiedosta tiedon tiellä olevia subjektiivisia häiriötekijöitä (ks. edellä). Vastaavia sosiaalisia askelia kohti objektiivisuutta otetaan laki- ja hallintokäytännöissä sekä myös arkisemmissä askareissa kuten tenttipaperien arvostelussa, työntekijöiden palkkaamisessa ja riitojen ratkaisemisessa "kolmannen osapuolen" avustuksella ja arvioinnilla (ks. Ward 2010b, 138; ks. journalismin faktantarkistuksesta Kuutti 2015; Valkama 2013; juttujen editoinnista Pernu 2014).

Kolmas askel kohti objektiivisuutta eli dialektinen objektiivisuus korostaa tietoa aktiivisina tekoina, inhimillisenä toimintana dialektisessa suhteessa ympäristöönsä (Megill 1994, 8). Journalisti on aktiivisesti vuorovaikutuksessa (dialektiikka) toisten ihmisten ja fyysisen todellisuuden kanssa, mutta objektiivisemmän käsityksen saadakseen häneltä vaaditaan aktiivista tutkimusta, tietoa tekoina ja toimintana eikä passiivisena (representaationaalisena) peilaamisena. Vaatii inhimillistä – journalistista – toimintaa saavuttaa parhaita kuvauksia ja selityksiä todellisuudesta. Tiedossa on kysymys tiedollisen toimijan käsitteellisten kykyjen ja muiden tiedollisten taitojen soveltamisesta todellisuuteen, joka asettaa näille kyvyille ja taidoille rajoja (käsitteistä ks. 4. osa tässä teoksessa).

Objektiivisuus liittyy näin paitsi muihin filosofisiin käsitteisiin (tietoon, oikeuteen ja totuuteen), myös neuvottelujen ja argumentaation sekä parhaiden tiedollisten ja eettisten toimintatapojen etsimisen kaltaisiin inhimillisiin käytäntöihin. Passiivisen "puolueettomuuden" tai "tasapuolisuuden" sijasta aktiivinen objektiivisuuden tavoittelu on aktiivista, menetelmällistä ja vuorovaikutteista. Edellä käsitelty 1) yksilöllinen pyrkimys ja 2) sosiaalinen pyrkimys kohti objektiivisuutta saavat tarkemman muodon kirjan seuraavassa osassa. Totuudenmukaisuutta tavoittelevaa journalismia tarkastellaan käytäntönä, jossa objektiivinen asenne yhdistyy prosessuaaliseen eli menetelmälliseen tiedonhankintaan. Askeleet asteikolla subjektiivisuudesta kohti objektiivisuutta – sekä yksilöllisesti että sosiaalisesti – ovat edellytys journalismin pragmaattiselle objektiivisuudelle. Se tarkoittaa, että objektiivisuus ymmärretään asenteen ja menetelmän yhdistelmäksi, jossa aktiivisella tutkimuksella ja kriittisellä keskustelulla on keskeinen rooli. Kun

journalismin esittämät tietoväitteet perustuvat objektiivisella asenteella ja objektiivisella menetelmällä hankittuun ja testattuun informaatioon, mikään ei takaa niiden absoluuttista totuutta.

Representaatio-käsitteen arkisesta tai tutkimuksellisesta käyttämisestä ei näin ollen seuraa fundamentalistista representationalismia. Objektiivisuuden ja totuuden käsitteiden puolustaminen ei vastaavasti tarkoita sitoutumista edellä käsiteltyyn objektivismiin. Journalismin tiedollinen ja eettinen autonomia sekä institutionaalinen rooli edellyttävät kuitenkin tietokäsitystä, joka puolustaa tietoa relativistiselta informaatiotulvalta. Historiallisesti kohti uutta objektiivisuutta vie filosofiassa juuri Peirce, joka ensimmäisten joukossa ja keskeneräisyydessään ehkä kestävimmin korosti tiedollisesti luotettavan toiminnan sosiaalisuutta. Eläessään filosofiaa julkaisematon mutta nykyisin laajan moni- ja poikkitieteellisesti tutkittu Peirce on monialaisen filosofianhistoriallisen vaikutuksensa lisäksi myös tiedolliskäsitteellisesti silta representationalistisesta ja objektivistisesta ajattelusta uuteen pragmaattiseen tietokäsitykseen, joka huomioi konstruktionismin sekä relativismin haasteet ja houkutukset, mutta puolustaa naturalismin ja fallibilismin hengessä tiedon ja yhteiskunnan kannalta keskeisiä käsitteitä kuten objektiivisuutta ja totuutta niiden relativistista, journalismin tiedollista autonomiaa nakertavaa kritiikkiä vastaan. (Ks. Haaparanta 2008.)

Peircen tulkitaan yleisesti korostaneen tiedon sosiaalisuutta, prosessuaalisuutta ja erehtyväisyyttä aikana, jolloin varman tiedon perusteita haettiin logiikasta. Itsekin myös loogikkona Peirce silti piti kiinni käsityksestään (tieteellisestä) tiedosta tutkijayhteisön kollektiivisena pyrkimyksenä kohti nyt ideaalista mutta ennen pitkää realisoituvaa yksimielisyyttä todellisuudessa vallitsevista asiantiloista. Tätä todellisuuden vaikutuksesta kehittyvää yksimielisyyttä hän kutsui ”totuudeksi” (Niiniluoto 2002a, 119; 1999, 93–95; 100–108; ks. Hausman 1993; Longino 1990; Peircen totuuskäsitystä taustoittavasta semiotiikasta ks. Bergman 2009; Veivo & Huttunen 1999).

Peircen ajattelun ansiosta pragmatisti voi pitää representaatioita – kuten käytännössä vaikkapa uutisjournalistisen tiedon esityksiä – tietoteoreettisesti ”viattomina”. Peircen myöhäisempi käsitys representaatioista ei sitouta niitä representationalismiin, vaikka ne ihmisten käyttäminä merkkeinä kykenevät ”esittämään maailmassa vallitsevia asiantiloja ja lakeja” (Bergman 2010, 75–77). Samalla nousee esiin kytkös myöhemmänkin pragmatismien käytäntöpainotteisuuteen, joka kantilaisella aikakaudella ei ollut itsestäänselvyys. Peircen semioottisen representaatioteorian ja siitä seuraavan semanttisen totuuskäsityksen teknisiin yksityiskohtiin ja yhä kiistellyihin hienovaraisuuksiin ei ole mahdollista paneutua tässä kirjassa (ks. esim. Atkin 2013; Bergman 2004; Rydenfelt 2014).

Tulevan kannalta keskeistä on korostaa pitkälti Peircen ansiosta tapahtunutta siirtymää perinteisestä fundamentaalista tietokäsityksestä – kutsutaan sitä objektivismiksi tai representationalismiksi – kohti viestinnän, tulkinnallisuuden ja toiminnallisuuden merkitystä myös journalismin ja sen

tutkimuksen kannalta keskeisissä kysymyksissä. Kaikesta ”teoreettisuudestaan” huolimatta Peirce silloittaa tietokäsitystä kohti käytäntöä ja siten journalismia, vaikka irtisanoutui jatkossa tärkeästä seuraajastaan Deweystä.

Peirce taustoittaa näin seuraavan osan käsitystä totuudenmukaisuuden tavoitteeseen pyrkimisen mahdollisuuksista jatkuvan yhteisöllisen tutkimuksen avulla. Peircen mukaan tieto edellyttää sen lisäämiseen kykenevän yhteisön ja ”ihmisen uskomukset kehittyvät aina kiinteässä yhteydessä toimintaan” (Niiniluoto 2002a, 117; ”pragmaattisesta realismista” ks. Pihlström 1996, 379–381).

Jo Peircen pragmatismien näkökulmasta objektiivisuuden ja muiden ”intellektuaalisten” käsitteiden merkityksen tutkimuksessa tulee aina huomioida, ”mitä käytännöllisiä seurauksia voisi välttämättä seurata tämän käsitteen totuudesta; ja näiden seurausten summa sisältää kokonaan kyseisen käsitteen merkityksen”, Niiniluoto suomentaen lainaa Peirceä (Niiniluoto 2002a, 118; Peirce 1905). Todellisuus ei karkaa tiedollisesti ulottumattomiin, sillä Peircen merkitysteoriasta seuraa, että käsitteen ”todellisuus” objektin eli tutkittavan todellisuuden vaikutukset sisältyvät sitä koskevaan uskomuksenmuodostukseen (Niiniluoto 2002a, 118). ”Tutkimus ei ole pelkkää keskustelua tutkijoiden välillä, vaan tutkijoiden ja todellisuuden välistä kausaalista vuorovaikutusta” (mt. 154; deweyläinen käsitys tiedosta ylipäänsä ja journalistisesta tiedosta erityisesti ”tutkimuksena” ks. osa 3 tässä teoksessa).

Käsitteet kytkeytyvät siis jo Peircen ajattelussa tiedolliseen eli tutkimukselliseen käytäntöön. Hänen seuraajansa ja kiistakumppaninsa William Jamesin sanoin pragmatistinen käsitys käsitteistä ja niiden totuuden seurauksista tarkoittaa, että ”käsityksemme noista vaikutuksista, olivatpa ne välittömiä tai etäisiä, ovat koko käsityksemme ajattelumme kohteena olevasta asiasta, mikäli sillä ylipäänsä on missään aidossa mielessä merkitystä. Juuri tämä on Peircen ja pragmatismien periaate” (James 2008, 47 / 1907). ”Tässä mielessä pragmatismi on käsitteiden selventämiseen pyrkivä metodi”, Niiniluoto tiivistää (2002a, 118).

Seuraavassa osassa selvennetään journalismin ja sen tutkimuksen tiedollisia tarpeita varten objektiivisuuden käsitettä.

3 PRAGMAATTINEN OBJEKTIIVISUUS

Objektiivisuuden käsite ja objektiivisuuteen liittyvät käsitykset ovat muuttuneet käsitteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti myös journalismissa. Journalistisen objektiivisuuden kriisi saa mittasuhteet, kun nykyistä objektiivisuuskritiikkiä ja vaihtoehtoisia journalistisia tietokäsityksiä tarkastellaan journalistisen objektiivisuuden historiaa vasten. Samalla paljastuu – kirjan päätösosaa ennakoiden – käsitteen ja sen käytön kontekstuaalinen yhteys, tiedollisia käsitteitä tarvitseva liberaali demokratia.

Journalismin historia on tiedollisten käytäntöjen joukossa lyhyt (Carey 2007). Vielä 1700-luvulla sanomalehdet tavoittivat vain paikallisyleisöjä, joille tarjottiin toimituksen mielipidekirjoituksia ja lukijoiden tuottamaa aineistoa sekaisin – erottelematta juoruja ja toisten lehtien uutisia ”journalistisesta” tai uutismaisesta sisällöstä. Journalistisesta objektiivisuudesta ei voinut puhua, sillä erikoistuneita uutisreporttereita ei ollut (Barnhurst & Nerone 2001, 87).

The Economist -lehden (July 9th 2011) mukaan journalismin tila 1700-luvulla muistutti nykyistä internet-aikaa, jossa moniäänisyys kukoistaa ja erilaisten julkaisujen pääasiallinen viestintä on mielipiteellistä. Mutta siitä ei seuraa, etteikö nykyjournalismi tarvitsisi tiedollisia ohjenuoria. Jo valistuksen ajan skottiempiristi David Hume totesi ”Humen giljottiininsa”: siitä, miten asiat ovat, ei voi päätellä, miten niiden tulisi olla. Väitöksen tässä osassa tosin huomataan, että tosiasiallisuuden ja normatiivisuuden suhde on käytännöllisestä ja naturalistisesta lähtökohdasta monimuotoisempi tai sanalla sanoen tiiviimpi. (Ks. Knowlton & Freeman 2005; vrt. Pietilä 1980.)

1800-luvun alussa painotekniikan kehittyminen mahdollisti sanomalehdille – tai pikemminkin pamfleteille – tehokkaan joukkotiedotuksen eli aiempaa suuremmat yleisöt. Vuosisadan alkupuolella Ranskan ja Yhdysvaltain kaltaisissa varhaisissa moderneissa demokratioissa journalismi oli kuitenkin yhä tiukasti sidoksissa poliittisiin puolueisiin ja niiden erityisintresseihin (McChesney 2003,). Pamflettimaisuus tarkoitti, että maailman tapahtumia esitettiin tarinoina, joilla oli aristoteelisesti selkeä alku, keskikohta ja loppu. Todellisuus ei ehkä taipunut narratiivin muotoon, mutta ainakin pamflettien ”uutiset” tekivät maailman tapahtumista mielekkäitä ja ymmärrettäviä, tosin objektiivisuuden ja totuudenmukaisuuden kustannuksella. Isoja ”uutisia” raportoitii silloin kun niille oli aihetta, ei myöhempien päivälehtien uutispakosta Schudson 1978, 56–62).

Massatiedotus tarkoitti kuitenkin sitä, että suurempi lukijakunta vaati pienelle eliitille suunnattujen mielipiteiden sijasta vähemmän mielipiteellistä aineistoa monimuotoisemman yleisön kiinnostuksen ja mainosrahoituksen turvaamiseksi (Ward 2010a, 139–141). Vuosisadan jälkipuolella luonnontieteiden menestyksellisyys ja kaunokirjallisuuden realistinen kerronta vaikuttivat myös journalismiin: objektiivinen todellisuus nousi tiedon ensisijaiseksi lähteeksi ja objektiivisuus journalismin tiedolliseksi ihanteeksi (Kovach & Rosenstiel 2007, 81). Näin journalismi nosti itseään

tiedolliseksi auktoriteetiksi ja portinvartijaksi, joka jakoi tietoa ylhäältä käsin alas yleisöilleen.

Vasta 1900-luvun alussa objektiivisuudesta tuli journalismin keskeinen tiedollinen normi, mihin mallia otettiin myös historiankirjoituksesta, jonka ”ensimmäisenä versiona” journalismia alettiin pitää (ks. Haskell 1998). Uutisten tekemisen ohjenuoriksi vakiintuivat uutisten pyramidimalli ja usko siihen, että totuus kyllä nousee esiin, kun tosiasiat esitetään tunteettomasti ja tasapuolisesti. Poliittisideologisen suostuttelun sijasta journalismin tehtäväksi tuli yleisön informoiminen (ks. Kovach & Rosenstiel 2007, 83–88).

Journalistisina hyveinä alettiin pitää poliittisideologista puolueettomuutta, tiedollista etäännyttämistä aiheesta ja luottamusta kokemusperäisiin tosiasioihin. Tiukkojen tiedollisten normien sekä toimituksellisten käytänteiden ja sääntöjen noudattaminen tähtäsi siihen, että mielipiteellisyys erotetaan faktuaalisista uutisista. (Ks. Knowlton ym. 2005.) Journalismi pyrki siten täyttämään tieteessä vallitsevan positivistisen tiedonihanteen kriteerit.

Objektiivisuudesta alettiin puhua journalismin eettisenä normina – ihanteena, joka käytännössä toteutuisi asioiden puolueettomana ja tasapainoisena raportointina, uutisoinnin tarkkuutena tai tosiasiallisuutena ja siten erillisenä arvoista ja tulkinnoista, kaikesta mielipiteellisyysviittaavastakin. Vastaava niin sanottu positivistinen tiedonihanne kukoisti samaan aikaan tieteen lisäksi myös filosofiassa. Tavoiteltiin mielipiteistä ja arvoarvostelmista vapaita, empiirisesti todennettavia faktoja. Oli ”naturalistinen virhepäätelmä” vetää tosiasioista arvolatautuneita tai muita normatiivisia johtopäätöksiä.

(Etenkin Yhdysvalloissa tutkitun journalismin objektiivisuuden ja uutisten historiasta kattavampia yleisesityksiä sekä kriittisempiä kartoituksia ks. Kaplan 2010; 2002; Mindlich 1998; Pettegree 2014; Schudson 1990; Ward 2004; vrt. filosofisia tutkimuksia objektiivisuuden käsitteestä ja käytännöstä journalismille analogisessa historiankirjoituksessa ks. esim. Haskell 1998; Kloppenberg 1989; Van Der Dussen & Rubinoff 1991; vrt. Novick 1988.)

Ensimmäisen maailmansodan aikainen propaganda sekä tiedottajien ja markkinamiesten ammattikuntien kasvu kuitenkin herättivät epäilyksen, että myös journalistit ovat puolueellisia ja positivistinen tiedonihanne on journalismissa naiivi. On kyseenalaista yrittää kertoa jostain tapahtumasta, ilmiöstä tai teosta ”pelkät faktat”, koska asiayhteydestä irrotettuina niin sanotut ”puhtaat tosiasiat” ovat kuin yksittäisiä vaikutelmia, jotka eivät selitä mitään kyseisestä tapahtumasta, ilmiöstä tai teosta. Jos esimerkiksi sotareportteri kertoo näkemistään yksittäisistä kauheuksista, hän kyllä tarjoaa silminnäkijätodistajan ensikäden tietoa tapahtumista, mutta ei selitä niihin johtaneita syitä eikä ihmisten tekoihin johtaneita motiiveita.

”Faktoja” voi tällöin käyttää myös erilaisiin propagandistisiin tarkoituksiin ja journalismin valjastaa sotasensuurin tarkoituksien palvelijaksi. Konfliktit voidaan määritellä ”sodiksi” ja sodat häivyttää kiertoilmauksella

”konflikteiksi” (Osgood & Frank 2010). (Ks. Bouveresse 2010; Conant 2000; Engel 2010; Russell 1961. Käsitteiden hämäryydestä ks. osa 4 tässä teoksessa)

Journalistit havahtuivat ensimmäisen maailmansodan jälkeen huomaamaan, että objektiivisuus ei ihanteena riitä. Epäilyn taustalla oli luottamuksen puute lehdistön vapautteen ja journalistien kykyyn raportoida totuudenmukaisesti ja tosiasiallisesti monimutkaisesta modernista todellisuudesta. Uudenlaisessa maailmassa itsenäinen journalistinen raportointi vaati tiukempaa, muodollista eettistä periaatetta tuekseen (Ward 2010a, 141–142). Objektiivisuuden puolustajat hakivat tukea tieteestä: harhaanjohtava ja yksinkertainen ”faktajournalismi” tulisi korvata menetelmällisellä objektiivisuudella. Se sallisi journalistien pysyä vapaina irrationaalisista, tutkimattomista ja tunnistamattomista taustaoletuksista sekä ennakkoluuloista uutisten havainnoinnissa, käsittelemisessä ja välittämisessä (Dewey 1991/1927; Lippmann 1955; ks. Allan 2010a).

Ratkaisuksi tarjottiin tieteellisen metodin kaltaista luotettavan tiedonhankinnan mallia, jossa objektiivisuus ei ole niinkään tutkijan tai toimittajan ominaisuus tai edes heidän tiedonihanteensa, vaan tosiasiallisuutta tavoittelevien uskomusten todentamisen ja järjestelmällisen lähdekritiikin menetelmä. Tiedollisesti keskeinen lähdekritiikin käytäntö tarkoittaa paitsi faktantarkistusta, myös yhteiskunnallisesti ja eettisesti merkityksellistä valtavirtänäkemysten haastamista, siten uusien näkökulmien ja ajatusten avautumista sekä parempia toimintamalleja, arviointikriteereitä ja erilaisten väitteiden perusteluja.

Menetelmän ansiosta journalistit voisivat päästä eroon henkilökohtaisista ja kulttuurisidonnaisista ennako-oletuksista ja spekulatioista, jotka vääristävät havaintoa ja todellisuuden ymmärtämistä ainakin kaikkein kovimmaksi journalistiseksi tiedoksi luokitelluissa uutisissa. Malliesimerkiksi nousi systemaattinen faktantarkistus yhdysvaltalaisissa sanomalehdissä (Kovach & Rosenstiel 2007, 81–82; Lippmann 1922; 1919). Tiukempi objektiivisuuskäsitys kukoisti journalismissa joukkotiedotuksen kasvaessa räjähdysmäisesti radion ja television myötä, siis alkaen 1920-luvulta ja jatkuen aina 1950-luvulle saakka (Ward 2010a, 143).

Avainsana ”uutinen” voidaan toki jäljittää esihistoriaan saakka informaationvälityksen mielessä: että ”uutinen” on jotakin sellaista henkilön kuulemaa tai tietoonsa saamaa, mistä hän ei aiemmin ollut tietoinen. Vuosisatojen aikana maailmankuva kuitenkin muuttui: vielä varhaisena modernina aikana monet ihmiset pitivät todellisuutta ja omia olosuhteitaan muuttumattomina, joten jokapäiväiselle saati reaaliaikaiselle informaatiolle ei koettu tarvetta (uutisten historiasta ks. Pettegree 2014).

Varsinaisia ”uutisia” on nykyisessä journalistisessa tiedossakin hämmästyttävän vähän, sillä esimerkiksi poliitikot ja muut edunsaajat saavat äänensä esiin usein ilman varsinaista uutta asiaa. Näiden lausuntojen todenperäisyyden tarkistamiseksi on perustettu ensin Yhdysvalloissa ja sitten Suomessa Faktabaari.fi:n kaltaisia faktantarkistussivustoja. Niille on tarvetta, sillä journalismi kattaa paljon muutakin kuin 9/11-terroristi-iskun kaltaisia

täysin odottamattomia uutisia ja objektiivisesti kiistattomia tapahtumia, eikä mielipiteelliset tai intressien ajamat päättäjien lausunnot ainakaan vähennä reportterien objektiivisuuden tarvetta.

Tapauksen ei siis tarvitse olla uusi, jotta siitä voisi journalistisesti tehdä uutisen. Realistinen journalistinen kuvaus maailmasta ja sen tapahtumien selittäminen sisältää kohujen, katastrofien ja skandaalien käsittelemisen lisäksi yhteiskunnan perusrakenteiden tarkastelemista. Teknologian aikakautena nopeus ei ole ainoa valtti, koska "uutisia" on saatavilla lähes kaikkialta ja melkein reaaliajassa. Välineiden sähköistyminen korostaa informaation filttärintiä ja tarkistusta, aikaa vievää datan ja *informaation* jalostamista *tiedoksi* journalismin *objektiivisella* menetelmällä.

Edellä kursivoituja tiedollisia käsitteitä on tarkasteltu filosofisesti suomalaisessakin journalismin tutkimuksessa. Yrjö Ahmavaara (1975) pyrki löytämään "informatiiviselle joukkotiedotukselle loogiset perusteet" teoksessaan *Informaatio*, jonka kohteena oli yhteiskunnallisen informaation käsite. 1970-luvulla tutkimuksessa käytettiin "median" sijasta käsitettä "joukkotiedotus, mikä korostaa digiaikaa edeltäneen journalismin yksisuuntaisuutta "tiedon portinvartijoina" toimivilta journalisteilta "joukoille tiedotettuna", niin kuin tekee Ahmavaaran oppialan nimi "tiedotusoppi". Vaikka Ahmavaaran formaalia tutkimusmenetelmää ei voi sanoa käytännölliseksi, sen tavoite oli hyvinkin konkreettinen. Ahmavaara näet kehittäi filosofi Jaakko Hintikan loogissemanttista teoriaa soveltaen loogista analyysia Yleisradion informatiivisen ohjelmapolitiikan suunnittelua varten – tutkimalla informaation yhteiskunnallisen käsitteen loogista rakennetta ja informaation määräytymisen periaatteellisia kriteereitä" (Hintikasta ks. von Wright 1980; Hintikka 1996–2004; Manninen & Vilkkö 2009).

Semanttinen informaatioteoria tarjoaisi välineitä vastata sellaisiin kysymyksiin kuin missä suhteessa informaatio perustuu arvostukseen ja milloin se olisi arvoista riippumatonta. Jo kirjan ensimmäisessä painoksessa (1969) Ahmavaara piti ilmeisenä, että "älyllisen toiminnan, luovan ja kriittisen tiedostamisen merkitys yhteiskunnassa tulee kasvamaan sitä mukaa mitä pitemmälle kohti automaation yhteiskuntaa ehdimme" (mt. 6). Yhteiskunnallisena käsitteenä informaatio oli "uutuus, jonka sisältöä ei vielä selvästi nähdä" (ibid.). Mielekäs on yhä hänen toinen ohjaava kysymyksensä siitä, missä suhteessa "informaatio on tulkinaltaan poliittista ja missä suhteissa se ei ole sitä?" (ibid.). Induktioloogista käsitteellistä täsmällisyyttä hyödyntällä hän pyrki mahdollisimman suuren "informatiivisuuden toteuttamiseen" Ylen ohjelmapolitiikassa.

Vaikka Hintikan logiikka on yhä elinvoimainen ja monimuotoinen tutkimusala, yhteiskunta ja siitä uutisoiminen sekä informaation käsite erilaisine käyttötapoineen ovat muuttuneet merkittävästi noista ajoista (informaatiosta ks. osa 1 tässä teoksessa). Kielen, käsitteiden ja niiden merkitysten looginen rakenne niin ikään puhuttavat yhä myös viestinnän tutkijoita (Bergman 2009), mutta on vaikea nähdä, kuinka formaali logiikka voisi auttaa vastaamaan tätä väitöskirjaa ajaviin tutkimuskysymyksiin ja

ongelmiin, joiden käytännöllinen lähtökohta keskittyy nimenomaan journalismiin ja sen tutkimukseen – ja tavoite journalistisen tiedon erottamiseen informaatiosta.

Ahmavaara kuitenkin pureutuu esimerkiksi maailmankuvaan vaikuttavaan todistusaineistoon ja rationaalisuuteen (1975, 83–87) sekä luonnolliseen kieleen informaation välittäjänä (mt. 90–99), joten hänen kysymyksenasettelunsa ei ole vanhentunut. Uutisarvon ja uutiskommenttiarvon looginen analyysi ei silti vastaa tässä teoksessa esitettyihin käytännöllisiin tutkimushaasteisiin. Erimielisyyksiä ei varsinaisesti ole. Ahmavaaran mukaan ”[s]e, että uutiskriteeri on objektiivinen tarkoittaa, että uutisarvoa on sellaisista asioista kertovilla sanomilla jotka vaikuttavat de facto sanoman vastaanottajan elämänkulkuun riippumatta siitä onko vastaanottaja itse tästä vaikutuksesta tietoinen vaiko ei” (mt. 118). Hän myös ennakoii uutisoinnin globaalistuvat vaikutukset (mt. 119). Objektiivisten uutiskriteerien ennalta määrittäminen ei taas sovi pragmaattiseen objektiivisuuteen, jonka on relativismilta puolustautuakseen huomioitava käsitteellinen ja eettismoraalinen pluralismi.

Joukkotiedotus oli viestinnällisenä kontekstina myös Pertti Hemänuksen ja Ilkka Tervosen (1980) teoksessa *Objektiivinen joukkotiedotus*, josta väiteltiin Suomessa kiivaasti 1990-luvun puoliväliin saakka (ks. Niiniluoto 1995; 1990). Kirjan objektiivisuuskäsitys perustuu korrespondenssiteoriaan, jonka yleistämistä totuuden yhdestä määritelmästä tai kuvauksesta journalistisen tiedon yleiseksi malliksi kritisoitiin edellisessä osassa ”objektivismista” (ks. Hemänus & Tervonen 1980, 104; 1986; Tervonen 1986; vrt. Hemänus & Pietilä 1982; Pietilä 1982). Hemänus ja Tervonen (1980, 60–61) irtisanoutuvat eksplisiittisesti ”naivista objektiivisuudesta”, mutta heidän tavoittelemansa tieteestä tuttu vankka representationaalinen tietokäsitys ei riitä filosofisesti vastaamaan objektivismia vastaan esitettyihin konstruktionistisiin ja relativistisiin kritiikkeihin (ks. osa 2 tässä teoksessa). Siihen olisi ollut aineksia, sillä ”[k]äytännössä operoimme faktuaalisilla ajatuksilla, jotka eivät ole absoluuttisesti tosia tai epätosia. Paremminkin kysymys on totuudellisuuden suhteellisuuden asteesta” (mt. 31).

Myös empiirisen objektiivisuustutkimuksen huomiointi sopisi pragmaattisen objektiivisuuden kehittelyyn journalismin tiedollisen autonomian turvaamiseksi (mt. 165–212). Nykyjournalistit näyttävät empiirisesti tutkittuina ajattelevan objektiivisuudesta pitkälti pragmaattisesti tämän väitöksen tarkoittamassa mielessä (Reunanen & Koljonen 2014, 80; ks. Lehtinen 2013; ks. myös Reunanen 2014, 47). Tästä ei kuitenkaan seuraa, että journalismin filosofisen – edes käytännöstä ponnistavan pragmatistisen käsitteellisen tutkimuksen – tulisi Ahmavaaran, Hemänuksen ja Tervosen tavoin pyrkiä legitimoimaan nykyisiä journalistisia käytäntöjä teoreettisella viitekehyksellä. Pragmatismissa olennainen fallibilismi ja meliorismi (ks. luku 3.6 tässä osassa) velvoittavat tutkimusta pikemminkin tarkastelemaan tiedon hankinnan prosessissa ja sen ymmärtämisessä käytännön kautta esiintyviä heikkouksia sekä tarjota niihin ratkaisuehdotuksia – uusia toimintamalleja tai

parempia käsitteellisiä työkaluja (journalismireformeista ks. 5. osa tässä teoksessa).

Journalismi itsenäisenä tietokäytäntönä vaatii kuitenkin vahvempia perusteluja ja suurempaa käsitteellistä selkeyttä kuin mitä haastatteluilla – omaa toimintaa ja ajattelua raportoivana aineistona – voidaan saada. Myös *journalismin tutkimuksen* käsitevälineistöä ajatellen objektiivisuus tulee muotoilla uudestaan – käytännön ja siihen liittyvän tiedollisen käsitteistön filosofisella uudelleenmuotoilulla.

Erottelu tiedonhankinnan *prosessin* (vrt. pragmaattinen objektiivisuus tässä osassa) ja sen käytännöllisen *lopputuloksen* (vrt. journalistinen representaatio tietotuotteena) välillä johdattelee niin ikään suuntaan, josta käsin tiedollisen relativismin haasteeseen voitaisiin vastata: ”Joukkotiedotuksen objektiivisuuden yleiset kriteerit lopputuloksen tasolla ovat 1) todenmukaisuus ja 2) olennaisuus” (Hemànus & Tervonen 1980, 110). Objektivismi vie kuitenkin mahdollisuudet uskottavasti vastata perusteltuun konstruktionistiseen kritiikkiin. Kun ”todenmukaisuus” nähdään tietoprosessin osana eikä sen päämääränä kuten totuudenmukaisuus, objektiivisuuskäsityksestä tulee menetelmällisen prosessin sijasta kiinteä tietoteoria (ks. *ibid.*). Kun objektiivisuus laajennetaan koskemaan myös arvoja ja ontologinen taustaoletus on todellisuuden ”olemus”, joka tiedollisesti tulee tavoittaa, harjoitetaan objektivismia (mt. 112–115; ks. Niiniluoto 1990, 71).

Objektivistinen on jo lähtökohta: ”sanoma on objektiivinen, jos ja vain jos sanoma vastaa todellisuutta” (Hemànus & Tervonen 1980, 17). Kuten on todettu, filosofiset taustaoletukset ja lähtökohdan valinta pitkälti määrittävät journalismia ja sen tutkimusta. Essentialismi vie objektivismiin: ”Lähtökohtamme on siis objektiivisuus sanomien ominaisuutena” (mt. 16), kun puolestaan käytännöllinen lähtökohta välttää objektivismiin etsimällä objektiivisuutta tiedollisesta prosessista, jonka institutionaalisia ehtoja tarkastellaan liberaalin demokratian, julkisuuden ja kansalaisuuden yhteydessä (vrt. Kunelius 2006, 23–26); ks. osa 5 tässä teoksessa). Journalismin harjoittaminen on vaikeaa ei-demokraattisissa institutionaalisissa konteksteissa, mutta niissä se juuri siksi on erityisen tärkeää. Hemànus ja Tervonen (1980) sortuvat objektivismiin etsiessään objektiivisuutta ”sanomasta” eli representaatiosta (vrt. representationalismi).

Hemànus ja Tervonen huomioivat ”joukkotiedotuksen” ideologisuuden, mutta lankeavat siihen tietoteoriassaan sen marxilaisen yhteiskunnallisen kehyksen eli niin sanotun ”praksismin” takia. Nimestään huolimatta sitä ei tule sekoittaa pragmatistisiin tietokäsityksiin, joita taustoittaa ohjelman tieteelliseen tietoon nojaava – ei niinkään sellaiseen pyrkivä – naturalismi (jonka mahdollinen ideologisuus pitää toki sekin haastaa), ei normatiivinen talousteoria (Hemànus & Tervonen 1980, 139; ks. Niiniluoto 1990). Nykyaikaisessa mediatutkimuksessa ja sen kritiikissä poliittisuus on yhä tärkeä aihe, mutta ei tutkimuksellisenä lähtökohtana, vaan akateemisen tutkimuksen kohteena (ks. Ampuja 2012).

Taannoin kiistelty ”objektiivinen joukkotiedotus” lähenee pragmaattista objektiivisuuskäsitystä vasta erotellessaan yksittäisten väitteiden ”totuudet” journalistisen kokonaisraportin totuudenmukaisuudesta, siis kokonaisvaltaisen tietokäsityksen kaipuussaan. ”Vaikka yksittäiset sanomat [vrt. väite] täyttäisivätkin objektiivisuuden vaatimuksen, ei tästä välttämättä seuraa, että sanomien muodostama kokonaisuus [vrt. raportti] olisi objektiivinen” (Hemäus & Tervonen 1980, 50). Objektivismiin sorrutaan kuitenkin yleistävällä määritelmällä: ”Yhteiskunnan koko informaatiovirran muodostavien sanomien kokonaisuus on objektiivinen, jos ja vain jos tämä kokonaisuus vastaa todellisuutta” (mt. 51).

Kauko Pietilä esitti kilpailevassa uutisteoriassaan, että ”joukkotiedotus” tulisi nähdä tiedollisen toiminnan sijasta poliittisesti määrittäneen yhteiskunnan osatekijänä (1980). Ad hominem: suomalaisen tiedotusopin eli sittemmin journalistiikan 1970-luvulta periytynyt marxilaisuus ei tule journalismin tutkijoille yllätyksenä, mutta siitä on hyvä aika ajoin muistuttaa journalismin ja sen tutkimuksen puolesta. Pragmaattinen objektiivisuus ei sekään toimi institutionaalisessa tai yhteiskunnallisessa tyhjiössä, mutta sen sosiaalinen konteksti on kapitalismia ja marxismia laajempi: liberaali demokratia journalismin ”elämismuotona” (ks. 4. osa tässä teoksessa) sekä kokonaisvaltaisena kommunikatiivisena prosessina (ks. 5. osa tässä teoksessa).

Journalismin objektiivisuuden historiallinen kritiikki voidaan nyt jakaa neljään aspektiin:

1) Perinteisen objektiivisuuskäsityksen ”objektivismi” on haastettu sekä akateemisessa tutkimuksessa että journalismin käytännössä.

2) Perinteinen objektiivisuus on ihanteena tai muodollisena eettisenä periaatteena liian vaativa käytännön journalismille, jossa periaatteita usein rikotaan taloudellisten tulosten maksimoimiseksi tai uutisvoittojen saavuttamiseksi.

3) Objektiivisuus enemmän rajoittaa kuin auttaa journalismia, koska se asettaa tiukkoja rajoja, pakottaa virallisten ”tosiasioiden” raportointiin ilman analyysia ja tulkintaa, kommentteja tai hyviksi katsottujen asioiden puolesta kampanjointia.

4) Demokratiaa palvelisi paremmin monimuotoinen mielipiteellinen lehdistö, joka autoritäärisesti käytettyjen ”faktojen” sijaan loisi yhteyksiä moniarvoisessa maailmassa ja tukisi vaiennettuja ääniä moniäänisessä maailmassa – nostaisi ratkaistavaksi hämärrettyjä ongelmia.

Journalistista objektiivisuutta on yritetty määritellä ja selvittää käsitteellisesti vuosikymmenten ajan. (Ks. Schiller 1981; Schudson 2001; 1990; Tuchman 1972; vrt. Wien 2005). Objektiivisuutta on pidetty yhtäältä tiedollisen auktoriteetin itsestään antavana sanana, toisaalta filosofisille ongelmille tyypilliseen tapaan ratkeamattomana ikuisuuskysymyksenä tai liian tulkinnanvaraisena ihanteena käytännön journalismin tarpeisiin (ks. Kunelius 1996; Moore 2010; Overholser 2004). Journalismin tutkimuksessa objektiivisuuden vastinpariksi on tarjottu subjektiivisuuden sijasta myös

”puolueellisuutta”, jolloin objektiivisuus samastuu puolueettomuuteen (ks. edellä; ks. myös Starkey 2007). Puolueeton näkökulma journalismissa olisi siis siinä määrin objektiivinen kuin se ylittää puolueellisuuden ja perustuu eri näkökulmien sijasta objektiivisiin tosiasioihin (Kaplan 2002).

Objektiivisuuteen ja totuudenmukaisuuteen liittyvien filosofisten ja käytännöllisten vaikeuksien takia on ehdotettu, että journalistit voisivat ehkä ainakin lähestyä totuutta, vaikka eivät koskaan sitä voisikaan sitä tavoittaa (ks. Merrill 1997; vrt. Elliot 1994). Journalistit tukeutuvatkin toisen käden tiedon hankinnassa konventioihin ja tapoihin, joita he ovat tottuneet pitämään keinoina luotettavien tiedonlähteiden äärelle pääsemiseksi.

1) Ensinnäkin journalistit suosivat nimekkäitä ja tuttuja ihmisiä (esimerkiksi poliitikkoja ja asiantuntijoita) tietolähteinä, koska he aiempien näyttöjensä perusteella luultavasti jatkossakin tarjoavat näkemyksiä, joita voidaan pitää totena.

2) Toiseksi totena eli tietona pidetään usein informaatiota, joka on saatu kahdesta toisistaan riippumattomasta lähteestä.

3) Kolmanneksi eturistiriidoista vapaat tietolähteet ovat journalistien mielestä tiedollisen itsenäisyytensä ansiosta todennäköisesti luotettavampia kuin eturyhmien edustajat.

4) Neljänneksi journalistit tukeutuvat virallisiin asiakirjoihin kaikkein luotettavimpina lähteinä, koska ne ovat ikään kuin epäpersoonallisia ja siten objektiivisempia. Toisaalta journalistit voivat käyttää näitä rutiinitekniikoita vain saadakseen raporttinsa näyttämään objektiivisilta, muun muassa arvovaltaisia tai tunnettuja lähteitä siteeraamalla tai haastattelemalla (ks. Goldstein 2007, 69–70).

Objektiivisuus edellyttää kuitenkin enemmän kuin tavanmukaisuutta lähteiden valinnassa ja tiedon hankinnassa. Vai voiko journalismi laskea luotettavuutensa, uskottavuutensa ja syvällisyytensä tieto-opillisesti heikkojen normien tai pelkkien editoriaalisten konventioiden varaan? Jos vastaus kysymykseen on vakuuttava ”ei”, miksi objektiivisuudesta ja totuudenmukaisuudesta oltaisiin valmiita luopumaan? Onko pakko luopua koko käsitteestä, jos sen tiukimman määritelmän kriteereitä ei voida täyttää?

3.1 TIEDON KÄSITTÄMINEN TUTKIMUKSENA

Journalismi tarkoittaa representaation eli journalistisen tietotuotteen lisäksi tiedollista käytäntöä, johon kuuluu aktiivista aiheiden etsimistä, aineistojen keräämistä, todistusaineiston todentamista ja virheelliseksi osoittamista, representaation rakentamista sekä journalistisen tuotteen oikolukua, taittoa ja julkaisemista. Journalistinen käytäntö on sosiaalista toimintaa: yksinäinen kansalaisjournalisti ja bloggaajakin tavoittelee tuottamalleen tiedolle yleisöjä. Tavoitteellisuudessaan journalismi on intentionaalinen ja normatiivinen käytäntö: journalistin ohjeiden kaltaiset eettiset säännöt ja uutiskriteerit määrittävät ja rajoittavat journalistin toimintaa journalismityypistä

riippumatta. Myös avoimesti mielipiteellisen journalismin tulee perustua tosiasioihin eli todennettuun aineistoon ja objektiivisella menetelmällä hankittuun tietoon, jotta se täyttäisi laatujournalismille asetetut normatiiviset ehdot. Tämä menetelmä on journalistisen käytännön ydintä: maailman totuudenmukaiseen ymmärtämiseen tähtäävä journalismi paljastaa, selittää ja kommentoi uusia asioita sekä tulkitsee ja kyseenalaistaa niitä kriittisesti.

Filosofisen tarkastelun kannalta "käytännön" painottaminen ei ole itsestäänselvää. Klassisessa filosofiassa on pyritty käsittämään abstraktion tai teorian tasolla, mikä on "tiedon", "objektiivisuuden" ja "totuuden" olemus tai määritelmä, jotta niitä voitaisiin sitten ymmärtää ja harjoittaa käytännössä. Koska filosofoinnin lähtökohta on ollut subjektiivinen ihmismieli, on pitänyt tietoteoreettisesti todistaa, kuinka "mielensisäisistä" maailmaa koskevista uskomuksista saataisiin tosia ja oikeutettuja, siis määritelmän mukaisesti tietoa (ks. Lammenranta 1993; vrt. Bonjour 2002). Pragmatismiksi kutsuttu filosofinen perinne sen sijaan asettaa lähtökohdakseen käytännön, erityisesti inhimillisen toiminnan (ks. Määttänen 2009). Käsitteellinen ajattelu ja teoreettinen toiminta näyttäytyvät silloin nekin inhimillisinä käytäntöinä, jotka muiden käytäntöjen tavoin ovat lähtökohtaisesti sosiaalisesti opittuja – eivätkä "mielensisäsyntyisiä" – sekä normatiivisesti ohjautuneita ja normien mukaan arvioitavissa onnistuneiksi tai epäonnistuneiksi (ks. Pihlström 2008; 2002). Käytännöllinen lähtökohta ei siis tarkoita teorian väheksymistä tai siitä luopumista: missä teoreettisetkin toiminnot ovat käytäntöjä, siinä kaikkiin käytäntöihin liittyy myös "teoreettisina" pidettäviä tekijöitä, kuten käsitteitä, normeja ja päättelyä, joita ilman käytännöistä ei voisi edes puhua. Pragmatismi siis hylkää tiukan erottelun teorian ja käytännön välillä. Filosofia asettuu menetelmäksi tutkia "tiedon" ja "objektiivisuuden" kaltaisia käsitteitä ja journalismin kaltaisia käytäntöjä niiden kehittämiseksi kriittisesti (vrt. Niiniluoto 2002; ks. Frega 2011; Mounce 1997; Murphy 1990; Niiniluoto 2002a; Pihlström 1998; Putnam 1995; White 2005).

Pragmatismi hyväksyy, että ihminen on luonnollinen olento luonnollisessa todellisuudessa. Hän elää siis siinä samassa maailmassa, josta hän elossa ja terveenä selviytyäkseen tarvitsee tietoa. Ei ole jyrkkää eroa subjektiivisen sisäisyyden ja objektiivisen ulkoisuuden välillä, koska ihmisen kokemus maailmasta on osa maailmaa samoin kuin journalistinen tieto maailmasta on osa sosiaalista todellisuutta. Kokemus on yksilön keino olla vuorovaikutuksessa luonnollisen ympäristön kanssa – ei aineellisesta todellisuudesta erillinen purkillinen aineettomia ideoita (Määttänen 2009). Minulla on "mielikuva" rakastetustani, koska sellaisen muodostaminen on tapa toimia todellisuudessa. On suhteen jatkuvuuden ja suvunjatkamisen kannalta edullista minulle muistaa hänet poissaolevanakin. "Sisäinen kokemus" yhdistää ihmisen ympäristöönsä. Modernit tiedon ja tieteenfilosofit Immanuel Kantista Karl Popperiin ovat korostaneet, että todellisuus ei ilmene ihmiselle niinkään uskomusten "representaationaalisena" vastaavuutena kuin rajana, joka osoittaa osan oletuksistamme virhellisiksi. Siksi olisi väärin radikaalin konstruktionistin tavoin päätellä, että representaatioiden takia

kokemamme todellisuus olisi kokonaan mielen ja kielen rakennelmaa. Kokemus koostuu myös "subjektiivisista" (biologisista ja kognitiivisista) tekijöistä, ja siten kokemus todellisuudesta vastaa vain sellaisiin kysymyksiin, joita siltä osataan kysyä (Sceski 2007, 15). Kysymyksiä herättävät koetut ongelmatilanteet, joilla todellisuus haastaa ympäristöä koskevia ennakkoluulojamme ja -oletuksiamme.

Pragmatistinen lähestymistapa tiedolliseen toimintaan ei siis tarkoita yksilöllisen tietoisuuden kieltämistä. Tutkimalla inhimillistä kokemusta ja kieltä pragmatismi pyrkii selvittämään keinoja saada todellisuudesta parempaa tietoa ja kehittää hyödyllisempiä toimintatapoja. Valistusfilosofi Voltairen mukaan tietoisuutta hämärtävät taikauskoiset vaistot ja ennakkoluulot, joista arvostelukyky eli kriittisyys voi vapauttaa ajattelun. Subjektiivisuuden rajojen tunteminen onkin ensimmäinen askel kohti kriittistä tiedonhankinnan menetelmää, joka puolestaan on askel kohti objektiivisempaa tiedonhankintaa ja totuudenmukaisempaa tietoa (ks. 2. osa tässä teoksessa). Pragmatismi korostaa toiminnan sosiaalisuutta ja normatiivisuutta: luonnollisina olentoina olemme oppineet sosiaalisissa ympäristöissä kielen sekä toimintaa ja sen arviointia ohjaavat säännöt. Tieto ei siksi ole todellisuuden mielensisäistä "katsomista" tai "peilaamista" sellaisena kuin todellisuus itsessään on. Todellisuus pikemminkin suodattuu kokemukseen biologisten, aivokemiallisten ja käsitteellisten kykyjen läpi. Siksi ihminen on erehtyväinen, myös vakuuttavimmassa ja varmimmassa tietokäytännössään tieteessä. Mutta tieteen menetelmän vahvuus on sen itseäänkorjaavuudessa, ja samaan voi pyrkiä myös journalismissa (ks. luku 3.2 tässä teoksessa).

Journalismi kuvaa kertomalla ja selittää ymmärrettäväksi ennakoimattomien todennäköisyyksien maailmaa, kun taas tiede – fyysikko Lawrence Kraussin sanoin – määrittelee todellisuuden epävarmuuksia. Tieto on epävarmaa ja virheitä sattuu, mutta niitä ja niihin johtaneita menetelmällisiä heikkouksia voidaan korjata ja parantaa. Informaatiotulvassa virheiden ja valheiden määrä monikertaistuu, mutta vastaavasti nykYTEknologia mahdollistaa korjaavan tiedon välittömän saannin suoraan yleisöiltä. Esimerkiksi sosiaalisen median ja avoimen datan ansiosta journalistien ei ole pakko luottaa viranomaisten antamaan informaatioon, koska he itse tai silminnäkijät lähettävät vertailutietoa suoraan tapahtumapaikalta, esimerkiksi mielenosoituksesta tai kriisialueelta. Uusi ja alati muokkautuva mediaympäristö tarjoaa kahdensuuntaisen hyödyn: internetistä ja sosiaalisesta mediasta journalistit myös löytävät yleisöjä askarruttavia aiheita journalistisesti käsiteltäviksi. Verkostoja syntyy, keskustelu kattaa enemmän ihmisiä ja väärinkäytökset paljastuvat nopeammin.

Uusien medioiden journalistisia normeja vasta hahmotellaan, mutta muun inhimillisen toiminnan tavoin sähköinenkin viestintä on normatiivista. Kieli ei olisi ymmärrettävää ilman normatiivisia sääntöjä, eikä edes taiteita luoda tai koeta ilman jonkinlaista käsitteellishnormatiivista ohjeistusta. Normien

varassa ja tavoitteita vasten tekoja ja toimintaa vasta voidaan arvioida onnistuneeksi tai epäonnistukseksi, hyväksi tai huonoksi. Perinteiselle journalismille ominaisia normeja ovat muun muassa tosiasiallisuus, itsenäisyys, objektiivisuus ja muut journalistien ohjeissa mainitut käsitteet. (Ks. Kilpinen ym. 2008; vrt. De Caro & MacArthur 2010; Hildebrand 2003; Papineau 1993; Pihström 2003; Price 2009). Tiedon subjektiivisista rajoista, sosiaalisista väärinkäsityksistä ja normien keskeneräisyydestä seuraa, että edes "objektiivisella menetelmällä" hankittu tieto ei ole "lopullista" tai "varmaa". "Koko totuuden" sijasta voidaan kuitenkin saada toistaiseksi parhaiksi osoittautuneilla keinoilla toistaiseksi luotettavinta tietoa kyseessä olevasta asiasta. Historiankirjoituksessa, jonka ensimmäiseksi versioksi journalismia sanotaan, "totuus ei edellytä horjumattomia perusteita vaan itseäänkorjaavia sosiaalisia prosesseja" (Haskell 1998, 10). Jos sana "todellinen" varataan kaikesta ihmisen tietotoiminnasta riippumattomille asioille, se muuttuu koskemaan jotakin mistä kukaan ei voi tietää mitään eikä kenellekään ole tarvetta mitään tietääkään (mt. 3). Pragmatismi siis ottaa todellisuuden tosissaan.

Tiedollisen toiminnan epävarmuus eli täydellisen tiedon puuttuminen sopii yhteen pragmatismissa keskeisen tietokäsityksen kanssa. Tieto ymmärretään "todellisuuden esittämisen" sijasta aktiivisena tutkimuksena, joka käsitteenä kattaa tiedollisen toiminnan arkisista ongelmanratkaisutilanteista journalistiseen ja tieteelliseen tiedonhankintaan asti. Tiedollinen eli tietoa tavoitteleva toiminta ylipäänsä on pragmatistisessa katsannossa "tutkimusta", millä tarkoitetaan toistaiseksi tietämättömän tavoittelua tiedetyn piiriin, arvausten tai epäilyjen tarkentamista tiedoksi ja osoittamista epätodeksi, siis "ei-tiedoksi". Tieto (kreik. episteme, mistä tietopin nimi epistemologia) on siten aktiivista toimintaa, joka liittyy saumattomasti taitoon (kreik. tekhnē) ja kiteytyy tietotaidossa (engl. know-how), ei passiivista todellisuuden peilaamista (ks. Niiniluoto 1996). Aktiivinen käsitys tiedosta taitoa vaativana toimintana tarkoittaa, että tiedollinen harjoitus ja menetelmien kriittinen harjoittaminen voivat tehdä mestarin (vrt. Carey 2003). Taitoa tarvitaan, koska yksityisissä ja yhteisöllisissä tietohankkeissa on kyse ongelmanratkaisusta tai olosuhteisiin vastaamisesta ja tilanteen parantamisesta. Journalismissa ongelma tai korjattava tilanne on se, että jotakin ei vielä tiedetä. Se saa ihmisen tai ryhmän tiedollisiin toimenpiteisiin, joita pragmatismissa kutsutaan tutkimukseksi. Käsitys tiedosta tutkimuksena avautuu sen aspektien kautta: tieto on dynaamista, väliaikaista, itseäänkorjaavaa ja sosiaalisnormatiivista. "Tutkimus" ei siis rajaudu tai samastu "tutkivaan journalismiin" tai "luonnontieteelliseen tutkimukseen", eikä se pragmatistisessa mielessä ole ensisijaisesti "määrällistä", "laadullista" tai "kokeellista" tutkimusta, vaan tutkimus tarkoittaa ylipäänsä inhimillistä tiedon tavoittelua, joka toki tiedon eri aloilla ja tiedon tarpeiden erilaisissa muunnelmissa on toisistaan poikkeavaa. Tässä "tutkimus" tarkoittaa tietoa toimintana.

1) Tiedollinen tutkimus on dynaaminen prosessi, johon kuuluu tuntemusten ja havaintojen kaltaisia kokemuksia sekä tietoista ja tavoitehakuista analyysia, oletusten tekemistä ja testaamista vuorovaikutuksessa sosiaalisen ja aineellisen ympäristön kanssa. On journalistin kehityskelpoisen harkintakyvyn varassa, mikä valitaan aiheeksi tai uutiseksi, millä perusteilla ja minkälaisella painoarvolla; mitä hänen kannattaa ryhtyä tutkimaan ja mihin ottaa kantaa. Dynaamisuus tarkoittaa, että olosuhteiden muuttuessa muuttuvat tiedon prioriteetitkin. Toisaalta ihmisten tiedollisia intressejä ei riitä tyydyttämään, että journalistit passiivisesti odottavat virallisia tiedotteita tai ongelmien ilmaantumista: yleisöillä on tarve ja oikeus saada uutta tietoa aiheista, joita ei edes aiemmin tiedetty ongelmiksi tai joita aktiivisesti pyritään peittelemään, kuten veronkiertoa ja vaalirahoitusta.

2) Tutkimuksen tiedolliset tulokset ovat kuitenkin aina väliaikaisia: tieteellisten "lakien" ja "periaatteiden" asemaan nostettua tietoa voidaan pitää luotettavana ja perusteltuna, mutta niitäkään ei ole syytä korottaa absoluuttisesti tosiksi, "lopullisiksi totuuksiksi". Tieteen historia osoittaa, että esimerkiksi newtonilaiset kiinteät perussuuret avaruus ja aika todettiin myöhemmin Einsteinin teorioiden ja niiden saaman empiirisen tuen ansiosta suhteelliseksi. Yksittäistapausten tasolla toimiva journalismi on tiedettä epävarmempaa: tietoa voidaan laadukkaalla "tutkimuksella" perustellusti väittää tuotettavan, mutta aina "väliaikaisina totuuksina". Siksi journalismia kutsutaan "ensimmäiseksi versioksi" historiankirjoituksesta, jonka tiedot nekin muuttuvat uusien tulkintojen tai todistusaineiston valossa. Nopeampoinen journalismi on alttiimpi virheille, ja ehkä juuri siksi tarvitsee muita tiedonhankinta-aloja enemmän luotettavaa menetelmää tiedonhankintansa tueksi.

3) Tiedon väliaikaisuuden käänköpuoli on, että itsekriittisellä tutkimuksella tuotettu tieto on itseäänkorjaavaa. Tieteellisestä menetelmästä tuttu ominaisuus tarkoittaa pysyvää avoimuutta korjauksille ja muutoksille sekä poistoille ja parannuksille hankitun ja toistaiseksi todennetun tiedon suhteen. Ihmiset ovat muutoksille alttiita olentoja alati muuttuvissa olosuhteissa, joten lukkoon ei ole syytä lyödä lopullisesti tutkimustuloksia eikä niiden hankkimiseen käytettyjä menetelmiä tai tutkimusta ohjaavia normeja.

4) Tutkimus on nimittäin myös sosiaalista ja normatiivista: siihen kuuluu kriittistä yhteistyötä ja kommunikointia sosiaalisten normien mukaisesti tai niitä rikkoen muiden ihmisten ja heidän antamansa informaation kanssa. Journalismille tarjoaa ohjenuoria yhtäältä totuudenmukaisuuden vaatimus ja muut journalistin eettiset ohjeet (normit), ja toisaalta fyysinen ja sosiaalinen todellisuus, joiden kontekstissa ja reunaehtojen hallitsemassa maailmassa tutkimus tapahtuu. Ilman koeteltuja normeja ja parhaiksi osoittautuvia menetelmiä journalismi joutuu tukeutumaan epäluotettaviin ohjenuoriin: oletettuihin ennako-odotuksiin, muotiaiheisiin, pinttyneisiin toimintatapoihin, sensationalmiiniin, toisten kopiointiin, arvailuihin ja

kilpailupaineeseen (ks. Hausman 1990). Toisin kuin radikaali relativisti väittää, kaikki näkemykset maailmasta eivät ole yhtä tosia ja tietona yhtä arvokkaita: joko maanjäristys tapahtui tai sitten ei. Viime kädessä itse todellisuus asettaa tutkimukselle rajat. (Hildebrand 2011; ks. Dewey LW 1, 293–294; Dewey 1958; vrt. Bernstein 2010; Hildebrand 2008; Murphy 1990.)

Tiedollisen tutkimuksen neljä aspektia koskevat kaikkea vakavasti otettavaa tiedollista toimintaa, eivätkä ne siksi rajoitu esimerkiksi tutkivaan journalismiin. Pragmaattinen käsitys tiedosta tutkimuksena on yleinen viitekehys, johon voidaan asettaa journalistista tietoa luonnehtiva käytännöllinen objektiivisuus (ks. 3.8. tässä teoksessa). Luopuessaan "absoluuttisen" tai "lopullisen varman" tiedon tavoittelusta pragmatistinen tietokäsitys joutuu kuitenkin ensin kohtaamaan relativismin haasteen (ks. 2. osa tässä teoksessa).

Tiedollisen tutkimuksen neljä aspektia vaativat perustelemaan, miksi väliaikaisen ja prosessuaalisen tiedon maailmassa kaikki tietoväitteet eivät ole samanarvoisia, kun todellisuuden tapahtumia ja ilmiöitä ei representationaalisen objektiivisuuskäsityksen mukaisesti voida esittää "sellaisinaan" eikä "koko totuutta" mistään asiasta voida inhimillisissä rajoissa selvittää tai kertoa. Journalismin ja pragmatistisen yhteinen filosofinen velvollisuus on kehittää vaihtoehtoinen tietokäsitys, joka yhtäältä välttää representaatio-objektiivisuuden ongelmat ja toisaalta pystyy vastaamaan relativistille uskottavasti. Ehkä entinen päätoimittaja Reetta Meriläinen on pragmatisti korostaessaan journalistisen tiedon ja tietokäsityksen käytännöllisyyttä ongelmanratkaisuna myös muuttuvan median ja journalismin aikakautena: "Tärkeintä on, että sisältö pidetään merkityksellisenä [...]. [Journalismin] täytyy tarjota tietoa, joka pitää tietää, jotta selviytyy tässä maailmassa" (HS 31.5.2011).

Journalistisen tietokäsityksen filosofista muotoilua motivoi kolme käytännöllistä tavoitetta. Journalistisen luotettavuuden, uskottavuuden ja syvällisyyden vaatimukset voidaan täyttää vasta, kun journalismi pystyy perustelemaan itselleen ja yleisöilleen nämä ominaisuudet ja kertomaan, kuinka ne voidaan saavuttaa. Toisena tavoitteena journalistisen tietokäsityksen on tarkoitus määrittää journalismi itsenäisenä tiedollisena käytäntönä suhteessa yhtäältä intressikeskeiseen ajankohtaistiedotukseen ja toisaalta tieteelliseen tutkimukseen. Kolmas tavoite on käytännöllinen sanan arkisessa merkityksessä, mutta muodoltaan kaksiteräinen: osoittaa filosofeille, että journalismia voi tutkia tiedollisena käytäntönä uuden objektiivisuuskäsityksen kehittämiseksi; osoittaa journalisteille, kuinka omaa tiedollista suoritusta voi kehittää ja parantaa selkeämmän tietokäsityksen varassa. Tässä osassa hahmoteltava journalismin pragmaattinen objektiivisuus pyrkii välttämään objektivistisen tietokäsityksen ylitsepääsemättömät ongelmat sortumatta samalla radikaaliin tiedolliseen kaikki käy -relativismiin. Pragmaattisessa objektiivisuuskäsityksessä tiedolliset käsitteet – objektiivisuus ja totuudenmukaisuus – nivoutuvat tiedolliseen käytäntöön.

Käytännöllistä objektiivisuutta ei siksi hahmotella A) journalistisen tuotteen ominaisuutena – onhan erilaisia journalismityyppejä, joissa subjektiivisuuden ja objektiivisuuden asteittaisuus ilmenee eri tavoin. Objektiivisuus ei myöskään ole B) journalismin institutionaalisen roolin ominaisuus, koska journalismin yhteiskunnallinen rooli on pikemmin sosiologisen kuin tieto-opillisen tutkimuksen asia. Objektiivisuutta tarkastellaan sen sijaan C) journalistisen tiedonhankinnan toimintamallina. Pragmaattinen objektiivisuus on käytännöllinen yhdistelmä asennetta, normeja ja menetelmiä. Näin voidaan tuottaa objektiivisesti hankittua ja parhaassa tapauksessa totuudenmukaista tietoa, jota voidaan käyttää eri journalismityyppisissä A') tuotteissa. Näin hankittu tieto voi täyttää myös journalismin B') institutionaalisen eli demokraattisen roolin vaatimukset luotettavan, uskottavan ja syvällisen ajankohtaistiedon tuottajana. C') Pragmaattinen objektiivisuus vastaa näin journalismin tiedolliseen identiteettikriisiin määrittelemällä journalismin itsenäisenä tiedollisena käytäntönä.

Pragmaattisen objektiivisuuskäsityksen ymmärtämiseksi luodaan ensin katsaus siihen filosofiseen ajattelutapaan, joka on käsityksen taustalla. Pragmatismi on "terveen järjen filosofia", joka luopuu filosofisesta skeptisismistä ja representationaalista tiedon "katseluteoriasta" tietoteoreettisen tutkimuksen lähtökohtana (ks. Määttänen 2009). Representationalisti kysyy, miten mielessä oleva ajatus tai totuusväite esittää ("kuvaa") itsensä ulkopuolista todellisuutta – minkälainen suhde tarvitaan, jotta representaatio eli esitys voisi vastata kohdettaan. Pragmatismi aloittaa sen sijaan tiedon tarkastelun toistaiseksi parhaiksi osoittautuneista tiedollisista käytännöistä, joiden malliesimerkki on tieteen menetelmällinen, itseäänkorjaava tutkimusprosessi.

Tiedossa ei ole kysymys subjektiivisten representaatioiden ja objektiivisen todellisuuden välisestä kuilusta ja sen tietoteoreettisesta silloittamisesta. Tieto on käytännöllinen prosessi eli inhimillistä toimintaa aineellisessa ja sosiaalisessa todellisuudessa (vrt. Stuhr 2003). Subjektiivisuuden ja objektiivisuuden jatkuvuus tarkoittaa, että "representaatiot" eivät ole todellisuudesta irrallisia esityksiä, vaan osa todellisuutta. Pragmatismissa tutkimuksen kohteena ja tavoitteena ovat siksi parhaat mahdolliset tietokäytännöt. (Ks. Kilpinen ym. 2008; Pihlström 2008; vrt. Bernstein 2010; Brandom 2011; Goodman 1995.)

Journalistista tiedonhankintaa voidaan pragmatismien kontekstissa tarkastella tieto-opillisesti, koska pragmatismi ei irrota tietoteoriaa tiedollisista käytännöistä erilliseksi abstraktiksi tutkimusalueeksi. Pragmatismi päinvastoin korostaa teorian ja käytännön yhtenäistyneisyyttä. Käsitteillä ja teorioilla on keskeinen rooli kaikessa inhimillisessä toiminnassa. Toisaalta tieteelliset teoriatkin syntyvät inhimillisissä käytännöissä, joiden tiedolliseen parhaimmiston kuuluvat esimerkiksi fysiikan ja biologian tutkimus sekä niiden tuottaman tiedon sovellukset. (Vrt. Rydenfelt 2011.) Tietoteoreettisesti keskeiset käsitteet kuten

tieto, objektiivisuus, representaatio, oikeutus, päättely ja rationaalisuus pyritään ymmärtämään sosiaalisina ja käytäntöihin sidoksissa olevina käsityksinä. Esimerkiksi käytännön journalismin kohdalla voidaan kysyä, mitä käytännöllisiä seurauksia journalismille voisi olla sillä, että objektivistit tai relativistit olisi oikeassa tiedon luonteesta, rajoista ja mahdollisuuksista. Käytäntöjen ja niitä ohjaavien käsitteiden ja normien arvo kun on viime kädessä niiden seurauksissa ihmisten elämälle ja toiminnalle. Jos objektivismi on mahdotonta ja relativismi tiedollisesti haitallista, on syytä kehittää tiedollisia käsitteitä ja käsityksiä.

Pragmatismien yleisluontoisin tehtävä on tutkia filosofisesti, "mitä on olla ihminen tässä läpikotaisin luonnollisessa mutta ongelmallisessa maailmassa, luonnon ja kulttuurin erottamattomassa yhteydessä. Pragmatismi, kuten kaikki kantilaiseen transsendentaalifilosofian perinteeseen kuuluva ajattelu, on subjektin ja maailman jäsentämisen filosofiaa, mutta subjektina siinä on konkreettinen, käytännöissään elävä ja toimiva ihminen" (Pihström 2002, 72–73; vrt. Knuutila 2003). Toisin sanoen pragmatismi edustaa kirjan tässä osassa käsiteltävää filosofista naturalismia: miten ihmisen kaltainen biologinen olento voi aineellisessa ympäristössään tavoitella tietoa tai vaikkapa rakkautta. Luonnontieteistä poiketen pragmatismi kuitenkin huomioi myös inhimilliselle toiminnalle ominaisen normatiivisuuden: käytäntöjen ja toiminnan ohjautumisen ja arvioinnin normien varassa. Pragmatismi ei lähde filosofisen skeptisistien epäilystä, vaan subjektiivisesta kokemuksesta, joka ei tiedollisesti erota ihmistä todellisuudesta, vaan kiinnittää hänet siihen myös tiedollisesti. (Haack 1993; ks. myös Bernstein 2010; Brandom 2011; Egginton & Sandbothe 2004; vrt. Haskell 1998.)

3.2 KÄYTÄNNÖN JA TOIMINNAN FILOSOFIA

Journalismissa ei ole kysymys ainoastaan yksittäisen toimittajan ja yksittäisen lukijan, katsojan tai kuulijan kokemuksesta. Journalismi on myös sosiaalinen käytäntö, joka on muuttunut historiansa aikana niin menetelmiltään, välineiltään kuin tavoitteiltaan. Pragmatismissa inhimillistä kokemusta tarkastellaankin osana sosiaalisia käytäntöjä, joihin ihmiset osallistuvat yhteisöllisinä ja kulttuurisina olentoina – erilaisiin käytäntöihin eri historiallisina aikoina ja maantieteellisesti eri paikoissa. Tietokäsityksen muodostamisen lähtökohta on siksi toiminnallinen ihmiselämä: tieto ei ole ulkoisen todellisuuden "passiivista pelaamista"; tieto tarkoittaa normien ohjaamia käytäntöjä, inhimillistä toimintaa. Filosofisesti ottaen "käytäntö" on laaja ja rajoiltaan epäselvä käsite, ja sillä tarkoitetaan eri asioita asiayhteydestä riippuen (ks. esim. Pihlström ym. 2002; vrt. Tuomela 2002). Tässä kirjassa "käytäntö" rajautuu tarkoittamaan totuudellisuutta tavoittelevaa journalistista tietotoimintaa, jota mitataan totuudenmukaisuudella.

Olennaista on käytäntöjen sosiaalisuus ja normatiivisuus: ne ovat vuorovaikutteisia prosesseja, koska yhteisöllisyys on edellytys kielenkäyttäjien välille muodostuville normatiivisille suhteille. Vasta niiden ansiosta ihmiset voivat tietokäytännöissään ajatella käsitteellisesti ja ymmärtää toisiaan (ks. Pihlström 2003). Käytännöt ovat siis niin filosofisen ajattelun kuin journalistisen tietotoiminnan lähtökohta ja konteksti. Käytännöt kiinnittävät ihmiset todellisuuteen tiedollisesti – suhteella, jota filosofinen skeptisisti aina epäilee. Todellisuus on jatkuvassa muutostilassa, joten ei ole syytä ajatella todellisuutta tutkivia ja tulkitsevia tiedollisia käytäntöjäkään lukkoonlyötyinä, kehittämisen ulottumattomissa olevina monoliitteina. Todellisuuden tiedollinen tutkimus eli tiedonhankinta ja sitä ohjaavat normit ovat aina parannettavissa ja korjattavissa niin tieteessä, arjessa kuin journalismissa. (Ks. James 2008; vrt. Bergman 2010; Dickstein 1998; Stroud 2007.)

Journalismissa etsitään totuudenmukaisia vastauksia, mutta filosofia on enemmän kysymysten kuin vastausten tiedettä. Pragmatismikaan ei ole yhtenäinen filosofinen koulukunta, vaan pikemminkin filosofinen ohjelma – dialoginen ajatteluprosessi, jolla pyritään inhimillisen kokemuksen, tiedon ja yhteisöllisten ongelmien parempaan ymmärtämiseen ja inhimillisten käytäntöjen parantamiseen (pragmatismien monimuotoisuudesta ja yhdenmukaisuuksista ks. Haack & Lane 2006; Hildebrand 2003; Lovejoy 1963; McDermid 2006; Mounce 1997; Murphy 1990; Pihström 2008; Shook & Margolis 2006; vrt. Scheffler 1974). Voidaan silti nostaa esiin viisi pääperiaatetta, jotka yhdistävät valtaosaa pragmatistisista ajattelijoista:

1) Antifundamentalistisen tietokäsityksen mukaan totuudelle ei ole mitään äärimmäistä, kaiken epäilyn ylittävää perustaa. Lukuisista filosofisista totuusteorioista huolimatta tiedossa on kyse perustelluista mutta aina periaatteessa tilapäisistä uskomuksista, tutkimuksen jatkuvasta prosessista.

2) Siitä seuraa fallibilismi eli käsitys kaikkien todellisuustulkintojen ja uskomusten potentiaalisesta virheellisyydestä, mikä edellyttää journalistien kaltaisilta todellisuuden tutkijoilta pysyvää avoimuutta uusille tulkinnoille, kritiikille ja ennennäkemättömälle todistusaineistolle.

3) Journalismien kaltaiset inhimilliset käytännöt ovat lähtökohtaisesti sosiaalisia, normatiivisia ja historiallisia; toisin sanoen tieto syntyy tiedollisissa käytännöissä kriittisen yhteistyön tuloksena, jatkuvassa itseäänkorjaavassa prosessissa. Myös todellisuuden eri osa-alueita tutkitaan eri tavoin.

4) Edellä mainitusta seuraa, että tiedollisissa ja yleisemmin uskomuksenmuodostukseen liittyvissä hankkeissa on syytä pidättäytyä ”varmuuksista” ja hyväksyä inhimillisen elämän ja koko muun maailman avoimuus ennakoimattomille sattumanvaraisuuksille ja uskomusten korvautuvuudelle.

5) Käytäntöjen historiallisuudesta ja sosiaalisuudesta seuraa uskomusjärjestelmien ja arvojärjestelmien pluralismi eli monimuotisuus.

Maailman voi käsitteellistää eri tavoin ja siinä voi elää erilaisten perinteiden varassa poikkeavia näkökulmia kunnioittaen ja kriittisesti tarkastellen.

Myös pragmatismilla on historia. Pragmatismien perustajina pidetään 1900-luvun taitteessa vaikuttaneita yhdysvaltalaisia filosofeja, joista tärkeimmät olivat Charles Sanders Peirce, kirjailija Henry Jamesin veli William James sekä koulutus- ja yhteiskuntafilosofiastaankin tunnettu John Dewey. Peirce oli kiinnostunut erityisesti tieteellisen tiedonhankinnan logiikasta, James psykologiasta ja Dewey yhteisöllisestä elämästä – mukaan luettuna journalismin. Yhteinen nimittäjä kaikkien ajattelulle oli 1800-luvun suuri tieteellinen vallankumous, Charles Darwinin vuonna 1859 julkaisema evoluutioteoria. Se mullisti käsityksen ihmisestä ja hänen tietokykyjensä asemasta osana luonnollisen maailman kokonaisuutta. Ihminen ei olekaan ruumiiseensa vangittu ja siitä irrallinen kartesiolainen sielu tai mieli, vaan pitkän kehityshistorian tuloksena syntynyt organismi, joka oppii sosiaalisessa ympäristössä kielen ja käsitteellisen ajattelun ja muita yhteisöllisiä taitoja ja käytäntöjä. Peircestä lähtien pragmatistit ovat painottaneet, että ajattelu on ensisijaisesti todellisuutta arvioivaa eikä todellisuutta ”peilaavaa”; että ajattelussa pyritään ymmärrykseen todellisuudesta eikä niinkään johonkin representationaaliseen vastaavuuteen ”todellisuuden sinänsä” kanssa (Hausman 1993). (Ks. Apel 1981; Goodman 1995.)

Samoihin aikoihin tieteen kehitys vei naturalistisesti ajattelevia pragmatisteja kohti tilastollisia selityksiä. Newtonin ”välttämättömät luonnonlait” korvautuivat tilastollisilla todennäköisyyksillä yhteiskuntatieteissä, sitten termodynamiikassa ja muussa fysiikassa. Välttämättömyyksiin perustuvasta absoluuttisen varman tiedon tavoittelusta siirryttiin myös pragmatistien parissa kehityshistoriallisiin ja tilastollisiin selityksiin. James ja Dewey seurasivat tieteen edistyksestä vaikuttanutta Peirceä painottaessaan valintaa ja sopeutumista sekä lajitason kehityksessä että yksilötason oppimisessa. Molemmissa ympäristön paine – tosin erilaisten säännönmukaisuuksien varassa – vaikuttaa siihen, mitkä tekijät säilyvät ja siirtyvät seuraaville sukupolville, ja mitkä katoavat. Yksilönkehityksessä asiasta puhuttiin viittaamalla ”tapoihin”, ”toimintatapoihin” ja ”taipumuksiin”, joita varhaisemmassa subjektivistisessä kielenkäytössä olivat vastanneet mielensisäiset representaatiot, ”ideat”, ”uskomukset” tai ”ajatukset”. Toisin kuin jälkimmäiset, edelliset käsitteet eivät oleta kuilua tietävän/kokevan ihmismielen ja sen ulkopuolisen todellisuuden välille, vaan huomioivat ihmisen biologisuuden. (Vrt. Brandom 2011; vrt. 1994.) Filosofian tehtäväksi tulee paljastaa ”tavoissa” ja ”taipumuksissa” piilevät muuttujat. Kun maailman ja siinä elävän ihmisen prosessiluonne huomioidaan, ihminen ja häntä ympäröivä maailma eivät näytä enää koostuvan niinkään pysyvistä ainesosista, vaan pikemminkin tapahtumista ja prosesseista. On siis mielekkäämpää tutkia asioiden välisiä suhteita kuin yrittää representationalistisesti eli objektivistisesti tavoittaa ”asioiden todellinen olemus”. Tiedossa on kysymys pikemmin muutosten kuvaamisesta ja

selittämistä kuin ”kiinteistä tosiasioista” (Dewey 1958, 78–120). (Diggins 1994.)

Immanuel Kant oli ymmärtänyt, että ihmisen kokemus todellisuudesta on käsitteiden jäsentämää. Pragmatistit oivalsivat, että staattisten käsitteiden sijasta ihminen jäsentää maailmaa aktiivisesti luonnollisesti opituilla ja dynaamisessa kokemuksessa muuttuvilla käsitteellisillä välineillä (vrt. Pihlström 2002; ks. Niiniluoto 2002a). Tietoteoreettisesti pragmatismi muutti kysymyksenasettelua: inhimillisessä kokemuksessa ei ole vain representaatioita, jotka enemmän tai vähemmän tai eivät lainkaan esitä itsensä ulkopuolista todellisuutta, tai jotka kantilaisittain jäsenyvät universaalien ajattelun kategorioiden mukaisesti. Kokemus on monimutkainen havainto- ja päättelyprosessi, jonka avulla ihminen on vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja tulkitsee sitä tarpeitaan ja tavoitteitaan varten. Siksi ajatuksen tai arvostelman sisältö (sen propositio) määrittyy sen roolin mukaan, joka sillä on tietyssä käytännössä. Kokemus tarkoittaa yhtäältä hahmotonta kokemuksen virtaa, toisaalta virrasta eristettyjä yksittäisiä kokemuksia – kuin todellisuuden kokemuksellisia pysäytyskuvia (esimerkiksi muisto yksittäisestä rajatusta tapahtumasta). Vastaavasti ”tosiasiat” näyttivät nyt vain pysäytyskuvilta alati virtaavasta koetusta todellisuudesta. (Ks. Pihlström 2008.)

Pragmaattisen objektiivisuuskäsitykselle tärkeä on Deweyn näkemys tiedonhankinnasta ”tutkimuksena” sanan laajassa merkityksessä – arkipäiväisestä tiedollisesta ongelmanratkaisusta tieteelliseen tutkimukseen. Dynaamisen kokemuksen varassa tehtävä tutkimus on aktiivista toimintaa, tilannekohtaista ongelmien ratkaisua ja vastausten etsimistä kysymyksiin. Epäily ei tässä katsannossa tarkoita tiedollisen toiminnan lopullista umpikujaa, kuten filosofinen skeptisisti pelkää asian olevan, vaan tutkimuksen eli tiedonhankinnan lähtökohta: ratkaisua vaativa problemaattinen tilanne käytännön kontekstissa. Journalismissa arkielämän epäilyn herättävä ongelmatilanne voi olla se, että poliitikon tai liikemiehen toimissa on epäselvyyksiä, jotka saavat journalistisen epäilijän tutkimaan tapausta tarkemmin sen ratkaisemiseksi – so. tiedon saamiseksi. Tieto liittyy siis olennaisesti taitoihin, joita esimerkiksi tiedollisissa käytännöissä opitaan ja harjoitetaan (ks. mt.). Pragmatistinen tieto ei ole ensisijaisesti propositionaalista tietoa (”tietää, että...”), vaan tietotaitoa tai tekijäntietoa (knowhow; ”tietää, kuinka...”) (ks. Niiniluoto 1996). Siksi myös objektiivisuus löytyy journalismin käytännöstä, asenteellisesta ja menetelmällisestä tiedonhankinnan toiminnasta.

Pragmatismien näkökulmasta objektivistinen tai fundamentalistinen tietokäsitys, joka tavoittelee absoluuttisen varmoja perusteita tiedolle tai etsii kaikesta inhimillisestä tulkinnasta puhtaita faktoja, näyttää dogmaattiselta objektivismilta. ”Puhtaat faktat” nimittäin alimäärittävät sekä tieteellisiä teorioita että journalistisia todellisuustulkintoja: ne eivät riitä yksin selittämään, mistä tieteellisessä tai journalistisessa tiedossa on kysymys. Sosiaaliset konstruktionistit ja muut radikaaliin relativismiin taipuvaiset

ajatussuuntauksat sen sijaan menevät pragmatistin mielestä toiseen ääripäähän väittäessään, että erilaisilla uskomusjärjestelmillä ja todellisuutta esittäville representaatioilla on yhtäläiset oikeudet esiintyä totuusväittäminä (ks. Bernstein 2010; 1983).

Pragmatisti hylkää objektivismin ja relativismin, koska ihminen ei passiivisesti ”representoi” ulkopuolista todellisuutta eikä myöskään rakenna kokonaan tuota todellisuutta sen enempää omassa päässään kuin tietoa tavoittelevassa yhteisössäkään. Tieto on sosiaalista toimintaa luonnollisessa todellisuudessa. Tuon toiminnan tavoite on aiempaa totuudenmukaisempien ”uskomusten” aktiivinen omaksuminen, aiempaa parempien toimintatapojen hankkiminen – ratkaisujen etsiminen arkielämän epäilyn herättämiin ongelmiin. Kun nykyiset uskomukset johtavat vaikeuksiin – ristiriitoihin tai yhteensopimattomuuksiin – uudenlaista kokemuksellista todistusaineistoa tai perusteluita vasten, arkinen epäily herättää etsimään parempia kuvauksia tai selityksiä. Sitä varten on käytäntöjä, jotka ovat epätäydellisiä mutta kehityskelpoisia. Eikä tiedonhankkijan, ”tutkijan”, tarvitse passiivisesti odottaa ongelmien ilmestymistä eteen ratkaistavaksi. Hän voi tutkivan journalistin tavoin pitää tietotoimintansa laukaisevana ”epäilynä” jo sitä, mitä hän ei vielä tiedä.

Journalistin subjektiivinen kokemus ei erota häntä todellisuudesta; kokemus on keino puretua tiedollisesti yhä syvemmälle ja tarkastella entistä laajemmin ympäröivää todellisuutta (vrt. luku subjektiivisuuden ja objektiivisuuden asteittaisuudesta edellisessä osassa). Inhimillinen kokemus ei ole luonnosta erillinen tiedon alue, vaan kokemuksen ja luonnollisen maailman välinen suhde on jatkuva (Dewey 1958, 1–39). Journalismi tiedollisena käytäntönä poikkeaa tieteen käytännöistä, mutta sama pragmatistinen perusajatus pätee molempiin: ”Tiede on perustaltaan enemmän menetelmä kuin oppiaine” (mt., xvi). Journalismi on tiedollista toimintaa journalistisen käytännön kontekstissa enemmän kuin journalistisia tuotteita – uutisia, pääkirjoituksia, videopätkiä, kolumneja, blogikirjoituksia ja uutisvalokuvia. Abstraktit ideat ja käsitteet nekin saavat merkityksensä vasta toiminnallisessa kokemuksessa (ks. Pihlström 2008). Inhimillisten käytäntöjen kontekstissa abstraktitkin toimintatavat ovat siten alttiita luovalle uudistamiselle. Siihen pyritään kirjan tässä osassa hahmottelemalla uusi objektiivinen tietokäsitys journalismin käytännölle.

3.3 NATURALISMI: LUONNOLLISESTI MAAILMASSA

Journalismi jäsentää todellisuutta kielellisesti ja kuvallisesti, ja on siinä mielessä sosiaalinen versio jokaisen ihmisyyksilön tiedollisesta toiminnasta. Yksilöllisestä uskomusmaailmastaan huolimatta on luontevaa, että parhaisiin tietokäytäntöihin sitoutunut journalisti suuntaa katseensa luotettavimpiin tietokäytäntöihin myös muilla tiedollisen tutkimuksen alueilla. Tieteen

tiedonhankintamenetelmät ovat osoittautuneet luotettavimmaksi tavaksi muodostaa uskomuksia maailmasta eli jäsentää sitä.

”Maailman jäsentäminen” tarkoittaa, että todellisuus ei ole valmiiksi jakautunut uutistekstien tai uutiskuvien eikä edes tieteen väitelauseiden muotoisiin tosiasioihin (ks. Reitberger 2000). Objektivistit vetää tästä johtopäätöksen, että todellisuuden tavoittaakseen maailman kuvausten ja selitysten pitäisi päästä eroon tulkinnallisuudesta ja muusta arvolatautuneesta inhimillisestä panoksesta. Relativistit puolestaan päättelee, että uutistekstien ja väitelauseiden kaltaiset representaatiot – todellisuuden ”jäsenneetyt” esitykset – ovat kaikki mitä meillä tiedollisesti on ja voi olla. Pragmatismi, joka etsii keskitietä objektivismiin ja relativismiin väliltä, näyttää objektivistin mielestä relativistiselta ja relativistin (konstruktionistin) mielestä liian objektivistiselta (vrt. Pihlström 1996). Pragmatismi myös korostaa filosofisten kysymysten käsittelemistä niiden historiallisessa kontekstissa, mikä on herättänyt epäluuloa, koska näin tehdessään pragmatismi kyseenalaistaa käsityksen filosofisten ongelmien ajattomuudesta (ks. Rosenthal 1994; vrt. West 1989). Yleisin kritiikki pragmatismia vastaan lienee väite, että pragmatismi on hyötyfilosofiaa (Niiniluoto 1995, 19–20), jonka mukaan ”totta on se, mikä osoittautuu hyväksi toiminnassa” niin kuin Niiniluoto kuvaa William Jamesin ”totuusteoriaa, jonka mukaan ’totuus on tuottoisaa’ (truth pays)” (Niiniluoto 2002a, 123). Sekä Peirce että James – molemmat tavoillaan – antavatkin aseet kritikoiden käsiin, varsinkin jos jälkimmäiset poimivat klassikoiden teoksista yksittäisiä ilmauksia (ks. esim. Cormier 2001). Sami Pihlströmin mukaan ”[p]erinteiset yksioikoiset koulukirjatulkinnat pragmaattisesta totuusteoriasta naiivina ’totuus toimii’ -oppina eivät tee oikeutta Jamesille” (Pihlström 2008a, 264). James ei luovu totuuden vastaavuus- eli korrespondenssiteorian lähtökohdista, vaan Pihlströmin mukaan pitää teoriaa itsestäänselvyytenä, jonka pragmatismi muuntaa ”monisyiseksi ja toiminnalliseksi kanssakäymiseksi” (James 2008, 62 / 1907). ”Tosia ovat sellaiset uskomukset, jotka ovat yhteisymmärryksessä tai sopuinnassa (agreement) todellisuuden tai tosiasioiden kanssa” (Pihlström 2008a, 265). Peirce puolestaan valjasti kehittämästään semiotiikasta monimuotoisen ja monimutkaisen filosofian, jonka tietoteoreettista ja tieteenfilosofista ydintä on ajatus tiedeyhteisön ja todellisuuden vuorovaikutuksesta tiedollisen totuuden tavoittelussa (ks. Peirce 2001). Kiistasta päästään eteenpäin pragmatismiin kolmannen klassikon John Deweyn ansiosta: totuusteorioiden sijasta hän korosti tiedon tutkimuksellisuutta.

Journalismi tuottaa toki hyödyllistä tietoa todellisuudesta, mutta siitä ei seuraa, että hyödyllisyys olisi journalismin ainoa tiedollinen kriteeri. Objektiivisesti hankitulla totuudenmukaisella tiedolla ajankohtaisasioista on itseisarvo demokratiassa, jossa ihmisillä on oikeus myös itseään ja elämänsä välittömästi koskemattomaan – siis mahdollisesti hyödyttömään – tietoon maailman tapahtumista. Pragmatismiin ”tervejärkisyys” ja journalismiin sopivuuden oivaltamiseksi riittää tutustua sen naturalistiseen ja

normatiiviseen ihmis- ja todellisuuskäsitykseen (ks. esim. De Caro & Macarthur 2010; 2004; Goetz & Taliaferro 2008; Janvid 2001; Putnam 1994). Naturalismi filosofiassa tarkoittaa, että ihmistä mentaalisine ja kognitiivisine kykyineen tarkastellaan osana luonnontieteiden tutkima maailmaa luonnollista maailmaa (ks. Dretske 1995). Subjekti ja objekti kietoutuvat tiedollisessa prosessissa yhteen, joten perinteisestä dualistisesta erottelusta ”ilmenevän” ja ”todellisen” välillä voidaan luopua.

Toisin kuin elotonta luontoa tutkivan fysiikan kohteissa, inhimillisessä toiminnassa on mukana intentionaalisuutta – tavoitteita, päämääriä ja arvoja. Luonnonilmiöihin kuuluu siis myös olentoja, jotka toimivat tavoitteiden ja normien säätelemissä käytännöissä. Naturalismin lisäksi on siksi otettava huomioon inhimillisiä käytäntöjä määrittävä normatiivisuus, jota käsitellään seuraavassa luvussa. Naturalismi ei siis tarkoita, että pragmatismi kieltäisi ihmismielen tai ihmisen subjektiivisen kokemuksen. Kokemus (mielenfilosofiassa ”tietoisuus”) on kaltaistemme olentojen luonnollinen keino toimia maailmassa. Luonnontiede ei ehkä pysty selittämään tietoisuutta, mutta siitä ei seuraa, että tietoisuus olisi ylliluonnollinen ilmiö. Tieto todellisuudesta on ehkä inhimillistä, mutta siitä ei seuraa, että todellisuus olisi konstruktioita. Evoluutio oli jatkunut satoja miljoonia vuosia ennen Darwinia; aika ja avaruus olivat suhteellisia suureita ennen Einsteinin yhtälöitä.

Journalistinkin on hyvä pohtia, mitä objektiivisuus ja totuudenmukaisuus voisivat tarkoittaa luonnollisille ihmisolennoille, jos hän haluaa tavoitella näitä inhimillisiä ihanteita käytännössä. Ihmisen perustava biologisuus sekä aineellisen ja sosiaalisen todellisuuden tilastollinen ennakoimattomuus vaikuttavat naturalistiseen käsitykseen todellisuudesta. Se näyttää erilaisten yhteenkietoutuneiden prosessien jatkuvasti muuttuvalta kokonaisuudelta pikemmin kuin kokoelmalta pysyviä ”asiantiloja”, joista journalisti ja tieteen tekijä käyvät poimimassa ”tosiasioita”. Journalistilta puuttuvat tieteilijän instrumentit ja kokeellisuus, eikä hän tutki tieteellisesti luontoa, mutta pragmaattisen objektiivisuuskäsityksen kannalta naturalistinen ote tietoon on hyvä tuntee. Se pyrkii vastaamaan objektivistin syytöksiin relativismista ja relativistin syytöksiin objektivismista.

Naturalistisesti ottaen informaation ja tiedon hankkimiseen johtaa aina tietyissä olosuhteissa jokin tarve, puute tai epäily. Journalistilla voi olla tarve saada lisää todistusaineistoa epäilyksilleen poliitikon korruptoituneisuudesta tai puuttuvaa informaatiota suuryrityksen toiminnan laillisuuden arvioimiseksi. Todistusaineiston eli evidenssin vaatiminen opponentilta objektivistin ja relativistin filosofisessa väittelyssä tämän käsityksen tueksi jättää heille lähinnä mahdollisuuden karrikoida vastapuolensa filosofinen position olkinukeksi, jota vastaan argumentointi katsotaan riittäväksi – eikä vain välttämättömäksi – perusteeksi tämän ”realistisen” tai ”antirealistisen” käsityksen hylkäämiseksi. Naturalismista ja inhimillisten käytäntöjen tarkastelusta lähtevä pragmatismi voi sen sijaan vedota todennettavissa olevaan todistusaineistoon. (Moser 1993, 6; Haack 1993; vrt. Chang 2012.)

Tieto voidaan ymmärtää ratkaisuna käytännölliseen ongelmatilanteeseen, ei vastauksena filosofiselle skeptikolle. Ongelmatilanteessa yritämme ymmärtää, mikä nykyisessä tietona pidetyssä informaatioissa on virheellistä tai vajaavaista voidaksemme korjata tilanteen – saadaksemme totuudenmukaista tietoa. Jos mielessämme onkin representaatioita eli todellisuuden esityksiä ajatusten ja kuvitelmien muodossa, niissä ei ole mitään mystistä. Ne ovat ihmisten toimintatapoja luonnollisessa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. (Ks. Papineau 1993; vrt. 1987.) Journalismissa tyypillinen ongelmatilanne on se, että jotakin tärkeää asiaa ei vielä tiedetä tai sitä ei vielä pystytä todistamaan. Se laukaisee journalistisen toiminnan, toisin sanoen aktiivisen tutkimuksen eli tavoitteellisen tiedonhankinnan. On luonnollista meille inhimillisille tarvita ja tavoitella tietoa.

Naturalismi ymmärretään toisinaan kapeasti käsityksenä, jonka mukaan myös ihmistä ja hänen tietoisuuttaan ja kulttuuriaan koskeva tieto voitaisiin – luonnontieteiden edistyessä – palauttaa luonnontieteelliseen tietoon. Yleensä tämän reduktionistisen suuntauksen tavoitteena on selittää inhimillinen todellisuus – tietoisuus ja kulttuuri – viime kädessä fysiikan kielellä. Tavoite on objektivistinen: subjektiivisina pidetty inhimillinen todellisuus pyritään palauttamaan objektiivisemmin tutkittavissa oleviin alkeishiukkasiin (fysikalismi) tai molekyyliihin ja evoluutioon (biologismi) (ks. Dennett 1999; Dawkins 1993). Reduktionismi ei kuitenkaan huomioi inhimillisessä toiminnassa esiintyvää intentionaalisuutta eikä sosiaalisissa käytännöissä keskeistä normatiivisuutta – tai se pyrkii selittämään ne pois viittaamalla luonnontieteiden tutkimiin tiedon kohteisiin.

Naturalismi voi kuitenkin olla myös ei-reduktiivista. Näin laajemmin ymmärretty naturalismi asettaa ihmisen sielunelämää ja tiedollisia käytäntöjä koskevat kysymykset toisin: voidaanko tietoisuuden ja tiedon kaltaisia ilmiöitä selittää sopivia kriteereitä vasten viittaamalla vain muihin luonnollisiin ilmiöihin? (Williams 2002, 23). Tietoisuuden luonnontieteellinen tutkimus ei sulje pois intentionaalisuuden huomioivaa tutkimusta, kun intentionaalisuus ja normatiivisuus ymmärretään inhimillisiin käytäntöihin kuuluvina luonnollisina ilmiöinä. Ihmisen toimintaa voi selittää fysiologisesti, mutta journalismin käsittelemän henkilön aivokemiallinen kuvaus ei välttämättä lisää ymmärrystä tekoon johtaneista syistä, motiiveista tai sen seurauksista.

Naturalismi voi kannustaa journalistia tutustumaan luonnontieteelliseen tutkimustietoon, mutta laajemmin ymmärrettynä naturalismi huomioi myös intentionaalisia tiloja ja normatiivisia käytäntöjä koskevan tiedon. Paras humanistinen ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus sekä parhaat journalistiset käytännöt tuottavat tietoa, joka on olennaista muodostettaessa käsityksiä ja oikeutettuja uskomuksia ihmisestä ja inhimillisistä käytännöistä (vrt. Knuutila & Lehtinen 2010a). Psykologiset ja sosiaalitieteiden selitykset voivat molekyylibiologian, neurotieteiden ja hiukkasfysiikan edistyksestä huolimatta säilyä parhaina ja selitysvoimaisimpina tiedollisina käytäntöinä inhimillisen ajattelun ja käyttäytymisen kuvaamisessa, selittämisessä – ja ymmärtämisessä. Ymmärrystä lisäävät inhimillisten ja kulttuuristen asioiden

osalta myös filosofia, taiteet ja kaunokirjallisuus. Ne voivat opettaa ihmistä ja journalistia ihmisenä ja journalistina olemisesta sekä toisenlaisten ihmisten ymmärtämisestä enemmän kuin parhainkaan humanistinen ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus. Toisin sanoen naturalismin voi ymmärtää tietoteoreettisena antifundamentalismina: se ei pyri ”perustavaan” tai ”täysin varmaan” tietoon sen enempää luonnontieteellisellä reduktiolla kuin filosofisella skeptisismilläkään. (Ks. Määttänen 1993; ks. myös Margolis 1986; Millikan 1984; Papineau 1993; Price 2009; 2004; Shook 2003.)

Naturalismia voi ajatella myös subjektiivisuuden ja objektiivisuuden asteittaisuuden kannalta. Esimerkiksi yhteiskuntatieteet tiedollisina käytäntöinä tarjoavat menetelmällisyytensä ansiosta objektiivisempaa tietoa sosiaalisesta todellisuudesta kuin yksinäisen korpifilosofin pohdiskelut. Empiirinen psykologia ja kognitiotiede kokeellisinakin tieteenaloina voivat huomioida ajattelutoimintojen normatiivisuuden, ja siten lisätä objektiivisempaa ymmärrystä esimerkiksi psykologisten prosessien tiedollisesta luotettavuudesta (vrt. subjektivismi-luku edellisessä osassa). Journalisti voi hyödyntää tutkimustietoa pyrkimyksessään kohti objektiivisuutta – oli kyseessä sitten journalistin oman ajattelun ja päättelyn pätevyyden arviointi tai tiedon tavoittelu sosiaalisesta todellisuudesta (vrt. Niiniluoto 1996a). Ajattelun, yhteisöjen ja instituutioiden dynamiikkaa tutkittaessa ei ole selitysvoiman kannalta edullista redusoida tutkimuskohde molekyyli- tai atomitasoon laboratorionkokeiksi. Sellaiseen alistettuina myös kirjallisuus, taiteet ja filosofia menettäisivät näkökulman objektiivisuutta lisäävän ominaisuutensa: ymmärryksen laajentamisen.

Vastaavasti nurkkakuntainen journalismi ei lisää ymmärrystä, koska se ei tarjoa yleisöilleen niin laaja-alaista tietoa kuin päätöksentekoon globalisoituneessa maailmassa tarvittaisiin. Myös etiikka ja muu normatiivisuus ovat osa naturalistisesti ymmärrettyä luonnollista todellisuutta, koska se on luonnollisten olentojen – ihmisten – tekemää. Laajasti ymmärrettyinä naturalismi sisältää inhimilliselle ajattelulle ja sosiaalisille käytännöille ominaisen normatiivisuuden. Ihmiset ovat paitsi biologisesti ja kognitiivisesti määrittyneitä luonnonolentoja, myös tietyissä historiallisissa olosuhteissa eläviä kulttuuriolentoja. Inhimillinen toiminta kulttuurisissa käytännöissä on normatiivista, toisin sanoen maailmaa jäsennetään yksilöllisessä kokemuksessa ja yhteisöllisissä hankkeissa, mutta maailmassa tehtyjä tulkintoja myös monin tavoin säännellään (Ks. Pihlström 2002.) Tieto on rajallisten luonnonolentojen yhteisöllistä, normatiivista ja dynaamista toimintaa alati muuttuvissa luonnollisissa ja kulttuurisissa ympäristöissä, joita jäsennetään ja tulkitaan monin tavoin – oikein ja väärin. Normien varassa arvioidaan, onko kyse oikeasta vai harhaanjohtavasta.

3.4 NORMATIIVISUUS: YHTEISET KÄYTÄNNÖT

Journalismia ohjaavat Journalistin ohjeiden, uutiskriteerien ja useimmiten lakien kaltaiset normit, mutta normatiivisuus on syvemmällä kaikissa inhimillisissä (sosiaalisissa) käytännöissä. Ensinnäkin inhimillinen kieli on sosiaalinen käytäntö, jonka oikeaa eli ymmärrettävää käyttöä ohjaavat normit: sanojen denotaatiot ovat sopimuksenvaraisia ja kielioppisäännöt vakiintuneita kielenkäyttötapoja. Muita sosiaalisia käytäntöjä ohjaavat normatiivisesti milloin lait ja asetukset, milloin yksilöiden tai yhteisöjen väliset sopimukset, milloin yleiset tai ryhmäkohtaiset käytöstavat. Normien mukaan toimitaan arkisissa askareissa kielenkäytöstä ja liikenteessä liikkumisesta työpaikkakäyttämiseen sekä tiedollisissa käytännöissä journalismissa tieteeseen, mutta myös instituutioissa. Normit auttavat paitsi toimimaan oikein tai halutulla tavalla, mutta myös asettavat kriteerit toiminnan arvioimiseksi oikeaksi tai vääräksi, onnistuneeksi tai epäonnistuneeksi. Normatiivisuus ei kuitenkaan ole pelkästään yhteisöllinen asia: sosiaaliset normit sisäistettyään yksilö toimii (tai on toimimatta) niiden mukaisesti. Hän oppii normit yhteisöelämässä ja soveltaa niitä myös omaan ajatteluunsa ja toimintaansa. Itsekritiikiksi kutsutaan oman ajattelun ja toiminnan rationaalisuuden normatiivista arviointia: rationaalisuuden normien soveltamista siihen (ks. Fisch & Benbaji 2011).

Normatiivisuus siis tarkoittaa asioita, joita 1) ihmisten pitäisi tai pitää tehdä (Journalistin ohjeiden kaltaiset velvoitteet) ja 2) ihmisten arvioita asioista ja niiden tilasta (journalismin onnistuminen ja epäonnistuminen). Normatiivisuus erottuu luonnontieteiden kausaalisista syy–seuraus-kuvauksista, joissa ei viitata sellaisiin inhimillisiin käytäntöihin olennaisesti kuuluviin tekijöihin kuin perustelut, motiivit, merkitykset, päämäärät ja arvot, joiden varassa käytäntöjä ja niiden tuottamia tuloksia arvioidaan tiedollisesti ja eettisesti (Maras 2013, 205; ks. De Caro & Macarthur 2010.). Myös journalismi on sosiaalinen käytäntö, jota ohjaavat erilaiset tiedolliset ja eettiset normit. Niistä edellä on kriittisesti tarkasteltu muun muassa ”puolueettomuutta” ja ”tasapuolisuutta”, mutta journalismin objektiivisuuteen liitetään myös siihen menetelmänä kuuluvia käsitteitä kuten ”tarkkuus” ja ”vilpittömyys” (Harrison 2005, 146). Journalistinen normisto on silti laajempi, jos huomioidaan journalistisen toiminnan koko kenttä. Kuvaan kuuluvat YK:n ihmisoikeusjulistus, sananvapauslaki, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) sananvapautta ja lähdesuojaa koskevat päätökset, lait ylipäänsä, ammattikunnan julkilausutut ja Julkisen sanan neuvoston (JSN) valvomat periaatteet (Journalistin ohjeet) sekä toimituskohtaiset uutiskriteerit, sosiaalisen median toimintaohjeistus, tiedon hankinnan ja välityksen standardit sekä rutiinit aamukokouksista taittomalleihin.

Journalismia ohjaavat normit voivat olla keskenään ristiriidassa: EIT on antanut sananvapautteen vedoten luvan henkilön nimen julkaisemiseen sellaisissa tapauksissa, joissa JSN on antanut samasta tapauksesta

journalistiselle julkaisulle langettavan päätöksen. Suomalainen oikeusjärjestelmäkin on saanut usein moitteita EIT:ltä sananvapauden ja lähdesuojan liiallisesta juridisesta rajoittamisesta (HS 4.7.2010; ks. Tiilikka 2008; 2007). Tällaisissa arvioinneissa vedotaan normeihin, mutta normitkin ovat alttiita muutoksille. Olosuhteiden muuttuessa tai normiston osoittautuessa riittämättömäksi tai harhaanjohtavaksi normeja parannetaan. Näin tehdään lainsäädännölle ja Journalistin ohjeille, joista jälkimmäiset ovat riittävän yleiset ja yksinkertaiset salliakseen journalismin monimuotoisuuden totuudenmukaisuuden vaatimuksesta tinkimättä. Journalismin tiedollisiin ydinkäsitteisiin kuuluva objektiivisuus on itsessäänkin myös normi, joka muuttuu väitöksen tässä osassa menetelmäksi (ks. Maras 2013, 144 – 145). Mutta menetelmänäkin se normatiivisesti velvoittaa tietynlaiseen sosiaaliseen käyttäytymiseen, tiettyyn tiedolliseen toimintaan kohti totuudenmukaisuutta (Schudson 2001, 15; ks. Putnam 2002a, 30).

Journalismin luotettavuus ja uskottavuus kärsivät, kun normeja ei noudateta. Esimerkiksi News Corporation -mediayhtiön sanomalehdet menettivät yleisönsä, kun paljastui, että niiden toimitukset olivat muun muassa laittomasti salakuunnelleet juttujensa kohdehenkilöitä ja sekaantuneet lahjuskandaaliin yrityksen voittojen ja vallan maksimoimiseksi. Juridisten ja eettisten normien noudattamatta jättäminen ei kuitenkaan vaarantanut kaiken journalismin luotettavuutta ja uskottavuutta: News Corporationin laittomat tiedonhankintamenetelmät toi päivänvaloon erityisesti laatujournalistinen *The Guardian* -päivälehti, joka tekee uutistyötään lähtökohtaisesti yhteistyössä yleisöjensä kanssa (ks. Watson & Hickman 2012). Kotimainen esimerkki pääministerin lautakasajutusta osoittaa, että yhteen suojattuun lähteeseen nojaavaa kohu-uutista lähtivät selvittämään ja korjaamaan kilpailevat mediat (ks. Meriläinen 2009). Kilpailu edesauttoi journalismin itseäänkorjaavuutta. Myös journalismin itsesääntelyelimen JSN:n asettamat ja soveltamat normit ovat alttiita kritiikille sekä muutoksille. JSN:n virheistä huomautetaan journalismissa ja Journalistin ohjeita tarpeen mukaan korjataan. Edellisestä on esimerkki lautakasajupakka (ks. Mölsä 2009; HS pääkirjoitus 12.12.2009: ”JSN valitsi erittäin arveluttavan tien”), jälkimmäisestä Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien jälkeen Journalistin ohjeisiin lisätty maininta, joka nykyään ”velvoittaa journalisteja hienotunteisuuteen tietoja hankittaessa”. Journalismin normit ovat siis alttiita muutoksille – edellä mainitun meliorismin pragmatistisessa hengessä. Se tarkoittaa, että toimintatapojen lisäksi myös toimintaa ohjaavia ja rajoittavia normeja voidaan parantaa. Normien muutosta on journalististen kriteerien ja ihmisoikeuksien kehitys, mutta myös journalismin tiedollista käytäntöä voidaan parantaa (ks. esim. Glasser & Marken 2005).

Journalistin ohjeet lienee journalismin tärkein periaatteellinen eli normatiivinen työkalu. Säännöstöön on sitoutunut yli 90 prosenttia Suomen tiedotusvälineistä sekä valtaosa vapaista toimittajista. Viime kädessä

Journalistin ohjeiden tarkoitus on taata, että demokratian ehtona olevat vapaa tiedonsaanti, tiedollisesti perusteltavissa oleva mielipiteenmuodostus ja rationaalinen julkinen keskustelu voisivat toteutua. Toisaalta Journalistin ohjeet ohjaavat normatiivisesti journalisteja ja tiedotusvälineiden demokraattista roolia poliittisen ja taloudellisen vallan itsenäisenä ja kriittisenä tarkkailijana sekä sosiaalisten ja yhteiskunnallisten epäkohtien esiintuojana. Eettiseksi kutsuttuun ohjeistoon kuuluu paitsi eettisiä normeja ("Journalistilla on mahdollisuus kieltäytyä tehtävistä, jotka ovat ristiriidassa lain, henkilökohtaisen vakaumuksen tai ammattietiikan kanssa."), myös tiedollisia normeja ("Tietolähteisiin on suhtauduttava kriittisesti." [...] "Tiedot on tarkistettava mahdollisimman hyvin – myös silloin kun ne on aikaisemmin julkaistu."). Tieto ja etiikka myös yhdistyvät ("Journalistilla on oikeus ja velvollisuus torjua painostus tai houkuttelu, jolla yritetään ohjata, estää tai rajoittaa tiedonvälitystä."). Eikö siis tosiasiallinen tieto eroakaan arvoarvostelmista ("Yleisön on voitava erottaa tosiasiat mielipiteistä ja sepitteellisestä aineistosta.")? Voiko normeja pitää objektiivisina tai kehittää objektiivisiksi niin kuin tosiasiakuvauksille pyritään tekemään?

Tosiasioiden ja normien suhde on monimutkaisempi kuin perinteinen objektivistinen tietokäsitys antaa ymmärtää. Pragmatisti Hilary Putnam on tarkastellut tosiasioita ja arvoja toisiinsa kietoutuneina. Joissain yksittäisissä tilanteissa – vaikkapa uutistapahtuman faktoja tutkittaessa – voi olla perusteltua erotella arvot tosiasioista siinä mielessä kuin asia ymmärrettiin aiemmin pyrkimyksenä omista subjektiivisista käsityksistä kohti objektiivisempaa katsantoa tilanteeseen. Täydellisesti tosiasioita ja normeja ei voi toisistaan kuitenkaan erottaa. Luonnontieteellisetkin arvostelmat – objektiivisimpina pidetyt tosiasiaväittämät – ovat viime kädessä normatiivisia, koska kieli sitä on. Samoin on sen näkemyksen perusteleminen, jonka mukaan jotakin selitystarkoitusta varten voi olla tarpeen irrottaa arvoja faktoista. Tiedollisissa käytännöissä, erityisesti luonnontieteissä, väistämättä arvioidaan erilaisten teorioiden ja totuusväitteiden "uskottavuutta", "järkevyyttä", "yksinkertaisuutta" ja "yhtäpitävyyttä", jotka ovat kaikki normatiivisia arvostelmia. Niiden normatiivisuus ei kuitenkaan tee niistä subjektiivisia, vaan nimenomaan tiedollisten normien objektiivisuus voi tehdä myös väitteistä objektiivisia. Ilman objektiivisia arvoja ja muita normeja tiedolliset käytännöt eivät voisi ohjautua kohti objektiivisuutta.

Vain normatiivisesti voidaan arvioida, voiko tietoväitettä pitää "oikeutettuna" tai "perusteltuna", siis tietona (Putnam 1990, 138). "Arvot ja normatiivisuus tunkeutuvat kaikkien kokemukseen ja normatiiviset arvostelmat ovat olennaisen tärkeitä itselleen tieteen käytännölle" (Putnam 2002a, 30; ks. Bernstein 2010, 157–158). Kokemuksen ja siten tiedon normatiivisuudesta ei kuitenkaan seuraa episteemistä relativismia, vaikka objektiivisestikin hankittu tieto pitää aina esittää jonkilaisen narraation muodossa: tosiasiat pitää kertoa, jotta ne tulisivat kontekstualisoituina mielekkäiksi ja ymmärrettäviksi – mikä ei tarkoita todennetuista "totuuksista" irrottautumista eikä siksi relativistista eroa todellisuudesta (Kovach &

Rosenstiel 2007, 89; ks. Putnam 2002; 1989; vrt. Hookway 2008; Niiniluoto 2008.)

Niin sanotun ”tutkivan journalismin” osalta tosiasioiden ja arvojen keskinäistä riippuvuutta on journalismin tutkimuksessa korostettu Putnamiin nojaten aiemminkin (Etteman & Glasser 1998, 131–154). Kuten edellä todettu, journalistisessa tiedon hankinnassa ja esittämisessä arvot ja muut normit vaikuttavat aina ammattieettisistä ohjeista yksittäisen mediatoimijan uutiskriteereihin asti. Faktojen ja arvostelmien erottelua eivät näytä odottavan enää yleisötkään. Kyselytutkimuksessa 61 prosenttia suomalaisista vastaajista puolsi väitettä, jonka mukaan ”median tulee esittää mielipiteitä ja ottaa kantaa myös uutistarjonnassa”. ”Perinteinen uutisten ja mielipiteiden erottelu näyttäisi näiltä osin siis olevan ainakin osittain murtumassa” (Karppinen & Jääsaari & Kivikuru 2010, 43). Inhimillisten käytäntöjen normatiivisuus ei silti tarkoita, että kaikki erilaiset toimintaa ohjaavat arvot voisi hyväksyä kriitikittömästi. Ihmisen taipumus hakeutua kaltaistensa joukkoon eli heimoutua näyttää globalisoituneessa maailmanajassa korostuvan erityisesti sosiaalisessa mediassa. Se voi johtaa journalistia ja siten hänen yleisöjään harhaan: että näin on oikein ajatella, koska kaikki muutkin (todellisuudessa pieni samoin ajattelevien piiri) ajattelevat näin (Lönnqvist & Itkonen 2016).

Demokratian toimivuuden kannalta tärkeän laajemman yhteisökäsityksen kannalta normatiivinen sirpaloituminen voi johtaa paitsi ”punavihreisiin kupliin”, myös väkivaltaisiin ääriiliikkeisiin. Kun internetin hakukoneet ja some syöttävät ihmisille dataa näiden aiemman käytöksen perusteella, uusiin näkökulmiin ja syvempään ymmärrykseen ei ehkä päästä. Kaikilla on mielipide valmiiksi syötetyistä asioista, mutta erimielisyyksien sovittelu varten ei ole enää yhteistä totuuden käsitettä – kukaan ei enää tiedä, miten tietää (Lynch 2016). Ajattelun ja toiminnan normatiivisuus on siis merkittävä asia myös banaalin nettikäytöksen tasolla. Jos tiedon sijasta ruudulle suoltuu vain valmiiksi mieluisia mielipiteitä, tosiasioiden ja todistusaineiston etsintä lakkaa, jolloin myös kriteerit yhteisymmärrykselle ja luottamukselle katoavat (ks. *The Economist* 26.3.2016).

Kun tiedollinen toiminta yleensä ja journalismi erityisesti käsitetään pragmaattisena tutkimuksena, normien käytännöllisyys nousee esiin kirkkaammin kuin rajoituttaessa ”tutkivaan journalismiin” erillisenä journalismityyppinä tai puheeseen yksinomaan abstrakteista arvoista ja ideaaleista. Kun kaikki journalismi on pragmatistisesti ymmärrettynä tutkimuksellista, normatiivisuus näyttäytyy elimellisenä osana viestintää ja sen tutkimusta laajemminkin. Jo peirceläisessä semiotiikassa viestintään kuuluu normatiiviseksi luettavaa tulkintaa (Bergman 2008a, 142; vrt. Niiniluoto 2008).

Normatiivisuus sopii yhteen edellisessä luvussa käsitellyn naturalismin kanssa, kun naturalismi käsitetään ei-reduktiivisesti ja antifundamentalistisesti. Ihmiset ovat kieltä käyttäviä luonnollisia olentoja, joiden toimintaa ohjaavat aina normit ja päämäärät, silloinkin kun toiminnan päämääränä on löytää ”arvoista ja tulkinnoista riisuttuja tosiasioita”. Vasta

normatiivisesti asetettuja tavoitteita vasten tuollaisen tietotoiminnan menestystä voidaan arvioida. Esimerkiksi tiedollisia käytäntöjä yleensä rajoittaa todenpuhuminen normi, jota vasten valehtelu vasta näyttäytyy valehteluna. Journalismissa on omissa normatiivisissa ohjeissaan luetteloituna ”totuudenmukaisuuden tavoittelun” lisäksi pitkä lista muita tiedollisia normeja. Niin kuin yksilötasolla kieli, ajattelu ja käytös ovat intentionaalista eli suuntautunutta toimintaa, samoin sosiaalisella tasolla yhteisölliset normit ohjaavat ja rajoittavat toimintaa. (Ks. De Caro & Macarthur 2010; Pihström 2002; Shook 2003.) Esimerkiksi tässä osassa tarkemmin tarkasteltava objektiivisuus on paitsi tiedonhankinnan menetelmä, myös tiedollinen hyve, siis arvo eli normi (Hackett & Zhao 1998, 224). Samoin ovat siihen liittyvät muut tiedolliset hyveet kuten ”totuus”, ”oikeutus”, ”totuudenmukaisuus” ja ”tieto”. Objektiivisuuteen voidaan sitoutua kuten totuudellisuuden ideaaliin, normiin (Schudson 2001).

Normit ovat luonnollisessa inhimillisessä toiminnassa kehittyneitä käytännön periaatteita ja toimintaohjeita – ihmisten myös tiedolliseen toimintaansa liittämää arvostuksia, käytöskoodeja ja päättelysääntöjä (Pihlström 2002, 14–23). Erilaisissa tietohankkeissa eli tutkimuksessa normien tehtävä ei ole niinkään taata tiedollista ”vastaavuussuhdetta” uskomuksen tai väitelauseen ja todellisuuden välillä (ks. totuusteorioista 3. osassa tässä teoksessa). Normeilla on sen sijaan tärkeä käytännöllinen rooli – vaikkapa journalistista – tutkimusprosessia ohjaavina sääntöinä (ks. Dewey LW 12: 236; ks. myös Bernstein 2010; vrt. Dewey 1999; 1958, 240–242.). Pragmatistia ei pelota filosofinen skeptisismi, vaikka todellisuutta tutkitaan sosiaalisten normien varassa. ”Todellisuus sinänsä” ei jää normien hunnun taakse piiloon, koska normit ovat osa todellisuutta, jossa tuota samaa todellisuutta tutkitaan. Olennaista totuudenmukaisen tiedon tavoittelussa on laajentaa normien avulla omaa subjektiivista näkökulmaansa laajemmaksi ja rikkaammaksi, jotta kokemus paremmin pureutuisi todellisuuteen. Tämä onnistuu sellaisten tiedollisten normien varassa, jotka auttavat välttämään ennakkoluuloja ja arvioimaan tietoväitteitä rationaalisesti perustellulla, arkipäiväisellä skeptisismillä. Käytännön journalismissa se tarkoittaa kriittistä suhtautumista myös omaa ajattelua ja toimintaa ohjaaviin normeihin. Subjektivististen (tai konstruktionististen) rajoitteiden takia tämä herättää tarpeen journalisminkin kritisoinnille. Se lienee parempi tehdä itse journalismissa kuin jättää ennakkoluuloja, aukkoja ja virheitä tutkijoiden tai yleisöjen osoitettaviksi.

Normeja tarvitaan tiedonhankinnassa myös menetelmälliseen tutkimukseen, parempaan tietoon. Journalismin käytännöllisessä tiedonhankinnassa eli tutkimuksessa seurataan siinäkin normeja, joita tarkastellaan tämän osan lopussa. Parhaita tiedollisia normeja ja menetelmiä voi etsiä vertailemalla ja arvioimalla parhaiksi osoittautuneita tiedonhankinnan käytäntöjä ja niiden tuottamia tuloksia (Dewey LW 12: 16). Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että tiedolliset kriteerit ja eettiset standardit olisivat mielivaltaisia, vaikka niille ei ole osoitettavissa ei-historiallisia,

fundamentalistisia perusteita. Sosiaalisissa käytännöissä syntyneitä normeja voidaan arvioida ja korjata – vaikkapa hahmottelemalla uuden objektiivisuuskäsityksen tiedollisia ehtoja tai muuttamalla Journalistin ohjeita globaaleiksi ja yksilöä paremmin suojaaviksi (Ward 2010a; vrt. Niiniluoto 2003, 260). Viime aikoina esimerkiksi Ylen ja *Helsingin Sanomien* kaltaiset valtamediat ovat julkaisseet uutiskriteerinsä ja journalistiensä sosiaalisen median ohjeistukset. Se on osoitus normien läpinäkyvyydestä, joka käytäntönä saa tukea seuraavassa luvussa vertailtaessa tieteellisen tutkimuksen normeja journalismiin. Tiedonhankinnan menetelmän ja sitä ohjaavien normien läpinäkyvyys herättää luottamusta ja uskottavuutta (Karppinen & Jääsaari & Kivikuru 2010.)

Historiallisesti katsoen tiedolliset normit ovat erilaisissa tiedollisissa käytännöissä vaihtuneet satojen vuosien kuluessa jumalalliseen ilmoitukseen perustuvasta auktoriteetista empiiriseen ja kokeelliseen tutkimukseen (luonnontieteet) sekä intersubjektiiviseen ja monikulttuuriseen keskusteluun (ihmistieteet ja journalismi). Vastaavia normatiivisia muutoksia tehdään rationaalisen argumentaation ja tiedollisten kokeilujen kautta – ei siis mielivaltaisesti – myös muun muassa lainsäädännössä, sairauksien luokittelussa, urheilulajin säännöissä, ylioppilaskokeen arvostelussa ja viinin hinnoittelussa. Kun normeja asetettaessa ja arvioitaessa pyritään kohti objektiivisuutta, päästään eroon radikaalista relativismista, jonka mukaan kaikki normit ja normistot ovat historiallisen ja sosiaalisen luonteensa takia keskenään vertailukelvottomia – ja siis yhtä hyviä tai oikeita. Esimerkiksi tieteellisen tiedon pätevyyden varmistaa totuudellisuuden tavoittelussa käytetyt periaatteet ja säännöt – siis normit (ks. Berlin 1978, 103). Historiankirjoituksessa menestyksekkäs tutkimusmenetelmä perustuu sekin tietynlaisten sääntöjen noudattamisen käytäntöön. Luonnontieteen ja historian tutkimuksen kohteet ja selityksen tavoitteet kuitenkin, että luontoa ja inhimillistä historiaa tutkitaa erilaisten tiedollisten normien varassa (mt. 124–136). Myös journalismin tiedollisten normien tulee olla tarkoituksenmukaisia, parhaiten totuudenmukaisuuden tavoitetta palvelevia. Kokemus näyttää, mitä normeja kannattaa tai pitää kehitellä ja kuinka.

3.5 TIETO ON RATIONAALINEN PROSESSI

Journalistisen tutkimuksen ja tieteellisen tutkimuksen eroja käsiteltiin objektiivisuuden kriisin yhteydessä. Naturalismi sallii kuitenkin katsoa journalismille mallia ja vertailukohtaa myös muista parhaista tiedollisista käytännöistä kuin journalistisista. Tiedonhankinnassa selitysoimaltaan tehokkaimmaksi osoittautunut toimintamalli on tieteellinen menetelmä. Se tuottaa pitkällä tähtäimellä rationaalista ja luotettavaa tietoa perustuen normeihin, jotka puuttuvat monilta muilta tavoilta hankkia tietoa. Pragmaattista tietokäsitystä ennakoii Peircen käsitys tieteellisestä tiedosta,

joka eroaa muista keinoista muodostaa todellisuutta koskevia uskomuksia (Peirce 1998, 40–50).

Yksi keino on uskoa auktoriteettia – esitieteellisenä aikana jumalallista ilmoitusta (tai sen maallisia edustajia), journalismin käytännössä esimerkiksi ”asiantuntijaa” pelkän tunnettuuden eikä aihekohtaisen asiantuntijuuden perusteella. Auktoriteetti ei kuitenkaan täytä kriittisen tutkimuksen kriteereitä tietolähteenä, koska se sivuuttaa lähdekritiikin kaltaiset menetelmälliset tutkimustavat. Tieteen oma auktoriteetti nojaa tieteen menetelmien luotettavuuteen ja itseäänkorjaavuuteen, ja vastaavanlaisen oikeutettuun tiedolliseen auktoriteettiin voi pyrkiä myös luotettavuutta, uskottavuutta ja syvällisyyttä totuudenmukaisuudellaan tavoitteleva journalismi. Auktoriteetti ei sellaisenaan riitä, koska se voi muodostua esteeksi tiedon edellytyksenä olevalle kritiikille.

Toinen riittämätön uskomusten muodostamisen ja omaamisen tapa perustuu Peircen mukaan itsepäisyyteen. Vaikka todistusaineisto tai järkiperusteet toisin väittävät, ihminen voi pitää kiinni aiemmista uskomuksistaan. Subjektivististen rajoitteiden yhteydessä nähtiin, että juuri niin ihminen usein tiedollisesti toimiikin. Näin ei kuitenkaan ole asian laita tieteessä, jossa tiedoksi hyväksytään vasta toistetun testaamisen ja kriittisen keskustelun kestäneet uskomukset. Journalistinen toiminta tarvitsee vastaavista syistä tiedonhankinnan menetelmän, jota tarkatellaan myöhemmin tässä osassa.

Samasta syystä kolmas keino, intuitio, on riittämätön lähde tiedolle. Idea, joka on syntynyt intuitiivisesta oivalluksesta, voi osoittautua tiedoksi, mutta vasta toistetun testaamisen sekä kriittisen keskustelun kestätyään. Tieteen menetelmällinen tutkimus on siksi paras keino luotettavan tiedon hankkimiseksi. Se perustuu rationaaliin kriteereihin eli toistaiseksi parhaiksi osoittautuneisiin normeihin. Muut edellä mainitut tiedon omaksumisen keinot tuottavat vain epäoikeutettuja ideoita ja luuloja, vaikka niihin iso osa koulutetuistakin ihmisistä käsityksensä yhä perustaa (ks. Dewey 1958, 152–156). Journalistille intuitio voi antaa tutkimuskohteen, muttei tietoa.

Vastaavasti journalistin henkilökohtainen kunnianhimo tai oikeudentunto (vrt. intuitio) voi motivoida hänen tiedollista suoritustaan, mutta tiedon on kestettävä kritiikkiä ja täytettävä totuudenmukaisuuden vaatimukset. Tiedon keskeisiä normeja sekä tieteessä että journalismissa on dialogisuus – arkipäivän epäilyyn perustuvan kriittisen keskustelun läpikäyminen. Se tarkoittaa itseäänkorjaavaa menetelmää tiedonhankinnan keskiössä. Jos tieteentekijöiden tai journalistien yhteisö toteaa menetelmällisessä tiedonhankinnassaan uskomuksen tai totuusväitteen kohtaavan ylitsepäsemätöntä kritiikkiä tai vastaansanomattomia vasta-argumentteja, muuttaa se uskomusta tai totuusväitettä sen mukaisesti – riippumatta siitä, mitä itsepäisyys vaatii, intuitio houkuttelee tai auktoriteetti painostaa uskomaan (ks. Boghossian 2003; 1989). Journalismikaan ei ole pelkästään yksittäisten journalistien tiedonhankinnan tulosta, vaan yhteisöllisessä tietoprosessissa tuotettua tiedon tuottamista (Väliverronen 2009, 8).

Prosessin rationaalisuuden kannalta on merkityksellistä, että sitä ohjaavat normit ovat käsitteellisesti selkeitä ja avoimia kaikille tietohankkeeseen osallistuville, mutta näin ei aina ole. ”Vaikka monet tutkimukset korostavat journalistisia arvoja ja normeja, toimittajilla ei välttämättä ole yhtä ja jaettua käsitystä siitä, mitä hyvä journalismi on” (ibid.). Pragmatistinen hanke ydinkäsitteiden selventämiseksi tulisi näin ilmeiseen tarpeeseen. Tämä nousi esiin jo väitöskirjan alussa objektiivisuuden monitulkintaisuudesta esitetyissä esimerkeissä.

Journalismin tiedonhankinnassa kritiikki koskee erityisesti tietolähteitä, jotka esiintyvät tiedollisina auktoriteetteina: päättäjiä, asiantuntijoita ja silminnäkijätodistajia. Journalismi, joka vain passiivisesti toistaa puheista, tiedotteista ja haastatteluista poimittuja otteita – vaikka tekisikin sen tasapuolisesti –, hylkää aktiivisen totuudenmukaisuuden tavoittelun. (Glasser ym. 2009; vrt. Ernst 2006; Greco 2010; Niiniluoto 2002; Habermas 1996.) Tieto on aktiivinen ja kriittinen prosessi, jonka toteuttamiseen käytännössä pragmatismen perinne Peircestä nykyfilosofiaan tarjoaa välineitä.

Peircen mukaan tieteellistä tutkimusta luonnehtivia normeja ovat objektiivisuus, autonomisuus, julkisuus ja kriittisyys (ks. Peirce 1992, 28–55). Tieteen menetelmä tarkoituksellisesti testaa, kritisoi ja korjaa tuloksiaan sekä parantaa tarvittaessa myös menetelmäänsä ja tiedollisia normejaan. Journalistista objektiivisuutta sekä sen menetelmällistä luonnetta tarkastellaan tuonnempana – nyt riittää huomata journalismia luonnehtivien normien samankaltaisuudet ja eroavuudet suhteessa tieteelliseen tutkimukseen. Autonomisuus ja kriittisyys ovat yhteistä, mutta tieteen julkisuudesta – että tiedon hankkimisen prosessi on läpinäkyvä eli avoin kaikille, jotka haluavat toistaa tutkimusprosessin varmistuakseen tulosten paikkansapitävyydestä – journalismi ei aina voi pitää kiinni. Synä siihen on tietyissä tiedonhankintatilanteissa tarvittava lähdesuoja, joka mahdollistaa epäkohtien esiintuomisen ilman pelkoa sanktioista, joilla valtaapitävät voisivat rajoittaa omiin epämääräisiin tai eettisesti kestäättömiin toimiinsa ulottuvaa tiedollista toimintaa. Journalismissa on kuitenkin paitsi mahdollista, myös toivottavaa tiedollisen menetelmän ja ohjaavien normien läpinäkyvyys. Tiedon on molemmissa oltava vakuuttavaa eli riittävän yksityiskohtaisesti ilmaistua sekä tosiasiallisesti ja rationaalisesti perusteltavissa. Journalismia määrittävät lisäksi ajankohtaisuuden ja kiinnostavuuden normit, joihin tieteellinen tutkimus harvemmin tukeutuu.

Journalistisessa ja tieteellisessä tiedossa ei ole niinkään kyse todellisuuden abstraktista tai mielensisäisestä ”esittämisestä” kuin ihmisorganismien tarpeita palvelevasta ympäristön tutkimisesta – oli ympäristö vaikkapa talousjournalismin globaali todellisuus. Ihmisen mielenliikkeitä ei tarvitse silti kieltää, koska ne ovat osa luonnollisten olentojen keinovaroja elämän haasteiden varalta (ks. Hildebrand 2008, 59–60). Niinpä ”tieto” tarkoittaa vain päteväksi osoittautuneiden tutkimusten – tieteellisten, journalististen tai arkisten – tuloksia; käytännössä tieto tarkoittaa sosiaalista, dynaamista, väliaikaista ja itseäänkorjaavaa prosessia. Tieto toimintana on tietämistä, tien

kulkemista, jatkuvaa menetelmällistä ongelmanratkaisua (vrt. Dewey LW 12: 16). Sen rationaalisuuteen kuuluu tiedollisen tai kognitiivisen rationaalisuuden lisäksi niin sanottu välineraationaalisuus ja arvorationaalisuus (Rescher 1988; ks. Niiniluoto 2015, 79–89). Vaikka kaikki tiedolliset uskomukset ja uskomusjärjestelmät ovat potentiaalisesti erheellisiä, uskomisen muuttamiseen tai korjaamiseen tiedoksi on rationaalisia välineitä, kuten tässä osassa käsiteltävä pragmaattinen objektiivisuus, jolla tavoillaan totuudenmukaisia uskomuksia maailman ilmiöistä ja tapahtumista journalistisissa raporteissa esitettäväksi. Arvorationaalisesti totuudenmukaisuuden rationaalisuutta voidaan puolustaa päämääränä, koska totuudenmukainen tieto on journalismissa itseisarvo, jonka voi laajemmassa demokratian kontekstissa ymmärtää myös välineraationaalisesti ihmisten tiedontarpeen tyydyttämiseksi oikeudenmukaisuuden arvon saavuttamiseksi yhteisössä. Pragmatistinen kokonaisvaltaisen ajattelun traditio kannustaa näkemään rationaalisuuden muodot yhteenkietoutuneina, koska sen enempää ajattelumme kuin todellisuuskään ei valmiiksi rajaudu filosofisiin kategorioihin. Tiedonhankinnassa myös mielikuvituksella on paikkansa, minkä osoittaa vaikkapa tieteen historiassa tapahtuneet mullistukset Kopernikuksesta Darwiniin ja Einsteiniin, taiteissa tapahtuneista rationaalisuuden rajoja koetelleista kokeiluista puhumattakaan. Journalismissa olisi suorastaan epärationalista olla keksimättä uusia tärkeitä aiheita tutkittavaksi.

Peircele tieteellisen menetelmän rationaalinen prosessiluonne oli avain myös objektiivisuuteen. Pyrkimys etäännyä subjektiivisista tekijöistä – tietoa tavoittelevan tutkijan ennakkoluuloista ja mielipiteistä – on keino päästä lähemmäksi tutkimuksen kohdetta, vuorovaikutukseen sen kanssa. Toisin sanoen tieto ei ole kohteen ”passiivista peilaamista”, vaan aktiivista vuorovaikutusta tiedon kohteen kanssa. Tiedon menetelmällinen koetteleminen mahdollistaa ainakin periaatteessa useiden ”tutkijoiden” yksimielisyyden tiedon laadusta – siitä mitä voidaan pitää tietona kyseisestä kohteesta. Rationaalisuus on tärkeä ohjenuora tutkimusprosessin viemiseksi läpi menetelmällisesti ja normien mukaisesti, mutta myös tiedon yhteisöllisessä perustelemissa (ks. esim. Davidson 2004). Tieto näyttää edellyttävän yhteisöllistä hyväksyntää: tietoteorian tosille uskomuksille vaatimaa perustelua ja oikeutusta on vaikea ymmärtää ilman sosiaalista viitekehystä. Kenelle todellisuutta koskevat uskomukset perusteltaisiin tai niiden totuus oikeutettaisiin, ellei toisille ihmisille. (Ks. Peirce 1992, 89; vrt. Niiniluoto 2002, 25, 81–85; ks. Levi 1991; Misak 2004; 1991; Shook 2000; Stuhr 1997.)

Rationaaliset tiedolliset käytännöt ovat vahvoja, koska ne johdonmukaisesti ja kriittisesti jatkettuina tuottavat ainakin ”suosiollisissa olosuhteissa” totuudenmukaista tietoa (ks. Peirce 1992). Rationaalisuus voidaan ymmärtää älylliseksi kurinalaisuudeksi: taipumukseksi noudattaa päättelyssä logiikan sääntöjä ja keskeisiä tiedollisia normeja tutkimusprosessin aikana. Rationaalisuuden merkittävyys tulee siitä, että

monimutkaisen (aineellisen tai sosiaalisen) todellisuuden tutkiminen monivaiheisen prosessin kautta luo maaperää monien virheiden mahdollisuudelle (ks. seuraava luku fallibilismista). Tiedollisen tutkimuksen väliaikaisia tuloksia – eli toistaiseksi tietona pidettyä – on siksi koeteltava rationaalilla menetelmällä. Jos uusi kokemus tai todistusaineisto tai paremmat argumentit ovat ristiriidassa tiedettynä pidetyn kanssa, kysymyksenasettelua tulee muuttaa tai lähestymistapaa korjata. Päinvastaisessa tapauksessa tietona pidetty saa vahvistusta, mutta missään tapauksessa tieto ei ole absoluuttisen varmaa tai lopullisesti totta. Tiedon prosessuaalisuudesta seuraa, että absoluuttista, lopullista tietoa ei ole (Bernstein 2010, 112–116). Dewey näki tässä Peircen tieteen menetelmiin tarkoittamassa mallissa esimerkillisen mallin kaikelle tiedolliselle tutkimukselle, vaikkakin on huomioitava, että erilaisissa tiedollisissa käytännöissä on erilaiset tutkimusprosessit, todisteet ja menetelmät. Journalismilla ei ole tieteen kokeellisuutta, mutta tutkimusta voi syventää esimerkiksi menemällä paikan päälle kriisialueelle, koettelemalla ristikkäisiä lähteitä kriittisesti ja testaamalla omia tulkintoja toisten tulkintoja vasten. Kriittinen ja menetelmällinen journalismi voi toteuttaa paitsi tiedollista, myös yhteiskunnallista tehtäväänsä: ”välittää oikeita ja olennaisia tietoja, joiden perusteella ihmiset voivat itse muodostaa maailmankuvaansa” – ja ryhtyä vaikkapa avustamaan kriisialueen ihmisiä (Sillanpää 2010).

Rationaalisuuteen kuuluu kriittisyys, jota sekä Peirce että Dewey korostivat tiedollisten käytäntöjen ytimenä. Se on tiedon itseäänkorjaavuuden ja siten sen dynaamisuuden edellytys, välttämätön sosiaalinen ehto sekä tutkimustulosten että tutkimusmenetelmien parantamiselle. Elämässä keskeiset naturalismi ja normatiivisuus huipentuvat ihmisen kyvyssä kriittisyyteen: rationaaliset normit ohjaavat ja kontrolloivat kaltaistemme luonnonolentojen kokemusta ja mahdollistavat kriittisen etäisyyden ottamisen välittömään kokemukseen. Kritiikin tärkeys paljastuu, kun inhimillisen kokemuksen ja luonnollisen maailman jatkuvuus huomioidaan. (Ks. Dewey 1999; ks. myös Hookway 2000; 1985; vrt. Brunning & Forster 1995; Gallie 1952.) Kokemus, tutkimus ja sen tulosten todentaminen muodostavat kokonaisvaltaisen prosessin, jossa ei ole jyrkkää erottelua tietävän subjektin ja tiedon kohteena olevan objektin välillä. Tieto on toimintaa todellisuudessa, jonka osa kokemus on. Yksilötasolla tiedon toiminnallisuus tarkoittaa, että tutkiva ihminen alati jäsentää, tulkitsee ja perustelee kokemaansa. Tiedollinen toiminta on ikään kuin strategisia siirtoja, joita ihmisorganismi tekee ympäristön synnyttämien paineiden alaisena (Hildebrand 2008, 59). Hän ei ole todellisuudesta irrallinen ”subjekti”, koska kokemus kytkee hänet ympäristöönsä, ja kokemus syventyy tuohon todellisuuteen tietoprosesseissa. Siksi hän voi sivuuttaa objektivismin ja relativismin problematiikan – ja keskittyä tutkimaan todellisuutta. Näin voidaan vastata myös yhteen journalismin ja sen tutkimuksen ydinongelmista: tiedollinen toiminta ei ole teoreettinen konstruktio, vaan ”teoriaa” (käsitteellisiä ja normatiivisia) sisältävää käytännöllistä elämää.

Tiedollisista käytännöistä käytetty yhteisnimitys ”tutkimus” tavoittaa hyvin tiedon toiminnallisuuden sekä prosessuaalisuuden. Filosofiseksi tavoitteeksi asettuu näin kysymys siitä, kuinka uskomuksenmuodostuksen prosesseja – olivat ne sitten yksilöllistä päättelyä tai sosiaalista tiedonhankintaa – voidaan pitää luotettavina eli virheitä poissulkevana (ks. Papineau 1987, x–xi; ks myös Hookway 1985). Journalismi on tiedollisena käytäntönä erityisen altis virheille, koska siltä puuttuu tieteen metodit ja aika kriittiseen keskusteluun ennen tietoväitteiden julkaisua. Esimerkiksi sotien runtelemilta kriisialueilta ei aina voi saada ensikäden tietoa – vaikka kieltäytyisikin luottamasta sotaa koskeviin viranomais tiedotteisiin ja lähettäisi oman reportterin paikalle. Sotatoimialueilla journalistit usein sijoitetaan (embedding) yhden armeijan tai joukko-osaston sisälle, jolloin näkökulma rajautuu kyseisen osapuolen sensuurin mukaiseksi (ks. Aittokoski 2010). Jos taas sota-aiheiden tietolähteinä käytetään hallitusten tiedotusta, journalismi jää virallisen propagandan armoille. USA:n kenraali Petraeus on kuvaillut Afganistanin sotaa ”mielikuvasadoksi”, jota käydään uutismedian avulla ja sitä hyväksi käyttäen (Pilger 2010). Journalistinen ”tutkimus” kohtaa siis usein tiukkoja rajoja (vrt. Price 2010).

Sitä suuremmalla syyllä journalismi tarvitsee kokonaisvaltaista tiedonhankinnan menetelmää, koska irralliset ja yksittäiset faktat voivat johtaa harhaan, vaikka ne singulaariväitteinä paikkansa pitäisivätkin. Todetkin tosiasiat voivat valikoinnin ja kontekstiasettelun takia vääristää todellisuuden tapahtumia ja antaa niistä tarkoitushakuisen käsityksen. Ilman kokonaisvaltaista ja läpinäkyvien normien ohjaamaa menetelmää, joka tähtää totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen, journalistinen tiedonhankinta on vaarassa viedä yleisöjen huomion tärkeistä asioista, fragmentoida heidän ajatteluaan ja vaikeuttaa heidän päätöksentekoaan (Merrill 1997, 177; vrt. Niiniluoto 1996, 92). On kuitenkin muistettava, että täydellisen varmaa tietoa tai lopullisesti lukkoon lyötyjä totuuksia ei voi inhimillisesti ottaen saavuttaa. Mutta tiedollista suoritusta voi aina parantaa.

3.6 FALLIBILISMI: VIRHE JA TIEDON PARANTAMINEN

Journalismi on muiden tiedollisten käytäntöjen tavoin erehtyväistä – tiedolliset prosessit ovat epätäydellisiä (ks. Bernstein 2010, 111). Subjektiiivisten rajoitteiden lisäksi olosuhteet, valtasuhteet ja muut ihmisten väliset asiat vaikuttavat siihen, miten tiedollisia käsityksiä ja mielipiteitä muodostetaan ja esitetään. Maailman journalistiseen jäsentämiseen vaikuttavat myös käsite- ja uskomusjärjestelmät, joiden varassa todellisuutta kokemuksellisesti tulkitaan (ks. 4 osa tässä teoksessa).

Peircestä lähtien pragmatistit ovat myöntäneet, että sosiaalisissa tiedollisissa hankkeissa on aina mukana yksilöllisiä sekä yhteisöllisiä ennakkoluuloja ja ennakkokäsityksiä – myös tiedollisesti tehokkaimpina pidetyissä tieteellisen tutkimusprosessin käytännöissä. Vasta kriittisen

tarkastelun ja uskomusten tosiasia-perusteisen koetteluun avulla voidaan vähitellen avartaa kapeita subjektiivisia näkökulmia, siirtyä asteittain kohti objektiivisuutta. Siinä auttaa menetelmällisyys.

Fallibilismin tarkoitus on pragmatismille tyypillistä käsitystä, että uskomukset ja todellisuutta koskevat tietoväitteet ovat aina potentiaalisesti virheellisiä. Tämä johtuu pääasiassa siitä, että ei ole olemassa mitään autoritatiivista tietolähdettä, joka takaisi erehtymätöntä tietoa. Tieto ei ole pysyvä ja kumuloituva kokoelma muuttumattomia tosiasioita, vaan varmoinakin pidetyissä tapauksissa tietona pidetty voi osoittautua epätodeksi tai vääristyneeksi uuden todistusaineiston tai pätevemmän päättelyn ansiosta.

Tämän takia kaikki tieto on – tai sen tulisi olla – avointa kritiikille, uudelleenmuokkauksille, korjauksille ja tarpeen vaatiessa hylkäämiselle. Tieteen historia osoittaa, että monet ”totuudet” ovat olleet tilapäisiä: korjaamaan on jouduttu maapallon muotoa, sen sijaintia maailmankaikkeudessa, ihmisen synty- ja kehityshistoriaa sekä avaruuden ja ajan luonnetta, siis varsin perustavia asioita. Kokonaan on jouduttu luopumaan sellaisista tieteellisistä ”totuuksista” kuin ääniaallot mahdollistava ”eetteri”, palamisilmiön mahdollistava ”flogiston” ja orgaanisen elämän selittävä ”élan vital”. Toisin kuin tieteessä, journalismissa oikaisuja ja väärän tiedon hylkäämistä ei jouduta tekemään vuosisatojen aikahaitarilla, vaan päivittäin. Sähköisen tiedonvälityksen aikana minuutin lisäselvitys voi pakottaa journalistisen tuotteen perusteelliseen korjaamiseen tai hylkäämiseen. Kiire ei silti oikeuta totuudenmukaisuudesta luopumista.

Virheet ovat journalismissa näet vakava ongelma luotettavuuden ja uskottavuuden kannalta. Newtownin kouluammuskelusta joulukuussa 2012 raportoitui virheellisesti luotettavana pidetyn CNN-uutiskanavankin toimesta: massamurhaajaksi nimettiin uutiskilpailun aiheuttamassa kiireessä väärä henkilö. Fallibilistisen problematiikan on tiivistänyt kalifornialainen mediatutkija Pekka Pekkala: ”Kun uutisjutun kirjoittaja tekee muutoksen alkuperäiseen artikkeliin, se on heti kaikkien nähtävillä [sähköisten välineiden avulla]. [...] Huono puoli on helppo kopioitavuus: sama uutinen leviää viidessä minuutissa kaikkiin muihinkin uutisvälineisiin. Virheineen. Tämä johtaa tietysti siihen, että kaikki uutisvälineet alkavat muistuttaa yhä enemmän toisiaan. Sekä mainostajien että lukijoiden on vaikea erottaa niitä toisistaan” (Pekkala 2010). Journalismin identiteetti kärsii taas.

Fallibilismin tunnistamisesta ja tunnustamisesta olisi kuitenkin absurdia päätellä radikaalin relativistin tavoin, että maailmasta ei voi ”todella tietää” mitään (ks. Bernstein 2010, 37), Fallibilismin kääntöpuolena on nimittäin käsitys nimeltä meliorismi: on ihmisten yleensä ja journalistien erityisesti intressissä pyrkiä kohti parempaa tietoa (ks. Jackson 2006, 54–66; Bergman 2010). Yhtäältä todellisuuden ja toisaalta tiedollisten käytäntöjen prosessiluonteesta seuraa, että ne ovat jatkuvassa muutostilassa – aina ”vaiheessa” ja viime kädessäkin ”kesken”. Kun hyväksytään tiedollisten hankkeiden normatiivisuus, nähdään kuinka meliorismi laajenee yleisemmäksi tietokäsitykseksi: kun tiedollisia käytäntöjä ja niitä ohjaavia

normeja tarkastellaan filosofisesti, on luonnollista harjoittaa filosofista (journalismin tapauksessa tieto-opillista) tutkimusta käytäntöjen ja normien parantamiseksi (ks. Dewey 1999; 1958).

Meliorismi tarkoittaa avoimuutta uusille ideoille ja paremmalle evidenssille (ks. Papineau 1987; vrt 1993, 145). Se on oppi inhimillisestä ja sosiaalisesta kehityskelpoisuudesta – parempien käytäntöjen mahdollisuudesta (James 2008).

Journalismin kannalta meliorismi tarkoittaa pyrkimystä parempien tiedollisten normien ja menetelmien kehittelyyn. Tulevissa luvuissa hanketta tarkastellaan pragmaattisen objektiivisuuskäsityksen muodossa. Jo olemassaolevat normit antavat alustavia vastauksia Pekkalan esiinnostamiin ongelmiin sekä Newtown-utisoinnin virheisiin. Journalistin ohjeissa on normeja, jotka ohjaavat journalistista tutkimusta kohti luotettavuutta ja uskottavuutta: ”Journalistin velvollisuus on pyrkiä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen. [...] Tiedot on tarkistettava mahdollisimman hyvin – myös silloin kun ne on aikaisemmin julkaistu.”

Perinteinen oikaisukäytäntö on esimerkki journalistisen tiedonhankinnan itseäänkorjaavuudesta: ”Olennainen virhe on korjattava heti tiedotusvälineen toimituksellisilla verkkosivuilla ja lisäksi julkaisussa, jossa virhe on alun perin ollut.” Sähköisen median mahdollistama nopeus onkin kaksiteräinen miekka: sähköisen uutiskilpailun kiireessä tapahtuu enemmän virheitä ja totuusväitteitä julkaistaan heppoisemmin perustein, mutta toisaalta yleisöt voivat osallistua virheellisen tiedon korjaamiseen ja toimituskin aiempaa nopeammin oikaista virheet samoin kuin lisätä tietoja ja todistusaineistoa sitä mukaa kuin niitä saadaan hankittua. Siksi vaikkapa *The Guardian* työskentelee yhdessä yleisöjen kanssa. *Der Spiegelin* toimituksessa on työskennellyt parhaimmillaan 70 speliaalioihinsa erikoistunutta faktantarkistajaa (Vehkoo 2011, 53). Virheitä silti sattuu, mutta niitä voi ja pitää oikaista ja korjata.

Fallibilismin hyväksymisestä ei siis seuraa sosiaalisen konstruktionismin keskenään ristiriitaisille väitteille antamaa ”yhtäläistä paikkansapitävyyttä”. Inhimillisen rajallisuuden ei siis tarvitse johtaa tiedolliseen relativismiin: tiedollisten normien ansiosta on mahdollista tavoitella perusteltuja uskomuksia ja tiedollisten menetelmien ansiosta jalostaa niistä tietoa. Fallibilismi päinvastoin rohkaisee tiedollisissa käytännöissään toimivia ”tutkijoita” arkipäiväiseen skeptisismiin, ei sosiaalisen konstruktionismin ylläpitämään filosofiseen skeptisismiin. Jälkimmäinen itseasiassa vastustaa ajatusta inhimillisen tiedon erehtyvyydestä: filosofisen skeptisistin epäilyn tavoite on nimenomaan erehtymättömän varma tieto tai absoluuttisen varma perusta kaikille tiedoksi kelpuutettaville uskomuksille (ks. Bernstein 2010, 36).

Fallibilismi yksinkertaisesti varoittaa tiedollisesta ylimielimyydestä: biologisesti ja kognitiivisesti rajallisina olentoina sekä kulttuurisesti ja käsitteellisesti ehdollistuneina maailman jäsentäjinä harjoitamme tiedollisia käytäntöjä suhteellisen suuressa ja monimuotoisessa maailmankaikkeudessa.

”Lopullista tietoa” ei ehkä koskaan voida saavuttaa, mutta oikeaan suuntaan ollaan menossa, kun hyväksytään, että kaikki väitteet voivat periaatteessa osoittautua virheellisiksi tai epätosiksi. Alati muuttuvassa maailmassa mikään ei ole varmaa, mutta tieto tästä maailmasta on mahdollista (ks. Fantl & McGrath 2009).

Meliorismi muistuttaa paremman tiedon mahdollisuudesta: virheitä tulee, mutta niitä voidaan korjata ja käytäntöjä parantaa. Pragmatistista tietokäsitystä onkin luonnehdittu virheiden välttämiseen tähtäävänä filosofisena hankkeena, joka pyrkii uskomuksenmuodostuksen tai tiedonhankinnan prosessien luotettavuuteen (Papineau 1987, x–xii). Journalismin luotettavuuden ja uskottavuuden kannalta fallibilismi – ja sen kääntöpuolena meliorismi – ovat tärkeitä: yleisöt voivat luottaa vain epätäydellisyytensä avoimesti tunnustavaan tiedolliseen toimijaan, joka läpinäkyvästi korjaa virheensä ja pyrkii paremmaksi kehitettyjen tiedollisten normien varassa entistä luotettavampaan tietoon.

Kuten edellä nähtiin, yksilötasolla aivomme ovat taipuvaisia luomaan oikoteitä, joiden mukaiset käsitykset eivät vastaa todella tapahtunutta: meillä on tapana huomioida käsityksiämme vastaava todistusaineisto ja jättää huomiotta todistusaineisto, joka puhuu pinttyneitä uskomuksiamme vastaan. Sosiaalisina olentoina olemme alttiita ympäristön paineelle uskomuksia muodostaessamme (ks. esim. Schultz 2011). Juuri siksi tiedonhankinnan prosessien tulisi olla mahdollisimman luotettavia. Fallibilismi muistuttaa, että tiedollisten pyrkimysten pitäisi olla aina punnittuja, kriittisiä ja epädogmaattisia – että tiedollinen toiminta on aina päättymätön prosessi.

Relativismin houkutusta voidaan vastustaa korostamalla parhaan mahdollisen evidenssin ja vahvimpien argumenttien merkitystä tiedonhankinnassa. Jotkin uskomukset ja tosiasiaväitteet ovat paremmin perusteltuja tai empiirisellä todistusaineistolla tuettuja kuin jotkin toiset. Parhaiten perusteltuja käsityksiäkin on kuitenkin syytä käsitellä arkipäiväisen skeptisesti eli huomioida niiden potentiaalinen virheellisyys ja todennäköinen epätäydellisyys.

Journalismissa voidaan ottaa mallia tieteellisistä tutkimusprosesseista, koska tieteellisiin käytäntöihin kuuluu sisäänrakennettu kriittisyys ja itseäänkorjaavuus: toisten ja omien tutkimustulosten ja -prosessien heikkouksien ja virheellisyyksien esiintuominen, puolueellisuuksien ja puutteellisuuksien etsintä, huonojen ideoiden perusteltu alasampuminen sekä valmius perusteettomien käsitysten hylkäämiseen. Normien ja luotettavien menetelmien varassa hankittua tietoa voidaan pitää toistaiseksi pätevänä, kunhan muistetaan sen alttius uudelleenarvioinnille ja korjaamiselle uuden paremman tiedon valossa (vrt. Niiniluoto 1996, 92).

Kun tietoa tarkastellaan prosessuaalisena eli tiedonhankinnan menetelmän kautta, paras nykytieto on ikään kuin väliaikainen tiedollinen lepopaikka tutkimuksen jatkamista varten. Se sisältää alustavia yhteenvetoja sekä perusteltuja ja testattavia tulkintoja, joiden pohjalta tiedonhankinnan ja testaamisen prosessia voidaan jatkaa – luotettavan menetelmän ja pätevän

päätelyn tukemana (ks. Moser 1990, 43–57). Journalistista tutkimusta ja siihen perustuvaa raporttia ei koskaan lähdetä tekemään tyhjiöstä: mukaan tulevat lähtökohtaisesti journalistin asiaa koskeva taustatieto sekä hänen ennakkoluulonsa. Edellistä laajennetaan, jälkimmäisiä karsitaan.

3.7 ABDUKTIO: PÄÄTTELY JA PARAS SELITYS

Journalistinen tuote – uutiskuvasta kantaottavaan pääkirjoitukseen – käsitetään yleensä representaationa eli esityksenä todellisuudesta tietynlaisena. Journalistinen tuote on inhimillinen rakennelma, jossa kuvattu tapahtuma tai ilmiö kerrotaan (esim. uutisteksti) tai kuvataan (esim. uutiskuva) monien inhimillisten (journalististen) valintojen kautta. Lisäksi erilaiset journalismityypit esittävät asiansa subjektiivisuuden ja objektiivisuuden asteikon eri vaiheilla. Subjektivististen ja sosiaaliskulttuuristen rajoitteiden takia niin sanottu ”terve järki” tai irralliset ”tosiasiat” voivat johtaa harhaan. Kun jotakin ”tapahtumaa” tarkastellaan jälkikäteen – niin kuin journalismissa yleensä tehdään – sen lopputulema oletetaan helposti väistämättömäksi. Ilmiölle tai tapahtumalle on kuitenkin löydettävä paras mahdollinen selitys, joka tähtää sen totuudenmukaiseen ymmärtämiseen. Pelkkä yksittäisten tosiasioiden kuvaus ei nimittäin välttämättä edistä ymmärrystä.

Maailmasta saatavan kokemuksen ymmärtäminen edellyttää ensinnäkin erilaisia selitysjärjestelmiä, joiden varassa todellisuuden tapahtumia, tekoja ja ilmiöitä ylipäänsä tehdään ymmärrettäviksi (ks. Haskell 1998, 1–24; ks. käsitejärjestelmistä ja uskomusjärjestelmistä 4. osa tässä teoksessa). Emme tulkitse uusia kokemuksia tai uutta tietoa ”puhtaalta pöydältä”, vaan taustatietomme eli todellisuutta koskevien selitysjärjestelmien perusteella. Emme koe ympäristöämme tai ajatusmaailmaamme kokonaisena yhdellä kerralla, vaan sen sijaan kategorisoimme asioita, näemme syy-seuraus-suhteita ja säännönmukaisuuksia sekä erottelemme yksilöolioita – ihmisiä, esineitä ja ympäristöstä eristettyjä tekoja ja tapahtumia – ympäristömme moneudesta.

Selitysjärjestelmät, joiden varassa tätä vain osittain tietoista tulkintaa teemme, olemme oppineet aiemman kokemuksen perusteella merkityksellisiksi ja tilannesidonnaisiksi toimintamalleiksi. Siksi emme hämmästy kohdatessamme sellaisia ilmiöitä kuin tuulen kasvoilla, kiitoksen lahjaa antaessamme tai valoja liikenteessä. Selitysjärjestelmien kaltainen taustatieto tekee mahdolliseksi ymmärtämisen ja ennakoasenteet. Itse asiassa päätteilyä tapahtumasta tai ilmiöstä sen selittämiseen on mukana kaikessa tietoisessa toiminnassa, joten kysymys kuuluu, miten päätellä parhaaseen selitykseen (Harman 1965; Paavola 2014; 2012).

Toisin sanoen ymmärrys edellyttää selityksiä – ja uuden tiedon ymmärtäminen edellyttää uusia selityksiä. On siksi tärkeää niin arkielämässä kuin journalismissa, että selityksemme tapahtumille, teoille ja ilmiöille ovat

mahdollisimman luotettavia. Huomio kiinnittyy näin selitysten muodostamisen prosessien luotettavuuteen. Journalismissa pelkät kuvaukset tai ”puhtaat faktat” (kuka teki mitä missä ja milloin) eivät useinkaan riitä, koska monimutkaisen todellisuuden ymmärtäminen edellyttää selityksiä (miksi, miten ja mitä sitten). Selitys ja sen saavuttamiseksi käytettävät päättelyprosessit tulee ymmärtää, jotta asioiden asettaminen kontekstiin, kausaalisten syiden ja intentionaalisten motiivien erittelemineen sekä seurausten arviointi olisivat luotettavia. Kaikkea ei voida kertoa, koska syiden ja motiivien selitysketjut ovat potentiaalisesti loputtomia. Journalismissa parhaaseen selitykseen johtavan prosessin luotettavuuteen kuuluu siksi myös rajauksia ja valintoja, vaikka alun perin peircelandäinen abduktio keskittyi nimenomaan loogiseen abduktioon ja tieteeseen. (Ks. Kapitan 1992; 1990.)

Parhaaseen selitykseen tähtäävää päättelyä kutsutaan abduktioksi. Sitä tarvitaan, koska todellisuudesta ei voi poimia siellä valmiina odottavia ”puhtaita tosiasioita”. Jonkin tapahtuman, teon tai ilmiön määrittelemineen tosiasiaksi on jo inhimillinen akti, jossa todellisuuden virrasta rajataan ja valitaan tietyt osat muu pois jättäen. Tietoprosessi havainnosta tai todistusaineiston tarkastelusta selittämiseen tapahtuu taustatiedon varassa, joten on syytä olla tietoinen omia selityksiä ohjaavista selitysjärjestelmistään ja suhtautua niihin kriittisesti – ikään kuin pyrkiä asteikolla kohti objektiivisuutta (vrt. mt. 1–2).

Kuitenkin kokemus ja tieto maailmasta tapahtuvat kielelliskulttuurisen taustatiedon – käsite- ja uskomusjärjestelmien – varassa: selitysjärjestelmät tuovat kokemuksen tulkintaan järjestystä, viittausta kohteita, kontekstin, odotuksia, tarinankerronnan perinteitä, muistoja ja muita tekijöitä, jotka vasta tekevät tiedollisesta kokemuksesta mielekkään. Parhaisiin selityksiin ”perityt” selitysjärjestelmät eivät silti riitä. Hyvä eli rationaalinen (ks. yllä) selitys on sellainen, jota on vaikea muuttaa tai vaihtaa toiseen, kun huomioidaan selitystarkoitus ja kaikki saatavilla oleva evidenssi ja kritiikki. Miten parhaisiin selityksiin sitten päästään? (Abduktiosta ks. Niiniluoto 1999a; 2002a, 117 – 118; ks. myös Achinstein 2010; Douven 2011; Hobbs 2004; Magnani 2001.)

Erilaisista selittämisen tyypeistä yleisin on syihin viittavat kausaaliset selitykset, joihin liittyy inhimillisissä asioissa myös eettinen ulottavuus. Esimerkiksi humalluin, ja syy siihen oli, että join alkoholia. Samalla olen ”syyllinen” omaan humalatilaani moraalisessa mielessä (ks. Williams 2002). Intentionaaliseen inhimillisestä toiminnasta voi antaa myös päämääriin tai tavoitteisiin viittaavia teleologisia selityksiä: join humaltuakseni. Laitteista ja joskus biologisista ilmiöistä voidaan antaa tehtäviin tai tarkoituksiin viittavia funktionaalisia selityksiä: nenän funktio on haistaa (viiniä). Fysiikassa suositaan usein reduktiivisia selityksiä, jotka pyrkivät palauttamaan selitettävän asian tai ilmiön sen pienimpiin osatekijöihin: ihmiselämä on kosmologi Kari Enqvistin mielestä viime kädessä ”kvarkkien tanssia”. Inhimillistä todellisuutta selitetään usein myös psykologisesti: join itseni humalaan, koska minulla oli vaikea lapsuus.

Oma selityksen tyyppinsä ovat historialliset ja kulttuuriset selitykset: humalajuomiseni selittää se, että olen syntynyt ja varttunut Suomessa. Filosofiasa tilanne usein pelkistetään: luonnollisille tapahtumille etsitään kausaalisia syitä; inhimillisille intentionaalisille teoille (rationaalisia tai irrationaalisia) perusteita. Selityksen muoto tulee sen tarkoituksesta: mitä halutaan selittää eli mikä osa tapahtumasta, teosta tai ilmiöstä halutaan ymmärtää. Kun auto lakkaa liikkumasta, teknikko selittäisi sen bensiinin loppumisella, vieressä istuva vaimo tankkaamisen unohtamisella. (Abduktiosta ks. Paavola 2012a; Bergman & Paavola 2014).

Oli selitystarkoitus mikä tahansa, luotettavan tiedonhankinnan kannalta tärkeää on siinä käytetty päättely. Logiikassa päättelytavat jaetaan välttämättömiin (totuus säilyy päättelyn premisseistä johtopäätökseen) ja ei-välttämättömiin (totuus ei seuraa loogisella välttämättömyydellä päättelyn alkutilanteen premisseistä). Edellistä kutsutaan deduktiiviseksi päättelyksi ja siinä lähtökohtien totuus seuraa premisseistä: jos on totta, että kaikki journalistit ovat objektiivisia ja että Antti on journalisti, niin silloin Antti on välttämättä myös objektiivinen.

Induktiivinen päättely, jossa yleistetään yksityistapauksista, ei tuota loogisia totuuksia: jos kaikki tähän asti havaitut joutsenet ovat valkoisia, päättelemme induktiivisesti, että kaikki joutsenet ovat valkoisia. Mustien joutsenten havaitseminen kuitenkin osoitti johtopäätöksen tosiasiallisesti virheelliseksi. Induktiivisen päättelyn harha on siinä, että toistaiseksi koetun perusteella ei voida ennustaa tulevaisuuden kokemuksia.

Journalismin kannalta käyttökelpoisin päättelytapa onkin parhaaseen selitykseen tähtäävä abduktio, jonka varhaisia kehittäjiä oli jälleen pragmatisti Peirce. Journalisti kohtaa jonkin uuden tilanteen (onnettomuuden kaltaisen tapahtuman, murhan kaltaisen teon tai poliittisen puolueen kaltaisen ilmiön, jota toki voi yrittää selittää myös inhimillisten tekojen summana), ja tehdäkseen sen yleisöilleen ymmärrettäväksi hänen tulee löytää sille paras mahdollinen – todennäköisimmin totuudenmukainen – selitys. Kuvitellaan: aamuhaastattelussa optimistinen pääministeri antaa illalla synkän lausunnon maan tilasta. Mikä parhaiten selittäisi tämän yhteiskunnallisesti merkittävän muutoksen pääministerin näkemyksissä?

Psykologisesti olisi mahdollista, että hän on päivän aikana väsähtänyt tai kokenut jotakin ikävää. Loogisesti olisi mahdollista, että hänet on hypnotisoitu päivän aikana kilpailevan puolueen toimesta. Järkevintä olisi silti ajatella, että hän on saanut uusia taloustietoja. Paras selitys muutokselle voi löytyä myöhemmin hahmoteltavalla pragmaattisen objektiivisuuden metodilla, mutta myös abduktiivisesta päättelystä on apua. Se vähintäänkin saa journalistin etsimään parasta selitystä. (Peirce'n käsitteistöä ks. Bergman & Paavola 2014.)

Abduktiivisen päättelyn pääpiirteet ovat seuraavat. Peirce tarkoitti sen alun perin tieteellisen tutkimuksen työkaluksi, mutta sillä on lisäarvoa myös journalismille. Tieteessä induktiivinen päättely perustuu luonnossa tai yhteiskunnassa havaittuihin säännönmukaisuuksiin tai tilastollisiin tietoihin,

mutta sillä ei ole selittävää voimaa niin kuin abduktiolla (ks. Niiniluoto 1999a; ks. myös Fann 1970; vrt. Hobbs 2004). Journalismissa niin kuin tieteessä tutkitaan niin monimutkaista todellisuutta, että yhdelle tapahtumalle, teolle tai ilmiölle voi olla useita mahdollisia kilpailevia selityksiä, eikä absoluuttisen objektiivisuuden puuttuessa selvää vastausta ei ole. Abduktio tarjoaa silti tiettyjä periaatteita, joiden varassa epäilyksen tilasta voidaan päästä kohti parasta mahdollista selitystä. Sitä ei ehkä voida vielä pitää varsinaisena johtopäätöksenä, mutta suuntaa se antaa. Abduktiivisen päättelyn periaatteet voidaan tiivistää neljän normatiivisen kriteerin mukaan:

1) Ensinnäkin selityskandidaattia verrataan luotettavana pidettyyn taustatietoon, toisin sanoen muihin hyvin perusteltuihin tai empiirisesti todistettuihin uskomuksiin, jotka asiaan liittyvät. Selitys saa tukea, jos se ei ole ristiriidassa muun perustellusti totena pidetyn kanssa. Täytyy olla poikkeuksellisen vahvoja perusteita väittää todeksi sellaista selitystä, joka on ristiriidassa kaiken muun perustellun tai todistetun tietämyksen kanssa.

2) Toiseksi on huomioitava sellaiset kilpailevat selitykset, jotka ovat muuten yhtä vakuuttavasti perusteltuja tai todistettuja kuin selityskandidaatti, mutta ovat sitä monimutkaisempia. Occamin partaveitsekse kutsutun filosofisen säännön mukaan ekonomisinta (vähiten selittäviä tekijöitä edellyttävää) selitystä voidaan pitää vahvimpana, kun muut muuttujat tukevat kilpailevia selityksiä yhtä paljon. Pääministeri on ehkä saanut tietää, että kolmas maailmansota on syttymässä, mutta selityksen todenperäisyys vaatisi paljon enemmän muita oletuksia kuin jatkuvassa talouskriisissä arkipäiväistyneet huonot talousuutiset. On huomattava, että selityksen yksinkertaisuus ei tee sitä vielä totta, mutta selitykseen ei ole syytä olettaa enempää tekijöitä kuin on tarpeen. Selityksen kaikkien yksityiskohtien tulisi voida puolustaa paikkaansa.

3) Kolmas kriteeri parhaalle selitykselle on sen selitysvaima, toisin sanoen kuinka paljon se selittää kyseisestä tapahtumasta, teosta tai ilmiöstä, ja kuinka paljon jättää selittämättä. Pääministeri on ehkä saanut viestin vaimonsa aviorikoksesta, mutta silloin jäisi selitettäväksi, miksi ammattipoliitikko antaisi henkilökohtaisen murheen vaikuttaa käsityksiinsä maan tilasta. Mitä enemmän avoimia kysymyksiä jää, sitä heikompi selitys.

4) Neljäs kriteeri selityksen hyvyyden arvioimiseen on journalismissa tärkein ja seuraavien lukujen aihe: kuinka luotettavalla menetelmällä selitystä tukevat perustelut ja todistusaineistot on hankittu. Parhaiden tiedollisten periaatteiden ja käytäntöjen mukaisella menetelmällä hankittu selitys on vahvin, mutta paras selitys kaikista edellyttää muidenkin normien täyttymistä – koska tutkimusta ei ole syytä lopettaa ennen kuin kaikki kivet on käännetty. Abduktion kokonaisvaltainen normisto toistuu pian uuden objektiivisuuskäsityksen yhteydessä, joka on räätälöity journalismin tiedollisiin tarpeisiin.

Fallibilismin periaatteen muistaen on syytä mainita myös abduktiivisen päättelyn heikkoudet. Hyväksytykin selitys jättää aina jotakin huomioimatta: esimerkiksi auton tankkaamisen unohtamiseen voi liittyä lukematon määrä

psykologisia motiiveja ja intentionaalisia perusteita sekä periaatteessa ääretön ketju kausaalisia syitä. Toisaalta lisäevidenssin valossa voi osoittautua, että pääministeri oli illalla pessimistinen, koska päivän aikana hän on saanut laitonta tietoa pörssiyrityksistä – jolloin journalistisen tutkimuksen tulisi tietenkin jatkua. Yksinkertaisuuden kriteeriä puolestaan ei ole syytä nostaa johtavaksi normiksi etsittäessä selityksiä monimutkaiselle sosiaaliselle todellisuudelle, jossa tapahtuu myös epätodennäköisiä asioita. Tieteenkin ohjenuorana se kyseenalaistuu kvanttifysiikan, säieteorioiden ja multiversumin aikakaudella. Abduktion ansiosta on kuitenkin mahdollista arvioida tutkimuksen tietyssä vaiheessa, mikä selityskandidaatti on toistaiseksi paras. Sitä voi verrata näet olemassaoleviin, ei keksimättömiin selitysvaihtoehtoihin. Abduktio on ”löytämisen logiikkana” on systemaattisessa filosofiassa kiivaasti kiistelty käsite, mutta sen käsitteellinen haltuunotto edes pääpiirteissään vahvistaa journalistista tiedonhankintaa.

Journalismin tiedollisen prosessin käynnistää usein todellisuuden tapahtuma, teko tai ilmiö, joka pitäisi paitsi kertoa ja kuvata, myös selittää ymmärrystä kaipaaville yleisöille. Mikä kulloinkin on ”paras selitys”, riippuu siis pitkälti selitystarkoituksesta – siitä mitä halutaan selittää, mitä pyritään ymmärtämään. Lumimyrsky selitetään sää tiedotuksessa eri tavoin kuin kaupunkitoimituksessa, jossa tarkoitus on selittää, millaisia seurauksia sääilmiöllä on ollut liikenteeseen kolareineen ja mahdollisine inhimillisine vahinkoineen. Pääkirjoituksessa sama myräkki voi olla poliittisen pohdiskelun aiheena: pitääkö kaupunginhallituksen tai VR:n puuttua liikennejärjestelyihin seuraavaa lumimyrskyä ennakoiden. Lumen fyysinen koostumus on myrskyilmiön välttämätön ehto, mutta sen raportointi ei selitä näitä journalistisesti kiinnostavia tapahtumia. Happi on tulipalon välttämätön kausaalinen ehto, mutta se ei selitä tuhopolttoa. Sen selittämiseksi tarvitaan toisenlaisia syitä (vrt. Haskell 1998, 17).

Selitysten moneudesta ei kuitenkaan seuraa, että kaikki selitykset tapahtumalle, teolle tai ilmiölle olisivat yhtä hyviä tai tosia. Abduktiivinen päättely estää esimerkiksi sellaiset vajaat ja virheelliset selitykset, joiden mukaan lumi oli jumalten kosto, VR:n ongelmat salaliiton tulosta, tulipalo seurausta hapettumisesta tai pääministeri vieraan vallan palveluksessa. Journalistisessa tutkimuksessa ”päättely parhaaseen selitykseen” tulee tarpeeseen.

Abduktio päättelymallina haastaa journalistien ja yleisöjen taustatiedon, koska abduktiivisen päättelyn pätevyys edellyttää totuudenmukaista käsitystä siitä, miten maailma pääpiirteissään toimii. Asianmukainen taustatieto rationaalinen ajattelu mahdollistavat sen arvioimisen, kuinka selitys tapahtumalle sopii loogisesti yhteen sen kanssa, mitä ennestään perustellusti tiedetään maailmasta – sen luonnollisista lainalaisuuksista, kausaalisista prosesseista, sosiaalisen kanssakäymisen säännönmukaisuuksista, historiallisista tapahtumista ja teoista sekä niiden syistä ja perusteluista. Taustatiedon tulisi olla totta tietoa maailman loogisista ja reaalisista suhteista.

Kun laiva uppoaa, onnettomuuteen johtaneita kausaalisia syitä etsitään teknisistä vioista tai luonnonilmiöistä, mutta psykologista tai intetionaalista selitystä miehistön päätöksistä ja toimista. Psykologisten selitysten etsiminen taas edellyttää pätevää taustatietoa ihmisten mielenliikkeiden ja käytöksen dynamiikasta. Abduktio auttaa siis vähintäänkin sulkemaan pois mahdollisuuksia. Se myös muistuttaa varomasta liian yksinkertaisia selityksiä. Kun esimerkiksi tapahtumalle, teolle tai ilmiölle etsitään syitä, on huomioitava kausaaliin selityksiin liittyvä problemaattisuus. ”Syy” ei aina ajallisesti edellä ”seurausta”: veturin vetovoima on kausaalinen syy vaunujen liikkeelle, vaikka tapahtumat ovat samanaikaisia. Eikä selitys aina ole kausaalinen: journalismin ja jalkapallon kaltaisia käytäntöjä (kokonaisuudessaan) selitetään normatiivisesti viittaamalla niitä ohjaaviin normeihin eli sääntöihin ja toimintatapoihin, ei kausaalisia syitä listaamalla.

Selitystarkoituksen valitseminen edellyttää tilanteen ja kohteen tulkintaa – tulkintaahan on aina tiedollisessa toiminnassa. Jotta tulkinta ja selitys olisivat mahdollisimman totuudenmukaisia, ne edellyttävät objektiivista asennetta ja objektiivisten normien ohjamaa tiedonhankintamenetelmää.

3.8 OBJEKTIIVINEN ASENNE

Journalismissa tiedonhankintaprosessin luotettavuutta koettelee, että journalisti usein joutuu tukeutumaan toisen käden tietoon: tietolähteiden lausuntoihin, asiantuntijoiden arvioihin, uutistoimistojen sähköisiin ja virallisiin tiedotteisiin. Journalistinen tiedonhankkija on tällaisissa tilanteissa ikään kuin etäämmällä tiedollisen tutkimuksensa kohteista – siitä aineellisesta ja sosiaalisesta todellisuudesta, josta hän tavoittelee totuudenmukaista tietoa – kuin mikroskoopilla tutkimuskohdetta lähestyvä luonnontieteilijä tai pitkiä seurantatutkimuksia tekevä yhteiskuntatieteilijä. Koska journalismin uskottavuus kuitenkin riippuu pitkälti sen luotettavuudesta, on tiedonhankintaprosessin täytettävä tietyt normit sekä oltava menetelmällistä. Pragmaattinen objektiivisuus normien ohjaamana tiedonhankintamenetelmänä edellyttää, että yksittäisellä journalistilla on ensin halu ja pyrkimys objektiivisuuteen: objektiivinen asenne (ks. Haskell 1998; Ward 2004). Se on filosofisesti ottaen arkipäiväisen epäilyn laajentamista omiin subjektivistisiin rajoitteisiin, mutta myös pelon kaltaisista tunteista johtuvan itsesensuurin kritiikkiä.

Edellisessä osassa käsitellyn siirtymän sisäistämisenä objektiivinen asenne tarkoittaa tilapäistä etäänymistä omista subjektiivisista ja kulttuurisidonnaisista ennakkoluuloista, valmiutta tarkastella tiedon kohteita ja lähteitä kriittisen etäisyyden päästä, avoimuutta uudelle todistusaineistolle ja epämieluisillekin vastaväitteille – siihen asti, että niitä on pystytty arvioimaan. Keskeistä objektiivisen asenteen omaksumisessa on itsekriittisyys ja sen perustana oleva itsereflektiivisyys – ja ”vihapuheen” aikana journalistin itsesensuurin tietoinen välttäminen. Journalisti voi uskaltaessaan tavoitella

objektiivista asennetta, joka huomioi myös aiemmin vieraita, tuntemattomia ja kuvittelukyvyyn ulkopuolelle jääneitä kohteita, suhteita, ihmisiä ja heidän näkemyksiään. Psykologisesti ja tietoteoreettisesti selitettävissä oleva objektiivinen asenne korvaa tässä väitöskirjassa tiedollisesti mahdollittoman täyden puolueettomuuden, "Jumalan näkökulman". Sitä täydentävät sosiaaliset objektiivisuuden asteet tai askeleet (ks. luku 2.9. tässä teoksessa).

Abduktiivisen päättelyn kriteerit korostivat tiedonhankintaprosessin luotettavuuden lisäksi pidättäytymistä auktoriteettiuskosta. Kuitenkin suomalaiset päätoimittajat ovat pessimistisiä, kun heiltä kysytään, kuinka tiukasti toimittajat haastavat taloudellisten ja poliittisten päättäjien auktoriteetin tietolähteinä. Poliitikkojen lausunnot otetaan uutisiksi sellaisinaan ilman analyysia tai aiheenvalinnan kyseenalaistamista (Kimmo Jylhä, Voima); oleelliset jatkokysymykset jätetään esittämättä (Hannu Olkinuora, Hufvudstadsbladet); asioita ei tunneta riittävän hyvin perusteellisten kysymysten esittämiseksi (Tapani Ruokanen, Suomen Kuvalehti); toimittajan yksipuolinen oma näkemys on ainoa vastine viralliselle tiedolle (Eilina Gusatinsky, Spektr) (HS 28.3.2010).

Objektiivinen asenne vie kohti journalistista kriittisyyttä, joka palvelee yhteisöllistä totuudenmukaisuutta sekä vallan tunnistamista ja siten siitä vapautumista (Kovach & Rosenstiel 2007, 143; ks. Habermas 1971; Baehr 2011). Esimerkkejä journalismille ominaisista tiedollisista hyveistä ovat älyllinen rohkeus eli omista ennakkoluuloista riisuutuminen, perinpohjaisuus tiedon hankinnassa ja koettelemisessa, kriittinen ja looginen ajattelu sekä oikeusistuimista tuttu pitäytyminen todistusaineistossa arvioita tehdessä. Objektiiviseen asenteeseen kuuluu omien ja tietolähteiden oletusten, intressien ja tavoitteiden tunnistaminen sekä valmius sitoutua menetelmälliseen tiedonhankintaan – kriittisesti. (Ks. Audi 2011; Greco 2010; Napier 2008.)

Objektiivisen asenteen edellytykset löytyvät pragmatismille tyypilliseen tapaan journalismin sosiaalisesta todellisuudesta – sekä tutkimuksellisesta otteesta omaan tiedolliseen toimintaan, omista virheistä oppimisesta. Pragmaattisen objektiivisuuden normeja voidaan noudattaa avoimesti keskustelemissa yhteisöissä, joissa on sallittua vapaasti vaihtaa, vertailla ja haastaa kilpailevia näkemyksiä ja niiden perusteluja sekä kerätä, testata ja todentaa erilaista todistusaineistoa. Institutionaaliset tai sosiaaliset esteet totuudenmukaisuuden tavoittelun tiellä eivät ehkä tukahduta objektiivista asennetta, mutta tukahduttamalla kriittisen keskustelun ne vievät siltä terän (ks. Ward 2004). Täydellisen objektiivisuuden ihannetta ei vapaassakaan yhteisössä saavuteta eikä ”koko totuutta” koskaan tavoiteta. Mutta rationaalinen ajattelu mahdollistaa objektiivisen asenteen ja kriittinen menetelmä objektiivisen tiedonhankintakäytännön: ”objektiiviset uutiset tarjoavat objektiivisesti todennettuun todistukseen tai oikeutettuihin uskomuksiin perustuvaa, rationaalisesti uskottavaa tietoa maailman tapahtumista” (Figdor 2010, 153–154). (Ks. Meyers 2010; ks. myös Audi 2001; objektiivisuudesta ks. Berry 2005; Gauthier 1993; Lichtenberg 2000.)

Objektiivisessa asenteessa kyse on siis ”askeettisen itsekurin minimiasenteesta”, joka sallii toviksi luopua omien ennakkoluulojen lisäksi toiveajattelusta ja omista lempitulkinnoista sekä huomioida myös epämieluisia uutiset ja uudenlaiset näkökulmat (ks. Haskell 1998, 60). Asenne auttaa sulkeistamaan omat ennako-oletukset siihen asti, että tiedonhankinnassa kerättyjä kilpailevia todellisuustulkintoja on koeteltu todistusaineiston sekä rationaalisen kestävyuden perusteella.

Asenteen tasolla objektiivisuus on siis tavoitteellista, toisin sanoen intentionaalista (vrt. engl. an objective = tavoite). Asenteen tavoite on objektiivisempi näkökulma – samoin kuin seuraavan luvun objektiivisen menetelmän tavoite on totuudenmukainen journalistinen tulkinta todellisuudesta. Tulkinnalla on sama rooli pragmaattisessa objektiivisuuskäsityksessä kuin kokemuksella on pragmaattisessa tietokäsityksessä (ks. edellä). Inhimillinen kokemus on tulkinnallinen prosessi, jonka kautta ihmiset ovat vuorovaikutuksessa aineellisen ja sosiaalisen ympäristönsä kanssa. Toisin sanoen tulkinta ei erota ihmistä tietokykyineen todellisuudesta, vaan tulkinta tarkoittaa todellisuuden käsitteellistä ymmärtämistä (ks. käsitejärjestelmistä 4. osa tässä teoksessa).

Juuri subjektivististen rajoitteiden ja sosiaalisesti määrittyneen tulkinnallisuuden keskeinen asema inhimillisessä tiedollisessa toiminnassa on peruste tietoisesti valittavalle objektiiviselle asenteelle. Ilman tätä ensiaskelta kohti objektiivisuutta relativismista tulee totta. Todellisuutta tulkitaan aina jostakin näkökulmasta, mutta tulkinnan ei tarvitse olla subjektiivista (ks. Moser 1993). Toisin kuin relativismi esittää, todellisuus ei katoa tulkintojen moneuden taakse, vaan asettaa tulkinnat testiin. Objektiivista asennetta sosiaalisesti tukevat 1) ammattikohtainen objektiivisuus, 2) menettelytapojen objektiivisuus ja 3) dialoginen objektiivisuus (ks. luku 2.9. tässä teoksessa).

Toisin kuin absoluuttiseen objektiivisuuteen pyrkivä objektivismi, pragmaattiseen objektiivisuuskäsitykseen kuuluva objektiivinen asenne huomioi yhteiskunnan moniarvoisuuden ja kunnioittaa sen moniäänisyyttä. Se ei kuitenkaan tarkoita kaikensallivaa relativismia, vaan lähtökohtaista avoimuutta erilaisille näkökulmille ja todellisuustulkinnoille ennen johtopäätösten vetämistä – kuin ne olisivat tiedollisesti pakollisia nähtävyyksiä matkalla kohti totuudenmukaista tietoa. Totuudenmukaiseen tietoon tähtäävä ”objektiivisuustyö” on asenteen tasolla vasta alussa. Filosofisesti ja käytännöllisesti mahdollisimman puolueettomuuden korvaa objektiivinen asenne, josta käsin tasapuolisuus, reiluus ja läpinäkyvyys ovat hyödyllisiä suhtautumistapoja kerätessä tietoa kiistanalaisista tai epäselvistä asioista arviointia varten, jonka tavoite on totuudenmukaisuus: parhaan todistusaineiston ja argumentin voitto (ks. Ward 2004, 281). Voimakkain eli toistaiseksi voittava argumentti on objektiivisesti eli menetelmällisesti hankitun todistusaineiston tukema ja se huomioi vastaväitteet, mutta nostamatta niitä tiedollisesti tai eettisesti ”tasapuolisen” arvokkaiksi.

3.9 OBJEKTIIVISUUS: TIEDONHANKINNAN MENETELMÄ

Journalismi on totuudellisuuteen tähtäävää todellisuuden tulkintaa – toimintaa, jonka tuotteina syntyy uutisten, kolumnien ja valokuvien kaltaisia selityksiä ja kuvauksia todellisuudesta (totuudenmukaisuudesta ks. osa 4 tässä teoksessa). Totuudellisuuden tavoite puolestaan palvelee luotettavan, uskottavan ja syvällisen journalistisen tiedon tuottamista – siis viime kädessä journalismin olemassaolon oikeutta yleisöjen silmissä. Tavoitteiden saavuttamiseksi objektiivinen asenne tarvitsee tuekseen objektiivisen tiedonhankinnan menetelmän, joka täydentää journalismia varten kehitellyn pragmaattisen käsityksen objektiivisesta tiedosta. Tieto ei ole passiivinen representaatio, vaan aktiivinen, normien säätelämä ja menetelmällinen tiedonhankinnan prosessi. Totuudellisuuden tavoite tiedollisena ideaalina ei takaa "koko totuutta" tai "epäilyksettömän varmaa tietoa", mutta se motivoi journalistista tutkimusta pyrkimään mahdollisimman totuudenmukaisiin kokonaisraportteihin todellisuuden tapahtumista ja ilmiöistä (totuudesta ks. 4. osa tässä teoksessa). Objektiivisuus ymmärrettynä pragmatistisesti tiedollisen tutkimuksen menetelmänä tukee hanketta.

Journalistitutkija Stephen J. A. Wardin mukaan perinteisesti journalistisen tiedonhankinnan objektiivisuutta on arvioitu kuuden normin mukaan.

1) Faktuaalisuuden kriteeriä vasten mitataan, missä määrin toimitusten tai yksittäisten journalistien tuottavat raportit perustuvat tarkkoihin, kattaviin ja todennettuihin tosiasioihin.

2) Reiluuden imperatiivi tarkoittaa tasapainoista ja reilusti kilpailevat käsitykset esittävää näkökulmaa kiistanalaisten näkemysten välillä, jotta kaikki aiheen kannalta relevantit järkiperustelut pääsevät esiin.

3) Ennakkoluulottomuuden normi vaatii luopumaan yksityisistä ja ryhmäkeskeisistä etukäteisoletuksista ja intresseistä uutisraportoinnissa, etääntymistä omista subjektiivisista lähtökohdista.

4) Journalistinen itsenäisyys säilyy, kun tiedon hankinnassa ja tietotuotteen esittämisessä tutkimusprosessiin tai sen tuloksiin eivät ole vaikuttaneet ulkopuolisten yritykset painostaa journalistia pelottelulla tai suostuttelulla.

5) Tulkinnattomuuden vaatimus tarkoittaa mielipiteiden, arvojen ja tulkinnan erottamista tosiasiaväitteistä journalismin todellisuuskuvauksissa ja -selityksissä.

6) Journalistin puolueettomuus tarkoittaa pidättäytymistä kannanotoista etu- ja näkemysristiriidoissa. Objektiivisuus ymmärrettynä näin johtaa kuitenkin "objektivismiin", joka konstruktionististen ja relativististen kritiikkien valossa ei ole mahdollinen tiedollinen tavoite tai toimintatapa.

Siksi Ward yrittää korjata journalistista objektiivisuuskäsitystä pragmatistiseen suuntaan karsimalla listasta tieto-opillisesti kestävämmät kohdat (Ks. Ward 2004, 19–20.)

Wardin mukaan päämäärinä on hylättävä perinteisistä objektiivisuuden kriteereistä puolueettomuus (6) ja tulkinnattomuus (5). Puolueettomuus päämääränä ei ole mahdollinen, koska tiedollista ”näkökulmaa ei-mistään” ei ole. Se ei ole myöskään eettisesti toivottava tavoite, koska arvoista luopuva journalismi joutuisi luopumaan myös omista parhaista eettisistä periaatteistaan. Journalismin tiedollinen itsenäisyys ei voi edellyttää puolueettomuutta tai riippumattomuutta käsitteiden absoluuttisessa mielessä (ks. 4. osa tässä teoksessa). Journalismi on demokratian ja totuuden puolella autoritaarisuutta ja valheita vastaan sekä sitoutunut journalistin eettisiin ohjeisiin ja siten riippuvainen objektiivisuuden ja totuudellisuuden kriteereistä. (Ks. 2. osa tässä teoksessa.)

Pragmaattisen tietokäsityksen mukaan tulkinnattomuus ei ole tiedollisesti mahdollista, koska inhimilliseen kokemukseen ja tiedolliseen toimintaan väistämättä kuuluu tulkinnallisuutta ja normatiivisuutta (ks. esim. Putnam 2002). Ne ovat nimenomaan inhimillisiä keinoja hankkia ympäröivästä todellisuudesta tietoa – koski tieto sitten välitöntä kokemusmaailmaa tai sen ylittävää todellisuutta. Luotettava ja totuudenmukaisuuteen tähtäävä tiedonhankinta edellyttää objektiivisen asenteen lisäksi objektiivista menetelmällisyyttä, sillä kaikessa inhimillisessä tiedossa on tulkintaa. Ilman tulkintaa yksittäisistä todennetuistakaan tosiasioista ei voi luoda mielekästä kokonaiskäsitystä eikä siten koherenttia journalistista kokonaisraporttia eli tuotetta. Objektiivinen tiedonhankinnan menetelmä ei sekään edellytä filosofisesti ja käytännöllisesti mahdotonta ja epätoivottavaa irtautumista kokonaan kaikista arvoista ja tulkinnasta. Tiedolliset ja eettiset arvot eli normit kuten "totuudenmukaisuus" ja "reiluus" tai "oikeudenmukaisuus" nimenomaan ohjaavat tiedonhankintaa, tiedollista "tutkimusta", joka on prosessiluonteensa takia väistämättä myös tulkinnallista toimintaa. Ihminen tulkitsee ympäristöään koko ajan aisteillaan, aivoillaan ja käsitteistöllään – ja arvottaa sitä normeja vasten. Itse inhimillinen kokemus on tulkinnallista: tulkinta on inhimillisille ja käsitteellisen ajattelun omaksuneille olennoille tiedollinen tapa toimia todellisuudessa, josta saatu rajoittamaton tulkitseminen informaatio tekisi ihmisestä toimintakyvyttömän (Dewey 1958, 154).

Journalismin kaltaisessa menetelmällisessä tietokäytännössä tulkinnallisuutta rajoittavat ja ohjaavat yhtäältä objektiivinen menetelmä ja toisaalta sitä ohjaavat normit. Tulkinta ei siis ole yksittäisen journalistin oman subjektiivisen todellisuusversioinnin varassa eikä siten johda relativistiseen "kaikki käy" -tietoteoriaan, sillä sitä rajoittaa myös todellisuus tapahtumiseen, olosuhteineen ja viime kädessä luonnonlakeineen: kausaalisine vaikutuksineen sekä sosiaalisine rajoitteineen ja kannustuksineen. Kokemus todellisuudesta vaikuttaa näin myös sen tiedollisen tulkinnan kriteereihin: todellisuuden vastus voi pakottaa muuttamaan tiedonhankinnan menetelmiä ja normeja, jos nykyiset osoittautuvat riittämättömiksi tietämättömyyden ongelman ratkaisussa. Vaikkapa lainsäädännössä ja lääketieteellisissä tautiluokituksissa normeja ja käytäntöjä muutetaan kokemuksen perusteella

tarpeen mukaan, ja samoin voidaan tehdä journalistisessa tiedonhankinnassa. Journalistin ohjeita on muutettu monta kertaa uusien kokemusten myötä, muun muassa internet-julkaisun tuomien eettisten haasteiden takia.

Todellisuuden tulkinta on objektiivista toimintaa, kun tulkintoihin on päädytty tiedollisella menetelmällä, jota tukevat testaamattomista oletuksista ja irrationaalisista eli perusteettomista ennakkoluuloista riisutut normit (ks. Newell 1986, 27). Sellaisia normeja voidaan ainakin tilapäisesti käyttää kriteereinä, joita vasten todellisuustulkintoja ja esitettyjä argumentteja kriittisesti arvioidaan – tietenkin todellisuudesta hankitun empiirisen todistusaineiston kriteeristön lisäksi. Journalismin käytännössä tiedon tulkinnallisuus tarkoittaa, että todellisuuden tapahtumien ja ilmiöiden aktiivinen kartoitus, valinta, tiedollinen käsittely, kuvaaminen ja selittäminen tehdään Journalistin ohjeiden, uutiskriteerien ja muiden tiedollisten ja eettisten normien varassa (emt. 265–316; ks. Ward 2010b). Toimija voi olla sanomalehden tai uutiskanavan kaltainen kollektiivi tai yksinäinen kansalaisjournalisti. He tekevät journalismia yhdistäessään objektiivisen asenteen ja objektiivisen menetelmän pyrkimyksessään kaivaa uusia asioita esiin, tulkita niitä rationaalisesti ja perusteellisesti sekä selittää monimutkaisia tapahtumia ja ilmiöitä olennaisen kiteyttäen. Käytännöllisen objektiivisuuskäsityksen avulla journalismi voi määritellä itsensä itsenäisenä tiedollisena käytäntönä, joka eroaa muista ajankohtaisinformaation tuottajista julkituoduilla tavoitteillaan. Niitä ovat todistusaineiston ja järkiperusteiden paremmin tukemat tulkinnat todellisuudesta.

Yleisöjen kaipaamia luotettavia, uskottavia ja syvällisiä todellisuustulkintoja tavoitellaan menetelmän ja asenteen aktiivisella yhdistelmällä, josta syntyy todellisuuteen pureutuva tiedollinen prosessi. Erilaisia todellisuustulkintoja testataan ja koetellaan parhailla tiedonhankinnan menetelmillä, toistaiseksi parhaiksi osoittautuneiden normien varassa (Ward 2004, 22; ks. 3. osa tässä teoksessa). Olennaista prosessissa on tulkintojen alituinen alistaminen itse- ja sosiaaliselle kritiikille sekä etäännyttämisasenteen harjoittaminen koko tiedonhankinta- ja -tulkintaprosessin ajan. Objektiivisuuden aste lopullisessa – mutta alituisesti korjauksille ja täydennyksille avoimessa – journalistisessa esityksessä eli "representaatioissa" määrittäytyy juttutyypin mukaan. Journalismi voi näin olla objektiivista, vaikka journalistin sydän palaisi oikeudentunnosta tai kunnianhimosta.

Wardin pragmaattiseksi kutsuma objektiivisuushahmotelma kuitenkin kärsii käsitteellisistä ja tiedollisista kriteereitä koskevista heikkouksista. Ward kyllä korostaa pragmatismen hengessä hyvin perusteltua todistusaineistoa ja toistaiseksi parhaiksi osoittautuneita tutkimusmenetelmiä ja -standardeja journalistisen objektiivisuuden saavuttamiseksi. Hän myös vaatii journalisteilta objektiivista asennetta pragmatistista historianfilosofia Thomas Haskellia seuraten (Haskell 1998). Mutta Ward ei pääse irti vanhan objektivistisen ajattelutavan kritiikille alteimmista puolista, koska hän käsitteellistää "pragmaattisen objektiivisuutensa" vetoamalla journalistisen

tutkijan "uskomuksiin" (beliefs) (Ward 2010b; 138–139). Tiedon tavoittelu mielenensisäisistä "uskomuksista" edustaa aiemmin arvollettua representationalismia ja objektivismia tavalla, joka ei ehkä kestä konstruktionistista kritiikkiä. Ikuisuuskytymys palaa: miten uskomukset vastaavat todellisuutta?

Ward joutuu päättämään journalistisen tietokäsityksensä takaisin uskomuksiin, koska hän tiukasti erottelee toisistaan objektiivisuuden ontologisen, epistemologisen ja toimintatapoja koskevat merkitykset (Ward 2004, 178; ks. merkityksistä 4. osa tässä teoksessa). Nämä erottelut voivat olla filosofiassa heuristisesti hyödyllisiä, mistä syystä niitä aiemmin tässäkin väitöksessä käytettiin, mutta niiden sisällyttäminen osaksi "pragmaattista objektiivisuutta" – vaikka kytkeekin sen siten filosofiseen traditioon – johtaa epätydyttävästi lähtötilanteeseen: että käsitteellisesti joudumme palaamaan skeptisismiin ja relativismin haasteiden eteen pragmaattisen tietokäsityksen mukaisen journalistisen tiedonhankinnan sijasta. Jaottelunsa takia Ward joutuu olettamaan uskomusten ulkopuolella olevat kokonaisraporttia vastaavat "tosiasiat", vaikka vain yksittäiset "totuudet" voivat esittää representaatioina tässä pragmatistisessa kontekstissa todellisia asiantiloja ja kokonaisraportin osalta on tyydyttävä totuudenmukaisuuden kylläkin sinänsä haastavaan tavoitteeseen (ks. osa 4 tässä teoksessa).

Wardin pragmaattisen objektiivisuuden hahmotelman tarkoitus on nimenomaan ratkaista objektivismia kannatelleen ja relativismille aset antaneen korrespondenssikäsityksen ongelmat, toisin sanoen kysymys siitä, miten "uskomukset" voisivat vastata itsensä ulkopuolisia "tosiasioita". Wardin painottama aktiivinen tulkinta kaikessa tiedossa ja journalistisen "tutkijan" vuorovaikutus sosiaalisen ja aineellisen ympäristönsä kanssa ikään kuin unohtuvat, kun Ward siirtyy "epistemologiaan" ja palaa paremman puutteessa "uskomuksiin" ja "tosiasioihin" tiedon perustana. Pragmatistinen käsitys objektiivisuudesta olisi sen sijaan johdonmukaista hahmotella kokonaisvaltaisesti "tutkimuksena" tai tutkimuksellisenä käytäntönä. Objektiivinen tiedonhankinnan menetelmä koskisi siten ensisijaisesti journalistisen tiedonhankkijan toimintatapoja tutkimuksessa, jonka kokonaisvaltainen pragmatistinen tietokäsitys voi selittää. Valintoja ja tulkintaa tarvitaan jo aihevalinnassa, ja niiden osuus kasvaa "tosiasioita" tarkastellessa. Todellisuus ei ole valmiiksi tai itsestään jakautunut "uskomusten" tai "tosiasioiden" muotoisiksi viipaleiksi, joiden "totuuden" journalisti voisi lauseeseensa tai valokuvaansa sellaisenaan tavoittaa. (Uskomuksista ja uskomusjärjestelmistä sekä tosiasioista ja totuudesta ks. 4. osa tässä teoksessa.)

Wardin hahmotelman ongelmiin kuuluu myös totuudellisuuden kaltaisen ideaalin tai tavoitteen puuttuminen. Tiedollista tutkimusta ohjaavana normatiivisena hyveenä totuudellisuus tavoitteena sallii yksittäisistä uskomuksista puhumisen, koska ideaalin ansiosta journalistisen kokonaisraportin totuudenmukaisuutta voidaan arvioida (ks. osa 4 tässä teoksessa). Yksittäiset "uskomukset" ja "tosiasiat" voivat toki olla puheen ja

arvioinnin kohteina lauseiden ja totuudellisten detaljien mielessä. Journalistinen kokonaisraportti, jonka laatimisen edellyttämässä tiedonhankinnassa on pyritty totuudenmukaisuuteen, ei ole "uskomus" eikä se sellaisenaan voi "vastata" mitään todellisuudessa vallitsevaa "tosiasiaa" – juuri Wardin itsekkin korostaman tiedon tulkinnallisuuden ja todellisuuden monimutkaisuuden takia. Jotta voitaisiin vastata väitöksen alussa esitettyihin journalismin ja sen tutkimuksen kolmeen päähaasteeseen, pitää Wardin hahmotelman "uskomukset" ja "tosiasiat" poistaa mallin epistemologisesta keskiöstä, ja sijoittaa ne osaksi kokonaisvaltaista käsitystä journalismista itsenäisenä tietokäytäntönä, joka on edellisissä luvuissa käsitellyn "tutkimuksen" kaltaista objektiivisia menetelmiä hyödyntävää ja totuudenmukaisuutta journalistisen kokonaisraportin ominaisuutena tavoittelevaa toimintaa.

Seuraavassa osassa yksittäiset "totuudet" saavat paikkansa "tosiasioiden" ominaisuuksina objektiivisesti hankitussa tiedossa. Ilman kokonaisraportin totuudellisuuden tavoitetta "tosiasioita" voidaan kuitenkin käyttää samalla tavalla väärin kuin kontekstistaan irrallisia "uskomuksia": "Mies ampui vaimonsa" voi kertoa tosiasian uutisessa, mutta jättää huomiotta, että vaimo oli massamurhaaja ja hyökkäämässä miestänsä vastaan.

Wardin hahmotelmaa ei silti tarvitse hylätä, koska sitä voidaan filosofisesti parantaa – pragmatismille ominaisten fallibilismin ja meliorismin hengessä. Journalismin pragmaattisen objektiivisuuskäsityksen avain on tarkastella objektiivisuutta tutkimuksena, toisin sanoen kokonaisvaltaisena ja prosessiluonteisena menetelmänä, johon journalistisen "tutkijan" ja "tutkijaryhmän" objektiivinen asenne kuuluu olennaisena osana. Yleisimmillään voidaan sanoa, että tiedollinen menetelmä on vähintään siinä määrin objektiivinen kuin sille asetetut kriteerit eivät ole mielivaltaisia tai henkilökohtaisia (vrt. Searle 1996, 150–152). Kriteerien eli normien rationaalisuus asettaa menetelmälle rajoituksia, jotka kohdentavat tulkintaa oikeaan suuntaan – kohti totuudellisuutta. Tulkintaa, päättelyä ja arviointia on kaikessa tiedollisessa toiminnassa, mutta parhaiksi osoittautuneilla normeilla ohjatun menetelmän ansiosta tulkintoja, päättelyketjuja ja arvioita voidaan kriittisesti koetella erilaisissa asiayhteyksissä. (Ks. Ward 2004, 263–264).

Todellisuustulkintojen moneudessa journalistisen menetelmän tehtävä yleisimmillään on arvioida, kuinka luotettavia erilaiset todellisuustulkinnat voivat olla. Menetelmään näin ollen kuuluu sen selvittäminen, minkälaisen oletusten varassa mikäkin tieto on tuotettu. Lähdekritiikin tulee siis ulottua syvemmälle kuin lähteiden sanomisiin. Journalismi on usein tulkintojen kriittistä tulkintaa.

Pragmaattinen objektiivisuus on tiedon hankinnan, todentamisen ja välittämisen kokonaisprosessi, jossa tavoitellaan luotettavuutta ottamalla menetelmällisesti etäisyyttä parhaan selityksen tai kuvauksen tiellä oleviin "subjektiivisuuksiin": asiavirheisiin, suoranaisiin valheisiin, liioitteluihin, vääristelyihin, juoruihin, vähättelyihin, vaikutusyrityksiin,

näkökulmaharhoihin ja epäolennaisuuksiin (ks. mt. 293). Pragmaattinen objektiivisuus on konkreettisempi mutta kokonaisvaltaisempi tietokäsitys kuin objektivistinen käsitys tai sille vaihtoehtoisiksi asetetut relativistiset tietokäsitykset. Näin ymmärrettyyn objektiivisuuteen kuuluvat aiheiden aktiivinen etsintä, valinta ja tulkinta, informaation kerääminen ja testaaminen, kilpailevien näkemysten kriittinen arviointi sekä kuvausten ja selitysten tarjoaminen. (Vrt. Kovach & Rosenstiel 2007, 83–111.) Objektiivisuus laajenee näin kauas "puolueettomuuden" ja "tasapuolisuuden" tuolle puolen. Wardin listasta "puolueettomuuden" korvaa objektiivinen asenne ja tulkinnattomuuden tulkinta, joka on toteutettu edellä esitetyn objektiivisen tiedonhankintamenetelmän ja normien muodossa.

Kun journalistista tiedonhankintaprosessia tarkastellaan kokonaisvaltaisesti, muun muassa journalismilta vaadittu tosiasiallinen tarkkuus saa mittasuhteensa. On tärkeää kirjoittaa henkilöiden nimet ja päivämäärät oikein, siteerata haastateltavia suoraan tai merkityksen säilyttäen sekä kertoa tapahtumat oikeassa ajallisessa järjestyksessä ja syy-seuraus-yhteyksiä sotkematta. Tarkkuusvaatimus koskee niin sanottuja arkipäiväisiä totuuksia, joita kielen oppinut lapsikin tuntee: "Tuossa on koivu", hän sanoo koivun nähdessään. Totuutta ei siis tarvitse problematisoida filosofisesti ymmärtääkseen, mikä arkielämässä on totta ja mikä ei. Filosofissa on kuitenkin vuosisatojen ajan pyritty määrittelemään totuuden käsite ja tarjoamaan erilaisia totuusteorioita (ks. 4. osa tässä teoksessa). Objektivismin mukaan sellaisia tarvitaan, jotta totuudet voisi erottaa epätotuuksista. Relativistit pitävät totuutta joko mahdottomana tai suhteellisena "totuuden" puhujaan tai hänen ryhmäänsä. Kokonaisen journalistisen raportin ja siihen johtavan kokonaisvaltaisen tiedollisen tutkimusprosessin hahmotteluun objektivistinen totuuskäsitys ei riitä, koska se ei huomioi tiedon sisältämää tulkintaa. Kokonaisraportin tavoite onkin totuudenmukaisuus. Sosiaalisen median aikakautena tosiasiavirheet ja harhaanjohtavat todellisuustulkinnat voidaan aiempaa tehokkaammin korjata, mikä antaa pragmaattiselle objektiivisuudelle suoria sovellusalueita journalismin käytännössä. BBC:n uutispäällikkö James Harding on todennut, että "yleisöistä" on tullut "osa" uutistiimiä (Koob 2014). Hekin nostavat esiin valheita ja asiavirheitä ja epäkohtia.

Pragmaattisesti ottaen riittää ajatella "totuutta" banaalisti uskomusten ja väitteiden tarkkuutena, niiden paikkansapitävyytenä. Journalismissa suurempi haaste onkin tavoittaa todellisuuden tapahtuma, teko tai ilmiö mahdollisimman totuudenmukaisesti: yhdistää tosiasioita koskevat "totuudet" yhteen mahdollisimman totuudenmukaisesti objektiivisen tulkinnan kokonaisuutena. Tarkkuus- tai totuusvaatimukset ovat siten vain osa laajempaa tiedollista menetelmää ja prosessia, joka huomioi tapahtumien, tekojen ja ilmiöiden kuvaamisen ja selittämisen lisäksi tietolähteiden ja muiden asianosaisten relevanttien taustaoletusten paljastamisen (ks. Figdor 2010a; vrt Ward 2010a). Totuudenmukaisuuden tavoittelussa journalismi voi sisältää ennalta rajoittamattoman määrän tiedonhankinnan apuvälineitä,

vaikkapa sähköisessä mediassa. Käytti pragmaattisen objektiivisuuden menetelmää sitten toimitusyhteisö tai yksittäinen kansalaisjournalisti, se auttaa nostamaan esiin piiloutuvia asioita, tulkitsemaan ja selittämään niitä, ja tiivistämään olennaisuuksia. Aktiivinen ja sosiaalinen ongelmien etsintä vastaa myös deweyläistä "tieto ongelmanratkaisuna" – käsitystä vastaan toisinaan esitettyyn kritiikkiin, jonka mukaan sen tietokäsitys on passiivinen.

Pragmaattisessa objektiivisuuskäsityksessä menetelmää ohjaavat tiedolliset normit: Journalistin ohjeiden kaltaiset ammattikunnan eettiset ohjeet ja toimituskohtaiset uutiskriteerit. Ne rajoittavat journalistista tutkimusta – sen menetelmää – rationaalisesti, edellyttäen että normit on järjestelmällisesti laadittu ja asetettu. Sosiaalinen konstruktionisti tai muu relativistinen haastaja voi huomauttaa, että ehkä muissa kulttuureissa (tai toimituksissa) uskomuksenmuodostus ja tiedonhankinta toteutetaan erilaisten normien ja erilaisen rationaalisuuskäsityksen varassa yhtä menestyksekkäästi tai menestyksekkäämmin kuin objektiivisuuteen ja totuudenmukaisuuteen tukeutuvassa kulttuurissa (tai toimituksessa). Pragmatisti vastaa, että käytännöllisen objektiivisuuskäsityksen kriteerit (normit) ovat rationaalisia juuri niiden tiedonhankinnan käytäntöjen valossa, jotka ovat osoittautuneet toistaiseksi parhaiksi toimintatavoiksi luotettavan ja syvällisen tiedon hankkimiseksi. Pragmaattinen objektiivisuus sallii kehittämään omia käytäntöjään oppimalla muilta parhailta mutta erilaisilta tietokäytännöiltä, koska objektiivisuus on myös etäisyyden ottoa omasta ajattelukaanonista vaihtoehtoisten järkiperusteiden kuulemiseksi (Newell 1986, 105–106). Journalismille räätälöitynä ja alati kehittyvänä objektiivisuuskäsitys voi siten määrittää journalismin tiedollisen identiteetin erottamalla sen kilpailevista ajankohtaisen informaation tuottajista. (Ks. esim. Hollis & Lukes 1982; Miller 1987; Margolis 2002; 1986; Moser 1990; Rescher 2005.)

Erehtymättömän varmaa tietoa eivät parhaiden normien ohjaamat parhaatkaan käytännöt voi tuottaa, ja tieto on aina keskeneräistä. Journalismissa on usein tilanteita, joissa on yhtä paljon evidenssiä ja yhtä hyviä argumentteja sekä asiantilan puolesta että sitä vastaan. Silloin journalistin tehtävä on säilyttää tieteentekijän kylmäpäisyys ja raportoida rehellisesti, että asia on toistaiseksi ratkeamaton (Jones 2009, 88). Aktiivisesti hankitun lisätiedon valossa tilanne saattaa kuitenkin kallistua toiseen suuntaan, jos sillä on tukenaan enemmän ja koetellumpaa todistusaineistoa tai paremmat rationaaliset perustelut tarkemman selityksen muodossa. (Vrt. Ward 2010b, 143–150.)

Toistaiseksi parhaiksi osoittautuneet tiedollista menetelmää ohjaavat normit voidaan jakaa yhtäältä yleisiin pragmatistisen tietokäsityksen normeihin ja toisaalta journalismille ominaisiin normeihin. Tiedollisen käytännön ja sitä ohjaavien normien menestyksellisyttä – sen tuottamien tiedollisten tulosten (tuotteiden) totuudenmukaisuutta sekä käytännön menetelmällistä vahvuutta – voidaan arvioida parhaiten tarkastelemalla tiedon hankinnan prosessia kokonaisvaltaisesti (vrt. Ward 2004, 287).

Pragmaattinen objektiivisuus on toisin sanoen käytännöllinen menetelmä, jolla koetellaan journalististen tulkintaprosessien ja tiedonhankinnassa käytettyjen tietolähteiden luotettavuutta.

Menetelmän ansiosta voidaan osoittaa, että jotkut todellisuutta koskevat väitteet ovat kiistattomia lähes mistä tahansa perustellusta näkökulmasta, kun taas toiset väitteet eivät ole uskottavia vajaan todistusaineiston tai perustelujen takia (vrt. Haskell 1998; ks. Dewey MW 2: 313–314; vrt. Dewey LW 14: 45). Menetelmän harjoittaminen edellyttää kuitenkin edellisessä luvussa mainittuja tiedollisia ja intellektuaalisia hyveitä – toisin sanoen objektiivista asennetta sekä tiedollisesti ja eettisesti parhaiksi osoittautuneita, käytännön menetelmää ohjaavia normeja: järjen ja todisteiden arviointi ovat menetelmän hallinnan kannalta ensisijaisia. Se ei tarkoita journalistin omasta arvostelukyvyistä riisuttua tasapuolisuutta tai käsitystä objektiivisuudesta tulkinnallisuudesta riisuttuna puolueettomuutena, vaan journalistin valmiutta harjoittaa objektiivisella asenteella objektiivisuutta menetelmällisesti käytännössä. (Vrt. Kovach & Rosenstiel 2007, 83–84.)

Objektiivisen asenteen ja menetelmän varassa tehty todellisuustulkinta tarkoittaa kokonaisvaltaista prosessia, jonka toiminnalliset vaiheet voidaan jakaa karkeasti kolmeen. Journalismin tiedolliseen prosessiin kuuluvat tiedon 1) hankkiminen (etsintä, kysely, valikointi, tulkinta, arviointi), 2) testaaminen (todentaminen, epätodeksi osoittaminen, parhaan selityksen etsiminen, kritiikki) ja 3) esittäminen (kirjoitus, kuvaus, filmin editointi) (vrt. Ward 2004, 264). Journalistinen objektiivisuus on siis ennen muuta menetelmä erilaisten todellisuustulkintojen testaamiseksi ja koettelemiseksi parhailla tiedonhankinnan prosesseilla, toistaiseksi parhaiksi osoittautuneiden tiedollisten normien rajoissa ja ohjauksessa (ks. mt. 265–316; ks. Ward 2010b). Näin hankittuja todellisuustulkintoja arvioidaan (menetelmällisesti tulkitaan) ennen niiden julkaisua. Relativistille voidaan vastata, että prosessissa konstruoidaan uutista tai muuta journalistista tuotetta, ei itse todellisuuden tapahtumaa tai ilmiötä – vaikka uutisella voi toki olla konkreettisia seurauksia sosiaaliselle todellisuudelle.

Todellisuudesta on oikeita ja vääriä, totuudenmukaisia ja epätotuudenmukaisia tulkintoja. Oikeisiin päästään kaivamalla esiin uusia asioita, tulkitsemalla niitä kriittisesti ja rationaalisesti päättelemällä sekä lopulta selittämällä ne ymmärrettävästi. Prosessi on monimutkainen, mutta sen on tarkoitus tukea journalismin luotettavuutta, uskottavuutta ja syvällisyyttä – todellisuuden ymmärtämistä.

Totuudenmukaista tietoa tavoitteleva pragmaattinen objektiivuus antaa ilmaisullisia vapauksia journalismityypin mukaan. Journalismissa saman tapahtuman voi kuvata ja selittää monin eri tavoin, mutta kaikissa tapauksissa journalistisen tarinan on perustuttava objektiivisesti hankittuun tietoon. "Objektiivinen tieto" kun ei tarkoita objektivistista puolueettomuutta, vaan parhaiden tiedollisten normien varassa parhailla tiedollisilla menetelmillä hankittua tietoa. Sen erottaa pelkästä ajankohtaisinformaatiosta tiedonhankinnan objektiivisuus ja totuudellisuuden tavoite, jonka

saavuttamisen astetta mitataan ja arvioidaan vasten normatiivista totuudenmukaisuuden kriteeriä.

Journalismin "teoreettinen" tutkimus linkittyy näin journalismin "käytäntöön". Yksi monista journalismin tutkimuksen tehtävistä on arvioida, miten journalismi tiedonhankinnassaan onnistuu. Ovatko journalistit valinneet käsitelläkseen merkittäviä aiheita ja aiemmin tuntemattomia ilmiöitä, kuinka objektiivisesti – käsitteen pragmaattisessa merkityksessä – journalistinen tutkimus on tehty ja kuinka totuudenmukaisina journalistisia kokonaisraportteja voidaan pitää (vrt. Ward 2010b).

3.10 JOURNALISTINEN JA TIETEELLINEN TUTKIMUS

Väitöskirjan alussa (1.1) huomautettiin journalistisen ja tieteellisen tiedon eroavaisuuksista, jotka johtuvat pitkälti "tutkimuskohteiden" ja "tutkimusprosessin" toisistaan poikkeavista erityispiirteistä. Filosofi Ilkka Niiniluoto (2002; 1995) on kuitenkin löytänyt myös journalismin ja tieteen välisiä samankaltaisuuksia. Kun journalistinen tiedonhankinta käsitetään pragmatistisesti tutkimuksena, se rinnastuu tieteeseen tiedollisten ydinkäsitteittensä osalta. Tämä oivallus puoltaa myös "realistina" muista pragmatisteista erotetun Peircen paikkaa ja merkitystä pragmaattisen objektiivisuuden tärkeänä taustavaikuttajana. Objektiivisuuskäsitystä tarvitaan, jotta kohteesta saataisiin mahdollisimman totuudenmukainen ja sisältörikas kokonaisraportti. Yhteistä on myös kriittisyyden vaatimus, mikä tarkoittaa tiedollisten virheiden ja vääristyneiden tulkintojen menetelmällistä minimointia. Kriittisesti käsitellyyn tietoon tähtää journalismissa pragmaattinen objektiivisuus fallibilistisena ja melioristisena tiedonhankintamenetelmänä. Kolmas yhdistävä tekijä on tietokäytännön autonomisuus, toisin sanoen riippumattomuus ulkoisista auktoriteeteista sekä painostus- ja suostutteluyrityksistä. Tähän ratkaisuksi tarjotaan tässä väitöskirjassa objektiivista asennetta ja objektiivista tiedonhankintaa. Tieteen "edistyvyys" taas versioituu journalistisessa tutkimuksessa fallibilismin ja meliorismin tunnistamisena (ks. luvut 3.6. ja 3.7. tässä teoksessa).

Journalistiohjeiden viestinnän alan tutkimuksessa on havaittu myös viides ja ehkä keskeisin yhtäläisyys tieteen ja journalismin välillä: eurooppalaisista journalistiohjeista on löydetty yhteensä 61 periaatetta, joista totuudellisuus on kaikkein yleisin (Laitila 1995). Sen tavoittelu kuitenkin eroaa näissä käytännöissä tavalla, johon edellä esitelty pragmaattinen objektiivisuus pyrkii vastaamaan journalismin osalta. Haastattelututkimuksen mukaan tämä vastaa myös yleisöjen toiveisiin: "Yhtäältä journalismin faktuaalisuus ja objektiivisuus oli useimpien mielestä aivan journalismin ydin- ja perusasia, johon tulisi aina pyrkiä" (Kunelius 2000; ks. Mäntylä 2008). Objektiivisuus ja faktuaalisuus on kuitenkin journalismin tutkimuksessa myös samastettu ehkä liiaksi erityisesti luonnontieteellisen tutkimuksen vastaavien käsitteiden kanssa, vaikka journalismi operoi luonnollisilla ja tulkinnanvaraisilla kielillä

eikä tieteellisten mallien universaalilla matematiikan kielellä tai tilastotieteellisellä objektiivisuudella ja tarkkuudella. Tästä syystä myös edellä käsitelty (luku 3.6) abduktiivinen päättelymenetelmä tulee ymmärtää journalismin pragmaattisessa kontekstissa käytännöllisenä käsitteellisenä työkaluna, joka kuuluu pragmaattisen objektiivisuuden kokonaisvaltaiseen ja prosessuaaliseen tiedonhankinnan menetelmään – eikä suoraan Peircen tarkoittamassa luonnontieteellisen selittämisen mielessä.

Tämä Walter Lippmannista (1919) alkunsa saanut journalismin ja tieteen samastamisen perinne on altis journalistisen tiedon osalta konstruktionistiselle ja relativistiselle kritiikille, koska se ei huomioi journalismin tiedolliseen objektiivisuuteen liittyvää näkökulmallisuutta ja tulkinnallisuutta, jotka pragmatismi joutuu huomioimaan edellä esitetyn parhaiten perustellun objektiivisuuskritiikin asettamien tiedollisten ja eettisten haasteiden takia.

Vaikutusvaltaisia journalistisen objektiivisuuden "objektivistisia" nykypuolustajia ovat Carrie Figdor (2010; 2010a) ja Judith Lichtenberg (2000). Figdor ja Lichtenberg pitävät objektiivisuutta perustavana tiedollisena käsitteenä journalismille, mutta juuri kiinteän objektiivisuus-käsitteen fundamentalistinen luonnehdinta rajaa käsitteen soveltumaan journalistiseen representaatioon eli tuotteeseen ja jättää toissijaiseksi journalistisen tiedonhankinnan käytännön. Journalistinen tuote, jota on siis filosofisesti viatonta kutsua representaatioksi, tulee tulkinnallisuudessaan olla harkitusti rajattu ja esitetty kokonaisuus, joka tarjoaa ymmärrystä edistävää tietoa ajankohtaistapahtumista ja -ilmiöistä informaatiotulvan aikakautena.

Absoluuttinen käsitys tiedosta ja totuudesta vastaavuutena todellisuuden kanssa on mahdollista muotoilla loogisesti, kuten Alfred Tarskin semanttisessa totuusmääritelmässä (Tarski 1999 / 1944; Niiniluoto 2004; Patterson 2008; ks. totuudesta ja sen korrespondenssiteoriasta luvussa 4.4 tässä teoksessa), mutta itse tietokäytännön lähtökohdakseen ottava pragmatistinen tietokäsitys linkittää tiedon todellisuuteen ei-materialistisella naturalismilla ("metodologisesta naturalismista" ks. Alanen 1996, 135). Sillä tarkoitetaan tässä väitöksessä luonnontieteellisen tiedon lisäksi myös filosofisen, humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tiedon sekä journalismin kaltaiset käytännöt huomioivaa tutkimuskäsitystä.

Journalismitutkija Lichtenbergin (2000, 252) mukaan maailmaa voi ymmärtää vain "olettamalla objektiivisuuden mahdollisuus ja arvo". Hän ei kuitenkaan tarjoa objektiivisuuden käsitteelle mitään uutta, representationalistisesta käsityksestä irtautuvaa sisältöä, vaikka eksplisiittisesti tunnustaakin tuon sisällön heikkouden. Näin journalistinen objektiivisuus jää vain sanaksi, jolla on ikään kuin itseisarvo journalismissa. Journalismitutkija Figdor puolestaan keskittyy uutisjournalismiin ja objektiivisuuteen episteemisenä käsitteenä. Ongelmallista hänen objektiivisuuden puolustuksessaan on keskittyminen journalistien kouluttamiseen uudelleen omaksumaan perinteinen (objektivistinen) objektiivisuuskäsitys käytännössä (Figdor 2010, 160–162). Figdor (mt. 162)

tiivistää objektiivisuuden "kriittiseksi ja analyttiseksi" ajatteluksi, mikä ei riitä – toisin kuin pragmaattinen objektiivisuuskäsitys pyrkii tekemään – erottamaan journalismia itsenäiseksi tietokäytännöksi esimerkiksi tieteestä tai asiaproosasta, tai edes muusta ajankohtaisinformaatiosta. Siksi Figdor ja Lichtenberg eivät pysty vastaamaan luvussa 2.1. esitettyihin objektiivisuuden ongelmiin, vaikka molemmat tunnistavat ja listaavat ne kiitettävän tarkasti mainituissa objektiivisuusartikkeleissaan.

Tieteenfilosofiassa ja tieteen tutkimuksessa on todettu vastaavanlaisia ongelmia objektiivisuuden suhteen, mikä kävi ilmi luvussa 2.9, jossa eriteltiin käsitteen historiallisia muodonmuutoksia. Yhteisiä piirteitä tieteellisen ja journalistisen tutkimuksen välillä onkin hedelmällisempää etsiä yleisemmältä tasolta, koska "tieteellinen tutkimus" on sisäisesti monimuotoinen käytäntö, joka jakautuu monenlaisiin suuntiin niin tutkimuskohteiltaan kuin metodologioiltaan. Yleisen tason tarjoaa pragmatismen perustajana pidetty Peirce (1877), jonka mukaan kaikkea tiedollista tutkimusta ajaa epäily ja sen herättämä tarve löytää tutkimuksen päätteeksi sovinto keskenään ristiriitaisten uskomusten välille. Vaikka Peirce puhuu "uskomuksista", hänen tietokäsityksensä ytimessä on tieteen menetelmällinen eli sosiaalinen ja tulkinnallinen tiedonhankintamenetelmä, joka tähtää hänen tietokäsityksessään totuuteen – tässä väitöksessä journalismin osalta totuudellisuuteen.

Myöhemmässä tietoteoriassa ja tieteenfilosofiassa totuuden käsitettä on kuitenkin pidetty liian tiukkana tai liian väljänä tietoväitteiden arviointikriteeriksi tai tavoitteeksi (ks. Oddie 2014). Peircen ja Karl Popperin (1992/1963) filosofiasta ammentava Niiniluoto (1987; ks. 1999, 185–192) onkin tarjonnut tieteellisille eli todellisuutta koskeville väitelauseille tavoitteeksi ja epätotuudelle vastakkaiseksi käsitteeksi tieteenfilosofista "totuudenkaltaisuutta" (truthlikeness). Ajatus rajoittuu koskemaan lähinnä yksittäisten väitelauseiden merkityssisältöjä eli propositioita (ks. 4. osa tässä teoksessa), mutta on tiedollisen relativismin kritiikissään samansuuntainen journalismia palvelevan pragmaattisen objektiivisuuden tavoittelevan totuudenmukaisuuden kanssa.

Arkikielisissä journalismissa ei silti voida suoraan soveltaa totuudenkaltaisuuden käsitettä, jonka hahmottelu ja soveltaminen vaativat luonnontieteellisen tiedon tarkasteluun paremmin sopivia loogisia ja systemaattisia käsitteitä. Ontologisesti ottaen Niiniluoto ei hyväksyisikään pragmatismia pitäessään sitä antirealistisena, mutta kiista on toinen (Niiniluoto 1999; Pihlström 1996). Itse asiassa tätä kiistaa käydessään Rorty, Putnam ja muut "antirealistit" olisivat Deweyn (LW 5, 164) näkökulmasta mitä realistisimpia osallistuessaan "itsensä ulkopuolisesta" (sosiaalisesta ja kulttuurisesta) todellisuudesta oppimaansa filosofiseen väittelyyn (Alexander 1987, 89; Hildebrand 2003, 193).

Pragmatistisen tietokäsityksen kokonaisvaltaisuus tarkoittaakin tiedon tarkastelua laajemmasta näkökulmasta, jolloin yksittäisille väitelauseille kriteeriksi riittää tosiasiallinen "vastaavuus".

Journalistisia kokonaisraportteja ei kuitenkaan voi arvioida kaksiarvologiikan mukaisesti vain tosiksi tai epätosiksi, mutta niiden laajempaan pragmaattisena arviointikriteerinä "totuudenmukaisuus" lähenee "totuudenkaltaisuuden" ajatusta, tosin kokonaisraportin eikä yksittäisen proposition tasolla. Toisin kuin tieteessä, journalismissa ei tavoitella teorioita, joten "totuudenmukaisuuden" on riitettävä kriteeriksi. (Mt. 2003, 189–190; vrt. Niiniluoto 1999, 280–288.)

Totuudenmukaisuuden käsitteen esiintyminen Journalistin ohjeiden tiedollisena ytimenä niin ikään puoltaa juuri totuudenmukaisuus-termin valintaa ja totuudenmukaisuuden käsitteen pragmaattistutkimuksellista selkiinnittämistä (käsitteiden käyttö- ja käytäntösidonnaisesta merkityksellisyydestä ks. 4. osa tässä teoksessa).

Ei ole peirceläisen realismin vastaista huomioida käsitteellistä pluralismia, sillä käytännön tiedonhankinnassa naturalismi ja fallibilismi pitävät "representaatiot" luonnollisina ja journalistin huomion kiinni erehtymisen mahdollisuudessa (Rosenthal 1994; vrt. Niiniluoto 1999, 4–12).

Journalismilla ei myöskään ole peirceläistä "tieteellistä metodia", jonka avulla luuloista päästäisiin ainakin ideaalisessa mallissa ennen pitkää yhteisymmärrykseen siitä, mikä uskomus on totta ja siten tietoa. Kuitenkin juuri tieteen menetelmällisyys on Peircen mukaan osoittautunut kokemuseräisesti epätäydelliseksi mutta kaikkein tehokkaimmaksi tiedonhankinnan muodoksi. Journalismissa pragmaattista objektiivisuuskäsitystä voidaan puolustaa, niin kuin käsillä olevassa osassa on pyritty tekemään, samalla tavalla tiedonhankinnan aktiivista menetelmää korostamalla. (Vrt. Peirce 1877.)

Esimerkiksi käytännön journalismissa tiedetoimittajat ovat avainroolissa, kun uutta tieteellistä tai ylipäänsä akateemista tutkimustietoa kansantajuistetaan ja selitetään journalistisesti niin päättäjille kuin heitä äänestäville kansalaisille. Sen sijaan deweyläinen pragmatismi, jossa inhimillinen kokemus ja tutkimukselliset tietokäytännöt yhdistävät ihmisyksilön lähtökohtaisesti aineelliseen ja sosiaaliseen todellisuuteen, voi palvella kaikkea journalismia ja sen tutkimusta (Kunelius 2004).

Tällaista pragmatismien suuntaan kurottavaa journalismitutkimusta on viime aikoina harjoitettukin. On puolustettu totuudellisuutta journalismin faktuaalisen tiedon perimmäisenä tavoitteena (Schudson 2009), ammattimaista journalismin tiedollisen menetelmän ja harkintakyvyn (rationaalisuuden) hallintaa (Lee-Wright & Phillips & Witschge 2012), näiden normien ja journalististen "metodien" läpinäkyvyyttä yleisöjen suuntaan (Phillips 2012) sekä käytäntöjen painottamista journalismin tiedollisten kysymysten tutkimuksessa (Fenton 2010).

Käytännön ja siitä esiin nousevien normien ja menetelmällisyyden korostaminen liittyvät yleisiin kysymyksiin demokratiasta (Witschge 2012). Väitöskirjan seuraavassa osassa tutkitaan, mitä usein teoreettisina tai abstrakteina pidetyt käsitteelliset tutkimuskohteet "uskomus", "käsite", "tosiasia", "totuus" ja "totuudenmukaisuus" ovat käytännössä. Teoksen

viimeisessä osassa tarkastellaan demokratiaa journalistisen tiedon yhteiskunnallisena, institutionaalisenä sekä eettismoraalisena kontekstina.

4 TOTUUS JA TOTUUDENMUKAISUUS: KÄSITTEET

Journalistisen objektiivisuuden käsite ja käytäntö kietoutuivat kirjan edellisessä osassa yhteen: niin kuin keskeisten tiedollisten käsitteiden ymmärtämisen tapa vaikuttaa tiedolliseen käytäntöön, myös tiedollisen käytännön harjoittamisen tavat määrittävät siihen liittyviä tiedollisia ydinkäsitteitä. Näin on pragmatistisen kielikäsitteilyksen mukaan asian laita muutenkin: käsitteet ja käytännöt, joissa näitä käsitteitä käytetään, ovat vuorovaikutussuhteessa ja potentiaalisesti muutostilassa: esimerkiksi objektiivisuus on eri aikoina ymmärretty eri tavoin, ja journalismia vastaavasti harjoitettu erilaisia tavoitteita ja ihanteita seuraten. Vastaavasti representaation käsitteen voi muotoilla ja ymmärtää joko fundamentalistisen tietoteoreettisesti tai käytäntölähtöisesti sitä tiedonhankinnassa ja tiedon esittämisessä sekä niiden eri muotojen tutkimuksessa hyödyntäen (Knuutila & Lehtinen 2010). Sama koskee muun muassa fallibilismia ja abduktiota. Käsitteellinen selkeyttäminen ja tarvittaessa käsitteiden muokkaaminen tulee pragmaattisesti perustelluksi, sillä tietoteoreettisten ikuisuuskiistojen arvosta huolimatta journalistisen ja tieteellisen tutkimuksen on jatkuttava – ja kehityttävä parempien käsitteiden avulla (Bernstein 2010, 109–112).

Kun käsitteiden ja käytäntöjen sidonnaisuus ymmärretään, mihin väitöskirjan tässä osassa pyritään, myös totuudenmukaisuuden käsite saa käytännöllisen kielellisen asunsa ja paikkansa journalistisen tiedonhankinnan prosessissa sen ylimmäisenä päämääränä. Siihen päästäksemme on kuitenkin ensin tarkasteltava kieltä ja käsitteitä yleisluontoisesti. Käsitteet ja niitä määrittävät käytännöt liittyvät myös erilaisiin käsite- ja uskomusjärjestelmiin sekä maailmankuviin, jotka journalismin filosofisessa tutkimuksessa samoin kuin journalismissa on perusteltua läpinäkyvästi analysoida ja artikoida, jotta yleisöt ja kriitikot saisivat mahdollisuuden pluralistisessa maailmassa arvioida väitteiden taustalla vaikuttavia tietokäsityksiä sekä esitettyjä argumentteja.

Myös filosofista realismia ja totuuden korrespondenssiteoriaa puolustavat liberaalit tieteenfilosofit tunnustavat ja tunnustavat tutkimuksen ja ihmis- ja maailmankuvien vuorovaikutuksen sekä niiden filosofisen analyysin tarpeellisuuden (Niiniluoto 2015, 9). Siksi edellä on perehdytty pragmatismiin, laajasti ymmärrettyyn naturalismiin ja inhimillisten käytäntöjen normatiivisuuteen: “Yhtäältä ihmiskuvat voivat [...] olla tutkimuksen tuloksia” ja toisaalta “ihmiskuvat toimivat tieteellisten tutkimusohjelmien tai paradigmojen lähtökohta- tai ennako-oletuksina, jotka suuntaavat tutkimuksen kysymyksenasetteluja ja tulosten tulkintaa” (ibid.).

4.1 JOURNALISMIN SANAT OVAT TEKOJA

Journalistista tietoa voivat vääristää ihmisen subjektivistiset rajoitteet sekä irrationaalisten tai riittämättömien normien ja menetelmien varassa tapahtuva päättely ja tiedonhankinta. Journalismin luotettavuutta ja uskottavuutta nakertavat myös virheelliset sanavalinnat ja käsitteelliset sekaannukset. Valtaosa journalistisesta tiedosta on kielellistä – kirjoitusta tai puhetta – sekä journalistisessa tiedonhankinnassa että tuotteessa. Kuva-, video- ja grafiikkajournalismiakin tehdään ja ”luetaan” – jäsennetään, tulkitaan ja ymmärretään – käsitteellisesti. Tunnistamme uutiskuvassa tulipalon ilman kuvatekstiäkin, koska osaamme yhdistää sanan ja käsitteen ”tulipalo” tulipalolta näyttävään tapahtumaan tai kuvaan. Journalismissa esiintyy sanoja, jotka Troijan hevosen tavoin salakuljettavat piilomerkityksiä kieleen ja vaativat siksi käsitteellistä lähdekritiikkiä. Journalismin tulee olla luotettavaa, uskottavaa ja syvällistä myös kielen, merkitysten ja käsitteellisyyden tasolla (Lehtinen 2011a; ks. Lehtinen 2010).

Journalistikirjailija George Orwell on varoittanut kielen ja käsitteiden käytöstä vallan välineinä ja vallan väärinkäytön keinoina autoritarismia dystooppisessa romaanissaan *Vuonna 1984* (2014/1949) sekä esseessään: "Jos ajattelu korruptoi kielen, myös kieli voi korruptoida ajattelun. Huono kielenkäyttö voi levitä perinteen ja jäljittelyn kautta jopa sellaisten ihmisten parissa, joiden pitäisi tietää paremmin, ja tietävätkin [...] Poliittinen kieli on suunniteltu saamaan valheet kuulostamaan totuudenmukaisilta ja murha kunnialliselta sekä antamaan kiinteä ilmiasu tyhjälle ilmalle." (Orwell 2004, 116, 120.)

Esimerkiksi ”ilmastonmuutos” kuulostaa neutraalilta yhdyssanalta tutulle luonnonilmiölle, vaikka tieteentekijöiden uskottavan enemmistön mukaan ilmaisen tarkoittama ilmaston lämpeneminen uhkaa koko planeettaa. ”Luonnonvarat” antaa ymmärtää, että maapallon mineraalit, nesteet ja orgaaninen aines ovat ihmisten – ja juuri nykyisen sukupolven – omaisuutta. Suuryrityksillä on vastaavasti käytössään ”inhimilliset resurssit”, joka ilmauksena esiintyy talousjournalismissakin. Sanapareissa on merkityslataus, joka paitsi johtaa harhaan, myös jättää täyttämättä journalistisen tarkkuuden vaatimuksen. Vastaavasti miljoonien finanssitoimijoiden ennakoimatonta käytöstä kutsutaan ”markkinavoimiksi”, massairtisanomisia ”yhteistoimintaneuvotteluiksi” ja taloudellista tappiota ”negatiiviseksi tuottavuuskehitykseksi” – myös journalismissa. (Ks. Poole 2007.) Käsitteellisen lähdekritiikin puutteesta kertoo myös sotapropagandan retoriikan tarttuminen journalistiseen kielenkäyttöön. ”Terrorismin vastainen taistelu” ja ”massatuhoaseet” eivät sano paljoakaan sotien todellisuudesta, journalistisesti olennaisesta poliittisesta häikäilemättömyydestä ja mitä todellisimmasta inhimillisestä kärsimyksestä. Päinvastoin sodat ja niihin liittyvä virallinen kielenkäyttö vaikuttavat yleiskieleen ja käsityksiin journalismin kautta. (Ks. Halliday 2011; ks. myös Ernst .)

”Maahanmuuttokritiikki” saa ulkomaalaistaustaisia ihmisiä vieroksuvan ennakkoluuloisuuden näyttämään älylliseltä asenteelta. Toisaalta ”suvaitsevaisuus” voi tarkoittaa erilaisuuden sietokykyä, monikulttuurista tai yleisinhimillistä hyväksyntää, mutta myös vastuutonta kaikki käy - relativismia tai pelokasta vaitelaisuutta. ”Hybridisota” on liian monitulkintainen käsite, jotta sen avulla voitaisiin selittää maailmanpoliittisia ilmiöitä (Renz & Smith 2016). ”Terrorismiepäily” viittaa joissain maissa henkilöihin, jonka poliisi voi pidättää pelkän ulkonäön tai nimen perusteella. ”Etninen puhdistus” puolestaan implikoi poispyyhittävää likaa, vaikka kyse on kansanmurhasta. Journalismia ohjaavien käsitteiden filosofisen analyysin lisäksi monet journalismissa päivittäin käytetyt termit näyttävät vaativan journalistista käsittekkä yhta paljon kuin tapahtumat luotettavia selityksiä, jotta tiedollisesti ja eettisesti kestävä päätöksenteko mahdollistuisi. (Moser 1993, 4.; ks. Bernier 2004; Halliday 2011; Lehtinen 2013.)

Sanojen valinta ja niiden sokea omaksuminen eivät näytä olevan kaukana toisistaan. Poliittisen historian tutkimuksessa kehitetty ”aiheen omistajuus” - teoria muistuttaa vastaavasta ilmiöstä, jossa journalismilla on suuri vastuu paitsi sanojen, myös aiheiden valinnassa. Vaalien alla eniten omia aiheitaan tiedotusvälineissä esiin saaneet puolueet ja ehdokkaat menestyvät usein muita paremmin (ks. esim. Perna 2012). Tutkimatta jääneet sanat tarttuvat helposti journalismin kieleen, ja siten leviävät yleiskieleen. Eduskuntavaaleista 2011 lähtien journalistit ovat käyttäneet populistiselta puoluejohtajalta omaksumaansa jytky-sanaa ja yleisesti puhuneet Perussuomalaisten ”vaalivoitosta”, vaikka samoissa vaaleissa suurimman määrän ääniä saikin Kokoomus. Mielipidemittausten sanojen asettelu sekin vaikuttaa tulokseen ja miltä se näyttää: ranskalaisen Le Parisien lehden teettämän kyselyn mukaan ”54 % ranskalaisista hyväksyy islamin”, ikään kuin ”mittauksen” eli kysymyksenasettelun piilosanoma olisi tiedollisesti mahdollinen ja eettisesti kestävä (*Le Nouvel Observateur* 17.–23.12.2009). Suomessa maahanmuuttojohtaja Annika Forsander on kritisoinut HS-Gallupin tapaa kysyä kansalaisilta ”pitäisikö Suomen ottaa lisää maahanmuuttajia”, ikään kuin ”jossain olisi varanto, josta noin vain otetaan”. ”Maahanmuuttajan” käsitteellinen hämäryys sekoittaa monenlaiset ihmisryhmät toisiinsa ja jättää yksilöt kokonaan huomiotta. (*Helsingin Sanomat* 16.3.2010.)

George Orwellin mukaan selkeän kielen suurin vihollinen on vilpillisuus, ero lausuttujen ja todellisten päämäärien välillä (Orwell 2004, 116). Silloin on tarkoituksenmukaista käyttää pitkiä sanoja ja kuluneita lauseenparsia, kiertoilmaisuja, itsensä perustelevia väitteitä sekä epämääräisiä ilmaisuja, joista Orwell tarjoaa esimerkeiksi ”rauhanpakottamisen” ja ”väestönsiirtämisen”. Kyseenalaista kieltä käytetään, jotta kuulijassa ei heräisi mielikuvaa todellisesta tarkoituksesta (mt. 115). Samaan aikaan journalistinen kielenkäyttö on mitallisesti rajallista ja suosii iskeviä ilmauksia, jollaisia poliitikot ja erilaiset eturyhmät keksivät ja käyttävät saadakseen äänensä kuuluviin mediassa. Journalismissa ei jää tilaa sanojen avaamiseen: epämääräisten ilmausten sisään piilotettu argumentti pääsee näin

vakuuttelemaan yleisöjä koko voimallaan. Kun journalismi levittää ja normalisoi näitä ilmauksia, niiden edustamat näkökulmat yleistyvät vaihtoen vaihtoehtoiset näkökulmat. Toisaalta inhimillisiä ja yhteiskunnallisia ongelmia ei nouse esiin, jollei niille ole käsitteitä, mistä seuraa ”tiedollista epäoikeudenmukaisuutta” (Fricker 2007). Kun uhri ei tunne käsitettä kokemalleen vääryydelle, hänellä ei ole keinoja tulkita sitä ilmaisulliseen muotoon. Jos journalismilla ei ole sanastoa ja käsitteistöä ilmiölle, siitä ei osata kertoa eikä tietämättömään tilanteeseen voi puuttua. (Ks. Poole; ks. myös Davis 2010; Gibbs 1994; vrt. Dulot & Spieser 2011.)

Sanat ovat salakavalampia kuin lauseenmuotoiset väitteet: vain jälkimmäisiä vastaan voi argumentoida kritisoimalla, kontekstualisoimalla ne ja vaatimalla niiden esittäjältä perusteluita tai todisteita. Filosofiasa perinteisesti lauseella tarkoitetaan kieliopin sääntöjen mukaisia sanojen järjestelyitä, jotka muodostavat mielekkäitä kokonaisuuksia. Väite on uutisjournalismista tuttu lausemalli, joka esittää jonkin asiantilan vallitsevan noudattaen logiikan tai rationaalisuuden lakeja. Propositio on lauseen, väitteen tai uskomuksen sisältö: mitä ajatellaan tai viestitään toiselle ihmiselle jostakin asiantilasta. (Ks. Berlin 1978, 12 – 13; ks. myös Butler 1990; Nørreklit 1973; Peterson 1973; Sainsbury & Tye 2012.) Uskomus tarkoittaa jonkin proposition tai väitteen pitämistä totena eli todellisuuden tai asiantilan pitämistä jonkinlaisena – riippumatta siitä, onko propositio tai väite tosi vai epätosi. Filosofiset realistit ajattelevat, että proposition ja siten uskomuksen totuuden tai epätotuuden ratkaisee se, minkälainen asiantila todellisuudessa todella vallitsee. (Ks. Williams 2002, 63.) Totuuden korrespondenssiteorian mukaan totuus tarkoittaa niiden keskinäistä vastaavuutta (ks. Määttänen 1995; Hemänus & Tervonen 1986; 1980; Tervonen 1986). Näin onkin luontevaa ajatella journalistisesta tarkkuudesta yksityiskohtien osalta: henkilöiden ja paikkojen nimien samoin kuin tapahtumien ajallisen järjestyksen on oltava journalistisessa raportissa oikein. Totuudenmukaisuus, jota journalistisessa tietokäytännössä tavoitellaan totuudellisuuden ideaalin ja muiden tiedollisen prosessin keskeisten normien tukemana tulkintaa sisältävän kokonaisen raportin osalta, on tarkempaa selvitystä vaativa käsite ja journalismifilosofinen kysymys. Sitä käsitellään tässä osassa.

Subjektivististen rajoitusten takia uskomuksia ei kuitenkaan useinkaan muodosteta tosiasioiden perusteella, vaan tosiasiat huomioidaan ja hyväksytään vallitsevien uskomusten ja taustatiedon – siis ennakkoluulojen – varassa. Vastaavasti omaksutaan edellä mainittuja ”troijalaisia” sanoja, joita toimittaja Steven Poole kutsuu George Orwellin *Vuonna 1984*-dystopiaromaanista varioidulla termillään ”epäpuheeksi” (unspeak) (Poole 2007). Sanat ja niihin liittyvät käsitteet eivät olekaan kiinteitä ja pysyviä yksiköitä, vaan kielenkäyttäjistä ja heidän käsityksistään riippuvaisia äännähdyksiä ilmassa ja merkkejä paperilla (tai näyttöpäätteellä), jotka saavat niin sanotun merkityksen uskomusten, ajatusten, käsitteiden ja ympärillä virtaavan todellisuuden monimutkaisessa suhdeverkostossa.

Sanakirja on toisinaan hyödyllinen apuväline, mutta huono metafora kielellisissä käytännöissä käytetyille sanoille, käsitteille ja merkityksille. Virheellisesti kuitenkin usein ajatellaan, että sanoilla on mielessä sitä vastaava käsite tai merkitys niin kuin määritelmä on antamassa sanalle sisällön sanakirjassa. Sanakirjamääritelmät ovat normatiivisia sopimuksia merkityksistä, jotka varsinaisessa kielenkäytössä kuitenkin muotoutuvat näissä käytännöissä monien oletusten värittäminä ja muuttuvat käyttötarkoitukseltaan eri aikoina. Siksi ”epäpuheenomaiset” sanat vaikuttavat ajatteluun ja asenteisiin sekä tarkoitushakuisesti hämärtävät totuudenmukaisia mutta epämiellyttäviä käsityksiä sosiaalisesta todellisuudesta. Journalisti Christopher Hitchensin (2011, 626) mukaan tästä seuraa, että tärkeitä mutta kuluneen kuuluisiksi kaluttuja aiheita on alati pidettävä esillä uusilla tutkimuksellisilla ja kielellisillä keinoilla. Kieli on osa journalistin tutkimaa todellisuutta, sen sosiaalisten käytäntöjen keskeinen tekijä, joten kieleen on suhtauduttava ”objektiivisella asenteella”.

Pragmatistisen käsityksen mukaan sanojen merkitykset eivät ole sanoista irrallisia yksiköitä ihmisen mielessä odottamassa välittämistään toiselle ihmiselle kommunikaatiossa sanamuotoon puettuina. Sanoja ja koko kieltä käytetään erilaisissa tilanteissa ja tarkoituksissa, ja niiden merkitys muodostuu siten niiden käytössä. Edellä nähtiin, että esimerkiksi sanan ”objektiivisuus” merkitys on muuttunut historiassa monta kertaa – objektiivisuuden käsitteessä on tapahtunut muutoksia.

Vähemmän abstrakteissa sanoissa tietenkin tapahtuu vähemmän käsitteellisiä muutoksia, mutta niinkin konkreettinen asia kuin omena on eri aikoina saanut erilaisia symbolisia merkityksiä. Perinteisesti on kuitenkin ajateltu, että merkitykset, käsitteet ja ideat ovat – filosofi Pentti Määttäsen sanoin – ihmisen mielessä kuin ”piparit purkissa”. Filosofin W.V.O. Quine on kutsunut tätä vanhaa käsitystä ”merkityksen museomyytiksi” (ks. Quine 1969, 26–27; vrt. 1963; ks. Murphy 1990, 83). Merkitykset ovat ikään kuin tauluja museon seinällä, ja sanat niitä osoittavia nimikekylttejä. Vierasta kieltä puhuttaessa vain vaihdetaan nimikekylttiä, sanotaan se ääneen, ja sama ”taulu” eli merkitys ilmenee vastaanottajan mielessä (”museossa”) – sama pipari toisessa purkissa. Kielenkäytön historiallisuus ja perustava sosiaalisuus (kielen muutoshistoria ja kontekstisidonnaisuus) tarkoittavat, että kieltä on – journalistisen tiedonhankinnan ja tiedonvälityksen tavoin – tarkasteltava muuttuvana käytäntönä.

Maailma voidaan käsitteellistää eri tavoin, vaikka käytössä olisivat samat sanat. ”Ilmasto”, ”luonto”, ”maahanmuuttaja”, ”suvaitsevaisuus”, ”terrorismi” ja ”etnisyys” tarkoittavat eri asioita eri ihmisille erilaisissa asiayhteyksissä ja käsitteellistämisen tavoissa, joilla maailmaan suhtaudutaan. Samoilla sanoilla voidaan siis puhua kokonaan eri asioista: käsitteellinen monimuotoisuus mahdollistaa ”maahanmuuttajan” ajattelemisen tervetulleena apuna työvoimapulaan ja vastustettavana työpaikan varastajana – ”etnisyyden” liittämisen kulttuuriseen rikkauteen ja ajatukseen oikeutetusta rasismista (vrt. Moser 1993). Toisaalta samaa ”käsitetä” tai ”merkitystä” eli tosiasiaa voidaan

kuvata eri sanoilla. Filosofi Bertrand Russellin esimerkkiä mukaillen: minä tutkin seksuaalisuuttani – sinä harrastat irtosuhteita – hän on lutka (ks. Pinker 2008). Kirjan tässä osassa tarkastellaan journalistisia käsitteitä käytännössä, erityisesti 'totuutta' ja 'totuudenmukaisuutta'.

4.2 KÄSITTEET JA KÄSITEJÄRJESTELMÄT

Journalismin kielelliskäsitteelliseen todellisuussuhteeseen liittyviä kysymyksiä jäi avoimiksi kirjan ensimmäisessä osassa: Onko "kohu" olemassa oleva ilmiö ennen kuin journalismi sen sellaiseksi nimeää? Missä kulkevat ontologiset rajat "sodan", "aseellisen konfliktin" ja "kansanmurhan" välillä? Esimerkiksi hajonneen Jugoslavian sotilaallisissa yhteenotoissa tapahtui asioita, joiden faktuaalisista yksityiskohdista ei ollut merkittäviä erimielisyyksiä. Kansainvälisen oikeuden toteutumisen kannalta oli kuitenkin elintärkeää, miten tapahtumat käsitteellisesti jäsennettiin: oliko kyse yksittäisistä "rikoksista" vai systemaattisista pyrkimyksistä murhata kokonaisia kansanryhmiä? Näin ontologiselta eli olemassaoloa koskevalta näyttänyt kiista paljastuikin pitkälti käsitteelliseksi. Journalistisen tiedon ja kielenkäytön ymmärtämisessä on panoksena journalismin elinehdot: journalistisen tiedon kielelliskäsitteellinen luotettavuus, uskottavuus ja syvällisyys maailmassa, jota erilaiset ihmisryhmät jäsentävät ja arvottavat erilaisten käsite- ja uskomusjärjestelmien varassa.

Kieli on normatiivinen käytäntö, jota harjoittavat kielenkäyttäjät noudattavat kielen sääntöjä, jotta voisivat ensinnäkin oppia ymmärtämään kieltä ja sitten käyttää sitä ymmärrettävästi. Kielen käytössä muodostetaan käsitteitä, jotka ovat pragmatistisen näkemyksen mukaan ajattelun apuvälineitä, monimutkaisia ajattelussa syntyviä suhteita, joita sanakirjojen tekijät yrittävät sopimuksenvaraisesti – normatiivisesti – ”purkittaa”. Käsitteet – esimerkiksi mitä sanat ”maahanmuuttaja” tai ”terrorismi” tarkoittavat – ovat silti käytännössä monin tavoin sidoksissa yksilöllisiin ja yhteisöllisiin uskomuksiin (ks. Davidson 1984, 183–198; ks. myös Lepore 1986; vrt. Cummins 1989; Levi 1991). Kielen perustavasta normatiivisuudesta kuitenkin seuraa, että tietyn kielen säännösten sisällä eräät kielenkäyttötavat ovat oikeita, toiset väriä (ks. Moser 1993, 107–109). Muuten keskinäinen ymmärrys ei olisi mahdollista edes yhden ja saman kielialueen sisällä.

Kielen ja käsitteiden tarkastelussa on karkeasti ottaen kaksi koulukuntaa. Filosofian historian ”rationalistit” ajattelivat, että ihmisellä on jonkinlainen synnynnäinen kieliopillinen valmius; että kielen voi oppia vain lähtökohtaisesti käsitteellisesti varustettu (ihmis)olento (ks. Niiniluoto 2002, 168–169). Siksi he uskoivat, että perimmäisiä totuuksia voidaan tavoittaa puhtaalla ajattelulla, ilman empiiristä lisätietoa. Nykytieteessä heitä vastaavat Jerry Fodorin, Noam Chomskyn ja Steven Pinkerin kaltaiset kieli- ja kognitiotieteilijät, joiden mukaan ajattelukyky edeltää kieltä: kieli ilmaisee ajattelua, joka ainakin syvärakenteeltaan edeltää kieltä siinä mielessä, että se

mahdollistaa kielen oppimisen. Puhuttu ja kirjoitettu kieli olisivat tällöin riippuvaisia jostain perustavammasta ”ajattelun kielestä”. (Ks. esim. Fodor 1998; 1975; Chomsky 2009; 2004; Pinker 2008.)

Filosofian historian ”empiristit” puolestaan päättelivät, että käsitteet ja muut ”mielensisäiset ideat” muodostuvat mielessä aistihavainnon antamasta raakadatasta abstrahoimalla ja assosioimalla (ks. Niiniluoto 2002). Heitä lähimpänä nykyajattelijoista ovat Daniel Dennettin ja Michael Dummettin kaltaiset filosofit, joiden mukaan kieli edeltää ajattelua: kielen oppiminen on – filosofisesta teoriasta riippuen – enemmän tai vähemmän ehto, jota ilman tiettyjä ajattelumuotoja tai jopa ajattelua kokonaisuudessaan ei voisi esiintyä. Esimerkiksi luonnosta löydetty susien kasvattamat lapset käyttäytyvät kuin petomaiset kasvattivanhempansa, eivätkä juuri osoita varsinaisia ajattelun taitoja. On toki viime kädessä normatiivisen määrittelyn varainen asia, mitä pidetään tai voidaan pitää havaittujen ilmiöiden perusteella ajatteluna. (Ks. esim. Dennett 2010; Dummett 1998; 1978.)

Sosiaalisen konstruktionismin esi-isän Kantin filosofiasta lähtien on pidetty jokseenkin selvänä, että ainakin kielen oppinut ihminen käsitteellistää – jäsentää, luokittelee ja arvioi – kokemustaan ympäröivästä todellisuudesta (Allen 2000, 222). Toisin sanoen (tiedollinen) kokemus on mahdollinen vasta käsitteellisen järjestelyn ansiosta. Nykytiede näyttää lisäksi vahvistavan, että iso osa maailman käsitteellistämistä tapahtuu ihmisyksilön tiedostamatta omaa rooliaan tässä käsitteellistämistyössä (ks. Margolis & Laurence 1999; ks. myös Carey 2009; vrt. Sainsbury & Tye 2012). Toisaalta hyvin tiedostettuja ovat – ainakin filosofisissa ja tieteellisissä käytännöissä – korkean abstraktiotason symboliset käsitteet. Esimerkiksi monimutkainen matematiikka on auttanut ymmärtämään maailmankaikkeutta ja suhteellisuutta, halkaisemaan atomin ja lentämään Kuuhun. Journalismissa selkeä käsitteellinen ymmärrys on puolestaan auttanut merkityksellistämään todellisuutta. Epäpuheenomaiset sanat muistuttavat, että sanallinen taso voi peittää käsitteellisen tason muutokset niin kuin samana pysyvä nimi voi kätkeä ihmisyksilön persoonassa tapahtuvat muutokset (ks. Merrill 1997, 171). Journalistiseen tietoon kuuluu myös käsitteellinen kriittisyys.

Käytännössä kielen metaforisuus ei ehkä rajoitukaan filosofisiin esimerkkeihin piparipurkeista ja merkitysmuseoista. Kognitiotieteen piirissä on esitetty, että käsitteellinen ajattelu on läpeensä metaforista (Lakoff & Johnson 1980). Käsitteitä tulisi tutkia metaforien käyttämisen kautta, koska ”kielikuvallisuus” ulottuu symbolisiin ajatteluprosesseihin – luonnollisen kielen kaltaisilla merkkijärjestelmillä tehtäviin mentaaliin toimintoihin – kautta laidan. Ajatteleminen esimerkiksi niinkin perustavia käsitteitä kuin aikaa ikään kuin se olisi rahaa tai muuta omaisuutta: sitä joko on tai ei ole. Väittelyssä – tai tasapainoisuutta hakevassa journalismissa – on kielikuvan ja mielikuvan mukaan kyse kahtiajakoisesta taistelusta. Yhdenlainen käsitteellistäminen peittää vaihtoehtoiset käsitteellistämisen tavat: esimerkiksi ajan ajattelemisen suhteellisena tai väittelyn yhteistyönä.

Merkitysten ajatteleva ”pipareina purkissa” tai ”tauluina museoissa” perustuu ”mielensisäisten ideoiden” metaforiseen mieltämiseen objekteina eli esineinä (mt. 11–13). Samaan metaforaan perustuu käsitys, jonka mukaan ilmaisut ovat ”merkityksiä kantavia säiliöitä” ja kommunikaatio on ”merkitysviestien lähettämistä”. Kun näin ajatellaan, on luontevaa käsitteellistää sanat ja lauseet itsessään merkityksellisiksi esineiksi, vaikka niiden merkitys käytännössä aina riippuu asiayhteydestä, puhujasta ja kuulijasta. Arvoja ja muita normeja on käsitteellistetty niitäkin metaforisesti: suhteessa omaan kehoon kehittyneet käsitteet ylhäällä ja alhaalla soivat metaforisesti arvoarvostelmissamme: korkea on hyvä, matala on huono/paha. Metaforalla käsitetään maailmaa: yksi asia tajutaan toisen nimellä. Tietoa ajatellaan konstruktionismissa rakennuksen metaforan kautta: tieto maailmasta rakennetaan, joten se (tieto tai maailma) on ihmisen tekemää; tai representationalistisen ”tiedon katseluteorian” mukaan tietoa käsitetään näkemisen metaforan kautta ”todellisuuden peilaamisena”, kuten representationalismissa, joka hakee tiedon perustukseksi fundamentalistisia representaatioita (Knuuttila & Lehtinen 2010; Lehtinen 2010). Fundamentalistisen ja objektivistisen tietokäsityksen mukaan tiedolla pitäisi olla varmat perusteet, jonka varaan muu tieto rakentuu. Käsitys perustuu ehkä myös tiedon ymmärtämiseen ”rakennuksen” metaforan kautta: sillä on oltava pitävä perustus. Edellisessä osassa nähtiin, että tieto on pikemmin prosessi.

Tietyn kielen sisällä (samaa kieltä käyttävien eli sitä ymmärtävien ihmisten kesken) uskomusten ja väitteiden todenmukaisuutta voidaan koetella argumenteilla, perusteluiden arvioinnilla ja niiden alistamisella todistusaineiston eli todellisuuden testiin. Mutta kielenkäyttäjät jäsentävät maailmaa myös syvemmällä käsitteellisellä tasolla, erilaisten uskomus- ja käsitejärjestelmien lähtökohdista. Monikulttuurisessa maailmassa varsinainen tiedollinen haaste onkin pluralismi: erilaisten käsite- ja uskomusjärjestelmien olemassaolo, ja niiden vaatima moniäänisyyden ja -arvoisuuden huomiointi. Journalismin pluralismi on haaste, koska journalismi joutuu paitsi hankkimaan tietoa erilaisia käsite- ja arvojärjestelmiä edustavilta ihmisiltä, myös välittämään tietoa pluralistisille yleisöille. Aiheuttiko esimerkiksi YouTuben Muhammed-pilavideo vuonna 2012 ”koko muslimimaailman” vai muutaman ääri-islamistisen muslimin raivon? (ks. Lehtinen 2013; ks. myös Norton 2013). Vain toinen voi olla totta, mutta riippuu ehkä ”muslimimaailman” ja ”islamistin” käsitteistä, kumpi on.

Journalismissa on huomioitava, että maailmaa voidaan käsitteellisesti jäsentää erilaisilla tavoilla, jotka yleisimmillä tasolla ovat kielelliskulttuurisesti sidonnaisia. Relativisti korostaa usein niiden yhteensopimattomuutta (ks. esim. Baghramian 2004; Hollis & Lukes 1982; Krausz & Meiland 1982; Rorty 1991; vrt. Kuhn 1994). Käsitejärjestelmä on se käsitteistä, niiden suhteista ja propositioista (ajatussisällöistä) muodostuva käsitteellinen kehys, jonka avulla ja varassa kaikkea kokemusta järjestellään, kuvataan ja selitetään (ks. Niiniluoto 2002, 120–122). Vaikka käsitejärjestelmien väliset erot esitetään usein kielelliskulttuurisina, niitä voi

löytää homogeenisemmistakin yhteisöistä. Saman yliopiston reduktionistinen fyysikko ja kreationistinen kulttuurintutkija käsitteellistävät yhteisen todellisuutensa niin eri tavoin, että filosofi voisi puhua kahdesta eri tavoin käsitteellistetyistä maailmasta (ks. Goodman 1978). Keskusteluyhteyden mahdollistamiseksi etsitään moni- ja poikkitieteellisyttä, jotka ovat yksi keino mahdollistaa jäljempänä tarkasteltava käsite- ja uskomusjärjestelmien kohtaaminen (ks. esim. Pihlström 2011).

Globalisoituneessa (media)maailmassa käsitejärjestelmien väliset erot ovat kuitenkin syvempiä. Radikaali esimerkki ”poikkeavasta” käsitejärjestelmästä on Australian alkuperäisheimoihin kuuluva heimo, jonka guguyimidjir-nimisessä kielessä ei ole meille tuttua tapaa suuntautua spatiaalisesti omasta kehosta käsin. Heidän sanastostaan ei löydy käsityksiä ”oikeasta” ja ”vasemmasta” tai ”edessä” ja ”takana” olemisesta. Sen sijaan he käyttävät suunnista ja sijainneista objektiivisia maantieteellisiä ilmansuuntakäsitteitä pohjoinen, etelä, itä, ja länsi. Antropologisen tutkimuksen mukaan he oppivat seitsemän vuoden ikään mennessä sijoittamaan itsensä ja ympäristönsä esineet ilmansuunnittain, jopa kaukaisissa muistoissaan. Lapsuuskodin sängyn ei muisteta olleen ikkunan vasemmalla vaan itäpuolella. Kun heiltä kysytään, mistä he milloinkin tietävät pohjoisen suunnan, he eivät osaa selittää sitä enempää kuin me osaamme selittää käsitteen ”takana”. Käsitejärjestelmien ja uskomusjärjestelmien näennäisestä yhteensopimattomuudesta ei silti seuraa radikaali kulttuurirelativismi, jonka mukaan kulttuurien yhteisymmärrys on mahdotonta.

Käsitejärjestelmänsä takia guguyimidjirinkieliset ihmiset eivät fyysisessä suuntautumisessaan ole jatkuvasti maailmankaikkeuden keskipisteitä (ks. Deutscher 2010). Samaa voi sanoa Amazonin pirahã-heimosta, joka vasemman ja oikean tuntemattomuuden lisäksi tulevat toimeen ilman numerosysteemiä ja erottelua sinisen ja vihreän värin välillä (ks. Everett 2012). Heidän kielensä on kuitenkin käsitteellisesti rikas: verbimuotoja on kymmenittäin. Kielen lisäksi pirahät osaavat kommunikoida toistensa kanssa hyräilemällä, viheltämällä ja huutamalla, mutta merkityksellisiä ilmiöitä heille ovat vain lähiympäristöstä löytyvät. Tutumpi esimerkki pyrkimyksestä omasta navasta kohti objektiivisuutta on puhe styrrpuurista ja paapuurista. Näiden esimerkkien valossa tuntuu uskottavalta, että käsitteitä ja käsitejärjestelmiä tulisi tutkia ja vertailla – myös jonkin tietyn kielen sisällä – niiden historiallisten juurien pikemmin kuin lukkoonlyötyjen merkitysten etsimisen kautta (ks. Sainsbury & Tye 2012). Ajatus ”synnynnäisestä universaalista kielioppikyvystä” ainakin kyseenalaistuu (vrt. Chomsky 2009; 2004; Pinker 2008). Siinä olisi uusi ”tieteellinen vallankumous” eli kieltä koskevan tieteellisen käsitejärjestelmän kokonaisvaltainen mullistus. Tieto näyttää lisääntyvän uskomusjärjestelmien ja käsitteistön mullistusten kautta. (Ks. Kuhn 1994.)

Käsitejärjestelmien monimuotoisuus – tai journalistisesti: maailman ihmisten moniäänisyys – tulee selväksi arkisemmankin esimerkin kautta.

Suomen kielessä ei ole sanan sukua (sukupuolta) merkitseviä artikkeleita tai taivutusmuotoja. Kun ranskalainen kertoo juorua nimettömäksi jätettävästä naapuristaan, kuulija tietää jo sanan ”naapuri” (maskuliini ”un voisin”, feminiini ”une voisine”) lausuntatavan tai kirjoitusasun perusteella, onko jatkuvaa häiriötä aiheuttanut teininaapuri mies vai nainen. Ranskan kielen tavoin esimerkiksi saksassa myös kaikki muut substantiivit jakautuvat suvun mukaan; toisin sanoen esineilläkin on sukupuoli (tai sitten ne ovat sukupuoleettomia, kuten saksan neutrissa). Englanninkieliselle juoruilijalle naapurin sukupuoli ei selviä naapuria tarkoittavasta substantiivista, mutta persoonapronomini (he/she) sen viimeistään paljastaa. Suomen kielen sana ”hän” edellyttää lisätietoja naapurin sukupuolen selvittämiseksi. (vrt. Deutscher 2010.) Maailman käsitteellistämisen tavoilla on konkreettisia seurauksia. Ihmistä kohdellaan eri tavalla riippuen siitä, onko hän ”terroristi” vai ”vapaustaistelija”, vaikka hänen tekonsa olisivat molemmissa tapauksissa samat. 9/11-terroristi-iskujen jälkeen World Trade Centerin vakuutusentaja vaati oikeudessa korvausta kahdesta tapahtumasta, koska iskuja ja torneja oli kaksi. Vakuutuksenantaja piti oikeutettuna vain yhden tapahtuman korvausta, koska kyseessä oli yksi ja sama hyökkäys. Faktoista oltiin yksimielisiä, mutta niiden käsitteellistäminen ”tapahtumiksi” oli satojen miljoonien dollarien arvoinen vakuutuskysymys (ks. Pinker 2008).

Käsitejärjestelmät siis liittyvät kieleen ja sen sanoihin, mutta filosofisesti niillä on perustavampikin rooli. Ne ovat kokemuksen jäsentämiseen, kuvaamiseen ja selittämiseen käytetty käsitteiden ja uskomusten verkosto, jolla maailmaa kategorisoidaan erilaisiin objekteihin (irrotettuna ympäristöstä), ryhmiin (erotettuna toisista) ja niiden välisiin suhteisiin. Erilaiset kulttuurit voivat tuottaa erilaisia käsitejärjestelmiä, mutta myös yhden kielen sisällä tapahtuu käsitteellisiä muutoksia niin kuin tieteessä vaihdetaan teorioita (ks. Niiniluoto 2002, 198). Relativisti vetää tilanteesta johtopäätöksen, että käsitejärjestelmät ovat yhteensopimattomia: totuus on käsitteenä käsitejärjestelmästä riippuvainen, joten totuuksia – yhdestä ja samasta asiasta – voi olla useita.

Jos dialogi ja yhteisymmärrys ovat mahdollisia vasta jaetun kielen ja yhteisen käsitejärjestelmän kautta, monikulttuurisessa maailmassa – ja sen journalistisessa selittämisessä – tarvitaan käsitteellistä lähentymistä (vrt. Bechtel 1986). Onkin mahdollista yrittää käsitteellisen integraation kautta yrittää ymmärtää toisia (vrt. Sjöblom 2003). Journalismissa käsitteellinen integraatio voisi tarkoittaa, että monikulttuurisessa ja erilaisten mielipiteiden ja näkemysten maailmassa pyritään erilaisia käsitejärjestelmiä käyttävien ihmisten väliseen vuoropuheluun ja yhteisymmärrykseen. (Ks. esim. Lynch 1998; vrt. 2009; 2004; Rescher 1993; vrt. Rosenthal 1994; ks. myös Pihlström 1996.) Maailman erilaisten käsitteellistapojen moneudesta ei siis tarvitse vetää suoraan relativistisia johtopäätöksiä näiden käsitejärjestelmien tai maailmankuvien yhteensopimattomuudesta tai keskinäisen ymmärryksen mahdottomuudesta. Antropologisen tutkimustyön ansiosta mainittujen heimojen tavat käsitteellistää ja käsittää maailmaa voidaan selittää ja

ymmärtää myös suomeksi. Journalismissakin voidaan tehdä ymmärrettäväksi erilaisia käsite- ja arvojärjestelmiä ja siten edistää erilaisten kulttuurien tai uskomusjärjestelmien välisen dialogin mahdollisuutta (ks. Heelas 1984).

Käsitejärjestelmien pluralismista huolimatta kaikki ihmiset asuttavat samaa todellisuutta biologisesti keskenään lähes identtisinä olentoina. Kielen, käsitteiden ja arvojen toisistaan erottamat ihmisyyhteisöt voivat pragmatismien käsitteellisen selkeytyksen ansiosta ylittää moninaisten “elämänmuotojensa” väliset railot, mikä puolestaan journalistisen työn ansiosta antaa edellytyksiä yhteisymmärrykselle ja yhteisöllisyydelle, rakentavalle dialogille ja väittelylle.

4.3 TULKINTAKEHYS: KIELIPELIT JA ELÄMÄNMUODOT

Jos käsitejärjestelmien monimuotoisuus eli pluralismi houkuttelee kohti relativistista konstruktionismia tai pelottaa kohti fundamentalistista objektivismia, niitä on aihetta tarkastella käytännöllisinä kielipeleinä (vrt. 3. osa tässä teoksessa). Käsitejärjestelmien väliset rajat voidaan ehkä ylittää ja niiden keskinäinen yhteensopimattomuus silloittaa, jotta totuudesta ja muista tiedollisesti keskeisistä käsitteistä voidaan ylipäänsä uskottavasti puhua. Voi olla elintärkeää liberaalin demokratian ja journalismin toimivuuden kannalta pystyä soveltamaan niitä käytännössä yhtäältä käsitteellisen pluralismin relativististen haasteiden ja toisaalta filosofisten (objektivististen) totuusmääritelmien ja totuusteorioiden moninaisuudesta ja ristiriitaisuuksista huolimatta. Historia – ja erityisesti filosofian ja tieteen historia – onkin osoittanut, että fundamentalistinen tai pysyvät kriteerit tarjoava totuusteoria ei ole progressiivisen tiedon ennakoedellytys (Butler 1990, 55–62).

Ratkaisua etsitään tässä luvussa totuusteorioiden sijasta – johdonmukaisena jatkona edellä sanottuun – siitä, että todellisuutta jäsentävät käsitteet ovat osa samaa todellisuutta. Käytännöllisinä työkaluina käsitteet ovat muokattavissa kohti käsitejärjestelmien ja järjestelmien sisäisten määritelmien yhteisymmärrystä – vaikkakaan ei välttämättä tai edes toivottavasti kohti yksimielisyyttä. Tämä tapahtuu huomioimalla käsitteiden ja niiden käyttö- ja tilannesidonnaisuuden avaavat kontekstit, elämänmuodot.

Journalismissa käsitejärjestelmien välisten rajojen ylittäminen on tärkeää, jotta journalistit 1) ymmärtäisivät tiedon kohteita ja lähteitä, 2) pystyisivät esittämään asioita merkityksellisesti yleisöille ja 3) rakentaisivat yhteisymmärrystä ja kritiikkiä monikulttuurisissa keskusteluissa. Esimerkiksi tiedejournalismi pyrkii tekemään yleisymmärrettäväksi, asettamaan kontekstiinsa ja arvioimaan seurauksiltaan uutta tieteellistä ja tutkimuksellista tietoa, joka sellaisenaan voisi jäädä kyseiseen tieteenalaan vihkiytymättömien käsitteellisten ja tiedollisten kykyjen ulkopuolelle (Väliverronen 2016). Jos käsitejärjestelmät kuitenkin poikkeavat toisistaan perusteellisesti esimerkiksi arvojärjestelmien tai kokemuserojen takia, lakkaa ehkä olemasta mielekästä etsiä niiden välille ymmärrystä edes perusasioista.

Ja jos 'totuus' käsitteenä tai uskomuksen / tietoväitteen ominaisuutena on suhteellinen käsitejärjestelmään, on vaikea erotella yhdessä käsitejärjestelmässä totena pidetty väite sen kanssa ristiriitaisesta väitteestä, jos jälkimmäinen kuuluu toiseen käsitejärjestelmään. Pragmatismi kuitenkin sallii ajatella, että käsitejärjestelmien pluralismista ei välttämättä seuraa kaikkien "totuuksien" tiedollisesti "yhtäläinen paikkansapitävyys", vaikka propositio voikin olla tosi useammalla kuin yhdellä tavalla – vaikka yhdestä asiasta voi olla useampi kuin yksi tosi kuvaus.

Käsitteiden ja käsitejärjestelmien pragmaattinen ymmärtäminen tarkoittaa, että kielen ja käsitteellisyuden hyväksytään olevan historiallisia ja sosiaalisia käytäntöjä. Kielellisessä toiminnassa ei aina ole kysymys totuuksien ilmaisemisesta, vaan kieltä käytetään luokitteluun, kuvailuun, viittaamiseen, määräämiseen ja määrittelyyn, suositteluun ja suostutteluun, lupaamiseen, selittämiseen sekä selittelyyn, huudahteluun, kiittämiseen, haukkumiseen, pyytämiseen, ennustamiseen – ja valehtelemiseen. Kielellä ilmaistaan ja herätetään tunteita, kehoitetaan, kielletään ja käsketään, kiroillaan ja rukoillaan, lauletaan ja runoillaan. Näkemys käsitteiden kiinteistä "sanakirja"-merkityksistä jättää huomiotta kielen historian ja moninaiset käyttötavat (ks. Moser 1993, 109). Sanoilla ja käsitteillä ei ole kiinteää olemusta, jonka tiukka määritelmä tavoittaisi. Kieli on monimuotoinen samankaltaisuuksien ja eroavuuksien verkosto; käsitejärjestelmät käytännössä toteutuvia kokonaisuuksia, joiden varassa kokemus ja uskomukset elävät. Niin kuin uskomukset, myös käsitteet ovat muutettavissa ja muokattavissa. Siinä konstruktionisti on toki oikeassa, että kaikkien käsitejärjestelmien ja uskomusjärjestelmien ulkopuolelle ei voi astua tarkkaillakseen niitä – niin kuin ei kieltä voi tutkia kielellisesti astumalla ulos kaikesta kielellisyydestä (ks. Ward 2004, 264). Journalismin kriittinenkin tutkimus on riippuvaista journalismista, eikä journalismi voi astua sen kielelliskäsitteellisen maailman ulkopuolelle, josta se raportoi, johonkin neutraaliin sfääriin.

Ludwig Wittgenstein (1999/1953) huomioi kielen perustavan käytännöllisyyden ja liittyy pragmatistiseen kielikäsitukseen pitämällä kieltä eräänlaisena sosiaalisena työkaluna, jonka avulla ihmiset tulevat yhteisöllisesti toimeen (ks. Bernstein 2010, 20–22; Goodman 2002; Pihlström 1998; vrt. Crary & Read 2000; ks. myös Fann 1969). Niin kuin pragmaattinen tietokäsitys aloittaa tarkastelun tietokäytäntöjen tarkastelusta sen sijaan että tavoitteena olisi universaalisti pätevä tietoteoria, samoin pragmaattinen ja wittgensteinilainen kielikäsitys hylkää yleisen kielen "muodon" etsimisen ja ottaa lähtökohdaksi kysymyksen "mikä tekee käytännössä käytetyistä kielistä kieliä?" Wittgensteinin mukaan sanan merkityksen ymmärtäminen tarkoittaa, että kielenkäyttäjä osaa käyttää kyseistä sanaa oikein – kyseisen kielen kontekstissa. Toisin sanoen sanan merkitys on yhtä kuin sen käyttö. Sanan oikean käytön ymmärtäminen puolestaan edellyttää, että kielenkäyttäjä kyseisen sanan sisältävien lauseiden roolin elämän erilaisissa käytännöissä niiden sääntöjen (normien) mukaisesti. Käytäntöjä harjoitetaan aina jossakin elämänmuodossa. Käsite- ja uskomusjärjestelmät kuuluvat siis sosiaalisten

käytäntöjen elävöittämiin ihmiselämän muotoihin ihmisille luonnollisina maailman jäsentämisen tapoina. Journalismi toimii – jos se on sananvapauden puitteissa toimiakseen – demokraattisen yhteisön elämänmuodossa, jota se osaltaan on 1) ylläpitämässä ja 2) kehittämässä. Tehtävään kuuluu elämänmuodon ja sitä normatiivisesti ylläpitävän kielen ja käsitteistön ymmärtäminen.

Ensinnäkin kieltä voidaan ajatella tarkastelemalla pelin'käsitettä. Se soveltuu niinkin erilaisiin toimintoihin kuin sökö, tennis, shakki, pallopelit, lautapelit, tietopelit ja tietokonepelit. Ei ole mitään ennalta asetettavaa olemusta tai tarkkarajaista määritelmää, jonka kriteerit toiminnon tulisi täyttää kuuluakseen pelin käsitteen piiriin. Ei ole välttämättömiä ja riittäviä ehtoja, jotka toiminnon tulisi tyydyttää ollakseen peli, saadakseen nimekseen "peli". Sen sijaan erilaisten toimintojen välillä havaitaan joitain samankaltaisuuksia ja suhteita: kaikki pelit jakavat jonkin ominaisuuden jonkin toisen pelin kanssa, mutta ei ole nähtävissä mitään yhtä määrättyä ominaisuutta, jonka kaikki pelit jakaisivat keskenään, eikä minkään muun kuin muitten pelien kanssa. Jos käsite ymmärretään olemuksellisesti, tällaisia ehtoja tulisi kieleltä vaatia. Mutta Wittgenstein korostaa käytäntöjä, jotka ovat kommunikaatioon perustuvien kulttuurimme ydintä.

Kun kieltä tarkastellaan sen reaalisisissa käyttöyhteyksissä, erilaiset lauselajit näyttävät suhteutuvan toisiinsa samalla tavalla kuin erilaiset pelit. Niitä ei yhdistä olemus tai kiinteä määritelmä, vaan perheyhtäläisyys: erilaiset kielenkäyttötavat ovat monimutkainen samankaltaisuuksien verkosto, jossa samankaltaisuudet menevät osittain ristiin ja päällekkäin moninaisten kielellisten aktiviteettien välillä. Jos yhden käyttötavan tai joidenkin käyttötapojen yhteiset ominaisuudet nostetaan kieltä määrittävään asemaan, muut kielenkäyttötavat putoavat perheyhtäläisyyden piiristä – ja jäävät siis kielen käsitteen ulkopuolelle, vaikka kieltä ovatkin. Wittgenstein kutsuukin erilaisia kielenkäyttötapoja kielipeleiksi: muun muassa käskyt, kysymykset, vitsit ja rukoukset ovat pelien tavoin perheyhtäläisiä toimintamuotoja, joita ohjaavat tietyt yhteisölliset säännöt. Ne eivät kaikki jaa mitään kaikille toimintamuodoille yhteistä määräävää ominaisuutta, vain perheyhtäläisyyden. (Wittgenstein 1999; ks. Appelqvist 2010; Baker 2007; Block 1981; Pitcher 1963; von Wright 1982.)

Kun halutaan tietää sanan merkitys, ei sitä tule etsiä kielen ulkopuolelta todellisuudesta (vrt. ekstensio) tai mielensisäisistä käsitteistä tai ajatussisällöistä (vrt. intensio). Kun kieltä tarkastellaan sen käytön kannalta, sanojen merkitys ei edellytä viittaavaa suhdetta sanojen ulkopuolelle, koska sanojen merkitys löytyy niiden sovellustilanteista. Sanoilla ei ole kiinteää "merkitystä" tai "määritelmää" kuin nopeasti vanhentuvien sanakirjojen sivuilla. Sanan tai ilmaisun merkitys on sen käyttö yhteisöllisessä kielessä – sen rooli kielipelissä ja laajemmassa elämänmuodon kontekstissa. Sanan oikean käytön kriteerinä toimii siten kielipeli ja elämänmuoto: jos et ymmärrä sanaa "pöytä", et puhu samaa kieltä, käsitteellistä maailmaa samoin, pelaa samaa kielipeliä tai elä samassa elämänmuodossa kuin tämän kirjoittaja (ks.

Putnam 2012). Journalismia voidaan ajatella demokraattiseen elämänmuotoon kuuluvana kielipelinä: erilaisten journalismityyppien (uutisesta blogikirjoitukseen ja videoon) välinen perheyhtäläisyys ei ehkä riitä journalismia yhtenäistävän tiedollisen identiteetin käsitteelliseksi raamitukseksi. Journalismin (tiedollinen) identiteettiä on pyritty tässä väitöksessä siksi etsimäänkin objektiivisesta journalistisesta tiedonhankinnasta, ei niinkään journalistisissa tuotteista (ks. 3. osa tässä teoksessa).

Journalistisen objektiivisuuden käsitteen ja käytännön tarkastelu paljasti edellisessä osassa, että kielen mukana sanat ovat alttiita muutoksille ja erilaisille tulkinnoille eri aikakausina ja erilaisissa asiayhteyksissä. Tämä käsitys saa tukea, kun tarkastellaan kielen käytön oppimista. Kieltä oppiva lapsi omaksuu ympäristöstään paitsi yksittäisiä sanoja, myös kielenkäytön sääntöjä. Kyse ei ole kuitenkaan pelkästään kieliopista, vaan kielenkäytön säännönmukaisuuteen kuuluvat myös erilaisten kielenkäyttötavat ja niiden erottaminen toisistaan. Lapsi oppii kielen käytön perussäännöt tietämättä mitään muodollisesta kieliopista – ja nämä säännöt mahdollistavat kielen potentiaalisesti rajattoman käytön yksittäisten sanojen soveltamisesta ennen kuulemattomien lausemuotoilujen kautta laajempiin kielellisiin ilmaisuihin.

Toisin sanoen kielen säännönmukaisuus on laajempaa normatiivisuutta kuin yksittäisen kielen kielioppisäännöt. Merkitykset muodostuvat eri tavoin erilaisissa kielenkäyttötavoissa, sanojen ja lauseiden roolissa jossakin tietyissä kielipelissä, jonka säännöt – ja siten myös merkitykset kielen käyttönä – elävät ja muuttuvat kieliyhteisön toiminnassa. Nämä normatiiviset säännöt on opittava ja tunnettava, jotta kieltä voidaan sanoa ymmärrettävän ja sen käyttöä arvoida oikeaksi tai vääräksi: pelin säännöt on jotakuinkin tunnettava, jotta peliin pääsee mukaan ja oppimaan lisää. Vasta sitten käsitteitä ja säännöstöä voi arvioida, selkiinnyttää sekä käytännöllisen tai filosofisen tarpeen niin vaatiessa uudelleenmuotoilla.

Erilaiset kielenkäytön tavat ja niiden väliset perheyhtäläisyydet osoittavat, että ”sanalla on oltava kokonainen merkityksien perhe” (Wittgenstein 1999, 71; ks. Hacker 1986). Tämä johtuu siitä, että kielipeli tarkoittaa kaikkien niiden toimintojen kokonaisuutta, joihin tietty kielenkäyttötapa nivoutuu käytännössä mukaan (Wittgenstein 1999, 27). Lapsi oppii, että ruokapöydässä ehkä rukoillaan, mutta kiroilu on sallitua vain isälle, kun tämä satuttaa varpaansa kynnykseen. Kielipelejä ovat muun muassa sellaiset kielelliset käytännöt kuin tapahtumista kertominen, tapahtumien ennakoiminen, todellisuutta koskevien hypoteesien muodostaminen ja testaaminen, tarinoiden keksiminen ja niiden lukeminen, arvoitusten esittäminen ja ratkaiseminen, kielen kääntäminen toiselle, kysymysten kysyminen ja syyttäminen. Näiden käytännöllisten toimintojen ymmärtäminen – niiden merkityksien käsittäminen – edellyttää sellaisten sääntöjen ja olosuhteiden tuntemista, joide varassa ja puitteissa kielipeliä on mielekästä pelata. Tenniksessäkään ei ole mielekästä tehdä shakkipelin siirtoja. Kielipelin säännöt ovat alttiita muutoksille – normit ihmisten luomuksina aina ovat –,

mutta kuitenkin ne ovat tilapäisinäkin edellytys kielipelin sisällä tehtäville ”siirroille”, kriteereitä kielen oikealle käytölle. Normatiivisia kriteereitä vasten voidaan tutkia ja arvioida, mitä kukin missäkin asiayhteydessä tarkoittaa ”ilmastonmuutoksella”, ”maahanmuutolla” tai ”sodalla”.

Kielipelejä ”pelataan” aina laajemmassa elämänmuodon kontekstissa, jonka yhteisölliset säännöt – jälleen normatiivisuus – mahdollistavat myös käsitteellisen toiminnan (ks. Pihlström 2003, 60). Elämänmuodot ovat kehittyneet sosiaalisista käytännöistä, ja yleisenä taustana yhteisön toiminnalle ne mahdollistavat toiminnan merkityksellisyyden: vasta yhteinen elämänmuoto tekee mahdolliseksi yksimielisyyden ja erimielisyyden eri asioista.

Totuudenmukaisuuteen pyrkivän laatujournalismin edellytyksenä pidetään liberaalin demokratian elämänmuotoa, joka ei globalisoituneessa maailmassa ole enää kansallisvaltiollisesti tai kielellisesti rajattu toimintaympäristö (ks. Ampuja 2012). Elämänmuoto on kokonaisvaltainen sosiaalinen toimintaympäristö, jossa tietynlaiset inhimilliset organismit operoivat (vrt. Dewey LW 1, 19). Käsitteelliset käytännöt voivat tapahtua vasta laajemmassa aineellisessa ja sosiaalisessa elämismailmassa, toisin sanoen todellisuudessa (ks. Dewey LW 1, 82; ks. myös Hildebrand 2003, 188; Goodman 2002; Pihström 1998). Siinä mielessä kielipelit kattavat myös eikielellisen käyttäytymisen muodot – ovathan ilmeillä kommunikointi ja vessassa käynti niin ikään normatiivisesti ohjautuneita sosiaalisesti opittuja käytäntöjä. Kieli on toimintaa – taito, joka opitaan niin kuin muutkin käyttäytymisen muodot. On tunnettava sanojen käyttö, jotta voi ymmärtää mitä sanalla tarkoitetaan – jotta voi ymmärtää sanan merkityksen sen kontekstuaalisena käyttönä (ks. von Wright 1982, 228–244). Kaikissa tunnetuissa kulttuureissa ihmisillä on ollut kyky elää arvojen ja muiden normien mukaan sekä muokata käytöstään, mukaan lukien kielellinen käyttäytyminen, niiden mukaisesti (ks. Williams 2002, 24). Universaalien normien olemassaolo on kyseenalaista, mutta eri ihmisyhteisöissä perustavat lait ja esimerkiksi journalistien eettiset ohjeet ovat osoittautuneet hyvinkin samankaltaisiksi. Yhteinen perusta lisää dialogin mahdollisuuksia.

4.4 MINIMAALINEN TOTUUS: KÄSITE KÄYTÄNNÖSSÄ

Journalistiseen ajankohtaistietoon luottava elämänmuoto on muuttunut historian saatossa niin kuin muutkin elämänmuodot ja niiden mukana kielipelit sääntöineen. Esimerkiksi objektiivisuus on ymmärretty eri tavoin eri aikoina. Elämänmuotojen normit ja kielipelien säännöt muuttuvat nekin käytössä: päämäärien muuttuessa myös normit muuttuvat tarkoituksia vastaavaksi. Niin käy myös käsitteille ja merkityksille: ei ole kiinteitä ja pysyviä käsitteitä sanojen monien ja vaihtelevien käyttötapojen takana enempää kuin käytännöistä irrallisia merkityksiäkään (ks. von Wright 1982, 242). Voidaan kuitenkin vetää tilannekohtaisia rajoja niin sanojen käsitteelliselle käyttöalalle

kuin merkityksenmuutokselle ja tulkinnalle. Käytännön ja toiminnan näkökulmasta uskomukset ja rationaalisina pidetyt perustelut ovat sidoksissa niitä muodostaviin ihmisiin, mutta rationaalisuus on silti mahdollista normatiivisesti ohjautuneissa ajattelu- ja keskusteluprosesseissa. Rationaalisuus syntyy pätevistä päättelystä, toisten kuulemisesta ja kritiikistä (ks. Newell 1986, 102–104).

Niin kuin subjektiivisuuden ja objektiivisuuden käsitteet on mahdollista ymmärtää avoimina ja asteittaisina, samoin on muiden – varsinkin abstraktien – käsitteiden laita. Metaforisesti ajatellen "ohuita" ovat sellaiset käsitteet kuin hyvä, paha, oikea ja väärä, koska ne eivät yksittäisinä käytettyinä sanoina synnytä tarkkarajaisia, sanakirjamääritelmän muotoisia "merkityksiä". Hyvän tai oikean teon tekeminen määrittyy sellaiseksi vasta teoreettisen kysymyksenasettelun tai elämän käytännöllisen kontekstin paljastettua, mihin asioihin ja tekoihin kyseinen käsite liitetään – missä suhteessa sitä käytetään. "Paksumpia" moraalikäsitteitä ovat sellaiset kuin kiitollisuus ja petollisuus, koska tieto kielenkäyttäjien keskuudessa jo paljastaa edellisen hyväksyväksi ja jälkimmäisen paheksuvaksi käsitteeksi. Ohuet käsitteet ovat abstraktimpia kuin paksut. (Ks. Williams 1985; Baggini & Fosl 2010; vrt. Dancy 2000.) Koska erot ovat aina asteittaisia, on syytä korostaa komparatiivia: on "ohuempia" ja "paksumpia" käsitteitä.

George Orwellin vaatima "vilpittömyys" tai "rehellisyys" on ehkä riittävän paksu käsite asetettavaksi journalismin normiksi. Tarkkuuden lisäksi niitä on tarjottu objektiivisuuden ja puolueettomuuden synonyymeiksi (Harrison 2005, 146) (Normatiivisuuden mahdollisuudesta tieteellisenä tutkimuksena ks. Rydenfelt 2013.)

Käsitteet saavat kuitenkin merkityksensä viime kädessä niiden käyttötilanteissa, suhteessaan asiayhteyteen. Kokonaiset käsitejärjestelmät muotoutuvat tietynlaisiksi inhimillisten todellisuudessa toimeentulemisen kannalta relevanttien intressien pohjalta, ja niiden sisällä käytetyt käsitteet ovat edelleen muovautettavissa yhtäältä normatiivisesti (määritelmällisesti) ja toisaalta olosuhteiden muutosten perusteella (ks. Lynch 1998). Kielen käytännöllisyyden takia ei ole mielekäästä kysyä, onko jokin käsitejärjestelmä kokonaisuudessaan "tosi" tai "epätosi": kuten edellä todettiin, "totuus" sopii käsitteenä yksittäisten tosiasioiden todenperäisyyden arviointiin. Mutta juuri totuuden käsitteen tämän ominaisuuden takia uskomuksia ja väitteitä voidaan arvoida tosiksi myös erilaisten käsitejärjestelmien ja uskomusjärjestelmien välillä. Kaikki käsitteet eivät nimittäin ole samanlaisia.

Jotkin käsitteet voivat olla täysin määrittyneitä eli kiinteitä tietyissä historialliskulttuurisissa käyttötilanteissa tiettyjä selityksellisiä tai muita rationaalisia tarkoituksia varten. Esimerkiksi luonnontieteissä on hyötyä tutkimuksen edistymiselle pyrkiä määrittämään "atomi" tai "geeni" mahdollisimman tarkasti (paksusti), mutta tutkimus eli uusi todistusaineisto tai parempi päättely voivat pakottaa näidenkin käsitteiden muokkaamiseen. Käsitteiden käyttöalaa voidaan siis laajentaa (ks. Papineau 1987, xv–xvi). Käsitejärjestelmä voi olla tietystä kulttuurisesta ja historiallisesta tilanteesta

jokseenkin kiinteä, mutta todellisuuskokemuksen virta, ”tutkimuksen” jatkuvuus, voi aiheuttaa siinä muutoksia (ks. Lynch 1998, 60). Ohuemmat käsitteet taipuvat paksuja helpommin.

Käsitteiden muovautuvuus tai joustavuus mahdollistaa käsitteen sovellusalan laajentamisen, kun käsitteitä ajatellaan perheyhtäläisyyden kautta. Joka neljäs vuosi näemme uusia ”olympialajeja” (Olympic games), ja niin ’olympialajin’ käsite laajenee kattamaan perheyhtäläisyyden piiriä – laajentamaan käsitettä. Paksummat käsitteet kuten ’kissa’ eivät nekään ole lopullisesti lukkoonlyötyjä käyttöönsä liittyvältä merkitykseltään: voidaan kuvitella, että kissan käsitteeseen sisällytetään keinotekoisen lajin tai robottimaisia ”kissoja”. Muutokset yhtäältä käsitejärjestelmässä ja toisaalta uskomusjärjestelmässä muuttavat käsitteiden käyttöä – ja toisaalta uudet käsitteet tai muutokset käsitteen käyttöalassa voivat muuttaa käsite- ja uskomusjärjestelmiä – journalismissa, arkikielessä ja tutkimuksessa.

Esimerkiksi ennen Benjamin Franklinin työtä suurin osa niin sanotuista sähkömiehistä piti totena lausetta ”sähkö on neste”. Enää lausetta ei pidetä totena, koska sähkön käsitteeseen kuuluu nykyään muun muassa elektroneja. Ei voida erotella, muuttuiko ’sähkön’ merkitys vai sähköä koskevat uskomukset (ks. Murphy 1990, 98; ks. Davidson 1984; vrt. 1990; vrt. Quine 1969). Sama koskee journalismin kannalta relevantteja käsitteitä: mitä milloinkin tarkoitetaan ”maahanmuuttajalla” (ks. Horsti 2005)? – kattaako ympäristön käsite merenpohjat ja toiset planeetat, vaikka ihminen ei niitä asuta? – Onko Suomi ”sodassa”, jos rauhanturvakohteessa ei ole rauhaa mitä turvata? ”Voittiko” vaalit edustuksellisessa demokratiassa suurin puolue vai omaa kannatusprosenttiaan eniten kasvattanut puolue?

Käsitteet, jotka hyvin yleisluontoisesti ja alustavasti kuvailevat jonkin tehtävän (funktion), kutsutaan minimaalisiksi käsitteiksi. Voimme esimerkiksi olla pääosin yksimielisiä pelin käsitteen toiminnallisesta määritelmästä yleisellä tasolla jalkapallon kaltaisten malliesimerkkien kautta. Kuitenkin yksittäisten toimintamuotojen kohdalla, jotka poikkeavat käsitteen malliesimerkistä, erimielisyyksien mahdollisuus kasvaa: pidetäänkö kännykänheittoa pelinä vai ei? (Vrt. Lynch 1998, 63–65). Erimielisyys johtuu siitä, että yksimielisyys yhteisestä malliesimerkistä tai minimaalisesta käsitteestä on vain lähtökohta, josta muovautuvaa käsitettä on venytetty kattamaan uusia yksittäistapauksia. Käsitteellinen erimielisyys on mahdollista, koska minimaalisen käsitteen potentiaalinen käyttöala on sen yleisluontoisuuden vuoksi niin laaja. Siksi sanat ja käsitteet ovat hyviä työkaluja: niitä voi parantaa niitä käytettäessä. Kenet esimerkiksi luetaan suomalaisiksi – käsitteen käyttöalaan kuuluvaksi ihmiseksi – ja kenet maahanmuuttajaksi? Ja mitä jälkimmäinen sana kenellekin tarkoittaa – minkälaisia käsitteellisiä miellelyhtymiä se kielenkäyttäjässä aiheuttaa?

Pääsääntöisesti minimaaliset käsitteet ovat abstrakteja: esimerkiksi filosofiset käsitteet totuus ja objekti ovat sovellettavissa monissa keskenään ristiriitaisissa teorioissa, joissa niitä käytetään (”määritellään” tai ”teoretisoidaan”) eri tavoin. Esimerkiksi totuus on yhden teorian mukaan

vastaavuutta eli korrespondenssia kielellisen lauseen ja todellisuudessa vallitsevan asiantilan välillä (vrt. objektivismi, ks. 2. osa tässä teoksessa; journalismin objektivismista ks. luku 2.10), toisen teorian mukaan uskomusten koherenssia (vrt. Konstruktionismi, ks. 2. osa tässä teoksessa), ja kolmannen mukaan inhimillisissä käytännöissä todentuvaa hyödyllisyyttä (vrt. pragmatismi ”hyötyfilosofiana”, ks. 3. osa tässä teoksessa).

Teoreettisesta subjektivistisesta lähtökohdasta (ks. luku 2.4 tässä teoksessa) periytyvä totuusmääritelmä väitelauseen (varhaisemmassa filosofiassa uskomuksen) ja todellisuudessa vallitsevan asiantilan vastaavuuteena eli korrespondenssina on saanut ehkä tarkimman muodon Tarskin kuuluisassa semanttisessa eli merkitysteoreettisessa määritelmässä (Tarski 1999 / 1944). Logiikan piiriin kuuluvan määritelmän mukaan kielestä on kyettävä puhumaan rikkaammalla metakielellä, jotta sen totuusehdot tulisivat esiin kattavasti. Tarkoitus on näin perustella ja puolustaa totuuden korrespondenssi- eli vastaavuusteoriaa (von Wright 1982, 186–192.) Tarskin ja muidenkin totuuden loogisten määritelmäyritysten mielekkyys on silti kyseenalaistettu (ks. Davidson 1999; vrt. Niiniluoto 2004). Pragmatistin lähtökohta on kuitenkin käytännöllinen eikä tavoitteeksi siksi asetu formaalisti pätevä totuusmääritelmä vaan paremmat toimintatavat luotettavamman tiedon hankkimiseksi maailmasta (vrt. Niiniluoto 2002, 134–135). Joka tapauksessa jonkinlainen tarkoituksenmukaisuus (intentionaalisuus) määrittää, mistä kohteesta totuuksia etsitään ja väitetään sekä millä tavoin tiedollisesti rajaamalla. Tieteenfilosofiassa voidaan tarkastella ”kokonaisista” teorioita – journalismi elää ja muuttuu tietopillisisessakin tutkimuksessa.

Objektin käsite voi puolestaan teoriasta riippuen kattaa fysikaaliset havainnon kohteet havainnon ulkopuolisessa todellisuudessa tai havainnossa ilmenevät esineet. Tästä ei kuitenkaan seuraa, että yhdellä sanalla olisi täysin erillisiä merkityksiä: samoja sanoja käytetään eri tavoin. Ei myöskään tarvitse ajatella, että on useita erilaisia totuuden käsitteitä: yhtä ja samaa käsitettä vain venytetään erilaisissa teorioissa eri suuntiin. Siksi myös yhteisymmärrys on mahdollista: yhteiseen suuntaan venytettyinä käsitteet luovat mahdollisuuksia kielipeliin, käsitejärjestelmien ja elämänmuotojen väliselle yhteisymmärrykselle – tai vähintään niiden väliselle dialogialle (ks. Lynch 1998, 50–87; vrt. Newell 1986). Käsite- ja uskomusjärjestelmien pluralismista ei siis välttämättä seuraa radikaali relativismi: että ”totuudet” olisivat yhteismitattomia. Yksittäisten väitteiden ja muiden ilmaistujen uskomusten totuudesta tai epätotuudesta voidaan puhua ja niitä arvioida myös erilaisten käsite- ja uskomusjärjestelmien välillä – totuuden käsitteen venyvyyden tai joustavuuden ansiosta.

Toisin sanoen rationaalinen yhteisymmärrys ja erimielisyys siitä, mikä on totta, on mahdollista inhimillisissä kielissä. (Vrt. Rescher 1993; Rosenthal 1994). Pragmatismiin liittyvä, edellä käsitelty naturalistinen maailmankuva yhdistettynä fallibilistiseen käsitykseen tiedosta sallii pragmatistinkin käyttää ja käsitellä totuuden käsitettä, vaikka hän ei tarkoittaisikaan Quinen tavoin

naturalismilla fysikalismia, vaan vain ontologista avoimuutta myös luonnontieteiden ulkopuoliselle uudelle, luotettavimmin menetelmin hankitulle tiedolle siitä, mitä on olemassa ja ”mitä tapahtuu todella”. Luvussa 3.2 esitelty ”liberaali naturalismi” pitää yksittäisten väitteiden totuuden arviointia mahdollisena ilman loogisesti pitävää määritelmää totuuden käsitteelle. Kyse on laajemmasta kokonaisuudesta, tiedosta.

Luonnollisessa ympäristössä (oli se sosiaalinen tai ei) todistusaineistoa väitteen tai uskomuksen totuudelle saadaan ”aistien ärsykkeistä aina tieteen ilmoituksiin”, sillä kausaalinen ja kielellinen vuorovaikutus ympäristön kanssa yhdistää kielen todellisuuteen (Quine 1992, 41). Tarkkoja totuuksia, jotka ovat fallibilismin takia aina potentiaalisesti vain tilapäisiä (todellisuus siinä käytettyine käsitteineen on alituisessa muutostilassa, eikä inhimillisissä rajoissa täysin varmaa tietoa ole kuin ehkä formaalin logiikan kaltaisen symbolisen systeemin sisällä (ks. Quine 1999; vrt. Tarski 1999), ei silti voi laajentaa journalismin kaltaisessa tutkimuskäytännössä koskemaan kokonaisuuksia. Fysiikan teorian ”totuus” on periaatteessa mahdollinen ainakin tieteenfilosofisena ideaalina, mutta totuuksista koostuvat journalistiset kokonaisraportit vaativat tulkintaa. Toisin kuin yksittäistä väitettä, niiden kokonaisuutta ei voi arvioida ”todeksi” tai ”epätodeksi”. Sekä raportin rakentaminen että sen arviointi edellyttävät totuudenmukaisuuden käsitettä, johon totuudet liittyvät sen kokonaisuuden osiksi tulkittuina tiedollisina tekijöinä.

Malliesimerkillinen tapaus kuten jalkapallo antaa yleiset puitteet sille, mitä voidaan pitää pelinä. Sama pätee totuuden kaltaisiin käsitteisiin, jotka ovat sidoksissa muihin tiedollisiin käsitteisiin. Riippuu pitkältä käsitejärjestelmien haltijoiden uskomuksista ja käsitteiden aloista, kuinka laajalti minimaalisuudesta voidaan käsitettä laajentaa. Totuuden kaltainen minimaalinen käsite voi määrittyä suhteessa useampaan erilaiseen käsitejärjestelmään, mutta vankemmassa (”määritellyssä” tai ”teorisoidussa”) merkityksessään sen määrittäminen on suhteellista käsitejärjestelmään. Käsitteen omaksunut kielenkäyttäjä voi kuitenkin sitten venyttää käsitettä ajattelussaan ja kokemuksessaan niin, että se tulee kattamaan myös osia toisten ihmisten omaksumasta saman käsitteen käyttöalasta. Toisaalta molemmat käsitteen käyttäjät voivat yrittää tavoitella käsitteen minimaalista muotoa, ikään kuin palata lähtöpisteeseen, jossa yhteisymmärrys vielä oli mahdollista.

Journalistisessa kielenkäytössä ja journalismin lähteiden kielenkäytön analyysissä käsitteellinen selkeys ja selkeyttäminen voivat olla elintärkeitä journalismin – ja sen esittämän todellisuuden –ymmärrettävyydelle. Siten panoksena on jälleen viime kädessä journalismin luotettavuus, uskottavuus ja syvällisyys. Esimerkiksi rasistisen ihmisen maailmankuvassa (elämänmuodossa) sana ”maahanmuuttokritiikki” ja sitä vastaava käsite voivat olla neutraaleja: hän käyttää käsitettä kapeasti, koska hänellä on voimakkaammat (vankemmat eli määrittäneemmät) sanat ja käsitteet rasistisia käsityksiään varten. Hän on siis ehkä riisunut käsitteestä jo ison

joukon omia ennakkoluulojaan päästäkseen keskusteluun ei-rasistien kanssa. Ei-rasisti taas voi suhtautua ”maahanmuuttokritiikkiin” (sanaan ja käsitteeseen) varauksellisemmin, sillä hänellä kenties on omia uskomuksia rasistin uskomuksista. Suvaitsevaisuutta tarkoittava sana tolerance ehkä tarkoittaa rasistille pelkkää ”sietämistä” (vrt. Davis 2010). Journalistiseen tiedonhankintaan kuuluu myös sen selvittäminen, mitä kukin sanoillaan tarkoittaa, jotta ymmärrys ja dialogi tulisivat mahdollisiksi. Journalistin ei tarvitse selittää yleisöilleen, miten hän totuuden ymmärtää, mutta hänen tiedollisen toimintansa ja siinä käytettyjen menetelmien luotettavuuden kannalta hänen lienee sitä syytä pohtia.

Kun totuus käsitetään ohuena ja venyvänä käsitteenä, sille ei ole välttämätöntä tarjota määritelmää tai teoriaa edellytyksenä totuuksista puhumiselle ja totuudenmukaisuuden tavoittelulle (vrt. Putnam 1988; ks. osa 5 tässä teoksessa). Totuuden käsitteellä on keskeinen rooli siinä käsiteverkostossa, jolla jäsenämme maailmaa. Totuuteen liittyviä käsitteitä ovat väitteet, niiden rationaalinen hyväksyttävyyys ja todistusaineistoon perustuva oikeutus – toisin sanoen tiedollisiin käytäntöihin liittyvät ydinkäsitteet.

Koska tiedolliset käytännöt ovat olennainen osa elämänmuotoamme ja journalismin kaltaisia tiedollisia kielipelejä, niistä ei kevyin relativistisin perustein ole syytä luopua (ks. Putnam 1992). Käytännössä totuus tarkoittaa väitteen ideaalista tai rationaalista – oikeutettua eli perusteltua – hyväksyttävyyttä hyvin informoitujen todellisuuden ”tutkijoiden” parhaissa tiedollisissa käytännöissä (ks. Pihlström 1996; vrt. Niiniluoto 1999: 1986). Totuus ja tosiasiat ovat sellaisten maailmaa koskevien väitteiden ominaisuuksia, jotka parhailla tutkimus- ja päättelyprosesseilla on toistaiseksi päteviksi todettu (ks. 3. osa tässä teoksessa).

Todellisuuden suhteen tarkimmat kuvaukset ja selitykset ovat niitä, joita voidaan pitää ja arvioida totuudenmukaisina. Totuudellisuuden ideaali kuitenkin tarkoittaa, että selitystarkoitus määrittää, mitä kussakin tilanteessa pidetään tarkkana: fysiikan selitykset palvelevat eri tarkoituksia kuin mitä journalismissa tavoitellaan, ellei kyseessä ole aineen perusrakenteita ymmärrettäväksi tekevä tiedejournalismi. Totuudet koskevat yksittäisiä tosiasioita, totuudenmukaisuus kokonaisraportin selitystarkoitusta. Siksi on virheellistä sanoa – niin kuin journalismissakin yhä useammin tehdään relativismin hengessä – että tietyistä tapahtumasta on yhtä monta totuutta kuin on sen todistajaa tai siitä puhujaa.

Näkemyksen moneudesta eli pluralismista ei kuitenkaan seuraa, että kaikki kuvaukset ja selitykset olisivat yhtä ”tosia”. Journalistisessa tutkimuksessa ensimmäinen askel on kartoittaa, analysoida ja arvioida tapahtumasta perustellut totuudet, joiden avulla vasta päästään journalistiseen objektiivisuuteen kuuluvaan tulkintaan, pyrkimykseen ymmärtää totuudenmukainen kokonaiskäsitys tapahtuneesta kerrottavaksi mahdollisimman tarkasti ja kattavasti, olennaiset tekijät esittäen, kuvauksen tai selityksen muodossa yleisöille. Totuus ei ole yksi, mutta olisi ”terveen

järjen” vastaista ja loogisesti ristiriitaista ainakin tässä arkitodellisuudessamme uskoa useita ristiriitaisia ”totuuksia” tapauksesta.

Vaikka maailmaa jäsennetään käsitejärjestelmien varassa ja kieltä käytetään erilaisissa kielipeleissä, radikaali relativisti on väärässä väittäessään totuuksien olevan kokonaan suhteellisia, riippuvaisia käsitejärjestelmistä. Todellisuutta koskevat väitelauseet – todet ja epätodet – ilmaistaan tietysti kielessä tietyn käsitejärjestelmän varassa, mutta yksittäisten väitteiden totuudelle sekä kokonaisraporttien totuudenmukaisuudelle asettavat rajoituksia sekä kulttuuriset että aineelliset olosuhteet – kokemusperäinen ja perusteltu tieto olosuhteista ja niiden vaikutuksista. (ks. Lehtinen 2010: 2010a; 2009).

Kulttuurisen elämänmuodon ja fyysisen todellisuuden vaikutukset kieltä käyttävään ihmiseen ovat todellisia, vaikka niitä ei voitaisikaan kuvata yhdellä absoluuttisen objektiivisella kielellä tai ymmärtää yhden käsitejärjestelmän varassa. Tietyn kielipelin ja käsitejärjestelmän kontekstissa tosiasiat ovat mitä ovat riippumatta siitä, mitä mikään yksittäinen uskomuksemme niistä väittää: ”gravitaatio” on sana ja (länsimaiseen tieteeseen kuuluva) käsite, mutta täysin riippumatta siitä esitetystä väitteistä gravitaatio – tai ehkäpä myöhemmässä tutkimuksessa ja teoriassa samoja empiirisiä ilmiöitä aiheuttava ”Higgsin hiukkanen” – fyysikaalisena voimana pitää meidät maan pinnalla ja mustat aukot tapahtumahorisontin takana. (Vrt. Putnam 1990, 3–131.)

Käsitteiden muovautuvuus auttaa näkemään, miksi journalistista objektiivisuutta tulee etsiä tiedonhankinnan menetelmästä, jonka tavoitteena on totuudenmukainen tieto, eikä mahdottomasta ”puolueettomuudesta”. On mahdollista muotoilla objektiivisuus käytännöllisenä prosessina, asenteen ja menetelmän yhdistelmänä, sillä käsite ’objektiivisuus’ ei ole journalismin käytännöstä irrallinen abstraktio, vaan journalismin käytännöissä määrittyvä ja toteutuva ohjenuora. Journalismi on lähtökohtaisesti ”puolueellista”: se palvelee tiedollisesti yleisöjä, asettuu totuuden puolelle valhetta vastaan, tavoittelee totuudenmukaisuutta ja yhdistelee menetelmällisellä – pragmaattiseen objektiivisuuteen nojaavalla – tiedonhankinnalla todennettuja totuuksia merkitykselliseksi tiedoksi. ’Totuus’ ei ole vain filosofisten ikuisuuskiistojen aihe, vaan journalistisen tiedon käytännöllinen käsite, joka auttaa erottamaan paikkansa pitävät asiat virheistä ja valheista. Käsitteellinen ymmärrys yleisemmin voi – meliorismin hyvässä hengessä – parantaa journalismin kielellistä analyysia ja journalistin omaa käsitteiden, kielipelien ja maailmankuvien ymmärrystä maailmaa tutkittaessa.

4.5 JOURNALISMI, TOTUUS JA TOSIASIAT

Journalismin tiedollisen luotettavuuden vaatimuksissa vedotaan usein sen kykyyn tai kykenemättömyyteen tavoittaa “tosiasioita” eli “faktoja” ja kertoa ne “oikein”. Jää kuitenkin hämärän varjoon, tarkoitetaanko tosiasioilla tällöin todellisuudessa vallitsevia asiantiloja tai objekteja vai kenties todellisuudesta mieleen ja kieleen saavutettavia tai saavuttamattomia “objektiivisia totuuksia” (Hacking 2000, 22; Maras 2013, 95–97; ks. Bernstein 2010, 157–167). Tämä hämmennys syntyy edellä käsiteltyjen objektivistisen ja relativistisen tietokäsitysten välisestä jännitteestä:

Uutisia pidetään journalismin “faktuaalisimpana” tyyppinä, koska niistä perinteisen käsityksen mukaan tiukimmin pyritään irrottamaan arvottaminen ja mielipiteellisyys. Edellä todettu tietokäytäntöjen normatiivisuus ja tiedon tulkinnallisuus eivät sinänsä estä pyrkimästä uutisoinnissa asteittain eroon subjektiivisista tai intersubjektiivisista vääristymistä – objektiivisen asenteen ja menetelmän ansiosta. Filosofisesti ottaen on kuitenkin ongelmallista, jos todellisuuden tapahtumista ja ilmiöistä valitut ja rajatut tosiasiat inhimillisinä representaatioina kategorisoidaan erilleen todellisuudesta, josta niitä yritetään vain “havainnoida” ja “kerätä” ja sellaisinaan representoida yleisöille (Bonnie & Wilson 1983, 4). Pragmaattinen objektiivisuuskäsitys on yritys vastata myös tähän “tosiasiallisuuden” kysymykseen, joka uutisjournalismin tutkimuksessakin on ollut keskeisessä asemassa (ks. esim. McQuail 1992, 83; Tuchman 1978). Testatun todistusaineiston ja tiedonhankintaprosessien avulla kokemuksista, informaatiosta ja lausunnoista tuotetaan tosiasiallisia eli tosia väitteitä, joita tietoteoreettisesti viattomassa mielessä voidaan kutsua “totuuksiksi”. Niiden valinta, todentaminen ja kokoaminen journalistiseksi tietotuotteeksi edellyttää kuitenkin uutisarvon kaltaisia kriteereitä sekä tulkintakehystä. On tosiasia, että tietolähde sanoi “x”, mutta erikseen pitää selvittää, onko “x” totta.

Utistenkin tosiasiat käsitetään silti usein “informaatioyksiköiksi”, jotka raportoidaan todellisuuden tapahtumasta, ilmiöstä tai teosta. Käytännössä ne siis eroaisivat subjektiivisista mielipiteistä ja kommenteista juuri viittaamalla todennettavalla tavalla luotettaviin tietolähteisiin tai muihin uutisraportista itsenäisiin tiedon kohteisiin. Näin tosiasiat voisivat muodostaa luotettavan ja pysyvän aseman kuvauksina ja väitteinä, jotka mahdollistavat rationaalisen keskustelun. Tavoitteena käsitys läheneekin pragmaattisen objektiivisuuden ideaalia totuudellisesta tiedosta, jonka tiedollista saavutettavuutta arvioidaan raportin totuudenmukaisuuden perusteella. Mutta tosiasioiden tai totuuksien saavuttaminen edellyttää aktiivista tiedollista toimintaa, koska faktat eivät tule tietoisuuteen saati journalistiseen esitykseen valmiina yksikköinä. Osa uutisiin erikoistuneista journalismin tutkijoista onkin huomioinut tiedon konstruktionismin ja siitä johtuvan relativismin riskin varhain ja korostanut professionaalisesti päteviksi todettujen menetelmien merkitystä; että “miten jokin tiedetään” vaikuttaa siihen “mitä tiedetään” (ks. Tuchman 1978, 82–88). Uutisen konstruoinnin konkretisoi sen “pyramidimalli”, joka on

käsitteellisesti luotu representaatio uutisrakenteen esikuvaksi (ks. Conboy 2010, 12).

Filosofisissa tietosanakirjoissa "tosiasiat" kuitenkin teoreettisesti oletetaan tiedosta riippumattoman todellisuuden osatekijöiksi: tosien lauseiden tai teorioiden viittauskohteiksi tai objekteiksi, lauseiden kausaalisiksi tai episteemisiksi "totuudentekijöiksi" tai maailmassa oleviksi asiantiloiksi, joita totuudet semanttisessa representaatiosuhteessa vastaavat (journalismin tutkimuksessa ks. Schiller 1981). Objektivististen ongelmien takia filosofisesta käsityksestä on journalismin tutkimuksessa haluttu luopua (Mindich 1998, 141–142). Pragmaattista objektiivisuutta lähenevällä tavalla tosiasioita onkin yritetty paikantaa journalismin tietokäytännöstä, koska tosiasioiden tietäjä on aina osa tietämäänsä todellisuutta – mutta se on tehty totuuden ja objektiivisuuden kustannuksella (ks. Rosen 1993, 84).

Elämänmuotoja ja käsitejärjestelmiä arvioitaessa on käytettävissä samanlaisia kriteereitä (normeja) kuin pragmaattista objektiivisuutta harjoitettavissa tiedollisissa hankkeissa – vaikka "järjestelmien" totuutta tai epätotuutta kokonaisuudessaan onkin mahdotonta arvioida. Tiedollisesti paremmat käsite- ja uskomusjärjestelmät 1) pysyvät rationaalisesti koossa ilman huomattavia tai ratkaisevia sisäisiä epäjohtonmukaisuuksia, 2) ovat yhteensopivia empiirisen todistusaineiston kanssa ja 3) ovat useammin oikeassa kuin väärässä, siis totuudenmukaisempia (vrt. Ward 2004). Rationaalisuus tarkoittaa yleisimmillään velvollisuutta antaa uskomukselle järjelliset perusteet sen oikeutukseksi (ks. luku 3.5 tässä teoksessa). Toisen kulttuurin käsitejärjestelmässä muodostettujen uskomusten rationaalisuuden arviointi kuitenkin edellyttää, että ensin ymmärretään tuota käsite- ja uskomusjärjestelmää (Davidson 1984).

Ei ehkä ole mielekäästä yrittää arvioida kokonaisen käsite- tai uskomusjärjestelmän "totuutta" tai "rationaalisuutta", koska totuudet ovat yksittäisten uskomusten ja väitteiden tarkkuutta, niiden "oikeassa olemisen" ominaisuus, ja rationaalisuudessa on kyse uskomusten ja kokemusten välisten suhteiden järjestyksestä. Käsitteellisellä analyysillä ja kritiikillä journalismi voi paljastaa kohteidensa retoriset keinot ja piilomerkit, mutta kokonaisten käsitejärjestelmien ja uskomusjärjestelmien – niin kuin journalistisen kokonaisraportin – vertailuun ja arviointiin sopii paremmin totuudenmukaisuuden tavoite: mitä todistettavasti paikkansapitävää kunkin normatiivisissa rajoissa voidaan sanoa. Myös omassa kielenkäytössään journalismi voi hyödyntää käsitteiden pragmatistista ja wittgensteinilaista metaforaa kielestä työkaluna: sanat kannattaa valita niin kuin työkalut, ja niitä sen mukaisesti arvioida, sillä ruuvia ei voi kiertää vasaralla sen enempää oikein kuin väärin. Proosallisemmin: yhteen selitystarkoitukseen sopivat eräänlaiset sanat paremmin kuin jotkin toiset sanat. Esimerkiksi 'maahanmuuttaja'-käsitteen soveltaminen kaikkiin ulkomaalaistaustaisiin ihmisiin voi olla tehokas, tiettyjä tarkoituksia varten luotu yleistys ja pelkistys. Sanaa "luonnonvarat" voi käyttää vasarana, jolla ryöstetään seuraavien sukupolvien säästöpossu. Journalismissa käsitteellisten työkalujen suhteen on

pysyttävä valppaana. Kielen ja käsitteiden rationaalisen käytön arviointi ja harjoittaminen edellyttävät, että huomioidaan ihmisten subjektivistiset ja kulttuuriset rajoitteet (ks. Lehtinen 2011; ks. myös Hollis & Lukes 1982).

Pluralistisessa maailmassa, jossa erilaiset käsitejärjestelmät ja elämänmuodot kohtaavat, tosiasiaväitteet eli ”kilpailevat totuudet” ovat relativisoitumassa ihmisryhmäkohtaisiksi tai jopa yksilökohtaisiksi. Mielipiteitä pidetään ”totuuksina” moniäänisyyden kunnioittamisen hengessä (ks. Baggini 2002, 18). Journalismin ”lannistetuimmassa muodoissa” on siksi luovuttu ammattin tiedollisista ydinnormeista – objektiivisuudesta ja totuudenmukaisuudesta. Totuuden ja totuudenmukaisuuden käsitteistä luopuminen kuitenkin tarkoittaisi, että tosia väitteitä ei pystyittäisi (tai eettisesti: olisi soveliasta) erottaa valheista, virhetulkinnoista, vääristelystä ja propagandasta. Kritiikki valtaapitäviä vastaan ei myöskään ole mahdollista, jos altavastaajat eivät voi tukea väitteitään totuuteen vetoamalla. Jos journalismi tyytyy ”tasapuolisuuteen” ja ”reiluuteen” – niin kuin väittää tekevänsä konservatiivinen Fox News -uutiskanava – tieto-opillisesti uskottava, käytännöllisesti toimiva ja eettisesti kestävä totuudenmukaisuus menetetään. Relativismiakin motivoi halu ja tarve kritisoida valtaapitäviä, mutta se ei pysty totuudesta ja totuudenmukaisuudesta luopuessaan toteuttamaan tarvettaan (vrt. mt. 69). Sorretut pysyvät sorrettiina ilman oikeutta valheiden sekä väärinkäytösten osoittamiseksi sellaisiksi. Vähemmistöt ovat aseettomia ilman totuutta ja totuudenmukaisuutta – ilman niiden selkeästi artikoituissa olevia tiedollisia käsitteitä.

Maailman käsitteellistapojen pluralismista ei kuitenkaan seuraa, että radikaalin tietoteoreettisen relativistin tavoin pitäisi hylätä totuuden ja todellisuuden tavoittelu. Pragmatistinen johtopäätös pluralismin tunnistamisesta ja tunnustamisesta on se, että näitä filosofia käsitteitä tulee tarkastella ja muotoilla uusin tavoin niin kuin objektiivisuutta, jotta niillä olisi perusteltavissa oleva merkitys journalismin kaltaisissa tiedollisissa käytännöissä. On muun muassa ehdotettu, että tiedollisten käsitteiden uudelleenmuotoilua ohjattaisiin pyrkimyksellä koherenssiin eli yhteensopivuuteen erilaisten toimintatapojen välillä, joilla pyritään tiettyihin tiedollisiin tavoitteisiin (Chang 2012). Pragmatismien peirceläisistä, merkitysteoreettisista juurista saakka tämä filosofinen ohjelma on pyrkinyt todellisuuden sekä siinä toimivien ihmisten tiedollisten ja moraalisten pyrkimysten parempaan ymmärrykseen ”käsitteiden selkeyttämiseen pyrkivänä metodina” (Niiniluoto 2002a, 118). Kyse on silloinkin tutkimuksellisesta (ks. edellinen osa tässä teoksessa) lähestymistavasta, joka tarttuu yhä uudestaan ja alati jatkuvan prosessuaalisesti tiedon, representaation, totuuden ja totuudenmukaisuuden kaltaisiin käsitteisiin – niin kuin journalismin tulisi tehdä arkikäsitteiden kanssa. Käsitteiden hiominen kokonaisvaltaisempaan tiedonhankintaan motivoi tätäkin väitöstä.

Journalismin kannalta mielekäs tapa käsittää ”pragmaattinen totuus” on näistä syistä ymmärtää se tosiasiallisena tarkkuutena, joka kuuluu pragmaattisen objektiivisuuden tuotteisiin (vrt. Fenton & Witschge 2009).

Kuten edellä on todettu, faktoista – esimerkiksi 9/11-tapahtumien yksityiskohdista – ollaan usein yksimielisiä, mutta tapahtuman tai tapahtumien käsitteellistämistä on erimielisyyksiä: mikä on totta yhden mielestä ei ole sitä toisen mielestä (vrt. Baggini 2002, 25; ks. Putnam 2002). Totuudenmukaisuuden tavoite journalismissa sallii kuitenkin ajatella, että mielipiteiden tai käsitysten moneudesta (pluralismi) ei seuraa, että ne kaikki olisivat yhtä totuudenmukaisia. (Ks. Habermas 1996; Hookway 2008; Neale 2001.) Kielen oppineilla ihmisillä on uskomuksia maailmasta, mutta uudet erilaiset kokemukset – journalismissa menetelmällisesti hankittu todistusaineisto ja paremmin perustellut rationaaliset argumentit – voivat muuttaa uskomuksia. Todellisuus kausaalisine ja sosiaalisnormatiivisine voimineen, sen totuudenmukaiset tulkinnat ja järki haastavat ennakkoluulot.

Pragmatistinen käsitys totuudesta korostaa tiedon prosessuaalisuutta, joten huomio kiinnittyy uskomusten tai väitteiden todentuvuuteen. Tiedossa on kysymys sellaisten empiiristen ja rationaalisten prosessien löytämisestä, jotka tekevät tai osoittavat uskomuksen tai väitteen todeksi. ”Todeksitekemisen” kriteereitä ovat esimerkiksi osoittaminen, yhteensopivuus, yksimielisyys ja vastaavuus todellisuuden ja sitä koskevan väitteen tai uskomuksen välillä. Ei ole syytä relativistin tavoin epäillä todellisuuden tai sitä koskevan tiedon olemassaoloa: naturalismin muistaen uskomukset ja väitteet ovat luonnollisia osia samaa todellisuutta, jota ne koskevat (ks. Pihlström 1996, 41). Väitteen tai uskomuksen ”vastaavuus” todellisuuden asiantilan kanssa on ”monisyistä ja toiminnallista kanssakäymistä” todellisuuden kanssa (James 2008, 62; ks. Pihlström 2008a, 252–253). Tieto on siis ensisijaisesti aktiivista tutkimusta todellisuudessa; totuus on tietotuotteessa esitetyille yksittäisille tosiasiaväitteille ansaittava ja annettava ominaisuus (ks. Goodman 2002; Putnam 1995; Rescher 1999; Russill 2005; Seigfried 1990; Wild 1969). Journalistinen tutkimus tapahtuu aina monimutkaisten fyysisten, biologisten ja kulttuuristen vaikutteiden ympäristössä, ja tiedonhankinnan prosessissa ”todeksi” voidaan sanoa parhaan tutkimuksen vähiten virheelliseksi osoittautuvia – aina tilapäisiä – tuloksia (Dewey LW 12:16; vrt. Hildebrand 2008, 60; ks. Alexander 1987; Gavin 2003; Hickman 1998; Jackson 2006; Shook 2000; Stuhr 1993). Luotettavan tiedon tuottaminen toisin sanoen edellyttää luotettavia tiedonhankintaprosesseja (Hildebrand 2008, 59–60).

Pragmatismen näkökulmasta erilaisia totuuskäsityksiä (totuuden ”määritelmiä” ja ”teorioita”) ei tarvitse ajatella toisensa poissulkevinä ”konstruktioina” (ks. Lynch 2004). Sen sijaan ne voi nähdä erilaisina ominaisuuksina, joita totuuteen tiedollisesti keskeisenä käsitteenä liitetään. Muovautuvana käsitteenä totuus on merkityksellinen eli tärkeä käytännöllisiltä tiedollisilta ominaisuuksiltaan – esimerkiksi valheen ja propagandan erottamiseksi totuudesta – kuin kilpailevien määritelmien ja teorioiden kiistakapulana (ks. Rescher 1997, 152–187; vrt. Malpas 2010; Davidson 1990). Totuuden tavoittelu – totuudenmukaisuus ylimmäisenä päämääränä – tarkoittaa menetelmällisesti harjoitettuja 1)

uskomuksenmuodostuksen psykologisia prosesseja (objektiivinen asenne) ja 2) sosiaalisten tiedonhankintamenetelmien luotettavuutta (objektiivinen menetelmä) (ks. Papineau 1987, 123–148).

Totuuden käsite on ehkä syytä pitää minimissään, varata se yksityiskohtien tarkkuuden osoittamisen merkiksi, ja keskittyä tiedonhankinnan luotettavuuteen. Kun journalismin tavoitteeksi asetetaan totuudenmukaisuus, totuudet / tosiasiat saavat paikkansa journalistisen tositarinan olennaisina osina. Todenpuhumisen normi on keskeinen paitsi journalismissa, myös arkielämässä. Totuuden sanominen kuuluu kaikkeen kommunikatiiviseen vuorovaikutukseen kontrafaktuaalisena taustaoletuksena: emme voisi valehdella tai pettää ilman ennakkoon asetettua oletusta, että joidenkin standardien (normien) mukaan jotkin väitteet ja uskomukset ovat tosia siinä missä toiset ovat epätosia (ks. Habermas 1987; 1984). Toisin sanoen ”valhe”, ”virhe” ja ”väärennös” tulevat mielekkäiksi käsitteiksi vasta suhteessa totuuden ja totuudenmukaisuuden käsitteisiin. Itse asiassa lähes kaikissa kielenkäyttöön liittyvissä käytännöissä (lukuun ottamatta tarkoituksellista fiktiota) vaaditaan 1) väitteen tai uskomuksen totuutta ja 2) sen normatiivista oikeellisuutta eli tiettyjen yhteisten tietokriteerien täyttämistä sekä 3) tietävän subjektin tai yhteisön totuudenmukaista asennetta ja käytöstä (ks. Bernstein 2010, 172–182).

Kaiken *kommunikatiivisen toiminnan* yhteinen taustaoletus on, että elämme objektiivisesti olemassaolevassa maailmassa, jota koskien voimme esittää tosia ja epätosia väitteitä (mt. 172–173; kommunikatiivisesta toiminnan teoriasta ks. 5. osa tässä teoksessa). Väitteen totuudella, oikeutettuna tai valtuutettuna olemisella tarkoitetaan yleisinhimillisesti, että väitteellä on suhde tosiasioihin riippumatta siitä, mitä ihmiset ylipäänsä uskovat (ks. Putnam 1990; Pihström 1996; Rescher 1999). On mahdollista, että enemmistö on väärässä samalla tavoin kuin antiikin ja keskiajan tiedemiehet osoittautuivat olleen väärässä monissa asioissa – myöhemmän tutkimuksen keksittyä selitysvoimaisempia teorioita ja löydettyä paremmin testattua ja siksi vakuuttavampaa todistusaineistoa. Nykyjournalismissa Newtownnin kaupungin massamurhaaja ja Muhammed-pilavideon tekijä nimettiin ensin väärin, mutta virheet korjattiin journalistisella prosessilla.

Kuinka journalisti sitten voi tiedollisesti rajata todellisuuden virrasta ”tapahtumia” ja ”ilmiöitä” sekä niistä raportoinnin edellyttämiä ”tosiasioita”? *The Oxford Companion to Philosophy (2. Ed.)* antaa tosiasian ”perinteiseksi” määritelmäksi, että ”tosiasia on maailmassa oleva korrelaatti todelle propositiolle; asiantila, jonka saavuttaminen tekee propositiosta toden”. Walter Lippmannin mukaan ”totuuden tehtävä on tuoda esiin piilossa olevat tosiasiat, suhteuttaa ne toisiinsa ja luoda sellainen kuva todellisuudesta, jonka perusteella ihmiset voivat toimia” (1922, 358; ks. Maras 2013, 84–85).

Journalistinen raportti kuitenkin täytyy rakentaa aktiivisella tutkimuksella. Pragmatistisen tietokäsityksen näkökulmasta ”totuus” ei ole tiedollinen toimija eivätkä yksittäiset ”tosiasiat” puhu puolestaan tai luo ”kuvaa todellisuudesta” ilman journalistin tai journalistiyhteisön toimintaa

(ks. Schudson 2001; ks. 2008a). Tämä toiminta on tulkitsevaa ja edellyttää jonkin tulkintakehyksen, jollaiseksi kirjan edellisessä osassa tarjottiin pragmaattista käsitystä objektiivisesta tutkimuksesta. ("Tosiasioiden" käsitteellisestä ja teoreettisesta sotkusta journalismin tutkimuksessa ks. Maras 2013, 82–103).

Todennetut tosiasiat kuitenkin rajoittavat ja ohjaavat tiedollista tulkintaa (vrt. Lichtenberg 2000): lause "Sauli Niinistö on tasavallan presidentti" on tosi, koska maailmassa vallitsee tällainen tosiasia, joka voidaan rajata tosiasiaksi, koska maailmassa on todellinen biologinen henkilö Sauli Niinistö ja hän on tasavallan presidentti tätä kirjoitettaessa. Mutta tällainen tosikaan lause ei yksittäisenä ilmaisuna tee muuta kuin rajaa tosiasian, joka saa merkityksen vasta kontekstuaalisessa tulkinnassa. "Tosiasiat" eivät siis ole valmiiksi maailmassa olevia "tosien lauseiden kohteita", koska tosiasiat pitää tulkita todellisuudesta tietyssä käsitteellisessä kehyksessä (Lee 1990, 19; ks. Hacking 1999, 22; vrt. Ward 1998, 122). Merkitykselliset ja oikeutetusti rajatut "tosiasiat" voivat tukea väitelauseiden totuutta vasta suhteessa muihin tosiasioihin menetelmällisesti hankitun tiedon kokonaisprosessin osatuotteina. Todennettavuutensa ansiosta tosiasiat voidaan kuitenkin erottaa subjektiivisista mielipiteistä, kun tosiasioiden rajaukseen on päädytty luotettavista lähteistä menetelmällisesti (McQuaill 1992, 83). Näin kokemuksista, informaatiosta ja väitteistä voidaan todentaa "tosiasioita" todellisuuden vaikutuksesta. "Totuuksien" yhteys todellisuuteen ei näin ollen katoa vieden mennessään mahdollisuudet kommunikaatioon, koska tosiasiat voidaan tulkintakehyksessäänkin tarkistaa vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa (Maras 2013, 97; Schudson 1978, 120).

Kuten todettiin, yksittäisistä tosiasioista tai "pragmaattisista totuuksista" on harvoin erimielisyyksiä, mutta niiden tulkitseminen totuudenmukaisiksi kokonaisuudeksi riippuu usein siitä, minkälaiset tarpeet ja intressit kutakin kielipeliä ja elämänmuotoa määrittävät – mitä missäkin pidetään rationaalisenä (ks. Williams 2002, 259). Toisin sanoen erilaiset todellisuustulkinnat voivat ladata samat "tosiasiat" tai "totuudet" erilaisilla merkityksillä – ainakin ilman totuudellisuuden ideaalia ja totuudenmukaisuutta kokonaisraportin arviointikriteerinä (vrt. Lichtenberg 2000, 247). Totuudet eivät kuitenkaan ole relativistisia, koska on loogisesti ristiriidatonta olettaa, että 1) tosiasiat ja propositiot ovat aina suhteellisia johonkin käsitejärjestelmään nähden ja 2) että totuus on yhteensopivuutta tai vastaavuutta propositioiden ja tosiasioiden välillä (ks. Lynch 1998, 124). Käsitteellisesti suhteellisten, siis relativististen, tosiasioiden ja käsitteellisesti suhteellisten propositioiden välillä on todellista kokemuksellista yhteensopivuutta. Kun totuuden käsite käsitetään minimaalisena, sitä voidaan laajentaa käsitejärjestelmien välillä yhteisymmärryksen saavuttamiseksi. 'Totuuden' käsite ei siis ole välttämättä suhteellinen. Totuuden toteaminen erilaisten kulttuurien ja maailman käsitteellistämistapojen välillä on mahdollista – ja siten myös kommunikaatio ja keskinäinen yhteisymmärrys erilaisten elämänmuotojen välillä (mt. 134–138).

4.6 TOTUUDENMUKAISUUDEN ARVIOINTI

Amerikkalaisista oikeusistuimista tuttu vala ”koko totuus ja ainoastaan totuus” on inhimillisesti ottaen mahdoton tavoite myös journalismissa, samoin kuin amerikkalaisten uutistoimistojen historiallinen motto ”pelkät [tulkitsematomat] tosiasiat” (Iggers 1998, 136; ks. 1. osa tässä teoksessa). Totuus on sen takia parempi ymmärtää journalismissa tarkkuutena: yksittäisen tosiasiaväitteen tarkkuutena tai todennettavuutena suhteessa todellisuuden vastustukseen. Laajemmissa kuvauksissa ja selityksissä ideaalisena tavoitteena on totuudellisuus sekä sen arvioitavissa oleva muoto eli totuudenmukaisuus, joka koskee journalistista kokonaisraporttia (vrt. Williams 2002, 4). Konstruktionismin ja relativismin haasteen osoittamista syistä kokonaisraporttia ei voi olla ”tosi” siinä mielessä, että todellisuudessa olisi tarkalleen sitä vastaava tapahtuma, joka rajautuu tosiasioiden tai kokonaisuutensa osalta todellisuudessa juuri journalistisen kokonaisraportin tavoin.

Totuus minimaalisena tai ”muovautuvana” käsitteenä saakin tukea klassisiin pragmatisteihin lukeutuvalta William Jamesilta (1908), jonka mukaan ihminen tuottaa totuuksia maailmaan, joka tiedettävissä olevana todellisuutena on vuorovaikutuksessa tietäjän kanssa ”totuuksien” teossa. Jamesin käsitys totuudesta on dynaaminen: ”ideat” tulevat tai tehdään tosiksi todentamisen ja varmentamisen prosesseissa, joten totuuden käsitettä venyttämällä totuudenmukaisuuden suuntaan voidaan käyttää jälkimmäistä termiä journalististen kokonaisraporttien arvioimisessa (vrt. mt. 87).

Journalismiin sopivan arkielämän skeptisismien epäily ei koske niinkään pieniä faktoja, joista ollaan yleensä yksimielisiä, vaan tapahtumien, tekojen ja ilmiöiden yhteyksiä: kuka teki mitä ja miksi, ja mitä siitä seuraa? Todellisuuden tiedollinen tulkinta, joka tähtää totuudenmukaisiin raportteihin, joutuu huomioimaan paitsi ennalta tiedetyn, myös sen mitä ei vielä tiedetä (Williams 2002, 19). Pelissä on paljon tiedollisesti: on vaikea kuvitella, että ihmiskunta olisi selvinnyt nykyisyyteen pelkästään epätotuudenmukaisten uskomusten varassa. Ero totuudenmukaisten selontekojen antajien ja toisten välillä on siinä, että edelliset noudattavat totuudellisuuden hyvettä (normia), jälkimmäiset eivät (ks. mt. 3–7). Journalismissa totuudellisuus on siis tavoite, normi jota vasten erilaisia journalistisia raportteja todellisuudesta voidaan arvioida: mikä niistä on toista totuudenmukaisempi suhteessa todennettuihin tosiasioihin (Ks. myös Axtell 2000; Cohen 2009; Kekes 1976; Kvanvig 2003.)

Käsitteiden ”venyvyydestä” seuraa, että totuudenmukaisuuskaan ei ole monoliitti, jolle antaa kiinteä ja pysyvä ”merkitys”. Siksi totuudenmukaisuus on journalistisen käytännön kautta – parhaita journalistisia käytäntöjä ohjaavana tavoitteena – ennen muuta journalistisen lopputuotteen eli kokonaisraportin (representaation) arviointikriteeristö.

Totuudenmukaisuus journalismin käytännössä kiinnittää huomion tämän keskeisen käsitteenkin asteittaisuuteen. Koska ”koko totuus” mistään

todellisuuden tapahtumasta tai ilmiöstä ei ole mahdollinen, journalisti hankkii tietoa tavoitteenaan *potentiaalinen totuudellisuus*. Se tarkoittaa niitä mahdollisesti tiedettävissä olevia asioita, jotka journalisti voi periaatteessa tavoittaa testatulla havainnolla, kriittisellä tietolähteiden kartoittamisella, menetelmällisellä tutkimuksella ja rationaalisella arvioinnilla ideaalisissa tiedollisissa olosuhteissa.

Tiedon tiellä on kuitenkin inhimillisiä rajoitteita ja muita esteitä (kuten julkaisutilan asettamia rajoja, uutiskriteerien varassa valittuja aiheistoja, esteitä luotettavien tietolähteiden tiellä sekä kiinnostavuuden ja muiden totuudellisuudelle alisteisten tiedollisten normien asettamia rajoituksia), joten journalisti joutuu usein tyytymään *valikoituneeseen totuudenmukaisuuteen*. Se tarkoittaa tosiasiallisesti hankittua ja todeksi osoitettua tietoa, jota journalisti käyttää raportin raaka-aineena (ks. Merrill 1997, 108–111; vrt Ekström 2002).

Totuudenmukaisuuden asteittaisuus laajenee koskemaan journalistista kokonaisraporttia eli tuotetta (representaatiota), jonka tiedollinen arviointikriteeri se on. Valikoituneesti totuudenmukainen aineisto on vielä muokattava *totuudenmukaiseksi raportiksi*, mikä koskee journalistisessa tuotteessa annettuja todellisuuden kuvauksia ja selityksiä.

Raporttia rakennettaessa on vielä huomioitava *yleisöjen vastaanottaman totuudenmukaisuuden aste*, toisin sanoen yleisöjen taustatieto raportoitavasta aiheesta: heidän oletetut ennakkoluulonsa, odotuksensa ja varsinainen tietonsa. Todellisen tapahtuman selitys tai kuvaus pitää laatia niin, että yleisöillä on mahdollisuus paitsi kiinnostua siitä, myös ymmärtää se.

Totuudenmukaisuutta kokonaisraporttiinsa tavoittelevan journalistisen prosessin asteittaisuus koskee siis sekä tiedonhankinnan objektiivisuutta että sillä tavoiteltua totuudellisuutta. Totuudenmukaisuuden asteikon avulla sekä journalisti että hänen yleisönsä voivat arvioida journalistin prosessin onnistumista ja epäonnistumista – kun prosessin vaiheet läpinäkyvästi yleisöille artikuloidaan vaikkapa julkaisun tai julkaisijan verkkosivuilla tai some-sivustolla.

Eri journalismityypeissä ei voida tinkiä tiedonhankinnan pragmaattisesta objektiivisuudesta eikä totuudellisuuden (mahdollisimman totuudenmukaisen journalistisen tuotteen) tavoitteesta, mutta mielipiteellisemmässä journalistisessa tuotteessa totuudenmukaisuutta palvelee mielipiteellisyyden (subjektiivisuuden) asteen tekeminen yleisöille selväksi. Mielipiteiden perusteena olevan tiedon ja perusteiden objektiivisuudesta tai totuudenmukaisuudesta ei silti tarvitse tinkiä, kun tieto on hankittu objektiivisesti (ks. 3. osa tässä teoksessa).

Journalismityypin eksplisiittinen nimeäminen (esimerkiksi kolumniksi) yleensä riittänee tekemään yleisöille läpinäkyvästi tiedettäväksi, missä kohdassa asteikkoa journalistinen tietotuote eli representaatio esitetään (Knuuttila & Lehtinen 2010; Lehtinen 2010a). Vastaavanlaista eettistä arviointia toteuttaa jatkuvasti Suomessa Julkisen sanan neuvosto Journalistin ohjeita vasten.

Empiirisesti näyttää siltä, että kaikissa kulttuureissa ihmisillä on kyky elää sääntöjen ja arvojen varassa sekä toimia normatiivisten sosiaalisten odotusten mukaisesti (ks. Williams 2002, 22–27). Totuudenmukaisen kielenkäytön historia, kun sitä tarkastellaan nimenomaan kielellisten käytäntöjen tasolla, on yhtä pitkä kuin historia – sillä valheet on pyritty erottamaan totuudenmukaisista selonteista koko dokumentoidun inhimillisen taivalluksen ajan – useinkaan siinä onnistumatta.

Vähittäinen vapautuminen myyttisestä, auktoriteettien sanelemasta ja ennakkoluuloihin perustuvasta ajattelusta on silti muutaman viimeisen vuosisadan ajan – menetelmällisen ja kriittisen tutkimuksen ansiosta – tuottanut luotettavaa ja siksi totuudenmukaisuuden nimikkeen ansaitsevaa tietoa todellisuudesta, mukaan lukien ihminen todellisuuden osana. Journalismin ja tieteen kaltaisissa tiedollisissa käytännöissä tiedolliset ydinkäsitteet – kuten totuus, väite, uskomus, perustelu ja oikeutus – ovat osoittautuneet nivoutuvan tiiviisti toisiinsa (Williams 61, vrt. 22–27).

Ihmisillä on yhtäältä tarve totuudenmukaisen tiedon saamiseksi, mutta sama tarve ohjaa sitä kriittistä prosessia, joka saa epäilemään erilaisia totuusväittämiä puolueellisiksi tai ideologisiksi (ks. mt. 3–4). Emme osaisi valehdella ilman ymmärrystä siitä, että voimme saada toiset ihmiset uskomaan epätotuuksia. Epätotuus puolestaan edellyttää käsitteellisesti ja loogisesti käsitystä totuudesta ja totuudellisuudesta, demokratiaa palvelevan journalistisen tiedon laajalti hyväksytyistä ydinnormeista (ks. 5 osa tässä teoksessa).

Journalistinen sitoutuminen totuudenmukaisuuden normiin tarkoittaa sen arvioimista, mitkä tosiasiat (totuudet) tulee selvittää ja kertoa, jotta tapahtumien oikeat syyt ja tekojen aidot motiivit tulevat esille oikeassa suhteessa todellisuuden tapahtumiin. Prosessi edellyttää yhtäältä arvostelukykyä (objektiivinen asenne) ja toisaalta taitoa (objektiivinen menetelmä), koska mistä tahansa tapahtumasta voidaan antaa useita tosia selontekoja – tulkita sitä yhtä totuudenmukaisesti erilaisin painoituksin. Totuudenmukaisuus vaatii enemmän kuin yksittäisten tosiasioiden ja totuuksien listaamista: asioiden suhteet on myös kerrottava oikein.

Tarkkuuden normia noudattamalla totuudet saadaan oikein; objektiivisella asenteella ja menetelmällä voi tähdätä totuudenmukaisuuteen (vrt. mt. 84, 120–121; ks. Allen 1993; Kitcher 2003; Weissman 1993). Totuudenmukaisuus ei ole keskeinen normi vain journalistien eettisissä ohjeissa, vaan se on sitä erityisesti journalistien ja heidän yleisöjensä välisessä suhteessa: onko journalistinen tieto luotettavaa, uskottavaa ja syvällistä. Nämä ominaisuudet edelleen antavat journalistiselle tiedolle oikeutettua eli ansaittua tiedollista auktoriteettia (vrt. Williams 2002, 22, 44; vrt. Broersma 2010).

Oikeutetun tiedollisen auktoriteetin merkitys tiedolliselle käytännölle on siinä, että ilman sitä kaikki uskomukset ja uskomusjärjestelmät voidaan todeta relativismin hengessä yhtä ideologisiksi tai yhtä paikkansapitäviksi. Silloin poliittisen, taloudellisen ja kulttuurisen vallankäytön kritiikille ei olisi pohjaa, koska totuudenmukainenkin todellisuuden kuvaus ja selittäminen

olisivat pelkkää ”tarinointina”, jonka oikeutuksena toimisi ainoastaan toinen tarina. Ilman totuudenmukaisuuden takaamaa tiedollista auktoriteettia vähemmistöillä ei olisi mitään mahdollisuuksia vaikuttaa olosuhteisiinsa, koska ilman oikeutettua tiedollista auktoriteettia voimasuhteet mitataan pelkällä vallalla, suostuttelulla ja manipulaatiolla.

Totuudenmukaisuuden auktoriteetin puute lisäksi romuttaisi luotettavuuden, uskottavuuden ja syvällisyyden kaltaiset arvot, joiden tilalle tulisi todennäköisesti huonompia vaihtoehtoja (ks. mt. 8; vrt; White 1987; ks. Misak 2000; Haack 2008). Tiedollinen auktoriteetti ei ole kiinni julkaisusta, julkaisualustasta tai julkaisijasta, vaan se tulee aina ansaita: luotettavuudella, uskottavuudella ja syvällisyydellä. Muuten ei olla tekemässä journalismin kanssa, vaan kyseessä on jonkin intressiryhmän tiedottama ajankohtaisinformaatio.

Journalistilla tai journalistien yhteisöllä voi olla julkituotu agenda: he voivat päättää ja kertoa puolustavansa demokratiaa tai vähemmistöjä, oikeudenmukaisuutta tai omaa kunnianhimoa – mutta vain todistaessaan sitoutumisensa tiedolliseen totuuksien tarkistamiseen ja totuudenmukaisuuden tavoitteluun. Objektiiivinen asenne ja menetelmä ovat silloin avainasemassa. Journalistiselle todellisuuden tutkijalle tämä sitoutuminen tarkoittaa – objektiiivisen asenteen mukaista – halua vastustaa mielitekoja, toiveajattelua, huolimattomuutta ja itsepetosta (asenne) ja toisaalta menetelmällistä ja kriittistä tiedonhankinnan prosessia (vrt. Williams 2002, 123–148; oikeudenmukaisuudesta ks. Cohen 2008).

Toisin sanoen journalistin tulee – ollakseen luotettava, uskottava ja syvälinen – ottaa todellisuus tosissaan. Jos totuudenmukaisuuden tavoitteluun sitoutunut, objektiiivisesti asennoitunut ja tiedolliset menetelmät hallitseva journalisti osoittaa toiminnassaan myös kykyä löytää hämärään jääneitä aiheita sekä luovuutta ja kekseliäisyyttä ilmaisussaan, hänen voi arvioida onnistuneen tehtävässään: totuudenmukaisen tiedon hankinnassa, testaamisessa ja esittämisessä.

Edellä esitetty pragmatistinen käsitys journalistisesta tiedosta pyrkii tarjoamaan alustavia vastauksia väitöskirjan alussa esitettyihin journalismin ja sen tutkimuksen laajoihin ydinkysymyksiin.

1) Journalismi voi identifioitua digitaalisessakin maailmassa itsenäisenä tietokäytäntönä, joka tuottaa luotettavaa, uskottavaa ja syvällistä tietoa kansalaisten monimuotoisiin tiedollisiin tarpeisiin, kun journalismi erottautuu ajankohtaisinformaatiosta ja datasta pragmatistisen tietokäsityksen tuella.

2) Pragmaattinen objektiiivisuus yhdistettynä totuudellisuuden ideaaliin on käytännölliskäsitteellinen viitekehys, jonka varassa journalisti ja journalismin tutkija voivat lisätä ymmärrystään ammatistaan ja tutkimuskohteestaan – joko kehittämällä pragmaattista objektiiivisuuskäsitystä edelleen tai käymällä kriittiseen argumentaatioon sitä vastaan.

3) Pragmatistinen tietokäsitys, jonka varassa tämän väitöskirjan keskeisiä käsitteitä on tutkittu, ylittää keinotekoisien ja usein relativistisiin

tietokäsityksiin johtavan erottelun journalismin teorian ja käytännön välillä. Journalismi ja sen tutkimus eivät kuitenkaan ole pelkästään "tietoa tiedon vuoksi" -itseisarvoja, vaan ne saavat viime kädessä motiivinsa ja motivaationsa yhteiskunnallisesta tehtävästään. Sitä käsittelee viimeinen osa.

5 DEMOKRATIA JA PLURALISMI

Journalismin ehkä tärkeimpiin tehtäviin kuuluu totuudenmukaisen tiedon tarjoaminen kansalaisille poliittisista, kulttuurisista ja taloudellisista muutoksista yhteiskunnassa, jotta keskustelu kyseisistä muutoksista saisi tiedollisesti kestävästä lähtökohdan. Informaatioyhteiskunnassa laatujournalismi myös osallistuu kriittisesti ja rakentavasti tuohon ajatusten vaihtoon ja arvioi avoimesti erilaisten näkökulmien ja ehdotusten tiedollista tasoa sekä eettistä kestävyyttä. Journalismia tekevät kuitenkin viime kädessä yksilöt, joiden on siksi syytä tuntea harjoittamansa käytännön parhaat menetelmät. Kun asioista on kerrottu reilusti ja totuudellisesti, yleisöt voi saada osallistumaan keskusteluun, vaikka he olisivat eri mieltä kerrotuista ja taustoitetuista tapahtumista ja ilmiöistä. Journalismin on esitettävä argumenttinsa mahdollisimman perusteellisesti, totuudenmukaisesti ja tarkasti, jotta ne huomioitaisiin ja poimittaisiin keskustelunavauksiksi kaiken muun ajankohtaisinformaation seasta. Tämä tehtävä hankaloituu yleisöjen pirstoutuessa sosiaalisen media myötä ja monimuotoisuuden lisääntyessä globalisaation ansiosta (Väliveronen 2009, 9). Ihmiset ympäri maailmaa saavat tietoa – tai laatujournalismin puuttuessa huhuja ja disinformaatiota – kaukaisista paikoista sekä itselleen vieraista elämänmuodoista, käsite- ja arvojärjestelmistä (ks. Eide & Kunelius & Phillips 2008). Yksilöiden ja yhteisöjen yhteisymmärrys edes tosiasiosta tulee entistäkin tärkeämmäksi, koska ilmaston lämpeneminen ja monet muut kriisit eivät tunne rajoja (ks. Eide & Kunelius 2012). Journalismin itseymmärryksenkin tulee siksi globalisoitua (globaalista journalismietiikasta ks. 5. osa tässä teoksessa).

Journalistia sitoo alan eettisten sääntöjen lisäksi lukijan kanssa tehty sopimus, jonka mukaisesti journalistin tulee rajoittaa tarjoamansa informaatio siihen, mitä on tapahtunut todella ja ihmisiin, jotka ovat todellisuudessa asianosaisia kyseisessä jutussa. Sopimus perustuu luottamukseen, joka on vaikeasti saavutettavissa mutta helposti rikkottavissa laiskuuden tai vallanpitäjien, virkamiesten tai yksittäisen asiantuntijan yksipuolisen tai sokean siteeraamisen takia (Kuutti 2015). Sopimuksen syntymisen ja jatkuvuuden takaavaa luottamusta tukee journalistisen tiedonhankinnan mahdollisimman suuri läpinäkyvyys, jotta yleisöille jää mahdollisuus kritiikkiin. ”[Yleisöjen] aikaa, huomiota ja älykkyyttä täytyy kunnioittaa, jotta sopimus pysyisi tasavertaisten välisenä ja siten voimassa”, huomauttaa toimittajakonkari Renata Adler New Yorkerista. (Adler 2015.)

Sopimuksen ja keskustelun ylläpitämiseksi journalismin tulee erottautua ”sisällöntuotannosta”, jotta se voisi pitää yleisönsä ja saada heidät osallistumaan kriittiseen keskusteluun, mikä on demokratian ennakohehto. Yleisöt pitää koukuttaa sopimukseen mahdollisimman vilpittömällä ja vastuullisella tietotarjonnalla. Hyvä journalismi eli laatujournalismi voi edistää yhteiskunnan demokratisoitumista pitämällä yleisöt tiedollisesti riittävän varustettuina, jotta he voivat osallistua demokratiaprosessiin. (Cunningham 2015; Ringen 2007; Runciman 2013; ks. myös Heelas 1984.)

“Sopimus” viittaa dialogisuuteen ja kommunikatiivisuuteen, jotka on tässä väitöksessä nähty pragmatistisen filosofian käytännöllisen lähtökohdan sekä tiedollisen toiminnan sosiaalisten aspektien korostumisena.

Journalistisen representaation eli tuotteen ja journalistisen tietokäytännön lisäksi "journalismi" tarkoittaa yhteiskunnallista instituutiota, "neljättä valtiomahtia". Journalistin ohjeiden normisto perustuu ajatukseen, että "[s]ananvapaus on demokraattisen yhteiskunnan perusta. Hyvä journalistinen tapa perustuu jokaisen oikeuteen vastaanottaa tietoja ja mielipiteitä". Journalismi on sitoutunut tiedollisesti totuudenmukaisuuteen ("Journalistin velvollisuus on pyrkiä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen") ja yhteiskunnallisesti siis demokratiaan. Journalismi ei siksi voi olla yhteiskunnallisesti "puolueeton" tai "riippumaton": journalismi on demokratian puolella hirmuvaltaa ja anarkiaa vastaan. Journalismi instituutiona rakentamaa (konstruoi) sosiaalista todellisuutta käyttäen viestinnällistä valtaa ja valvoen muuta vallankäyttöä. Viestinnän tutkimuksessa journalismin yhteiskunnallisena tehtävänä pidetään "sen roolia demokratian ylläpitäjänä ja kehittäjänä" (Väliverronen 2009, 24; ks. Glasser 1999; McNair 2000). Tämä demokraattinen kaksoisrooli sopii pragmatistiseen käsitykseen tiedollisten ja demokraattisten käytäntöjen prosessuaalisuudesta.

Demokratian ylläpitäminen on kansanvaltaa tukevien instituutioiden ja niiden valtatasapainon vahtimista. Demokratia edellyttää toimiakseen kansanvallan lisäksi myös vallanjakoa, perustuslaillista oikeusvaltiota, riippumatonta oikeuslaitosta ja korruptoitumatonta julkishallintoa. Journalismi instituutiona toimii myös keskusteluareenana yhteiskunnan eri toimijoille, valittujen päättäjien ja kansalaisten tiedollisena välittäjänä, joka tekee demokraattisen vallanjaon osapuolia ja heidän olosuhteitaan, tavoitteitaan ja keinovalikoimiaan toisilleen ymmärrettäviksi (ks. Bennett 2010). Yhteisymmärrys voi puolestaan lisätä molemminpuolista kiinnostusta ja luottamusta, mikä pienentää riskiä, että demokratia nakertaa itseään päättäjien elitisoitumisen tai kansalaisten välinpitämättömyyden muodossa. Demokratian ylläpitoon kuuluu myös perusoikeuksien ja sananvapauden kaltaisten arvojen puolustaminen. Journalismi voi tukea käsitystä yhteisestä demokraattisesta elämänmuodosta ja avointa kriittistä kansalaiskeskustelua, toisin kuin tekevät yhden aatteen ryhmittymät nettisivuineen, erilaisten eturyhmien tiedottajat ja populistiset poliitikot (ks. Carey 2003; vrt. Judt 2011).

Demokratian kehittäminen on journalismin tehtävä, koska deliberatiivinen demokratia on prosessi pikemmin kuin kiinteä järjestelmä tai lukkoolyöty instituutio (ks. Besson & Marti 2006; Elster 1998). Deliberatiivisuus tarkoittaa ja korostaa keskusteluun nostettavien aiheiden ja asioiden monipuolisuutta yhteiskunnassa, jossa on huomioitava monia erilaisia ja valta-asemaltaan eriarvoisia ihmisääniä sekä monia keskenään ristiriitaisia arvoja. Journalismi kehittää demokratiaa valvomalla demokraattisissa prosesseissa eri toimijoita ja heidän valtasuhteitaan sekä

prosessin kehityskulkua. Journalismi tietää itsensä yhteiskunnalliseksi vallankäyttäjäksi, koska tiedonvälitys vaikuttaa ihmisten toimintaan. Siksi journalismin kehittäminen on yksi journalismin demokraattisista tehtävistä. Journalistinen tieto tutkimuksena, jota edellä käsiteltiin tiedonhankinnan mallina, liittyy näin yhteisöllisyyteen ja demokratiaan. Demokratia on loputon yleisinhimillinen prosessi, jossa elämälle etsitään ihanteellisen olemisen tapoja ja mahdollisuuksia. (Dewey 1991/1927, 83; 147–151.) Demokratia ei ole niinkään hallintomuoto kuin kokoelma toimintatapoja, jotka tutkimuksen tavoin ovat dynaamisia, väliaikaisia, sosiaalisia ja itseäänkorjaavia (Dewey MW 9, 93; ks. myös Alexander 1987; vrt. pragmatistisesta tietokäsityksestä luvut 3.1. ja 3.2.).

Demokratia voidaan toki ymmärtää myös institutionaalisenä hallintomuotona, joka on keino jonkin muun päämäärän, esimerkiksi vaurastumisen, tavoittelemiseen. Pragmatismissa demokratia on päämäärä tai ihanne itsessään, sillä inhimillinen maailma ei ole koskaan valmis. Demokratiaprosessi tarkoittaa entistä parempien yhteisöllisten elämänmuotojen etsintää, ei etukäteen asetettua utopiaa ihanneyhteiskunnasta. Näin määritelty demokratia asettaa journalismin palvelijakseen, joka tukee tasa-arvoista ja eri aloilla tiedollista ja eettistä "tutkimusta" alati edistävää sivistisyhteiskuntaa. Journalistinen tieto yhtäältä puolustaa moniäänisyyttä ja toisaalta asettaa kriittisellä ja vastuullisella tutkimuksella rationaalisia ja eettisiä rajoja – joita niitäkin koko ajan koetellaan. (Määttänen 2009; ks. Gavin 2003; Hickman 1998; Keane 1991; Ryan 1995; Shook 2000.)

Demokratia tarkoittaa yleisimmillään, että valtaapitäviä kontrolloivat ne ihmiset, joihin valta kohdistuu (Fromm 2010, 48). Journalismin yleisöt ovat ihmisiä, joiden elämään ja päätöksentekoon vaikuttavista asioista vastuullinen journalismin kertoo. Mutta voiko filosofinen tarkastelu ottaa demokratian annettuna ihanteena, perustelemattomasti vaivannäön arvoisena prosessina? Historiallisesti liberaalit demokratiat ovat onnistuneet parhaiten poistamaan yhteiskunnista sellaisia universaalisti epätoivottuja ilmiöitä kuin kidutus, väkivalta, mielivaltainen hallinto ja nöyryytys (Williams 2002, 208; vrt. Habermas 1989). Moderneissa perustuslaillisissa demokratioissa arvostetaan erityisesti niiden tarjoamaa ja vaalimaa vapautta: negatiivista vapautta ulkoisista pakotteista ja rajoitteista sekä positiivista vapautta tehdä yksilöllisiä valintoja ja ratkaisuja. Yksi keskeisimmistä vapauden rajoittamisen keinoista on tiedon väärentäminen ja pimittäminen (Williams 2002, 210–213). Venäläiskirjailija Aleksandr Solženitsynin mukaan stalinistisissa vainoissa ei kidutettu ihmisiä, jotta he paljastaisivat tosiasioita; heitä pakotettiin salaliittoon totalitaristisen fiktion kanssa. Vankeus ja kidutus olivat "sotaa totuutta vastaan" (Amis 2002). Journalistisissa ja esseekirjoituksissaan sekä romaaneissaan *Eläinten vallankumous* ja *Vuonna 1984* George Orwell osoitti, miten totalitarismi ja autoritaritarismi syövät ensin totuuden (vrt. Kovach & Rosenstiel 2007, 37). Liberaali demokratia ei ole sekään vapaa pimentoon jätetystä mutta todellisia seurauksia

aiheuttavasta vallankäytöstä, jota taloudellinen eliitti osaa käyttää ehkä jopa viekkaammin kuin poliittinen eliitti kaikkien keskinäiseen tasa-arvoon uskoviin ihmisiin (ks. Kantola 2014). Tällainen ”matala valta” voi valita kaupalliseksi vaikuttamiskeinokseen vaikkapa viattomalta kuulostavan viihteen. Journalismin tulee kaivaa esiin vallan piiloviehintä, toisin sanoen kertoa siitä, sen muodoista, motiiveista ja harjoittajista vallan kohteelle eli kansalle, jolle valta liberaalissa demokratiassa perustuslaillisesti tosiasiaa kuuluisi. (Carter & Stokes 1998; Turner 2003.)

Jos vastuullinen eli laadukas journalismi menettää kommunikatiivisen roolinsa liberaalissa demokratiassa, on vaara, että ilman kriittistä ja riippumatonta tietoa vallalle pääsevät disinformaatio, poliittinen propaganda sekä markkinoinnin ja lobbaamisen kaltaiset yksipuoliset näkemykset (Sprindelegger & MacKenzie 2011). Journalistin ohjeissa mainittu sananvapauden demokraattinen ydinrooli tulee esiin Orwellin toteamuksessa, että vapaus tarkoittaa oikeutta kertoa ihmisille myös niistä tärkeistä asioista, joista he eivät haluaisi kuulla. Journalismin viihteellistyminen eli yleisöjen oletettuihin toiveisiin vastaaminen sotii siten paitsi yleisöjen aitoja odotuksia (syvällisyys ja yhteiskunnallinen merkittävyys) vastaan, myös levitessään voi vaarantaa demokratian toimivuuden. Historiasta tunnetaan tapauksia ihmismassoista, jotka on sokaistu vääryksiltä. Demokratiassa vastuu on viime kädessä kansalaisilla, jotka valitsevat omista asioistaan vastaavat päättäjät. On kyseenalaista, kuinka kansalaiset voisivat tehdä arkielämässään, äänestyskopissa tai kansalaistoiminnassa valintoja ja ratkaisuja ilman tietoa, joka on totuudellista, luotettavaa ja kattavaa (Jones 2009, 28; Philo 2010).

”Hyvin informoidut kansalaiset ovat toimivan demokratian edellytys. [...] meillä on yhä vähemmän vahvasti itsenäiseen ja tutkivaan journalismiin yltävää mediaa. Tätä on syytä pitää yhteiskunnan ja toimivan demokratian kannalta ongelmana.”, kirjoitti taloustieteen emeritusprofessori Sixten Korkman Yleisradiota puolustavassa kolumnissaan (Helsingin Sanomat 21.4.2016). On journalismin vastuulla selvittää, onko esimerkiksi päättäjää koskevassa skandaaliuutisessa kyse syytöksistä vai todesta väärinkäytöksestä. Keinotekoiset skandaalit ovat kuin sutta huutava poika sadussa (Kovach & Rosenstiel 2007, 151). Yleisön huomion kalastelu ”kohuilla” nakertaa mahdollisuuksia saada aidosti tärkeää tietoa heille. Journalistin ohjeiden mukaan yleisöillä on oikeus tietää, vaikka äänestäjiä ei voi siihen velvoittaa. Jos ihmiset haluavat mieluummin tietää, mistä sosiaalisessa mediassa puhutaan, kuin yhteiskunnan ja maailman tapahtumista ja päätöksistä, sillä ei pitäisi olla vaikutusta journalismin velvollisuuksiin. On siksi normatiivinen ja poliittinenkin arvovalinta panostaa sivistysdemokratiaan ja sitä tukeviin laatujournalismin kaltaisiin tietokäytäntöihin. Kasvatusfilosofi Israel Schefflerin nimiin laitettua ajatusta seuraten: kun tietää miksi tekee jotakin [journalismia], on helpompi tietää miten tehdä se. (Dewey 1931.)

5.1 SANANVAPAUS JA TOTUUDENMUKAISUUS

Jos demokratian perustana olevaa sananvapautta pitää perustella, vahva argumentti on, että vasta vapaa sana mahdollistaa totuudenmukaisen tiedon tavoittelun (Lippmann 1955; Merrill 1997, 116–118). Siihen uudet viestintäteknologiset laitteet tarjoavat entistä paremmat mahdollisuudet, kunhan rajattomasta datamäärästä todennetaan, suodatetaan ja jäsennetään luotettavaa tietoa, joka uskottavuudessaan ja syvällisyydessään pitää yllä demokratian toimivuudelle ja kehittymismahdollisuuksille tärkeää sivistystä ja siihen linkittyvää uteliaisuutta muiden kansalaisten keskuudessa. Internet ja muut uudet teknologiat ovat tarjonneet kansalaisille ennennäkemättömän laajat mahdollisuudet osallistua julkiseen keskusteluun. Tämä on puolestaan laajentanut aiemmin tiedollisdemokraattista “osallistavuutta” tarkoittanutta kansalaisjournalismin käsitettä (Ahva 2010).

Todellisuus muokkaa käsitteiden käyttötapoja, niiden “merkityksiä”, sillä teoreettisiksikin lasketut käsitteet ovat sidoksissa käyttöyhteyksiinsä (ks. Haas 2007). Kuten edellä on osoitettu, käsitteellinen uudistaminen puolestaan vaikuttaa käytäntöihin – tässä tapauksessa journalismin ja sen tutkimuksen toimintaan sekä niiden väliseen tiedolliseen suhteeseen “julkisessa tilassa” (julkisen keskustelun ja vallan alueesta ks. Koivisto & Välvirronen 1996; vrt. 1987).

Samalla kuitenkin myös propagandistit ovat saaneet aiempaa tehokkaammat tiedotusvälineet ja sananvapauden käsitettä on venytetty eettisesti kestävämpiin suuntiin. Journalismi ei ole julkisen keskustelun ja sen mahdollistavan sananvapauden kentällä yksisuuntainen totuuden torvi niin kuin “joukkotiedotus” aikanaan antoi sanana ymmärtää. Demokratian kontekstissa journalismin tavoitteisiin kuuluu totuudenmukaisella tiedolla ja siihen pohjautuvilla arvioilla edistää syvempää yhteistä ymmärrystä moniäänisellä mediakentällä. Sitä voisi kutsua journalismin sivistykselliseksi tehtäväksi, jollei “sivistystä” kavahdettaisi epädemokraattisena, elitistisenä sanana. Jonkinlaista perussivistystä vapaa sana ja demokraattinen prosessi harjoittajiltaan kuitenkin edellyttää, jotta relativismi ei valtaisi alaa ja pysäyttäisi erimielisyydet sallivaa mutta tiedollista yhteisymmärrystä tavoittelevaa julkista keskustelua kovimpien äänien argumentatiivisesti halpoihin osavoittoihin (ks. Gutmann & Thompson 1996).

Pragmaattiseen objektiivisuuteen ja sen läpinäkyvään artikulointiin tukeutuen journalismi voisi välttää demokraattista rooliaan uhkaavan maineen objektivistisena saarnaajana (vrt. Kunelius 1999). Dialoginen suhde yleisöön ei tarkoita alistaisuutta sen kaikille toiveille, joista yhteiskunnallisesti ottaen sen kevyen osan tyydyttää journalismin tiedollisen ja eettisen autonomian ulkopuolelle jäävä mediatarjonta (vrt. Kunelius 2001; vrt. Ahva 2010, 41–72).

Väitöskirjan alussa mainittulla kevään 2016 sananvapausviikolla – jonka aikoihin päätoimittajat, Journalistiliitto ja Sanomalehtien liitto julkaisivat sananvastuuta vaativat julkilausumansa – *Helsingin Sanomat* (3.5.2016) otti pääkirjoituksessaan kantaa alati ajankohtaiseen teemaan. Lehden mukaan

“Suomi on tunnettu maana, jossa korruptio on vähäistä, jossa koulut ovat tasokkaita ja jossa sananvapautta ei ole rajoitettu”. Artikkelitoimituksessa oli oivallettu, että helposti ylimielisenä suunsoittona yleisöissä vastaanotettujen sananvapausvalojen sijasta journalistien kannattaisi pohtia asioiden yhteyksiä: “Hyvä yleissivistys ja kyky lukea ja kirjoittaa yhdistettynä hallinnon ja koko yhteiskunnan läpinäkyvyyteen luovat vahvan pohjan myös sananvapaudelle”. Toisin sanoen edellä esitetyt tutkimukselliset arvot voivat auttaa viestimään vaivalloista taustoittamista ja pitkäjänteistä ajattelua vaativaa tietoa aina kansalaisille ja heidän valitsemissään päättäjille saakka (vrt. Hallamaa 2016).

Pienikään yhteisö – valtiosta tai kansainvälisistä liitoista puhumattakaan – ei pysy kasassa ilman keskinäistä luottamusta, jota voivat parhaimmillaan ylläpitää ja kehittää journalismin tiedollinen ja ilmaisullinen vapaus varmistaa myös hallintorakenteiden läpinäkyvyys yhteiskunnassa. Journalismin tavoittelema ansaittu tiedollinen auktoriteetti – sen tieteeseen verratuista eroista huolimatta – voi moniäänisyyden vaientamisen sijasta itse asiassa parhaiten palvella yleisöjen eli muiden kansalaisten tarpeita (vrt. Ahva 2010, 284). Dialogi ja yhteistyö – omasta tiedollisesti autonomiasta tinkimättä, viihteellistä kosiskelua ja skandalistista huomionkalastelua vältellen – yleisöjen kanssa voi rikastuttaa journalismin aihepiiriä ja keinovalikoimaa.

Journalismin kannattaa kuunnella yleisöjään, koska kuka tuntisi journalistisesti merkittävän yhteiskunnallisen epäkohdan paremmin kuin sen kokenut kansalainen. Voi kuitenkin edellyttää ulkopuolisen – journalistin – tietotaitoa ilmiön tunnistamiseksi eettiseksi epäkohdaksi tai juridiseksi rikkomukseksi, vaikka periaatteessa kaikilla kansalaisilla on julkaisuvapaus digitaalisesti verkottuneessa maailmassa. Journalismin ansaittu tiedollinen auktoriteetti voi edelleen nostaa epäkohdan huomioarvoa, mikä toimii vasta-argumenttina journalismin objektiivisuuskäsitteen autoritarismisyytöksille.

“Kansalaisjournalismilta” putoaa sen sijaan pohja, jos kansalainen ei noudata tiedon hankinnassa ja esittämisessä journalismin vaatimuksia (ks. 3. osa tässä teoksessa pragmaattisen objektiivisuuden normeista ja metodeista). Tämä huomio on vastaava kuin johdannossa tehty erottelu “median” ja journalismin välillä (ks. osa 1 tässä teoksessa). Journalistin yksilönä niin kuin journalistisen yhteisön tulee puolustaa tiedollista autonomiaansa julkisen keskustelun “kentällä” (Bourdieu 2005) tai “sfäärissä” (Habermas 1987), jotta luotettavuuden, uskottavuuden ja syvällisyyden odotukset täyttyisivät (McDevitt 2003, 150–153; vrt. Schudson 2005, 214–116).

Digitalisoituneessa mediakilpailuympäristössä journalismin tuleekin korostaa omaa merkitystään demokratian toimivuuden edistäjänä enemmän kuin aiemmin. Se luo painetta lisätä journalististen elämämaailmojen, normien ja käsitteellisten käytäntöjen läpinäkyvyyttä yleisöille sekä avoimuutta julkiselle keskustelulle (Kunelius & Ruusunoksa 2008, 679). Journalistisen profession vapautuminen ammattikunnan sisällä entistä suurempaan määrään yksittäisiä “vapaita toimittajia” ja toisaalta teknologian mahdollistama kansalaisten osallistuminen tiedollisiin prosesseihin muuttaa

asetelmaa monin tavoin. Journalismin julkisuus ja avoimuus asettaa uusia vaatimuksia myös journalismin tutkimukselle, joka ei voi rajautua ainoastaan toimituksen sisäisten normien ja rutiinien tarkkailuun (Wahl-Jorgensen 2009; ks. Ahva 2010, 68–72). Journalismille ja sen autonomian turvaamiselle pitää löytää myös käsitteellisiä välineitä, joiden sovellusala riittää kattamaan perinteisten sanomalehtien ja uutiskanavien ulkopuolella toimivat journalistit – sekä journalismin demokraattisen tehtävän toteuttamisen että journalismin tutkimuksen ajanmukaisuuden turvaamiseksi. Journalismin keskeiset tiedolliset käsitteet – kuten edellä objektiivisuuden lyhyen historian yhteydessä huomattiin – muuttuvat journalismin professioluonteen myötä, ja päinvastoin (ks. Heikkilä & Kunelius & Ahva 2010). Muutosten nopeus voi sokaista paitsi journalismin, myös sen tutkimuksen (Väliverronen 2009a; vrt. Jyrkiäinen 2008). Totuuden ja objektiivisuuden käsitteetkin muokkaantuvat journalistisen työn muuttuessa, mutta tämä on erilaista ja luvalla sanoen arkipäiväisempää “käytännöllisyyttä” kuin sanalla pragmatistisessa filosofiassa tarkoitetaan. (Journalismiprofession muuttuvista määrittämisistä ks. Kunelius 1998; profession ja objektiivisuuskäsitysten suhteen kehityksestä ks. Schudson 1990; vrt. Ahva 2010, 73–100; Novick 1988.)

Pragmaattinen ajattelu filosofiassa ei tähtää – eikä siihen fallibilistisen ajattelunsa takia pystyisikään – lopullisiin vastauksiin tai lukittuihin käsitteisiin. Siitä huolimatta “käytännöllinen lähtökohta” filosofiassa ei tarkoita empiiristä journalismitutkimusta, vaan käsitteellistä selkeyttä tavoittelevaa, edes tilapäisen yhteisymmärryksen mahdollistavaa uudisraivausta – tilan hakemista tiedollisille käytännöille yleensä, tai tämän väitöksen tavoin erityisesti journalismille ja sen tutkimukselle. Silloin on tärkeää löytää käsitteellisesti syvempiä tasoja, joilla kohtaaminen mahdollistaa keskustelun jatkuvuuden niin journalismin kuin sen tutkimuksen parissa – ja parhaassa tapauksessa niiden välillä. Internetin ja sosiaalisen median tuomat muutokset tiedon hankintaan ja esittämiseen eivät ole suora motiivi käsitteelliselle selkiinnyttämiselle.

Teknologia välineryppäänä hämmentää journalisteja, sen yleisöjä ja tutkijoita, ja tämä hämmennys vasta motivoi pragmaattisen filosofian osallistumaan keskusteluun. On havaittu yhteiskunnallinen ja yleisinhimillinen ongelmatilanne, johon filosofia haluaa ainakin pragmatismen piirissä tarjota selvennystä, jotta keskustelu ja toiminta voisivat jatkua kohti uutta. Tämä ei tarkoita journalismin tai sen tutkimuksen saati niiden kohtaamien nykyaasteiden filosofista vähättelyä, mutta ei myöskään filosofian aliarviointia käytännöllisten ja yhteiskunnallisesti merkityksellisten haasteiden edessä (ks. Kovach & Rosenstiel 2007).

Myös journalismin empiirinen tutkimus uudistaa journalismikäytännön demokraattisesti keskeisiä käsitteitä (ks. Ahva 2010, 94–96). Digitaalisten välineiden vaikutus ei silti rajoitu nopeuden kaltaisiin ammatillisiin haasteisiin, vaan käsitteellisen selvitystyön on huomioitava myös journalismin ja sen tutkimuksen laajempi toimintaympäristö, liberaali demokratia, sekä journalistien ammatillinen identiteetti nimen omaan filosofialle ominaisella

osa-alueella eli tiedollisissa kysymyksissä. Filosofia voi toisin sanoen auttaa journalismin tutkimusta auttamaan journalismia ymmärtämään itseään, jotta journalismi voi paremmin palvella demokratiaa. Sananvapaimmassakin maassa turvaa tarvitsee journalismin lisäksi sen toimintaedellytykset mahdollistava yhteiskuntamuoto, demokratiaprosessi (ks. Keane 2009; 1991).

Perinteisiin viestimiin verrattuna internet ja sosiaaliset mediat ovat haavoittuvaisia vapaissa yhteiskunnissa: verkkohyökkäys voi lamaannuttaa digitaalisen tiedonvälityksen ja digimaailmassa perinteisessä mediassakin journalistisen toiminnan. Toisaalta suljetuissa yhteiskunnissa tilanne voi olla päinvastainen: valtamedia on ehkä valjastettu autoritaarisen tai totalitaarisen hallinnon omiin propagandataroituksiin, mutta uudet välineet voivat toimia vapaan tiedonvälityksen ja -saannin kanavana.

Sananvapauden puolustamiseen liittyy myös vastuullisuus: esimerkiksi laissa määritetty yksityishenkilöiden yksilönsuoja ja kiihotus kansanryhmää vastaan eivät salli niin sanottua vihapuhetta (ks. Tiilikka 2008; 2007). Epäoikeudenmukaisia sananvapauden rajoitteita ja estoja journalismin tulee kuitenkin olla murtamassa: Suomi on sananvapausmaineestaan huolimatta saanut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta huomattavasti langettavia päätöksiä sananvapauden rajoittamisesta – lähinnä viranomaisten journalismiin ja sen lähdesuojaan kohdistamien loukkausten takia. Kommunikaatiolle on eettiset ja tiedolliset rajat myös sopimuksissa, oikeudessa ja arkitilanteissakin. Sananvapaus "demokraattisen yhteiskunnan perustana" edellyttää avointa tutkimusta ja sitoutumista arvoihin, jotka tukevat moniäänisyyttä – mutta samaan aikaan kritisoivat arvokkaan sananvapauden väärinkäyttöä.

Mikä sitten on journalismin paikka demokraattisessa yhteisössä? Sosiologisessa tutkimuksessa journalismia on tarkasteltu osana laajempaa yhteiskunnallisen vallankäytön kenttää (ks. Bourdieu 2005; Benson & Neveu 2005). Poliitiikka, talous ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus käyttävät tiedollista valtaa, ja journalismi voi säilyä merkityksellisenä toimijana niin kauan kuin sillä on keskeinen paikka tuolla kentällä (Benson & Nevey 2005, 5).

Journalismin erikoistehtävä sosiologisessa tarkastelussa on toimia välittäjänä ja rakentavana kriitikkona – "kritiikki" ymmärrettynä harjaantuneena, todistusaineistoa ja argumentteja puntaroimaan pystyvänä arvostelukykyinä – toimijoille, jotka kilpailevat vallasta nostaa johtavaksi omasta mielestään oikeutettu "mallinsa" tai käsityksensä yhteisestä sosiaalisesta todellisuudesta ja sen toivotusta suunnasta. Journalismi voi edesauttaa ja valvoa tätä keskustelua, ja arvioida ja arvostella myös itseään itsekritiikin, yleisöpalautteen ja mediakilpailun keinoin. Journalismin valta on vaikuttaa siihen, mitä ihmiset tietävät. Mitä ihmiset pitävät luotettavana ja uskottavana tietona vaikuttaa puolestaan siihen, miten he yhteisössä toimivat.

Journalistisella tiedolla on tärkeä rooli maailman tekemisessä ymmärrettäväksi, koska se kertoo yleisöilleen heidän elämänsä kannalta relevanteista mutta myös heidän kokemuspierinsä ylittävistä tapahtumista, ja

siten laajentaa heidän kokemuspiiriään (Rupar 2010, 4). Journalismin selitykset maailman tapahtumille, teoille ja ilmiöille parhaimmillaan edistävät ymmärrystä ja laajentavat ihmisten maailmankuvia (Ward 2010b; ks. Ward & Wasserman 2010; Glaser 2010; maailmankuvista ks. 4. osa tässä teoksessa). Journalismin tehtävä on yhteiskunnallinen, koska sivistystä arvostavassa demokratiassa kansalaiset tarvitsevat luotettavia tietolähtöjä elämäänsä ja yhteisöön koskevan päätöksenteon perustaksi (ks. Fuller 2010; Glasser ym. 2009).

Globalisoituneessa maailmassa yhteisöt ovat entistä laajempia ja päätöksenteolla entistä kauaskantoisempia seurauksia. Laadukas eli yhteiskunnallisesti merkittävä journalistinen tieto edistää yleisöjensä joukossa laajaa ja monialaista osaamista sekä "hyvin asioista perillä olevia kansalaisia" (Mykkänen 2011). Yhteisöissä, joissa sananvapautta rajoitetaan ja lehdistöä ohjataan journalismin tiedolliseettisistä arvoista kohti vallan vahtikoirankoppia, sivistysdemokratia harvoin kukoistaa.

Journalistisella sananvapaudella – lehdistönvapaudella – on silti nykyään teknologian ja parhaiden journalististen käytäntöjen ansiosta myös globaaleja vaikutusmahdollisuuksia. Siitä ovat esimerkkeinä paremmista oloista ulkomaalaisista tiedotusvälineistä kuulleet vallankumoukselliset, parempien olojen perässä liikkuvat maahanmuuttajat sekä henkensä kaupalla sotaa ja vainoa välttelevät pakolaiset. Propaganda leviää netissä, mutta niin tekee tietokin. Globaali journalisti ottaa tehtäväkseen selvittää yleisöilleen, mistä milloinkin on kysymys, toimi hän pienen kielialueen rajoissa tai kansainvälisessä uutistoimistossa. (Ks. Heikkilä & Kunelius 2008; 2006; ks myös McNair 2006; Randall 2007.) Ajatus on *objektiivista asennetta* muistuttava visio: kun maailman teot, ilmiöt ja tapahtumat sekä tieto niistä ylittävät kansallisarajat, myös journalismin näkökulman tulisi kyetä samaan (ks. Ward & Wasserman 2010; Nagel 1986).

Mistä demokratiayhteisö sitten voisi muodostua globalisoituneessa maailmassa? Journalismin yhteiskunnalliseksi yksiköksi ei ehkä enää riitä kansallisvaltio tai edes kielialue. Myös Suomessa on ehdotettu, että kansallisen ja paikallisalueiden journalismin lisäksi tarvittaisiin journalistinen areena kansainväliselle yhteiskunnalliselle keskustelulle. Näin kyettäisiin vastaamaan vaikkapa Euroopan Unionia rasittavaan demokratiavajeeseen ja ylikansallisiin, ympäristön lämpenemisen kaltaisiin ongelmiin (mt.) Journalismin filosofisessa tutkimuksessa on vastaavasti hahmoteltu globaalia journalismietiikkaa, joka huomioisi maailmanlaajuisesti myös julkaistun journalistisen tiedon seuraukset sekä mitä kerrotaan ja mitä ei (Ward 2010a). (Ks. Heiskala 2012.)

Journalismin tiedollisen vastuun kasvattaminen globaaleihin mittasuhteisiin vastaisia samalla myös laajentuneeseen tiedontarpeeseen. Journalismin globaali vastuu näet kasvaa, koska maantieteellisesti rajattomassa tiedotusympäristössä uutiset vaikuttavat suoraan sotien ja muiden poliittisten tekojen suosioon äänestäjien keskuudessa, ihmisoikeuksien toteutumiseen ympäri maailmaa, katastrofeihin

puuttumiseen ja kansainvälisiin sopimuksiin (Ward 2010a). Esimerkiksi Yhdysvallat, Britannia ja Tanska saivat kansalaisensa vakuuttuneiksi siitä, että Saddam Husseinilla oli joukkotuhoaseita, ja valhetta seurannut sota jatkuu vuosikymmen valheen journalistisen paljastumisen jälkeenkin. WikiLeaksin ja Edward Snowdenin journalistien avustuksella paljastamat asiakirjat ja vakoilu koskevat koko maailmaa. Valmiuksia globaaliin journalismietiikkaan on, sillä lehdistön ja muun journalististen median vapaudet ja velvollisuudet – ideaalinen journalistinen tapa – ovat eri maissa jo pitkälti samankaltaisia (Mäntylä 2008). Niiden käsitteellisissä ja käytännön toteutuksellisissa eroissa sen sijaan riittää tutkittavaa niin kauan kuin journalismia harjoitetaan.

Internetin ja sosiaalisen median aikakautena journalismi on menettänyt perinteisen tiedollisen portinvartijan roolinsa, kun kuka tahansa voi ilmaista mielipiteitään ja välittää tietoa reaaliajassa melkein mistä tahansa aiheesta ja paikasta. Juuri siksi journalismin erityistehtäväksi on tarkentumassa saatavilla olevan rajattoman informaation ja datan suodattaminen, jäsentäminen ja todentaminen tiedoksi (ks. Allan 2006; Brockman 2011; Harrison 2010; Naughton 2011; Rosales 2006; Walravens 2008). Samaan aikaan internet ja sosiaaliset mediat mahdollistavat "viidennen valtiomahdin": yleisöt voivat vahtia ja kritisoida taloudellisen ja poliittisen vallan käyttäjien lisäksi tiedollista valtaa käyttäviä journalisteja. Sähköisten viestintälaitteiden ansiosta myös journalismissa esiintyviä asiavirheitä ja vääristymiä on helpompaa havaita ja korjata (vrt. Pietiläinen 2012; ks. Razon 2010). ("Julkisesta sfääristä" journalismin tutkimuksessa ks. Ahva 2010, 101 – 142; pragmatistisessa filosofiassa ks. Habermas 1998; 1989; 1994).

Toisaalta digitaaliset välineet tarjoavat journalismille kiinnostavia uusia ajankohtaisaiheita sekä työkaluja tiedonhankintaan, virheiden oikaisuun sekä propagandan ja disinformaation paljastamiseen – yleisöjen ja asiantuntijoiden avulla ja valvonnassa. Joukkoistaminen, datajournalismi, paljastussivustot ja sosiaalisen median mahdollistamat kyselyt ja reaaliaikaiset raportit myös tekevät journalismista vähemmän riippuvaisia virallisista lähteistä (Grueskin ym. 2011; McChesney 2010; Quart 2010; Saarikoski ym. 2009). Journalismi onkin nykyteknologian ansiosta paitsi tiedollinen, myös laaja-alaisemmin kommunikatiivinen käytäntö, joita tutkitaan viestinnän filosofiassa (ks. Bergman 2009; 2008; vrt. Craig 2007; Habermas 1998).

Journalisti on ohjeiden mukaan "vastuussa ennen kaikkea lukijoilleen, kuulijoilleen ja katselijoilleen. Heillä on oikeus saada tietää, mitä yhteiskunnassa tapahtuu". Keitä "he" nykyään ovat? Mikä nyt on "yhteiskunta"?

5.2 TIEDON TARVE DEMOKRATIASSA

Journalismin yleisöt muodostava demokraattinen yhteisö ei ole yksimielinen monoliitti, vaan moniääninen ja moniarvoinen kollektiivi erimielisiä kansalaisia. Se on filosofinen, "pluralismiksi" nimetty haaste totuutta tai totuudenmukaisuutta tavoitteleville journalisteilla, mutta myös oiva mahdollisuus paremman journalistisen toiminnan harjoittamiseksi.

Journalismin ja yhteisön suhde on tiedollisesti ja eettisesti laajempi kuin journalismin ja yleisön kaupallinen tai tiedotusvelvoitteeseen perustuva suhde. Yleisöt koostuvat asiakkaista tai tietyn julkaisun seuraajista, yhteisöt demokratiassa kaikista vapaista kansalaisista, "lukijoista, kuulijoista ja katselijoista". Digitaalisen viestinnän aikakautena yleisöt ovat tai voivat olla jatkuvassa kriittisessä dialogissa journalistien kanssa sekä nostaa yhteisön keskustelunaiheiksi uusia tärkeitä aiheita. Mutta demokratian ja tiedon suhde on myös filosofinen kysymys, jota on ehkä perusteellisimmin tutkittu juuri pragmatistisen ajattelun piirissä. Filosofian normatiivisesta luoteesta kuitenkin seuraa, että demokratian ja journalismin empiirinen tutkimus ei itsestäänselvästi aseta käsitteellisesti selkeitä kysymyksiä (Habermas 2006).

Journalismin ja yhteisön suhteesta on kaksi tunnettua kilpailevaa käsitystä, joista kiistellään yhä lähes vuosisata kyseisen filosofisen debatin jälkeen (ks. esim. Allan 2010a; Pietilä 2010). Walter Lippmannin (1919; 1922; ks. Kunelius 2006, 12) mukaan journalistien ja muun koulutetun eliitin demokraattinen velvollisuus on selittää monimutkaista maailmaa kansalaisille, jotta nämä osaisivat tehdä valistuneita ratkaisuja äänestyskopissa. Pragmatisti John Dewey (1991/1927) antoi kansalaisille laajemman ja aktiivisemmän roolin kanssakäymisessä journalismin kanssa (Kunelius 2006). He ovat journalismin kanssa mukana tiedolliseettisessä prosessissa, jossa vasta demokraattinen yhteisö voi muodostua. Deweyn pragmatistinen ja "tutkimus"-painotteinen käsitys näyttää sopivan journalismin nykytodellisuuteen. (Dewey 2006/1927; ks. Kunelius 2006; ks. myös Malmberg 2009; Ryan 1995.)

Deweyn ja Lippmannin kiista nostetaan tässä väitöksessä pragmatistisen kehyksen kokonaisvaltaisuuden takia kärkeen, mutta siihen liittyviä teorioita ja tutkimuksellisia malleja demokratiasta – puhumattakaan akateemisten demokrateorioiden koko kirjosta – on esitetty useita (Strömbäck 2005). Journalismiteoriat yleensä kontekstualisoidaan johonkin teoriaan tai malliin demokratiasta, joten edellisten varieteetti moninkertaistaa mahdollisten journalismin ja demokratian suhdetta selvittävien teorioiden ja mallien määrän (Zelizer 2009a; 2004). Tämän väitöksen pragmatistinen lähtökohta ja käytäntö–teoria-erottelun ylittävä käsitteellistäminen pyrkii välttämään pluralistisen tutkimuskohteen sekoittamisen entisestään, ja päinvastoin tarjoamaan journalistisen toiminnan lisäksi sen tutkimukselle selkeyttä.

Internetin ja sosiaalisen median aikakautena, jolloin ihmiset voivat vapaasti valita informaatiolähteensä loputtomasta tarjonnasta, heitä on vaikea pitää Lippmannin tavoin passiivisina paikallislehtien ohjaamina äänestäjinä.

Yhdysvalloissa sanomalehtien mainostulot ovat pudonneet vuoden 2000 64 miljardista dollarista 19 miljardiin vuoteen 2012 mennessä. Samassa ajassa Google-yhtiön mainostulot kasvoivat nolasta 47 miljardiin dollariin. Vuosien 2001 ja 2011 välisenä aikana amerikkalaisten sanomalehtien levikit putosivat 44 prosenttia ja Euroopan Unionissa sanomalehtien tuotot ovat pudonneet 10 prosenttia joka vuosi. Mutta markkinat ovat vain yksi osa tekijä: journalismille on digiaikanakin sosiaalinen ja demokraattinen tarve – eikä vähiten edellä mainittujen algoritmien takia. Jos niin sanottujen älylaitteiden selaimet ja sosiaalisen median kaupalliset palvelut valitsevat algoritmein ohjautuvia “uutisia” käyttäjän aiemman klikkihistorian perusteella, vaarantuu koko uutisen käsite – ja uutistoiminnan perimmäinen tavoite tarjota yleisöille tarpeellista ja / tai yhteiskunnallisesti merkityksellistä tietoa aiheista ja asioista, joista he eivät aiemmin voineet tietää tai osanneet vaatia tietoa. (Brock 2013.)

Laatujournalismi voi koota yhteen suuren joukon erilaisia mielipiteitä ja intressejä edustavia ihmisiä julkiseen keskusteluun, joka ei rajoitu internetin keskustelupalstojen tai Facebook-kavereiden yhden aatteen ryhmäpuheeksi. Laatujournalismi on näin luomassa "julkista tilaa", jossa journalismi tukee yhteisöllistä keskustelua yhteisistä asioista todennetulla tiedolla pelkkien perusteettomien näkemysten ja väitteiden pitämiseksi tiedollisesti järkevässä rajoissa sekä valheiden, epäkohtien ja väärinkäytösten paljastamiseksi (ks. Habermas 1989; vrt. Bourdieu 2005; ks. Gitlin 1998; Hove 2007). Mikään ei periaatteessa tai käytännössä estä laatujournalismia toteuttamasta yhteisöllistä tehtäväänsä uusien sähköisten välineiden kautta, kuten radion ja television keksiminen aikanaan osoittivat. Taloudellisesti kannattava aines on aina kattanut yhteiskunnallisesti tärkeän aineiston kulut, jos journalismia ei ole tuettu valtiollisesti tai yksittäisten sijoittajien journalismimyönteisyyden ansiosta (Brock 2013). Väline ei siis sinänsä määritä journalismin yhteisöllistä roolia, joka demokratiassa on yhä ajankohtainen ja painava.

John Deweyn pragmatismi lähtee siitä, että yhteisö (*community*) voi säilyä vain kommunikaation (*communication*) avulla. Vaikka Peirce voimakkaasti irtisanoutui seuraajiansa Jamesin ja Deweyn filosofiasta, pragmatismien yhteinen viestinnällinen ja yhteisöllinen perusasetelma tulee selkeimmin esiin tässä tiedon ja muun inhimillisen toiminnan sosiaalisuuden korostamisessa. Itse asiassa Peircen semiotiikasta ja siihen liittyvästä tietokäsityksestä lähtien pragmatisti ovat korostaneet naturalististen vaikutteiden ansiosta viestinnällisyyttä tai kommunikatiivisuutta inhimillisten käytäntöjen lähtökohtana (Pihlström 2002). Ihminen ei suinkaan ole ainoa biologinen laji, jonka elämä riippuu vuorovaikutuksesta fyysikaalisen ympäristön lisäksi lajitovereiden ja muun ympäristön kanssa. Informaation siirtyminen muodossa tai toisessa koskee kaikkea elämää vähintäänkin jo geneettisen toiminnan ja vuorovaikutuksen tasolla (ks. Gleick 2013; vrt. Dawkins 1989/1976). Oppimiskyky ja varsinkin valmius kielelliskäsitteelliseen toimintaan, joka lähtökohtaisesti opitaan sosiaalisessa ympäristössä,

kuitenkin erottaa ihmisen kulttuuriseksi olennoksi, vaikka viime kädessä on kyse on vain aste-erosta muun eläinkunnan lähisukulaisiimme nähden.

Deweyn kaltainen antiessentialisti, joka ei oletta Hemänuksen ja Tervosen tavoin todellisuudelle mitään määriteltävissä olevaa olemusta, näkee naturalismiin sopivan darwinistisesti, että erilaisilla organismeilla ei ole ontologisesti selvärajaisesti lokeroitua hierarkiaa (Rorty 1991, 109; ks. Lehtinen 2009, 293–295). Vaikka rortylainen uuspragmatismi kyseenalaisesti luopuu totuudesta ja objektiivisuudesta, hänen liberaali – ei-reduktionistinen – naturalisminsa tavoittaa aineelliset lähtökohtamme hyvin: amebasta ihmiseen aivoineen organismeilla on vain kasvavan kompleksisia sopeutumistapoja uusiin ympäristövaikutuksiin ja niiden kausaaliin – ja ihmisen tapauksessa myös kielellisnormatiivisiin – stimulaatioihin.

Ihmisen erikoislaatuiset sopeutumistavat, mukaan lukien mielikuvitus ja luovuus, ovat kirjaimellisesti ottaen luonnollista seurausta tietyistä luonnollisista elimistä ja kyvyistä, kuten kurkunpään sopivuudesta puheen – ja sittemmin kielen symbolisen käytön ja itsetietoisien käsitteellisen ajattelun – tuottamiseen ja liikkumisesta vapaiden käsien sopivuudesta työkalujen käyttöön ja kehittämiseen. (Rorty 1998, 47–48; ks. Lehtinen 2010, 51–53; ks. myös Brandom 2000). Tällä luonnollisella toiminnalla luonnollisessa ympäristössä on kausaalisia vaikutuksia aivojen toimintaan ja – paljon pidemmällä evolutiivisella aikajaksolla – kehittymiseen. Ihminen on luonnollinen osa muuta todellisuutta, mutta hän kykenee selviytymään ja jopa kukoistamaan maailmassa ainutlaatuisella tavalla – tiedollisesti, taidollisesti ja eettisesti, yhteisöllisesti yhteisöllisiä opittuja toimintatapojaan kehittäen. Keskeisessä roolissa ihmisen kulttuurievoluutiossa on kieli ja sen käytössä syntyvät ja kehittyvät merkitykselliset käsitteet, jotka liittyvät visusti toiminnallisuuteen – erityisesti kommunikatiiviseen toimintaan.

Journalismin käytännön kannalta sen empiirisellä tutkimuksella on tärkeä rooli tarkasteltaessa ja avattaessa käytäntöjen institutionaalisia ehtoja ja rajoitteita, jotta piilevät valtarakenteet ja tiedon mahdollisuuksia heikentävät ennako-oletukset saadaan nostettua kritiikin piiriin. Pluralistisessa maailmassa myös journalismikritiikille on entistä suurempaa tarvetta, koska fallibilismin hengessä vain huomatu virheet ja heikkoudet voidaan melioristisesti korjata ja parantaa (ks. luku 3.6 tässä teoksessa). Pragmatistien tarkoittamat “käytännöt” ovat kuitenkin käsitteellisen tutkimuksen lähtökohta enemmän kuin empiirisen tutkimuksen kohde. Pragmatistinen ja erityisesti Deweyn edustama demokratiakäsitys ei niinkään liity kiinteisiin yhteiskunnan instituutioihin, vaan laajemmassa mielessä demokratiaan “tutkimuksen” (luku 3.1) kaltaisena prosessuaalisena ja yhteisöllisenä elämänmuotona, joka koko ajan etsii itseään pyrkien siten kehittämään aiempaa parempia toimintatapoja (Dewey 1920).

Journalismin tutkimuksessa lähimmäksi – suoraan peircläisten ja deweyläisten viestinnän tutkimuksen perinteiden lisäksi – pragmatistista käsitystä on päästy “kommunikatiivisen toiminnan teorian” sovelluksilla (Habermas 1987; 1984; ks. Heath 2003; Sitton 2003). Pragmatisti Jürgen

Habermas ja hänen deliberatiivisen demokratian ideansa korostavat edellä käsitellyä “julkista tilaa” ja “kommunikatiivista toimintaa” kontekstina, jossa ihanteellisissa puheolosuhteissa voitaisiin saavuttaa kaikkien demokratiassa keskusteluun osallistuvien välistä argumentaatiota, joka yhteisymmärrystä ja jaettuja perusarvoja tavoitellessaan tukeutuu sekä toteuttaa “kommunikatiivista rationaalisuutta” (Habermas 1987, 127; ks. 1984; vrt. 2006; ks. Huspek 2007; Mouffe 1999, Romano 2010). Vaikka Habermasin teoriaa vaivaa tämän väitöksen naturalismin kannalta sen idealismi, teoriaa on viestinnällisissä oppiaineissa laajasti tutkittu (ks. esim. Karppinen & Moe & Svensson 2008; Koivisto & Väliverronen 1996; 1987; Malmberg 2004).

Saksalaispragmatistin teoria edellyttää yhteisöllistä tahtotilaa ja *ei-funktionaalista rationaalisuutta* ihanneolosuhteissa, jollaisiin journalistin kaltainen tiedollinen toimija tuskin demokratiaa palvelevassa työssään törmää. Habermasin visiossa rationaalisten kansalaisten uudelleenmääritetty “järki” ohjaisi demokratiaa aina parempaan lainsäädäntöön asti (Baxter 2011).

Habermasin laaja projekti on kuitenkin nimenomaan vallitsevan demokratian sekä sen instituutioiden ja rakenteiden kritiikkiä, johon kuuluu myös realismin perinteen mukainen vaatimus epistemologisesta totuusteoriasta, jonka Habermas tiukasti erottaa ihmisestä riippumattomaan “objektiiviseen maailmaan” viittaamattomasta “käytännöllisestä moraalidiskurssista”, joka jää konsensushakuisen “järkevä” diskurssin tasolle – olematta kuitenkaan vähemmän tärkeää (Habermas 2003, 256–257; Bernstein 2010, 185; ks. Fraser 1992; ks. myös Outhwaite 1994). Deweyläinen käsitys “tutkimuksesta” puolestaan mahdollistaa asteittaisen jatkumon arkisen toiminnan ja teorisoinnin välillä niiden erottelun sijasta (Bernstein 2010, 188; vrt. Habermas 2000, 48). Siinä kiteytyy pragmatismien “käytäntö”: mitä “persoonattomampi” teoria yleisyydessään on, sitä käytännöllisempi se on, Dewey luonnehti keinotekoisien erottelun paradoksaalisuutta (1998, 268). Esimerkkejä löytyy fysiikan, kemian ja biologian lisäksi yhteiskuntatieteistä.

Objektivistisuudelta haiskahtavasta erottelusta huolimatta Habermasin teoreettisia ideaaleja tarvitaan siksi aiempaa parempien järkiperaisten yhteisöllisten tavoitteiden arvioimiseksi – niin kuin journalismin empiiristä tutkimusta tarvitaan parhaiden keinojen arvioimiseksi päämäärien tavoittelussa (Bernstein 2010, 198; ks. Romano 2010). Kantilaisesta ajatteluperinteestä (teoreettisen totuuskäsityksen ja käytännöllisten moraaliarvostelmien välisestä erottelusta) juontuvan “ideaalitalan” voi joka tapauksessa pragmatismissa korvata totuudellisuuden ja totuudenmukaisuuden kaltaisilla käytännöllisesti mitattavissa olevilla tavoitteilla luopumatta rationaalisuudesta sen reaalisissa rajoissa (Bernstein 2010, 172–175; vrt. Habermas 2003, 36–37; ks. luku 3.5 tässä teoksessa). Siihen suuntaan taipuu myös Habermasin oma ajatus, kun hän tämän väitöksen edellisen osan totuuskäsityksen tavoin korostaa totuusväittämien ja totuuskäsityksen merkityksellisyyttä nimenomaan arkitoiminnan “elämismaailmassa” ja sen kommunikatiivisissa (“diskursiivisissa”) käytännöissä (mt. 252–263; ks. 2000). (Ks. Calhoun 1992.)

Liberaalissa demokratiaprosessissa totuudenmukainen journalistinen tieto ja etiikka eivät riittäne kannattelemaan vapaiden kansalaisten toimintaa ja päätöksentekoa tai tyydyttämään prosessin kulloisenkin vaiheen muuttuvia institutionaalisia ehtoja. Kommunikatiivista yhteistoimintaa mahdollistavat lisäksi julkinen keskustelu eettismoraalisista kysymyksistä, akateeminen tutkimustieto aineellisesta ja argumentatiivisesta todellisuudesta sekä lukuisat sosiaaliset käytännöt politiikasta taiteisiin, kun ne herättävät kysymyksillä, jatkavat järkiargumentein tai rikastuttavat ratkaisuehdotuksilla dialogista demokratiaprosessia (Carey 1989; ks. Dahlgren 2009).

Deweyläisen pragmatismien näkökulmasta kommunikaatio on yhteistä ongelmanratkaisua, joka ongelmien seurauksineen ollessa laajoja ja vakavia muodostaa pragmaattisessa katsannossa laajemman yhteisön eli *julkison* (Dewey 2006/1927; Kunelius 2006, 18; Renvall 2006; ks. Kunelius 2004; Pietilä 2010). Deweyn dynaamisen ja dialogisen demokratiakäsityksen ytimessä onkin viestintä (Kunelius 2006, 28–30). Arkielämässäänkin on ongelmatilanteita, joista journalismille keskeisin ja aktiivisin on totuudenmukaisen tiedon puute. Julkiso eli laajempi kommunikoiva yhteisö tarjoaa ongelmien syntyiselle ja ratkaisulle sosiaalisen ympäristön, jossa voidaan luoda ja ylläpitää muun muassa objektiivisuuden ja totuudenmukaisuuden kaltaisia tiedollisia arvoja (ks. Pietilä & Ridell 2008). Journalismien normatiivisina tavoitteina ne mahdollistavat yhteisöllisen ja jatkuvan tutkimusprosessin, jossa kriittinen yhteistyö vaikuttaa tiedollisen tutkimuksen tuloksiin. Journalistinen tieto julkisossa tarkoittaa väliaikaisraportteja jatkuvassa itseäänkorjaavassa tutkimusprosessissa, joka on lähtökohtaisesti sosiaalista. (Ks. Hildebrand 2008, 114–115; ks. myös Calhoun 1992; Hickman 1998; vrt. Habermas 1987 & 1984.)

Demokratia on laajempi viitekehys, jossa julkiso voi kommunikaation eli vuorovaikutteisen ongelmanratkaisun ansiosta kehittyä. Journalismilla on aktiivinen vuorovaikutteinen rooli julkison kehitysprosessissa, jossa olennaisessa osassa ovat myös yhteiskuntatieteiden kaltaiset ongelmien esiinnostajat ja kriittiseen ajatteluun kykenevät yhteisöt (Dewey LW 5, 164). Prosessissa esiintyy myös journalistisia jännitteitä, joista ilmeisiä ovat sananvapauden, lähdesuojan ja yksilönsuojan väliset ristiriitatilanteet sekä esimerkiksi erilaisten journalismityyppien ymmärrys ja vastaanottotavat sekä äänestys- ja kulutuskäyttäytymisen suhde journalistisen tiedon esitystapoihin. (Ks. Tiilikka 2008; 2007; Mörä 2011; vrt. Hausman 1990; Schauer 1981.)

Journalismi toimii samanaikaisesti demokraattisten odotusten ja kritiikin ristipaineessa. Informaatiotulvan ja sähköisen median personalisoitujen uutiskriteerien maailmassa on entistä vaikeampaa muodostaa käsitystä yhteisestä sosiaalisesta todellisuudesta (Brock 2013; vrt. Anderson ym. 1994; Curthoys & Schultz 1999; McChesney 2000). On entistä vaikeampaa hahmottaa, mikä on olennaista yhteisöllisen elämän kannalta, ellei tietolähteenä ole arvostelukykyistä eli yhteiskuntakriittistä journalismia (Husni 2009). Jos journalismi katoaa paikallistasolta tai keskusteluryhmien tieltä, ihmiset ovat vaarassa jäädä ennakkoluulojen, virallisten tiedotteiden ja

eturyhmien lobbauksen varaan. Jos taas digitaalinen kommunikaatio johtaa samanmielisten klikkeihin, laajempi demokraattinen yhteisö voi horjua.

Uudessa avarammassa mediaympäristössä myös yleisöillä ja yhteisöllä on keskeisempi ja vastuullisempi rooli. Kuten edellä nähtiin, journalismin demokraattisen tehtävän mahdollistamiseksi ja yleisösuhteen kehittämiseksi on etsitty ratkaisuja niin kutsutun julkisen journalismin (public journalism) nimissä (ks. Ahva 2010; Heikkilä & Kunelius 1997). Uusien informaatiovälineiden avulla journalistit voivat systemaattisesti kerätä informaatiota, tarinoita ja ideoita aktiivisilta kansalaisilta ja samalla suojella yksittäisten kansalaisten – toisin kuin poliitikkojen ja muiden vallankäyttäjien – vapautta valita, mitä heistä kerrotaan. Teknologian ansiosta voidaan tutkia yhdessä yleisöjen kanssa vaihtoehtoisia tapoja taustoittaa tai kehystää sellaisia tositarinoita, joilla on yhteisöllistä merkitystä. Demokratian "ylläpitoa ja kehittämistä" on demokraattisen yhteisön jatkuva uudelleenluominen esimerkiksi valitsemalla aiheita ja näkökulmia, jotka herättävät kansalaisia vapautumaan pinttyneistä käsityksistä ja rakentamaan parempaa ymmärrystä yhteisöllisistä asioista.

Journalismin keinovalikoimassa on myös aloitteenteko ja vastaaminen kansalaisten tarpeeseen tuoda esiin julkisia ongelmia ja levittää tietoa mahdollisista ratkaisuista ja uusista toimintatavoista. Tähän dialogiin kuuluu olennaisesti jatkuva arvokeskustelu, jota koko ajan tulee käydä moniarvoisessa yhteiskunnassa. "Julkisessa journalismissa" keskeistä onkin palautteen vastaanottamisen lisäksi itsekritiikki ja itseäänkorjaavuus: on alati arvioitava, miten kansalaisten kanssa voidaan ja miten tulisi kommunikoida demokratian ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi. (Ks. Glasser 1999; Karppinen & Matikainen 2012; Merritt 1998; Rosen 2000.)

Journalismin ja yhteisön kommunikaatio asettaa molemmat osapuolet vastuulliseen asemaan. Journalismilla on myös sivistyksellinen tehtävä, koska ilman asioista perillä olevia kansalaisia demokratia on vaarassa jähmettyä uskonkappaleeksi, jonka sokea noudattaminen voi johtaa epädemokraattisten hallintomuotojen kansanvaltaiseen legitimointiin. Tämä huomio tukee Deweyn pragmaattista – vaikkakin historiallisesti tarkastellen osin idealistista – käsitystä demokratian prosessuaalisuudesta.

Laatujournalismin vastuulla on kansalaisten kiinnostuksen ja huomion keskittäminen olennaisiin yhteisiin asioihin, tekoihin ja tapahtumiin, mikä voi olla myös laatujournalismin elinehto. Kun informaatiota on rajattomasti, yleisöille ja yhteisölle pitää perustella, miksi journalismi esittää juuri valitsemansa aiheet ja jättää huomiotta jotkin toiset asiat, joilla on merkitystä joillekin toisille ihmisille. (Ks. Schudson 2008; vrt. Schiller 1981). Yleisöjen ja yksittäisten kansalaisten vastuulla yhteisössä on puolestaan vetää totuudenmukaisesta tiedosta oikeita johtopäätöksiä ja arvioida journalistisen tuotteen kontribuutionaalista arvoa yhteisön luomisen näkökulmasta (Kovach & Rosenstiel 2007, 248; ks. mt. 249–255).

Toimiva demokratia edellyttää vallanjaon, oikeusvaltion ja korruptoitumattomuuden lisäksi tiedollisesti aktiivisia ja sivistyneitä

kansalaisia. Pluralistisessa eli moniäänisessä ja moniarvoisessa yhteiskunnassa on erityisen tärkeää, että ihmiset osaavat tehdä tietoon perustuvia valistuneita päätöksiä, vaikka ne voivat olla keskenään ristiriitaisia. Siitä keskustelu voi alkaa tai jatkua. Pluralismi edellyttää yhteisöltä myös kykyä käsitellä kiistanalaisia moraalikysymyksiä (McChesney 2003, 304–305). Pluralismi vaatii journalismilta eettisen keskustelun herättämistä ja sen areenana toimimista, mutta myös pyrkimystä löytää yhteisiä käsityksiä siitä, mikä on inhimillisesti tavoiteltavaa (ks. Gardner 2011; McQuail 2010).

5.3 JOURNALISMI JA MONIARVOISUUS

Demokratian toteutumisen kannalta journalismin keskeinen tehtävä pluralistisessa yhteiskunnassa on nostaa aktiivisesti esiin kuulumattomiin painuvia tai painettuja ääniä, jotta ne tulisivat osaksi yhteisten ongelmien ratkaisupyrkimyksiä ja keskustelua yhteisestä sosiaalisesta todellisuudesta.

Poliittisten ja taloudellisten valtaapitävien arvostelu ja instituutioiden toimivuuden arviointi on tärkeää, jotta päätöksenteon kohteina olevat kansalaiset saisivat luotettavaa ja käyttökelpoista tietoa todentamattoman informaation ja disinformaation sijasta. Näin he pystyvät täysivaltaisesti osallistumaan demokraattiseen prosessiin vapaina ja itsenäisinä toimijoina ja päätöksentekijöinä (Bennett & Serrin 2005). Pluralistisessa yhteisössä journalismi vahvistaa kansalaisten välistä luottamusta ja toimintamahdollisuuksia sekä lisää demokraattisten instituutioiden avoimuutta ja vakuuttavuutta sananvapauden ja demokratian muiden tukipilareiden apuna (Kovach & Rosenstiel 2007, 12).

Journalismilta vaadittu totuudenmukainen tiedonvälitys ja objektiivisten menetelmien käyttö näyttävät olevan ristiriidassa demokratioissa keskeisen pluralismin kanssa (Curran 2000; ks. Rescher 1993). Mutta siinä tapauksessa nämä käsitteet ymmärretään yhä objektivististen ennakko-oletusten valossa.

Kyse ei ole ainoastaan siitä, pitääkö moniäänisessä yhteiskunnassa huomioida kaikki erilaiset äänet ja kunnioittaa kaikkia keskenään ristiriitaisia arvoja. Journalismissa näin on hyvä tietenkin tehdä mahdollisuuksien rajoissa tiedon hankinta- ja todentamisvaiheessa, ennen mahdollisimman totuudenmukaisten tai oikeudenmukaisten johtopäätösten tekemistä. Tiedollisesti pluralismi asettaa syvempiäkin ongelmia. Pluralismi näet tarkoittaa, että yhdestä ja samasta tapahtumasta tai ilmiöstä voi olla useita tosia mutta toisistaan poikkeavia selontekoja. Onnettomuusutinen on yhtä tosi, kerrottiin siinä kolarissa romuttuneiden autojen värit tai ei, kunhan olennaiset faktat pitävät paikkansa. Tiedollisesta pluralismista ei kuitenkaan seuraa sitä itsessään ristiriitaista "relativismin totuutta", että kaikki selonteot annetusta tapahtumasta tai ilmiöstä olisivat yhtä tosia tai oikeita. Pluralismin hyväksyminen ei siis tarkoita tiedollisen relativismin hyväksymistä (ks. 3. osa

tässä teoksessa). Eettistä relativismia vastaan puhuvat tämän osan alussa esitetyt argumentit: kärsimyksen vähentämiselle on paremmat perustelut kuin sen lisäämiselle; vapautta puoltavat sortoa vastaan historia ja kokemus.

Journalistilla ei ehkä ole keinoa saada heti selville, oliko mielenosoituksessa järjestäjien ilmoittamat kaksi miljoonaa osallistujaa vai viranomaisten arvioimat puoli miljoonaa. Tiedollisesta pluralismista – kahdesta eri todellisuusesityksestä – ei tule päätellä, etteikö osallistujamäärästä olisi olemassa (tiedollisesti uskottavalla tavalla, saati ontologisesti eli todellisen olemassaolon merkityksessä) oikeaa lukua; että totuuksia olisi kaksi erilaista; että mielenosoittajia oli sekä kaksi miljoonaa että puoli miljoonaa. Kaikkien äänien (totuusväittämien, mielipiteiden ja arvoarvostelmien) kuuleminen on menetelmällisesti ja eettisesti tärkeää, mutta tieto ja totuudenmukaisuus vaativat enemmän.

Mielipiteiden ja eettisten näkemysten moninaisuus sekoitetaan usein totuuksien moninaisuuteen. Totuuden ja objektiivisuuden vaatimuksista halutaan luopua, koska ne yrittävät "epäeettisesti" osoittaa jotkin käsitykset toisia paremmiksi totuuden tai objektiivisuuden nimissä monien "totuuksien" maailmassa (ks. Rorty 1991; 1989). Nämä tiedollisesti elintärkeät käsitteet liitetään pluralismin nimissä tuomittavaan yhden näkökulman valta-asemaan, eräänlaiseen tiedolliseen totalitarismiin (vrt. Foucault 2005; 2000; ks. Allen 1993, 151–157; Nancy 2010). Pragmatistisen tietokäsityksen mukaan moniarvoisuutta ja moniäänisyyttä voidaan kuitenkin kunnioittaa luopumatta totuudesta, objektiivisuudesta ja totuudenmukaisuudesta – antautumatta radikaalille tiedolliselle relativismille. Yksi ja sama todellisuuden tapahtuma tai ilmiö voidaan käsitteellistää ja kuvata usealla erilaisella mutta yhtä totuudenmukaisella tavalla, mutta siitä ei seuraa, että kaikki todellisuuden käsitteelliset jäsenyykset tai kuvaukselliset esitykset olisivat yhtä tosia tai oikeita. Mitään tapahtumaa tai ilmiötä ei voi kattaa yhdellä "Todella" tai "Kattavalla" kuvauksella tai selityksellä, koska alati muuttuva todellisuus on liian monimutkainen sellaiseen tyhjennettäväksi. Tapahtumista ja ilmiöistä voidaan kuitenkin antaa useita epätosia tai harjaanjohtavia selontekoja. (Ks. Davis 2010; Keane 1991; Hesmondhalgh & Toynbee 2008.)

Pluralismia kunnioittava liberaali demokratia sopii yhteen totuudenmukaisuuden tavoittelun kanssa, kun tiedollista toimintaa tarkastellaan pragmatismien hengessä kokonaisvaltaisesti, yhteisöllisenä ja dynaamisena prosessina. Prosessiin kuuluu erilaisten käsitysten, tulkintojen ja perustelujen – erilaisten totuuskandidaattien – kohtaaminen ja vertaileminen yhteisessä totuudenmukaisuuden tavoittelun hankkeessa.

Toimintakykyinen liberaali demokratia itse asiassa tarvitsee totuudenmukaista ajankohtaistietoa, koska vasta se voi vapauttaa ihmiset tietämättömyydestä ja ennakkoluuloista sekä myyttisestä ja vaistonvaraisesta ymmärtämisestä, toisin sanoen harhaanjohtavista ja perusteettomista uskomuksista (Williams 2002, 265). Ihmisillä on esimerkiksi taipumus inhimillistää ajattelussaan myös elotonta luontoa, ja toisaalta kyky epäinhimillistää toisia, itselleen vieraita ihmisiä. Filosofit David Humen

sanoin: näemme ihmiskasvoja Kuussa ja armeijoita pilvissä. Evoluution kuluessa näistä taipumuksista on voinut olla hyötyä vaarojen välttämässä, mutta maailmassa selviytyminen edellyttää myös, että ihminen osaa erottaa faktan fiktiosta ja tunnustaa tosiasiat silloinkin, kun ne ovat omien ennakkoluulojen tai toiveajattelun vastaisia. Kuten edellä on todettu, tosiasiat eivät ole itsერიittoisia ja valmiita havainnon tuloksia, vaan valittuja ja kuvailtuja vasten jotain tarkoitusta: ongelmanratkaisun kannalta relevantteja ja merkityksellisiä, todennettuja tiedon osatekijöitä (Dewey 1981, 234; Barash 2012). "Kun tosiasioita tarkastellaan niiden pragmaattisen roolin kautta ongelmanratkaisussa, ne ovat aivan yhtä relevantteja ja tärkeitä empiirisille kuvauksille kuin ne ovat moraalinormien selkeyttämiselle ja oikeuttamiselle" (Bernstein 2010, 199). Sama koskee totuutta ja objektiivisuutta, koska järjen tai rationaalisuuden teoreettisuuden ja käytännöllisyyden välillä on jatkumo.

Demokraattisen prosessin toimivuuden kannalta on tärkeää, että punnitut ja kriittisesti testatut näkemykset arvetetaan korkeammalle kuin perustelemattomat ennakkoluulot. On kyettävä yksilöllisesti ja yhteisöllisesti arvioimaan, ovatko käsitykset tosia vai epätosia, oikeita vai vääriä. Totuuden käsitteellä on keskeinen rooli kaikissa tiedollisissa käytännöissä niin kuin "oikealla" ja "väärällä" on eettisissä kysymyksissä ja pulmissa. Kommunikatiivisissa käytännöissä eli julkisessa keskustelussa keskeinen väitettävyyden idea ei olisi edes mielekäs ilman käsitystä yhteisöllisestä arvioinnista – todistusaineiston ja perusteluiden normatiivisesta arvioimisesta sekä uskomusten oikeutuksesta. Esitettyjä väitteitä voidaan arvioida tosiksi tai epätosiksi ja oikeiksi tai vääriksi vain objektiivisia kriteereitä vasten – ovat ne sitten empiiristä todistusaineistoa tai normatiivisia tiedon ja etiikan kriteereitä. (Rosat 2010; ks. Misak 2000). Käsitykset "vääräntämisestä", "valehtelusta" ja "peittelystä" eivät tunnu mahdollisilta ilman käsitystä todesta, rehellisyydestä ja avoimuudesta – niin kuin epätasa-arvon käsite tuntuu edellyttävän jonkinlaista käsitystä tasa-arvosta. (Ks. Brandom 2000a; 1976; vrt. Cohen 2008; Dancy 1993; Goodman 1983; Nancy 2010; Rescher 1997.)

Toisin kuin filosofian historia näyttää osoittavan, ei ehkä olekaan välttämätöntä rakentaa totuuden käsitteelle teoriaa tai määritelmää, jotta voisi käyttää sanoja "tosi" ja "epätosi" oikein: erottamaan vallitsevat asiantilat vallitsemattomista. Ei ehkä ole universaalisti neutraalien kriteerien puutteessa mahdollista tai mielekäästä arvioida, onko jokin käsitejärjestelmä tai uskomusjärjestelmä kokonaisuutena tosi tai epätosi, mutta näiden järjestelmien sisällä muodostettujen uskomusten ja esitettyjen väitteiden totuudenmukaisuutta voidaan silti arvioida tiedollisia kriteereitä ja todistusaineistoa vasten. Totuudenmukaisuuden voi ymmärtää journalistisen tutkimuksen tavoitteena tai ideaalina, ja totuudet yksittäisten uskomusten ja väitteiden oikeellisuutena (vrt. Cohen 2009; ks. 4. osa tässä teoksessa). Totuudelta katoaa näin filosofisen mystisyyden kaapu: ensisijainen tehtävä ei ole totuuden määrittely tai teorisointi, vaan totuudenmukaisen tiedon tavoittelu journalismin kaltaisissa, yhteisöllisesti relevanteissa käytännöissä.

Demokratian kannalta yksilöille on taattava yhteisössä *oikeus totuuden käsitteeseen*, jotta he pystyisivät arvioimaan ja tarpeen vaatiessa tuomitsemaan vääriksi tai epätosiksi pakolla sanellut "totuudet" (Conant 2000). Antiautoritääriinen George Orwell toivoi itsekeksittyjen "totuuksien" tilalle liberaalia ajattelutapaa, joka käsittää väitteiden totuuden perusteiden eli todistusaineiston löytyvän oman minän tai ryhmän sijasta niiden ulkopuolelta: "Tunne että itse objektiivisen totuuden käsite on häviämässä maailmasta pelottaa minua enemmän kuin pommit" (1968, 88–89). Sodan ja sortovallan kauhut todistanut ja niistä journalistisesti ja kaunokirjallisesti raportoinut Orwell tarkoitti tietoa, jolla kumota epädemokraattiset ja julmat teot mahdollistava ja oikeuttava relativismi. *Eläinten vallankumouksessa* (2003/1945) kaikki ovat tasa-arvoisia, mutta yhdet ovat tasa-arvoisempia kuin toiset. Sarkastinen paradoksi kiteyttää kirkkaasti niin tiedollisen, eettisen kuin käsitteellisenkin relativismin vaarat. Käsitteiden joustavuudesta, ohuudesta tai venyvyydestä huolimatta niille on voitava antaa konkreettista sisältöä, varsinkin liberaalin demokratian kannalta keskeisille tietokäsitteille.

Relativismi suhteellisuudentajuna ja tilapäisenä pidättäytymisenä totuusarvostelman tekemisestä – siihen saakka kunnes riittävästi todistusaineistoa tai riittävän vahvoja perusteita on kasassa – puolustaa paikkaansa pragmaattisen objektiivisuuden menetelmän osana. Mutta radikaalit relativistiset suuntaukset totuuden ja objektiivisuuden haastajina ovat uhka demokratialle, vaikka ne pluralistisen demokratian nimissä esiintyisivätkin (Bouveresse 2010). Ilman rationaalisia ja eettisiä rajoitteita tiedolla ja moraalilla ei olisi arviointikriteereitä, eikä faktaa voisi erottaa fiktiosta. Jos uskomusta tai väitettä ei voi pitää totena suhteessa todistusaineistoon, perusteltuun oikeudenmukaisuuteen tai objektiivisesti oikeutettuun tiedonhankinnan menetelmään, kysymykseen "mitä minun tulisi uskoa?" voidaan vastata valheilla, väellä ja voimalla (vrt. Russell 1961).

Totuutta ja objektiivisuutta on puolustettava demokratiassakin, koska valta on kulloisellakin enemmistöllä. Vallitsevaa yksimielisyyttä eli konsensusta aletaan helposti pitää "todennäköisimmin totena", jos totuuden ja objektiivisuuden kaltaisiin käsitteisiin ei saa vedota. Kollektiivisella valheella voi olla pitkät jäljet, sillä laajalle leviävät epätotuudet voivat heikentää ihmisten uskoa demokraattiseen prosessiin (Fledman 2008). Kun riittävän suuri määrä ihmisiä uskoo levitetyn valheen – esimerkiksi presidentti Barack Obaman ulkomaisesta syntyperästä ja islamilaisuudesta – muutkin alkavat pitää sitä totena (Sunstein 2009).

Totuudenmukaisuus on ehto demokratian toimivuudelle, koska sen puuttuessa erilaisia intressejä ajavat propagandistit ja rationaalisesta argumentaatiosta irtisanoutunut voimankäyttö täyttävät vapaan sanan tilan. Inhimilliset intressit ja tiedolliset rajoitteet ovat perustelu journalismia ohjaaville normeille ja menetelmille. Todellinen tiedollinen auktoriteetti ei voi perustua voimaan eikä valheeseen, vaan se täytyy yhä uudelleen ansaita. Journalismissa siihen voidaan päästä luotettavalla, uskottavalla ja syvällisellä

tutkimuksella ja sen tuottaman mahdollisimman totuudenmukaisen tiedon vastaanlaisella esittämisellä, jota sallittakoon kutsutuksi repressoimiseksi.

Filosofian tieto-opillisella kysymyksenasettelulla ja vastausehdotuksilla voi olla suora vaikutus journalismin käytäntöön, jos niiden pohdinta auttaa journalistia toimimaan ammatissaan tiedollisesti pitävämällä tavalla. Toisaalta journalismin käytäntö ja journalistinen päätöksenteko perustuvat aina joihinkin filosofian piiriin kuuluviin tekijöihin: käsitykseen tiedollisesta tutkimuksesta, eettisen normiston ja sen noudattamisen vakuuttavuudesta ja oikeudenmukaisuudesta, uutiskriteerien kaltaisista tiedollisista kriteereistä sekä ajattelun ja toiminnan perustana olevasta käsitteistöä ja maailmankuvasta.

Väitöskirjassa on käsitelty edellä mainittuja tekijöitä ja hahmoteltu "journalismin tieto-oppia", jonka käytännöllinen käsitys objektiivisuudesta ja totuudenmukaisuudesta voi tarjota

1) laatujournalismille uusia käsitteellisiä välineitä parempaan itseymmärrykseen ja erottautumiseen muusta ajankohtaisinformaatiosta itsenäisenä tietokäytäntönä, ja

2) journalismin tutkimukselle uuden käsitteellisen kehyksen, joka ylittää keinoitekoisen erottelun "journalismin tietoteorian" ja "journalismin tiedollisen käytännön" välillä.

On yleisö globaali tai lokaali ja journalisti mediaimperiumin osa tai itsenäinen toimija, journalismin demokraattinen tehtävä on tuottaa luotettavaa, uskottavaa ja syvällistä tietoa todellisuudesta siinä eläville kansalaisille. Näin journalismi ja avoin sivistisyhteiskunta edellyttävät toisiaan ja mahdollistavat toisensa tulevaisuudessakin.

Väitöskirjassa on yritetty vakuuttaa lukija siitä, että journalismi tarvitsee filosofiaa ja demokratiaa journalistista tietoa. Mutta miksi filosofian pitäisi kiinnostua journalismista?

Pragmatisti John Dewey (MW 4, 142) on tiivistänyt vastauksen: On parempi osallistua oman aikakautensa eläviin kamppailuihin ja keskusteluihin – erehtymisen uhallakin –, kuin suojella ajattelunsa koskemattomuutta ja virheettömyyttä. Vain keskusteluun osallistumalla filosofia voi yrittää vaikuttaa osaltaan inhimilliseen ja yhteiskunnalliseen kehitykseen – eikä olla sen esteenä.

KIRJALLISUUS

- Achinstein, Peter (2010). *Evidence, Explanation, and Realism: Essays in Philosophy of Science*. New York: Oxford University Press.
- Adam, Stuart G. (1993). *Notes Towards a Definition of Journalism. Understanding an Old Craft as an Art Form*. St. Petersburg, Fl: The Poynter Institute for Media Studies.
- Adler, Renata (2015). *After the Tall Timber*. Collected Nonfiction. NY: New York Review Books.
- Ahloth, Jussi (2009). Media joutuu opettelemaan tunteista kertomista. *Helsingin Sanomat*, 9.12.2009.
- Ahmavaara, Yrjö (1975). *Informaatio: informatiivisen joukkotiedotuksen loogiset perusteet*. Kolmas, uudistettu painos. Helsinki: WSOY.
- Ahva, Laura (2010). *Making News with Citizens: Public Journalism and Professional Reflexivity in Finnish Newspapers*. Tampere University Press.
- Aitamurto, Tanja (2010). *10 väitettä journalismin tuhosta – ja miksi niistä ei kannata huolestua: Journalismin trendit Yhdysvalloissa vuonna 2009*. Tutkimusraportti, Helsingin Sanomain Säätiö.
- Aittokoski, Heikki (2010). Lehteen Britannian sotilassensuurin kautta. *Helsingin Sanomat*, 6.4.2010.
- Alanen, Lilli (1996). Naturalistinen tietoteoria. Teoksessa Kiesepää, I.A. & Pihlström, Sami & Raatikainen, Panu (toim.): *Tieto, totuus ja todellisuus*. Helsinki: Gaudeamus, 134–143.
- Aldridge, Meryl & Evetts, Julia (2003). Rethinking the Concept of Professionalism: The Case of Journalism. *British Journal of Sociology*, 54 (4): 547–564.
- Alexander, Thomas M. (1987). *Dewey's Theory of Art, Experience, and Nature*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Allan, Stuart (ed.) (2010) *The Routledge Companion to News and Journalism*. Oxon & New York: Routledge.
- Allan, Stuart (2010a). Journalism and Its Public: The Lippmann–Dewey Debate. Teoksessa Allan, Stuart (toim.): *The Routledge Companion to News and Journalism*. Oxon & New York: Routledge, 60–70.
- Allan, Stuart (2007). Citizen Journalism and the Rise of 'Mass Self-Communication': Reporting the London Bombings. *Global Media Journal: Australian Edition*, 1 (2): 1–20.
- Allan, Stuart (2006). *Online News*. Maidenhead: Open University Press.
- Allan, Stuart (2004). *News Culture*. Maidenhead: Open University Press.
- Allen, Barry (2004). *Knowledge and Civilization*. Boulder: Westview Press.
- Allen, Barry (2000). What Was Epistemology? Teoksessa Brandom, Robert B. (toim.): *Rorty and His Critics*. Malden, MA: Blackwell Publishers, 220–235.
- Allen, Barry (1993). *Truth in Philosophy*. Cambridge: Harvard University Press.
- Almeder, Robert (1998). *Harmless Naturalism. The Limits of Science and the Nature of Philosophy*. Peru: Open Court.
- Amis, Martin (2002). *Koba the Dread: Laughter and the Twenty Million*. London: Jonathan Cape.
- Ampuja, Marko (2012). *Theorizing Globalization: A Critique of the Mediatization of Social Theory*. Leiden: Brill.

- Anderson C.W. & Schudson, Michael (2008). News Production and Organizations: Professionalism, Objectivity, and Truth Seeking. Teoksessa Wahl-Jorgensen, Karin & Hanitzsch, Thomas (toim.): *The Handbook of Journalism Studies*. ICA Handbook Series. New York & London: Routledge.
- Anderson, Rob, Dardenne, Robert & Killenberg, George M. (1994). *The Conversation of Journalism: Communication, Community and the News*. Westport CT & London: Praeger.
- Apel, Karl-Otto (1981). *Charles S. Peirce: From Pragmatism to Pragmaticism*. Trans. J. M. Krois. Amherst: University of Massachusetts Press.
- Appelqvist, Hanne (2010). Representaatio ja sen rajat Wittgensteinin filosofiassa. Teoksessa Knuutila, Tarja & Lehtinen, Aki Petteri (toim.): *Representaatio: tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Helsinki: Gaudeamus, 54–74.
- Apunen, Matti (2010). Hei toimittaja, ketä kannatat? Kolumni. *Helsingin Sanomat*, 7.9.2010.
- Atkin, Albert (2013). Peirce's Theory of Signs. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Edward N. Zalta (toim.). URL: <http://plato.stanford.edu/archives/sum2013/entries/peirce-semiotics/>.
- Audi, Robert (2011). *Epistemology: A Contemporary Introduction to the Theory of Knowledge*. New York: Routledge.
- Audi, Robert (2001). *The Architecture of Reason: The Structure and Substance of Rationality*. Oxford & New York: Oxford University Press.
- Audi, Robert (2006). *Practical Reasoning and Ethical Decision*. London & New York: Routledge.
- Axtell, Guy (ed.) (2000). *Knowledge, Belief and Character: Readings in Virtue Epistemology*. Lanham: Rowman and Littlefield.
- Ayer, A.J. (1966/1956). *The Problem of Knowledge*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Baehr, Jason (2011). *The Inquiring Mind: On Intellectual Virtues and Virtue Epistemology*. Oxford: Oxford University Press.
- Baggini, Julian. (2003). The Philosophy of Journalism. *OpenDemocracy*. http://www.opendemocracy.net/media-journalismwar/article_1218.jsp
- Baggini, Julian (2002). *Making Sense: Philosophy Behind Headlines*. Oxford: Oxford University Press.
- Baggini, Julian & Fosl, Peter S. (2002). *The Philosopher's Toolkit: A Compendium of Philosophical Concepts and Methods*. London: Blackwell.
- Baghramian, Maria (2004). *Relativism*. New York & London: Routledge.
- Baillargeon, Normand (2011). *Älyllisen itsepuolustuksen pikakurssi*. Suom. Tapani Kilpeläinen. niin & näin -kirjat. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura.
- Baker, C. Edwin. (2002). *Media, Markets and Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Baker, Gordon (2007). *Wittgenstein's Method. Neglected Aspects*. Oxford: Blackwell.
- Barash, David P. (2012). *Homo Mysteries: Evolutionary Puzzles of Human Nature*. Oxford: Oxford University Press.
- Barnhurst, Kevin G. & Nerone, John (2001). *The Form of News: A History*. New York: The Guilford Press.

- Barrett, Louise (2011). *Beyond the Brain: How Body and Environment Shape Animal and Human Minds*. Princeton: Princeton University Press.
- Baxter, Hugh (2011). *Habermas: The Discourse Theory of Law and Democracy*. Stanford: Stanford University Press.
- Baym, Geoffrey (2010). Real News/Fake News: Beyond the News/Entertainment Divide. Teoksessa Allan, Stuart (toim.): *The Routledge Companion to News and Journalism*. Oxon & New York: Routledge, 374–383.
- Bechtel, William (toim.) (1986). *Integrating Scientific Disciplines: Case Studies from the Life Sciences*. New York: Aspen Publishers.
- Bennett, L. & Serrin W. (2005). The Watchdog role. Teoksessa Overholser G. & Jamieson K.H. (toim.): *Institutions of American Democracy: The Press*. New York: Oxford University Press.
- Bennett, W. Lance (2010). The Press, Power and Public Accountability. Teoksessa Allan, Stuart (toim.): *The Routledge Companion to News and Journalism*. Oxon & New York: Routledge, 105–115.
- Benson, Rodney & Neveu, Erik (2005). Introduction: Field Theory as a Work in Progress. Benson, Rodney & Neveu, Erik (toim.): *Bourdieu and the Journalistic Field*. Cambridge: Polity Press.
- Berger, Peter L. & T. Luckmann (1994/1971). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma*. Suom. ja toim. Vera Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.
- Bergman, Mats (2010). Melioristinen ja konservatiivinen pragmatismi. Teoksessa Kovalainen, Heikki & Rydenfelt, Henrik (toim.): *Mitä filosofia on?* Helsinki: Gaudeamus, 272–286.
- Bergman, Mats. (2009). *Peirce's Philosophy of Communication: The Rhetorical Underpinnings of the Theory of Signs*. London: Continuum.
- Bergman, Mats (2008). The New Wave of Pragmatism in Communication Studies. *Nordicom Review*, 29 (2): 135–153.
- Bergman, Mats (2008a). Retoriikan merkitys – Peircen pragmatistinen semiotiikka ja viestinnän tutkimus. Teoksessa Kilpinen, Erkki & Kivinen, Osmo & Pihlström Sami (toim.): *Pragmatismi filosofiassa ja yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus, 133–162.
- Bergman, Mats (2004). *Fields of Signification: Explorations in Charles S. Peirce's Theory of Signs*. Helsingin yliopisto, filosofian laitos.
- Bergman, Mats & Paavola, Sami (2014). *The Commens Dictionary: Peirce's Terms in His Own Words*. 2nd renewed edition. URL: <http://www.commens.org/dictionary>.
- Berlin, Isaiah (1978). *Concepts and Categories: Philosophical Essays*. Ed. Henry Hardy, introduction Bertrand Williams. Oxford: Oxford University Press.
- Bernier, Marc-François (2004). *Éthique et déontologie du journalisme*. Québec : Presses de l'Université Laval.
- Bernstein, Richard J. (2010). *The Pragmatic Turn*. Cambridge: Polity Press.
- Bernstein, Richard J. (1983). *Beyond Objectivism and Relativism: Science, Hermeneutics, and Praxis*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Berry, S. J. (2005). Why Objectivity Still Matters. *Nieman Reports*, 15(2): 15–16.
- Billig, Michael (1991). *Ideology and Opinions. Studies in Rhetorical Psychology*. London: Sage.

- Block, Irving (toim.) (1981). *Perspectives on the Philosophy of Wittgenstein*. Oxford: Blackwell.
- Boghossian, Paul (2006). *Fear of Knowledge: Against Relativism and Constructivism*. Oxford: Clarendon Press.
- Boghossian, Paul (2003). The Normativity of Content. *Philosophical Issues*, 13: 31–45.
- Boghossian, Paul (1989). The Rule-Following Considerations. *Mind*, 98: 507–49.
- BonJour, Laurence (2002). *Epistemology: Classic Problems and Contemporary Responses*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Bonney, Bill & Wilson, Helen (1983). *Australia's Commercial Media*. South Melbourne: Macmillan.
- Borden, Sandra L. (2007). *Journalism as Practice: MacIntyre, Virtue Ethics and the Press*. Ashgate Studies in Applied Ethics. London: Ashgate.
- Bordo, Susan (1987). *The Flight to Objectivity: Essays on Cartesianism and Culture*. Albany: SUNY Press.
- Bourdieu, Pierre (2005). The Political Field, the Social Science Field, and the Journalistic Field. Teoksessa Benson, Rodney & Neveu, Erik (toim.): *Bourdieu and the Journalistic Field*. Cambridge: Polity Press, 29–47.
- Bourdieu, Pierre (1996). *Sur la television*. Paris : Liber Éditions.
- Bouveresse, Jacques (2010). Bertrand Russell, la science, la démocratie et la « poursuite de la vérité ». *Rationalité, vérité et démocratie. Agone*, 44 : 73–106.
- Bouveresse, Jacques (1984). *Rationalité et cynisme*. Paris: Minuit.
- Brandom, Robert B. (2011). *Perspectives on Pragmatism: Classical, Recent, and Contemporary*. Cambridge MA: Harvard University Press.
- Brandom, Robert B. (2000). Introduction. Teoksessa Brandom, Robert B. (toim.): *Rorty and His Critics*. Malden, MA: Blackwell Publishers, ix–xx.
- Brandom, Robert B. (2000a). *Articulating Reasons: An Introduction to Inferentialism*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brandom, Robert B. (1994). *Making it Explicit: Reasoning, Representing, and Discursive Commitment*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brandom, Robert B. (1976). Truth and Assertability. *Journal of Philosophy*, 73: 137–49.
- Breen, Myles (toim.) (1998). *Journalism Theory and Practice*. Paddington, NSW: Macleay Press.
- Broersma, Marcel (2010). Journalism as Performative Discourse: The Importance of Form and Style in Journalism. Teoksessa Rupaar, Verica (toim.): *Journalism and Meaning-Making: Reading the Newspaper*. Cresskill, NJ: Hampton Press, 15–36.
- Brockman, John (2011). *How Is the Internet Changing the Way You Think*. London: Atlantic Books.
- Brummett, Barry (2003). *The World and How We Describe It: Rhetorics of Reality, Representation, Simulation*. Westport: Praeger.
- Brunning, Jacqueline & Forster, Paul (toim..) (1995). *The Rule of Reason: The Philosophy of Charles Sanders Peirce*. Toronto: University of Toronto Press.
- Brusini, Hervé (2011). *Copie conforme. Pourquoi les medias dissent-ils tous la même chose ?* Paris : Seuil.
- Burge, Tyler (2010). *Origins of Objectivity*. Oxford: Oxford University Press.

- Burr, Vivien (2003). *Social Constructionism*. London: Routledge.
- Butler, Kenneth G. (1990). *The Concept of Objectivity: An Approximation*. New York: Lang.
- Calders, T. and Žilobaitė, I. (2013). Why Unbiased Computational Processes Can Lead to Discriminative Decision Procedures. *Studies in Applied Philosophy, Epistemology and Rational Ethics*, Vol. 3: 43–57.
- Calhoun, Craig (ed.) (1992). *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge, MA : MIT Press.
- Carey, James W. (2007). A Short History of Journalism for Journalists: A Proposal and Essay. *The Harvard International Journal of Press/Politics*, 12 (1): 3–16.
- Carey, James W. (2003). Thinking Clearly. Teoksessa Rosenstiel, Tom & Mitchell, Amy (toim.): *Thinking Clearly: Cases in Journalistic Decision-Making*. New York: Columbia University. URL: journalism.org/node/1753.
- Carey, James W. (1989). *Communication as Culture: Essays on Media and Society*. New York: Routledge.
- Carey, Susan (2009). *The Origin of Concepts*. Oxford: Oxford University Press.
- Carter, April & Stokes, Geoffrey (toim.) (1998). *Liberal Democracy and Its Critics: Perspectives in Contemporary Political Thought*. Cambridge: Polity.
- Chalmers, David J. (1996). *The Conscious Mind. In Search of a Fundamental Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Chang, Hasok (2012). *Is Water H₂O? Evidence, Pluralism and Realism*. Boston Studies in the Philosophy of Science. Dordrecht: Springer.
- Charon, Jean-Marie (2010). Le journaliste et le justicier. *Le Figaro*, 8.4.2010, 14.
- Chomsky, Noam (2009/1966). *Cartesian Linguistics: A Chapter in the History of Rationalist Thought*. Toim. James McGilvray. Cambridge & New York: Cambridge University Press.
- Chomsky, Noam (2004). *The Generative Enterprise Revisited: Discussions with Riny Huybregts, Henk van Riemsdijk, Naoki Fukui and Mihoko Zushi*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Christensen, Christian (2010). Kolme digitaalista myyttiä. Suom. Tapani Möttönen, Voima 7/2010, 40-42. (Alunperin 9.8.2010 *Le Monde Diplomatique*.) URL:<http://fifi.voima.fi/artikkeli/2010/elokuu/kolme-digitaalista-myyttia>.
- Churchland, Paul M. (1984). *Matter and Consciousness. A Contemporary Introduction to the Philosophy of Mind*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Clapin, Hugh (toim.) (2002). *Philosophy of Mental Representation*. Oxford: Oxford University Press.
- Cohen, Elliot (toim.) (2005). *New Incorporated: Corporate Media Ownership and Its Threat to Democracy*. New York: Prometheus Books.
- Cohen, Elliot D. (toim.) (1992). *Philosophical Issues in Journalism*. New York & Oxford: Oxford University Press.
- Cohen, G. A. (2008). *Rescuing Justice and Equality*. Cambridge: Harvard University Press.
- Cohen, Joshua (2009). Truth and Public Reason. *Philosophy and Public Affairs*, 37 (1): 2-42.
- Conant, James (2000). Freedom, Cruelty and Truth: Rorty versus Orwell. In Brandom, Robert B. (toim.): *Rorty and His Critics*. New York: Blackwell.

- Conboy, Martin (2010). *The Language of Newspapers: Socio-Historical Perspectives*. London: Continuum.
- Cormier, Harvey (2001). *The Truth Is What Works: William James, Pragmatism, and the Seed of Death*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Couvalis, George S. (1997). *Philosophy of Science: Science and Objectivity*. London: Sage.
- Craig, Robert. T. (2007). Pragmatism in the Field of Communication Theory. *Communication Theory*, 17(2): 125-145.
- Crary, Alice & Read, Rupert (toim.) (2000). *The New Wittgenstein*. London: Routledge.
- Cucker, Felipe (2013). *Manifold Mirrors: The Crossing Paths of Arts and Mathematics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cummins, Robert (1989). *Meaning and Mental Representation*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Cunningham, Brent (2003). Re-thinking Objectivity. *Columbia Journalism Review*, 42(2): 24-32.
- Cunningham, Guy Patrick 2015. Don't Settle: The Journalist in the Shadow of the Commercial Web. *Los Angeles Review of Books*, 16.8.2015. URL: <https://lareviewofbooks.org/essay/dont-settle-the-journalist-in-the-shadow-of-the-commercial-web/>.
- Curran, James (2000). Rethinking Media and Democracy. Teoksessa Curran, James & Gurevitch, Michael (toim.): *Mass Media and Society*. 3rd ed. London: Arnold.
- Curthoys, Ann & Julianne Schultz (toim.) (1999). *Journalism: Print, Politics and Popular Culture*. St Lucia: University of Queensland Press.
- Dahlgren, Peter (2009). *Media and Political Engagement: Citizens, Communication and Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Damasio, Antonio (2012). *Self Comes to Mind: Constructing the Conscious Brain*. London: Vintage.
- Dancy, Jonahtan (2000). *Practical Reality*. Oxford: Clarendon Press.
- Dancy, Jonathan (1993). *Moral Reasons*. Oxford: Blackwell.
- Daston, Lorraine & Galison, Peter (2007). *Objectivity*. New York: Zone Books.
- Davidson, Donald (2004). *Problems of Rationality*. Oxford: Clarendon Press.
- Davidson, Donald (1999). The Folly of Trying to Define Truth. Teoksessa Blackburn, Simon & Simmons, Keith (toim.): *Truth*. Oxford: Oxford University Press, 308-322.
- Davidson, Donald (1990). The Structure and Content of Truth. The Dewey Lectures 1989. *Journal of Philosophy*, 87: 279-328.
- Davidson, Donald (1984). *Inquiries into Truth and Interpretation*. Oxford: Clarendon Press.
- Davies, Nick (2009). *Flat Earth News. An award-winning reporter exposes falsehood, distortion and propaganda in the global media*. London: Vintage.
- Davis, Diane (2010). *Inessential Solidarity: Rhetoric and Foreigner Relations*. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press.
- Dawkins, Richard (1993/1976). *Geenin itsekkyyys*. Suom. Kimmo Pietiläinen. Helsinki: Art House. (Alkuteos *The Selfish Gene*.)
- Deacon, Terrence (2012). *Incomplete Nature: How Mind Emerged from Matter*. New York: W. W. Norton.

- Dean, Malcolm (2012). *Democracy Under Attack: How the Media Distort Policy and Politics*. Bristol: The Policy Press.
- De Caro, Mario & Macarthur, David (toim.) (2010). *Naturalism and Normativity*. New York: Columbia University Press.
- De Caro, Mario & Macarthur, David (2010a). Science, Naturalism, and the Problem of Normativity. Teoksessa: De Caro & Macarthur (toim.): *Naturalism and Normativity*. New York: Columbia University Press.
- De Caro, Mario & Macarthur, David (toim.) (2004). *Naturalism in Question*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Dennett, Daniel C. (2010/1969). *Content and Consciousness*. With a new preface. London & New York: Routledge.
- Dennett, Daniel C. (1999/1991). *Tietoisuuden selitys*. Suom. Tiina Kartano. Helsinki: Art House. (Alkuteos: *Consciousness Explained*.)
- Dennett, Daniel C. (1987). *Intentional Stance*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Deutscher, Guy (2010). *Through the Language Glass: Why the World Looks Different in Other Languages*. Portsmouth, NH: Heinemann.
- Deuze, Mark (2005). What Is Journalism? Professional Identity and Ideology of Journalists Reconsidered. *Journalism*, 6 (4): 442–464.
- Dewey, John (1998). *The Essential Dewey*, vol. 1. Bloomington: Indiana University Press.
- Dewey, John (1981). *The Philosophy of John Dewey*. Toim. John J. McDermott. Chicago: University of Chicago Press.
- Dewey, John (1980/1934). *Art as Experience*. New York: Perigee Books.
- Dewey, John (1931). *Philosophy and Civilization*. New York: Milton, Balch & Company.
- Dewey, John (1999/1929). *Pyrkimys varmuuteen: Tutkimus tiedon ja toiminnan suhteesta*. Suom. Pentti Määttänen. Helsinki: Gaudeamus.
- Dewey, John (2006/1927). *Julkinen toiminta ja sen ongelmat*. Suom. Mika Renvall. Tampere: Vastapaino. (Alkuteos: *The Public and Its Problems*.)
- Dewey, John (1991/1927). *The Public and Its Problems*. Athens: Swallow Press / Ohio University Press.
- Dewey, John (1951/1920). *Reconstruction in Philosophy*. New York: Mentor.
- Dewey, John (1958). *Experience and Nature*. New York: Dover Publications. (Alun perin 1925/1929.)
- Dewey, John (1925–1953). LW = *The Later Works*. 17 Volumes. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Dewey, John (1899–1924). MW = *The Middle Works*. 15 Volumes. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Dewey, John (1892–1898). *The Early Works*. 5 Volumes. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Diggins, John P. (1994). *The Promise of Pragmatism: Modernism and the Crisis of Knowledge*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dickinson, Roger (2010). Making Up the News: Journalists, Deviance and Social Control in News Production. Teoksessa Allan, Stuart (toim.) *The Routledge Companion to News and Journalism*. Oxon & New York: Routledge, 223–233.
- Dickstein, Morris (toim.) (1998). *The Revival of Pragmatism: New Essays on Social Thought, Law, and Culture*. Durham: Duke University Press.

- Dilham, Ilham (1973). *Induction and Deduction: A Study in Wittgenstein*. Oxford: Blackwell.
- Dobelli, Rolf (2012). *Selkeän ajattelun taito: 52 ajatusvirhettä, jotka on parasta jättää muiden huoleksi*. 2. painos. Suom. Ilkka Ahtiainen ja Juha Sainio. Helsinki: HS Kirjat.
- Donsbach, Wolfgang (2010). Journalists and Their Professional Identities. Teoksessa Allan, Stuart (toim.): *The Routledge Companion to News and Journalism*. Oxon & New York: Routledge, 38–48.
- Douven, Igor (2011). Abduction. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Spring 2011 Edition. Toim. Zalta, Edward N. URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/spr2011/entries/abduction/>>.
- Dretske, Fred (1995). *Naturalizing the Mind*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Dulot, Alain & Spieser, Philippe (2011). *L'économie entre savoir et illusion*. Paris : L'Harmattan.
- Dummett, Michael (1998). *The Seas of Language*. Oxford: Clarendon Press.
- Dummett, Michael (1978). *Truth and Other Enigmas*. Cambridge: Harvard University Press.
- Eagleman, David (2011). *Incognito: The Secret Lives of the Brain*. Edinburgh: Canongate.
- Eggington, William & Sandbothe, Mike (eds.) (2004). *The Pragmatic Turn in Philosophy: Contemporary Engagements between Analytic and Continental Thought*. Albany: State University of New York Press.
- Eide, Elisabeth & Kunelius, Risto (toim.) (2012): *Media Meets Climate: Global Challenge for Journalism*. Göteborg: Nordicom.
- Eide, Elisabeth & Kunelius, Risto & Phillips, Angela (toim.) (2008). *Transnational Media Events: the Mohammed Cartoons and the Imaginez Clash of Civilizations*. Göteborg: Nordicom.
- Ekström, Mats (2002). Epistemologies of TV Journalism: A Theoretical Framework. *Journalism*, 3 (3): 259-282.
- Elliot, Deni (1994). Journalistic Truth: An Essay Review. *Journal of Mass Media Ethics*, 9 (3): 184-186.
- Engel, Pascal (2010). La vérité peut-elle survivre à la démocratie ? Rationalité, vérité et démocratie. *Agone*, 44 : 31-56.
- Ernst, Waltraud (toim.) (2006). *Histories of the Normal and the Abnormal: Social and Cultural Histories of Norms and Normativity*. London: Routledge.
- Etteman, James S. & Glasser, Theodore L. (1998). *Custodians of Conscience: Investigative Journalism and Public Virtue*. New York: Columbia University Press.
- Everett, Daniel (2012). *Language: The Cultural Tool*. New York: Pantheon Books.
- Fallows, James (1996). *Breaking the News: How the Media Undermine American Democracy*. New York: Pantheon Books.
- Fann, K. T. (1970). *Peirce's Theory of Abduction*. The Hague: Martinus Nijhoff.
- Fann, K. T. (1969). *Wittgenstein's Conception of Philosophy*. Oxford: Basil Blackwell.
- Fantl, Jeremy & McGrath, Matthew (2009). *Knowledge in an Uncertain World*. Oxford & New York: Oxford University Press.
- Fauconnier, Gilles & Turner, Mark (2002). *The Way We Think. Conceptual Blendind and the Mind's Hidden Complexities*. New York: Basic Books.

- Fenton, Natalie (2010). *New Media, Old News: Journalism & Democracy in the Digital Age*. London: Sage.
- Fenton, Natalie & Witschge, Tamara (2009). Comment Is Free, Facts Are Sacred: Journalistic Ethics in a Changing Mediascape. Teoksessa Miekke, Graham & Guy Redden (toim.): *OnLine News and Journalism*. London: Palgrave Macmillan.
- Fernyhough, Charles (2012). *Pieces of Light: The New Science of Memory*. London: Profile Books.
- Feyerabend, Paul K. (1975). *Against Method: Outline of an Anarchistic Theory of Knowledge*. London: Verso.
- Fielden, Lara (2012). *Regulating for Trust in Journalism: Standards Regulation in the Age of Blended Media*. Oxford: Reuters Institute.
- Figdor, Carrie (2010). Is Objective News Possible? Teoksessa Meyers, Christopher (toim.): *Journalism Ethics: A Philosophical Approach*. Oxford: Oxford University Press, 153–165.
- Figdor, Carrie (2010a). Objectivity in the News: Finding a Way Forward. *Journal of Mass Media Ethics: Exploring Questions of Media Morality*, 25 (1): 19-33.
- Fisch, Menachem & Benbaji, Yitzhak (2011). *The View from Within: Normativity and the Limits of Self-Criticism*. Notre Dame University Press.
- Fledman, Stephen M. (2008). *Free Expression and Democracy in America: A History*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Fodor, Jerry A. (1998). *Concepts: Where Cognitive Science Went Wrong*. Oxford: Clarendon Press.
- Fodor, Jerry A. (1975). *Language of Thought*. New York: Crowell.
- Forbes, Peter (2009). *Dazzled and Deceived: Mimicry and Camouflage*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Foucault, Michel (2010). *Sanat ja asiat: eräs ihmistieteiden arkeologia*. Suom. Mika Määttänen. Helsinki: Gaudeamus. (Alun perin (1966): *Les mots et les choses*. Paris: Gallimard.)
- Foucault, Michel (2005). *Tiedon arkeologia*. Suom. Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino. (Alun perin (1969): *L'archéologie du savoir*. Paris: Gallimard.)
- Foucault, Michel (2000). *Power / Foucault*. Ed. Faubion, James D. Tr. Hurley, Robert et al. New York: New Press.
- Fox Keller, Evelyn (2011). *The Mirage of a Space Between Nature and Nurture*. Durham, NC: Duke University Press.
- Fraser, Nancy (1992). Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy. Teoksessa Calhoun, Craig (toim.): *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge: MIT Press, 109–142.
- Freedman, Des (2003). Witnessing Whose Truth? *OpenDemocracy*. http://www.opendemocracy.net/media-journalismwar/article_1007.jsp.
- Freeland, Chrystia (2010). The Rise of Private News: A niche model can make a lot of money. What are the costs? *Columbia Journalism Review*, July/August 2010: 36-38.
- Freudenthal, Hans (toim.) (1961): *The Concept and the Role of the Model in Mathematics and the Natural and Social Sciences*. Dordrecht: Reidel
- Fricker, Miranda (2007). *Epistemic Injustice: Power and the Ethics of Knowing*. New York: Oxford University Press.

- Fromm, Erich (2010). *On Disobedience: Why Freedom Means Saying "No" to Power*. New York: HarperCollins Publishers. (Alun perin 1960.)
- Frost, Chris (2007). *Journalism Ethics and Regulation*. Harlow: Longman.
- Frus, Phyllis (1994). *The Politics and Poetics of Journalistic Narrative*. New York: Cambridge University Press.
- Fuller, Jack (2010). *What Is Happening to News: The Information Explosion and the Crisis in Journalism*. Chicago: University of Chicago Press.
- Gaber, Ivor (2010). *We Are All, or Ought to Be, Subjective Now: New Challenges for Journalism Educators*. World Journalism Education Congress, Rhodes University.
- Gallie, W. B. (1952). *Peirce and Pragmatism*. New York: Penguin.
- Gans, Herbert J. (2003). *Democracy and the News*. Oxford: Oxford University Press.
- Gardner, Howard (2011). *Truth, Beauty and Goodness Reframed: Educating for the Virtues of in the Twenty-First Century*. New York: Basic Books.
- Gascoigne, Neil (2002). *Scepticism*. Central Problems of Philosophy Series. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Gauthier, Gilles (1993). In Defence of a Supposedly Outdated Notion: The Range of Application of Journalistic Objectivity. *Canadian Journal of Communication*, 18 (4).
- Gavin, William J. (toim.) (2003). *In Dewey's Wake: Unfinished Work of Pragmatic Reconstruction*. Albany, NY: Suny Press.
- Gergen, Kenneth J. (1999). *An Invitation to Social Construction*. London: Sage.
- Gergen, Kenneth J. (1995). *Realities and Relationships: Soundings in Social Construction*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gergen, Mary & Gergen, Kenneth, J. (eds.) (2003). *Social Construction: A Reader*. London: Sage.
- Gibbs, Raymond W., Jr. (1994). *The Poetics of Mind. Figurative Thought, Language, and Understanding*. New York & Cambridge: Cambridge University Press.
- Gillmor, Dan (2005). The End of Objectivity. <http://dangillmor.typepad.com>.
- Gitlin, Todd (1998). Public Sphere or Public Sphericules. Teoksessa Liebes, Tamar & Curran, James (toim.): *Media, Ritual and Identity*. New York: Routledge, 168–174.
- Glaser, Mark (2010). Citizen Journalism: Widening World Views, Extending Democracy. In Allan, Stuart (toim.): *The Routledge Companion to News and Journalism*. Oxon & New York: Routledge, 578–590.
- Glasser, Theodore L. (1992). Professionalism and the Derision of Diversity: The Case of the Education of Journalists. *Journal of Communication*, 42 (2): 131–140.
- Glasser, Theodore L. (1999). *The Idea of Public Journalism*. New York: Guilford Press.
- Glasser, Theodore L. (1992). Objectivity and News Bias. Teoksessa Cohen, E. D. (toim.): *Philosophical Issues in Journalism*. New York: Oxford University Press, 176–183.
- Glasser, Theodore L. (1984). *Objectivity Precludes Responsibility*. The Quill, 72, 13-16.
- Glasser, Theodore L. & Christians, Glifford G. & McQuail, Dennis (2009). *Normative Theories of the Media: Journalism in Democratic Societies*. Champaign: University of Illinois Press.

- Glasser, Theodore L. & Marken, Lise (2005). Can We Make Journalists Better? Teoksessa de Bourgh, Hugo (toim.): *Making Journalists: Divers Models, Global Issues*. Oxon: Routledge, 264-276.
- Gleick, James (2013). *Informaatio*. Suom. Veli-Pekka Ketola. Helsinki: Art House. (Alkuteos: *The Information: a History, a Theory, a Flood*, 2011.)
- Goetz, Stewart & Taliaferro, Charles (toim.) (2008). *Naturalism*. Grand Rapids, MI : William B. Eerdmans Pub.
- Goffman, Erving (1976). *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Cambridge: Harvard University Press.
- Goldman, Alvin & Beddor, Bob (2015). Reliabilist Epistemology. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2015 Edition), Toim. Zalta, Edward N. Zalta. URL: <http://plato.stanford.edu/archives/win2015/entries/reliabilism/>.
- Goldman, Alvin (1986). *Epistemology and Cognition*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Goldman, Alvin (1975). Innate Knowledge. Teoksessa Stich, Stephen P. (toim.): *Innate Ideas*. Berkeley: University of California Press, 111–120.
- Goldstein, Tom (2007). *Journalism and Truth: Strange Bedfellows*. Evanston, IL: North-Western University Press.
- Goodman, Nelson (1984). *Of Mind and Other Matters*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Goodman, Nelson (1983/1954). *Fact, Fiction, and Forecast*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Goodman, Nelson (1978). *The Ways of World-Making*. Indianapolis: Hackett Publishing.
- Goodman, Russell. B. (2002). *Wittgenstein and William James*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goodman, Russell B. (toim.) (1995). *Pragmatism: A Contemporary Reader*. New York: Routledge.
- Greco, John (2010). *Achieving Knowledge: A Virtue-Theoretic Account of Epistemic Normativity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gregory, Richard L. (2009). *Seeing Through Illusions*. Oxford: Oxford University Press.
- Grueskin, Bill & Seave, Ava & Graves, Lucas (2011). *The Story So Far: What We Know About the Business of Digital Journalism*. New York: Columbia University Press.
- Gueugneau, Christopher (2010): Les informations rebondissent d'un site à l'autre. Artikkelissa Truffy, Vincent: Comment le Web mène l'enquête. 7.7.2010. URL: <http://mediapart.fr>.
- Gutmann, Amy & Thompson, Dennis (1996). *Democracy and Disagreement: Why Moral Conflicts Cannot Be Avoided in Politics, and What Should Be Done About It*. Cambridge: Belknap Press.
- Gutting, Gary (2003). Rorty's Critique of Epistemology. Teoksessa Guignon, Charles & Hiley, David R. (toim.): *Richard Rorty*. Cambridge: Cambridge University Press, 41–60.
- Haack, Susan (2008). *Putting Philosophy to Work: Inquiry and Its Place in Culture: Essays on Science, Religion, Law, Literature and Life*. Amherst, NY: Prometheus Books.
- Haack, Susan (1993). *Evidence and Inquiry: Towards Reconstruction in Epistemology*. Oxford: Blackwell.

- Haack, Susan & Lane, Robert (toim.) (2006). *Pragmatism, Old and New: Selected Writings*. Amherst, N.Y.: Prometheus Books.
- Haaparanta, Leila (2008). Peircen merkkiteorian filosofinen tausta. Teoksessa Kilpinen, Erkki & Kivinen, Osmo & Pihlström, Sami (toim.): *Pragmatismi filosofiassa ja yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus, 52–60.
- Haaparanta, Leila & Niiniluoto, Ilkka (1986). *Johdatus tieteelliseen ajatteluun*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Haas, Tanni (2007). *The Pursuit of Public Journalism: Theory, Practice and Criticism*. New York: Routledge.
- Habermas, Jürgen (2006). Political Communication in Media Society: Does Democracy Still Enjoy an Epistemic Dimension? The Impact of Normative Theory on Empirical Research. *Communication Theory*, 16 (4): 411–426.
- Habermas, Jürgen (2003). *Truth and Justification*. Cambridge: MIT Press.
- Habermas, Jürgen (2000) Richard Rorty's Pragmatic Turn. Teoksessa Brandom, Robert B. (toim.): *Rorty and His Critics*. Malden, MA: Blackwell Publishers, 31–55.
- Habermas, Jürgen (1998). *On the Pragmatics of Communication*. Toim. Maeve Cooke. Cambridge: MIT Press.
- Habermas, Jürgen (1996). *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Habermas, Jürgen (1989). *Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Cambridge: Polity Press.
- Habermas, Jürgen (1987). *The Theory of Communicative Action. Vol 2, Lifeworld and System: A Critique of Functionalist Reason*. Boston: Beacon Press.
- Habermas, Jürgen (1984). *The Theory of Communicative Action. Vol. 1, Reason and the Rationalization of Society*. Boston: Beacon Press.
- Habermas, Jürgen (1971). *Knowledge and Human Interests*. Cambridge, MA: Beacon Press.
- Hacker, P. M. S. (1986). *Insight and Illusion: Themes in the Philosophy of Wittgenstein*. Oxford: Clarendon Press.
- Hackett, Robert & Zhao, Yuezhi (1998). *Sustaining Democracy?: Journalism and the Politics of Objectivity*. Toronto: Garamond Press.
- Hacking, Ian (2009/1999). *Mitä sosiaalinen konstruktionismi on?* Suom. Inkeri Koskinen. Tampere: Vastapaino.
- Hales, Steven D. (2006). *Relativism and the Foundations of Philosophy*. Cambridge: MIT Press.
- Hall, Stuart (1997). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Hallamaa, Jaana (2016). Hitaan hyvän asialla. Essee. *Yliopisto*, 4: 48–50.
- Halliday, Fred (2011). *Shocked and Awed: How the War on Terror and Jihad Have Changed the English Language*. London: I. B. Tauris.
- Hallin, Daniel & Mancini Paolo (2004). *Comparing Media Systems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hampton, Mark (2010). The Fourth Estate Ideal in Journalism History. Teoksessa Allan, Stuart (toim.): *The Routledge Companion to News and Journalism*. Oxon & New York: Routledge, 3–12.
- Hansen, Anders (toim.) (2008). *Mass Communication Research Methods*. Vol. 1-4. Thousand Oaks, Ca & London: Sage.

- Harcup, Tony (2009). *Journalism: Principles and Practices*. London: Sage Publications.
- Harding, Sandra (2005). Rethinking Standpoint Theory: What is Strong Objectivity? Teoksessa Cudd, A.E. & Anderson, R.O. (toim.): *Feminist Theory, A Philosophical Anthology*. Malden and Oxford: Blackwell Publishers, 218-236.
- Harman, Gilbert (1965). The Inference to the Best Explanation. *Philosophical Review*, 74: 88-95.
- Harrison, Jackie (2010). Gatekeeping and News Selection as Symbolic Mediation. Teoksessa Allan, Stuart (toim.): *The Routledge Companion to News and Journalism*. Oxon & New York: Routledge, 191-201.
- Harrison, Jackie (2005). *News*. London: Routledge.
- Haskell, Thomas L. (1998). *Objectivity Is Not Neutrality: Explanatory Schemes in History*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Hausman, Carl R. (1993). *Charles S. Peirce's Evolutionary Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hausman, Carl (1990). *The Decision-Making Process in Journalism*. Chicago: Nelson-Hall Publishers.
- Heath, Joseph (2003). *Communicative Action and Rational Choice*. Cambridge: MIT Press.
- Heelas, Paul (1984). Emotions Across Cultures: Objectivity and Cultural Divergence. Teoksessa Brown, S.C. (toim.): *Objectivity and Cultural Divergence*. Royal Institute of Philosophy Lectures Series: 17. Cambridge: Cambridge University Press.
- Heikkilä, Heikki & Ahva, Laura & Siljamäki, Jaana & Valtonen Sanna (2012). *Kelluva kiinnostavuus. Journalismin merkitys ihmisten sosiaalisissa verkostoissa*. Tampere: Vastapaino.
- Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto (2008). Ambivalent Ambassadors and Realistic Reporters: The Calling of Cosmopolitanism and the Seduction of the Secular in EU Journalism. *Journalism*, 9 (4): 377-397.
- Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto (2006). Journalists Imagining the European Public Sphere: Professional Discourses about the EU News Practices in Ten Countries. *Javnost-The Public*, 13 (4): 63-80.
- Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto & Ahva, Laura (2010). From Credibility to Relevance: Towards a Sociology of Journalism's 'Added Value'. *Journalism Practice*, 4 (3): 268-273.
- Heiskala, Risto (2012). EU tarvitsee valtion rajat ylittävän median. Vieraskynä. Helsingin Sanomat, 5.3.2012.
- Heino, Kari (2012). *Virtuous Journalist, An Updated View: A Study in the Ethics of Journalism*. Turku: University of Turku.
- Heinonen, Ari (1998). The Finnish Journalist: Watchdog with a Conscience. Teoksessa Weaver, David H. (toim.): *The Global Journalist: News People Around the World*. Cresskill, NJ: Hampton Press, 161-190.
- Helle, Merja (2009). Journalistisen työn muutos. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.): *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 91-111.
- Helsingin Sanomat (2013). Maatalousasioissa ei kuulu ympäristöväen ääni. Teija Sutinen & Tuomas Peltomäki / *Helsingin Sanomat* 30.4.2013.
- Hemänuš, Pertti (1997). *Journalismi, ikkuna todellisuuteen? Jäähypäisluento ja bibliografia*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos.

- Hemànus, Pertti (1995). Opettaako journalismia Siperia vai tieto-oppi. Teoksessa Sana, Elina (toim.): *Tieto-opisto mediapeliin – journalismin tutkimuksen näkökulmia*. Helsinki: WSOY, 27–46.
- Hemànus, Pertti & Pietilä, Kauko (1982). *Seitsemän erää journalismista*. Tampere: Vastapaino.
- Hemànus, Pertti & Tervonen, Ilkka (1986). *Totuuksista utopioihin: journalismin, muun todellisuuden ja yleisön suhteista*. Helsinki: Otava.
- Hemànus, Pertti & Tervonen, Ilkka (1980). *Objektiivinen joukkotiedotus*. Helsinki: Otava.
- Henshaw, John M. (2012). *A Tour of the Senses: How Our Brain Interprets the World*. The Johns Hopkins University Press.
- Hesmondhalgh, David & Toynbee, Jason (2008). *The Media and Social Theory*. London: Routledge.
- Hickman, Larry A. (toim.) (1998). *Reading Dewey: Interpretations for a Postmodern Generation*. Bloomington: Indiana University Press.
- Hiilamo, Heikki (2014). Manipuloitujen tiedekiistojen jäljillä. *Journalisti*, 10. URL: <http://m.journalistiliitto.fi/journalisti/lehti/2014/10/kolumnit/esseemanipuloitujen-tiedekiisto/>.
- Hildebrand, David (2011). Pragmatic Objectivity in History, Journalism and Philosophy. *Southwest Philosophy Review*, 27(1), 1–20.
- Hildebrand, David L. (2008). *Dewey: A Beginner's Guide*. Oxford: Oneworld Publications.
- Hildebrand, David L. (2003). *Beyond Realism and Anti-Realism: John Dewey and the Neopragmatists*. Nashville, TN: Vanderbilt University Press.
- Hintikka, Jaakko (1996–2004). *Jaakko Hintikka Selected Papers*, vols. 1–6. Dordrecht: Kluwer Academic.
- Hitchens, Christopher (2011). *Arguably: Essays*. London: Atlantic Books.
- Hobbs, J. R. (2004). Abduction in Natural Language Understanding. Teoksessa Horn, L. & Ward, G. (toim.): *The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell, 724–741.
- Hollis, Michael & Lukes, Steven (toim.) (1982). *Rationality and Relativism*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Hookway, Christopher (2008). Facts and Epistemic Values. Teoksessa Cancela, Celeste & Uxia Rivas, Maria (toim.): *Following Putnam's Trail: On Realism and Other Issues*. Rodopi: London.
- Hookway, Christopher (2000). *Truth, Rationality, and Pragmatism: Themes from Peirce*. Oxford: Oxford University Press.
- Hookway, Christopher (1990). *Scepticism*. London: Routledge.
- Hookway, Christopher (1985). *Peirce*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Horsti, Karina (2005). *Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa*. Tampere University Press.
- Hove, Thomas (2007). *Media Power: Habermas's Late Public Sphere Theory*. Madison: University of Wisconsin-Madison.
- Huemer, Michael (2001). *Skepticism and the Veil of Perception*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield.
- Hujanen, Erkki (2007). *Lukijakunnan rajamailla. Sanomalehden muuttuvat merkitykset arjessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Hujanen, Jaana (2009). Kiinnostavaa vai tärkeää? Ihmisläheisen journalismin kaksi polkua. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.): *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 112–128.
- Husni, Samis (2009). Helsingin Sanomien haastattelussa “Paperilehti ei kuole koskaan”. *Helsingin Sanomat*, 20.9.2009, E1.
- Huspek, Michael (2007). Symposium: Habermas and Deliberative Democracy: Introductory Remarks. *Communication Theory*, 17 (4): 329–332.
- Hytönen, Timo (2013). *Utinen syntyy uudelleen. Utinen ja uutisjournalismi monimediassa toimintaympäristössä – tapauksena Yleisradion alueelliset uutiset*. Jyväskylä Studies in Humanities 210. Jyväskylän yliopisto.
- URL: <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/42204>.
- Iggers, Jeremy (1998). *Good News, Bad News: Journalism Ethics and Public Interest*. Boulder: Westview Press.
- Ikonen, Janne (2010). Kuka uutisissa puhuu, kuka kuuntelee? Uutisen rakenteellinen analyysi Karl Popperin kolmen maailman valossa. *Media & Viestintä*, 2: 38-54.
- Jack, Ian (2009). Who Will Protect the Vital Habits of Journalism? *The Guardian*, 21.3.2009.
- Jackson, Philip W. (2006). John Dewey. Teoksessa Shook, John R. & Margolis, Joseph (toim.): *A Companion to Pragmatism*. Malden, MA: Blackwell.
- James, William (2008/1907). *Pragmatismi: uusi nimi eräille vanhoille ajattelutavoille*. Suom. Antti Immonen. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura / Niin & näin -kirjat.
- Jamieson, Kathleen Hall (2009). Academe and the Decline of News Media. *Chronicle Review*. URL: <http://chronicle.com/article/Academethe-Divide-of/49120/>.
- Janvid, Mikael (2001). *Naturalism and the Status of Epistemology*. Stockholm: Stockholms univ. Dept. of Philosophy.
- Jha, Alok (2011). Errors are part of life – just own up to them. The Science Column. *The Guardian*, 19.11.2011: 54.
- Johnson-Cartee, Karen S. (2005). *News Narrative and News Framing: Constructing Political Reality*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Jones, Alex S. (2009). *Losing the News: The Future of the News That Feeds Democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Judt, Tony (2012). *Thinking the Twentieth Century*. With Timothy Snyder. New York: Penguin Press.
- Juntunen, Laura (2011). *Leikkaa-liimaa-journalismia. Tutkimus uutismedian lähdekäytännöistä*. Viestinnän tutkimuskeskus CRC. Helsingin yliopisto: Sosiaalitieteiden laitos.
- Juntunen, Laura (2009). Kiireen ja kilpailun haasteet journalistiselle etiikalle. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.): *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 112–128.
- Jyrkiäinen, Jyrki (2008). *Journalistit muuttuvassa mediassa*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos.
- Kahn, Jean-François (2011). *Philosophie de la réalité. Critique du réalisme*. Paris : Fayard.
- Kahneman, Daniel (2011). *Thinking, Fast and Slow*. London: Allen Lane.
- Kantola, Anu (2014). *Matala valta*. Tampere: Vastapaino.

- Kantola, Anu (toim.) (2011). *Hetken hallitsijat: julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kapitan, Tomis (1992). Peirce and the Autonomy of Abductive Reasoning. *Erkenntnis*, 37 (2): 1–26.
- Kapitan, Tomis (1990). In What Way Is Abductive Inference Creative. *Transactions of the Charles S. Peirce Society*, 26: 499–512.
- Kaplan, Richard L. (2010). The Origins of Objectivity in American Journalism. Teoksessa Stuart, Allan (toim.): *The Routledge Companion to News and Journalism*. Oxon & New York: Routledge, 25–37.
- Kaplan, Richard L. (2002). *Politics and the American Press: The Rise of Objectivity, 1865-1920*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Karppinen, Kari (2012). *Rethinking Media Pluralism*. New York: Fordham University Press.
- Karppinen, Kari & Jääsaari, Johanna & Kivikuru, Ullamaija (2010). *Media ja valta kansalaisten silmissä*. Helsingfors: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.
- Karppinen, Kari & Matikainen, Janne (toim.) (2012). *Julkisuus ja demokratia*. Tampere: Vastapaino.
- Karppinen, Kari & Moe, Hallvard & Svensson, Jakob (2008). Habermas, Mouffe and Political Communication: A Case for Theoretical Eclecticism. *Javnost – The Public* 15 (3): 5–22.
- Keane, John (2009). *The Life and Death of Democracy*. London: Simon & Schuster.
- Keane, John (1991). *The Media and Democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Kekes, John (1976). *A Justification of Rationality*. Albany: SUNY Press.
- Kiikeri, Mika & Petri Ylikoski (2004). *Tiede tutkimuskohteena. Filosofinen johdatus tieteen tutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kilpinen, Erkki, Osmo Kivinen & Sami Pihlström (toim.) (2008). *Pragmatismi filosofiassa ja yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kippo, Johanna (2009). Dokumentin tekijät ujuttivat valheita sensaatiolehtiin. *Helsingin Sanomat*, 17.12.2009.
- Kinsley, M. (2006). The Twilight of Objectivity: How Opinion Journalism Could Change the Face of the News. *Slate*. URL: <http://www.slate.com/id/2139042>.
- Kirk, Robert (2001). *Relativism and Reality: a Contemporary Introduction*. London & New York: Routledge.
- Kitcher, Philip (2003). *Science, Truth and Democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Kivioja, Pasi (2014). Myytinmurtaja. *Journalisti* 6, 2.5.2014, 9–13.
- Kloppenber, James T. (1989). Objectivity and Historicism: A Century of American Historical Writing. *American Historical Review*, 94, 1030.
- Klotzer, C. L. (2009). The Myth of Objectivity. *St. Louis Journalism Review*, 38 (311): 8.
- Knowlton, S. R., & Freeman, K. L. (toim.) (2005). *Fair & Balanced: A History of Journalistic Objectivity*. Northport: Vision Press.
- Knuuti, Karoliina (toim.) (2016). *Media Guide: Practice and Ethics of Journalism for Media Professionals*. URL: http://mediaguide.fi/?page_id=44. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Knuutila, Tarja (2005). *Models as Epistemic Artefacts: Toward a Non-Representationalist Account of Scientific Representation*. University of Helsinki: Department of Philosophy.

- Knuuttila, Tarja (2003). Transsendenssi. Nyt. Arvio Sami Pihlströmin teoksesta Kokemuksen käytännölliset ehdot. *Synthese*, 4/2003: 77–80.
- Knuuttila, Tarja & Lehtinen, Aki Petteri (2010). Representaatio – tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi. Teoksessa Knuuttila & Lehtinen (toim.): *ibid.* (ks. alla). Helsinki: Gaudeamus, 7–34.
- Knuuttila, Tarja & Aki Petteri Lehtinen (toim.) (2010a). *Representaatio: tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Koivisto, Juha & Väliaverronen, Esa (1996). The Resurgence of the Critical Theories of the Public Sphere. *Journal of Communication Inquiry*, 20 (2): 18–36.
- Koivisto, Juha & Väliaverronen, Esa (1987). *Julkisuuden valta: Jürgen Habermasin sekä Oskar Negtin ja Alexander Klugen julkisuusteorioiden tarkastelua*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Koljonen, Kari (2014). Tyytyväiset uudistajat ja tyytymättömät perinnettietoiset – Vapauden kokemukset toimitusorganisaatioissa. Teoksessa Luostarinen, Heikki & Raittila, Pentti (toim.): *Journalistin vapaus*. Tampere: Vastapaino, 74–96.
- Koljonen, Kari (2013). *Kriisi journalismissa: kansakunnan katastrofit ja muuttuva professio*. Tampere: Tampere University Press.
- Koob, Marion (2014). How social media has changed the BBC. Polis, the London School of Economics' Journalism and Society Think Tank. June 2, 2014. URL: <http://blogs.lse.ac.uk/polis/2014/06/02/how-social-media-has-changed-the-bbc-charlie-beckett-in-conversation-with-bbc-news-and-current-affairs-director-james-harding/>.
- Koro-Ljungberg, M. & MacLure, M. (2013). Provocations, re-un-visions, death and other possibilities of 'data'. *Cultural Studies, Critical Methodologies*, 13 (4): 219 – 222.
- Korskrity, Paul V. (2000). *Regimes of Language: Ideologies, Politics, and Identities*. Santa Fe, NM: School of American Research Press.
- Kouvo, Antti (2014). *Luottamuksen lähteet. Vertaileva tutkimus yleistynyttä luottamusta synnyttävistä mekanismeista*. URL: <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/96378/AnnalesC381Kouvo.pdf?sequence=2>.
- Kovach, Bill & Rosenstiel, Tom (2010). *Blur: How to Know What's True in the Age of Information Overload*. New York: Bloomsbury.
- Kovach, Bill & Tom Rosenstiel (2007). *The Elements of Journalism. What Newspeople Should Know and the Public Should Expect*. Revised edition. New York: Three Rivers Press.
- Krause, Christina M. (2010). Aivojen sähköinen toiminta ja kognitiiviset prosessit. Teoksessa T. Knuuttila & A. P. Lehtinen (toim.): *Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Helsinki: Gaudeamus, 234-244.
- Krausz, Michael & Meiland, Jack (toim.) (1982). *Relativism: Cognitive and Moral*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Kuhn, Thomas S. (1977). *The Essential Tension: Selected Studies in Scientific Tradition and Change*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Kuhn, Thomas S. (1994/1962). *Tieteellisten vallankumousten rakenne*. Suom. Kimmo Pietiläinen. (Alkuteos: *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press.) Helsinki: Art House.
- Kunelius, Risto (2006). Julkisojen ongelmat. Johdannoksi kirjan *The Public and Its Problems* suomennokseen. Teoksessa Dewey, John: *Julkinen toiminta ja sen ongelmat*. Suom. Mika Renvall. Tampere: Vastapaino, 11–32.

- Kunelius, Risto (2004). Kokemuksesta julkiseen tietoon: John Deweyn pragmatismia viestinnän tutkijoille. Teoksessa Mörä, Tuomo & Salovaara-Moring, Inka & Valtonen, Sanna (toim.): *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*. Helsinki: Gaudeamus, 90–118.
- Kunelius, Risto (2003). *Viestinnän vallassa: johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin*. Helsinki: WSOY.
- Kunelius, Risto (2000). *Hyvä journalismi? Keskusteluja kiinnostuneiden ja kokeneiden kansalaisten kanssa*. Forssa: SJK:n mediakriittinen julkaisusarja 5.
- Kunelius, Risto (2000a). Journalismi nelijalkaisena otuksena. Tutkimuksen näkökulmia, ongelmia ja haasteita. *Tiedotustutkimus*, 23:3: 4–27.
- Kunelius, Risto (1999). Journalismi keskustelun tiellä. *Tiedotustutkimus*, 22 (3): 42–59.
- Kunelius, Risto (1998). Modernin myyntitykit. Journalistisen professionaalisuuden pulmat ja haasteet. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto (toim.): *Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*. Helsinki: WSOY, 207–229.
- Kunelius, Risto (1996). *The News, Textually Speaking*. Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol 520.
- Kunelius, Risto & Noppari, Elina & Reunanen, Esa (2010). *Media vallan verkoissa*. Sarja A; 112 / 2009. Toinen, korjattu painos. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö, tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.
- Kunelius, Risto & Ruusunoksa, Laura (2008). Mapping Professional Imagination. *Journalism Studies*, 9 (5): 662–678.
- Kurspahic, Kemal (2003). Objectivity without Neutrality. *Nieman Reports*, 57 (1): 79–81. URL: <http://niemanreports.org/articles/objectivity-without-neutrality/>.
- Kurzban, Robert (2010). *Why Everyone (else) Is a Hypocrite: Evolution and the Modular Mind*. Princeton: Princeton University Press.
- Kuula, Arja (1999). *Toimintatutkimus. Kenttätyö ja muutospyrkimyksiä*. Tampere: Vastapaino.
- Kuutti, Heikki (2015) (toim.). *Todenmukainen journalismi*. Jyväskylän yliopisto.
- Kvanvig, Jonathan (2003). *The Value of Knowledge and the Pursuit of Understanding*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Laitila, Tiina (1995). Journalistic Codes of Ethics in Europe. *European Journal of Communication* 10, 527. URL: <http://www.sagepub.com/mcquail6/Online%20readings/7d%20Laitila.pdf>.
- Lakoff, George & Johnson, Mark (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Lammenranta, Markus (1993). *Tietoteoria*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lammenranta, Markus (2010). Taiteiden kielet ja maailmojen tekeminen. Teoksessa Knuuttila, Tarja & Lehtinen, Aki Petteri (toim.): *Representaatio: tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Helsinki: Gaudeamus, 7–34.
- Lappalainen, Markku (2011). Laatu on valttia. Pääkirjoitus, *Journalisti*, 13.1.2011: 3.
- Lappi, Otto (2010). Värien representaatio aivoissa ja mielessä: fysikalistinen, behavioristinen ja mentalistinen näkökulma. Teoksessa T. Knuuttila & A. P. Lehtinen (toim.): *Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Helsinki: Gaudeamus, 244–260.

- Lassila-Merisalo, Maria (2009). *Faktan ja fiktion rajamailla: kaunokirjallisen journalismin poetiikka suomalaisissa aikakauslehdissä*. Jyväskylä Studies in Humanities 113.
- Latour, Bruno (2010). *On the Modern Cult of the Factish Gods*. Durham, NC: Duke University Press.
- Latour, Bruno (2005). *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Latour, Bruno (1999). *Pandora's Hope: Essays on the Reality of Science Studies*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Latour, Bruno & Woolgar, Steve (1986). *Laboratory Life: The Construction of Scientific Facts*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Lee-Wright, Peter & Phillips, Angela & Witschge, Tamara (2012): *Changing Journalism*. New York: Routledge.
- Lehtinen, Aki Petteri (2015). Vapaus sanaan – ja vastuu sanoista. *Kaltio*, 5: 13–17. URL: <http://www.kaltio.fi/lehtiarkisto/kaltio-5-2015/lehtinen515>.
- Lehtinen, Aki Petteri (2013). Objektiivisuus 2.0: muslimien raivo ja journalistinen tieto. Teoksessa Kurvinen, Heidi (toim.): *Journalismikritiikin vuosikirja 2012*. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö.
- Lehtinen, Aki Petteri (2011). Lopuksi tuli sana. James Gleickin teos *The Information: A History, a Theory, a Flood*. *Parnasso*, 61 (4): 64–65.
- Lehtinen, Aki Petteri (2011a). Painavat sanat – huomioita journalismin retoriikasta. *Nuori Voima*, 3: 56–58.
- Lehtinen, Aki Petteri (2011b). Objektiivisen journalismin manifesti. *Nuori Voima*, 1: 56–59.
- Lehtinen, Aki Petteri (2010) Sanat ovat tekoja: representaatio ja todellisuus uuspragmatismissa. Teoksessa T. Knuutila & A. P. Lehtinen (toim.): *Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Helsinki: Gaudeamus, 35–53.
- Lehtinen, Aki Petteri (2010a). Katosiko maailma rakennelmien taakse? (kirja-arvio Ian Hackingin teoksesta *Mitä sosiaalinen konstruktio on? Tieteessä tapahtuu*, 1: 67–69).
- Lehtinen, Aki Petteri (2010b). Epäily herättää – miksi journalismi tarvitsee filosofiaa. *Kritiikin Uutiset*, 3: 16–18.
- Lehtinen, Aki Petteri (2009). Uuspragmatismi ja biologian filosofia: kielellisiä työkaluja elämäntieteisiin. *Tiede & Edistys*, 4: 290–306.
- Lepore, Ernie (ed.) (1986). *Truth and Interpretation: Perspectives on the Philosophy of Donald Davidson*. Oxford: Blackwell.
- Levi, Isaac (1991). *The Fixation of Belief and Its Undoing: Changing Beliefs Through Inquiry*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lewis, Clarence Irving (1929). *Mind and the World-Order: Outline of a Theory of Knowledge*. London: Scribner.
- Lichtenberg, Judith (2000). In Defense of Objectivity Revisited. Teoksessa Curran, James & Gurevitch, Michael (toim.): *Mass Media and Society*. London: Arnold, 238–254.
- Lichtenberg, Judith (1991). In Defense of Objectivity. Teoksessa Curran, James & Gurevitch, Michael (eds.): *Mass Media and Society*. London: Arnold, 216–231.
- Lichtenberg, Judith (1987). Foundations and Limits of the Freedom of the Press. *Philosophy and Public Affairs*, 16 (4): 329–355.

- Lippmann, Walter (1995/1920). *Liberty and the News*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Lippmann, Walter (1955). *The Public Philosophy*. New York: Mentor Books.
- Lippmann, Walter (1922). *Public Opinion*. New York: Free Press.
- Longino, Helen (1990). *Science as Social Knowledge*. Princeton: Princeton University Press.
- Lovejoy, Arthur O. (1963). *The Thirteen Pragmatisms*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Luostarinen, Heikki (2014). Irti Venäjämästä, kapitalismista ja pomoista. Teoksessa Luostarinen, Heikki & Raittila, Pentti (toim.): *Journalistin vapaus*. Tampere: Vastapaino, 15–45.
- Lynch, Michael P. (2016). *The Internet of Us: Knowing More and Understanding Less in the Age of Big Data*. Cambridge: MIT Press.
- Lynch, Michael P. (2009). *Truth as One and Many*. New York: Oxford University Press.
- Lynch, Michael P. (2004). *True to Life: Why Truth Matters*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Lynch, Michael P. (1998). *Truth in Context. An Essay on Pluralism and Objectivity*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Lyytinen, Jaakko (2015). Näin digiaika murentaa demokratiaa. *Helsingin Sanomat*, 29.11.2015.
- Lönqvist, Jan-Erik & Itkonen, Juha (2016). Homogeneity of Personal Values and Personality Traits in Facebook social networks. *Journal of Research in Personality*, 60: 24–35.
- Macknick, Stephen & Martinez-Conde, Susana (2011). *Sleights of Mind: What the Neuroscience of Magic Reveals About Our Everyday Deceptions*. London: Picador Books.
- Magnani, Lorenzo (2001). *Abduction, Reason, and Science: Processes of Discovery and Explanation*. New York: Kluwer Academic.
- Malmberg, Tarmo (2009). Lippmann vai Dewey? Demokratia, poliittinen kulttuuri ja julkisuus. *Media & Viestintä*, 32 (3): 54–72.
- Malmberg, Tarmo (2004). Porvarillisen julkisuuden keskeneräinen projekti: Jürgen Habermas ja kriittinen mediatutkimus. Teoksessa Mörä, Tuomo & Salovaara-Moring, Inka & Valtonen, Sanna (toim.): *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*. Helsinki: Gaudeamus, 38–74.
- Malpas, Jeff (2010). Donald Davidson. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2010 Edition). Ed. Zalta, Edward N. URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/davidson/>>.
- Manninen, Juha & Vilkkö, Risto (toim.) (2009). *Ajattelun välineet ja maailmat. Kirjoituksia Jaakko Hintikan filosofiasta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Manoff, Robert Karl & Schudson, Michael (toim.) (1986). *Reading the News*. New York: Pantheon Books.
- Maras, Steven (2013). *Objectivity in Journalism*. Key Concepts in Journalism. Cambridge: Polity Press.
- Margolis Eric & Laurence, Stephen (toim.) (2007). *Creations of the Mind: Theories of Artifacts and Their Representation*. Oxford and New York: Oxford University.
- Margolis, Eric & Laurence, Stephen (eds.) (1999). *Concepts: Core Readings*. Cambridge, MA: MIT Press.

- Margolis, Joseph (2002). *Reinventing Pragmatism: American Philosophy at the End of the Twentieth Century*. Ithaca: Cornell University Press.
- Margolis, Joseph (1986). *Pragmatism Without Foundations: Reconciling Realism & Relativism*. Oxford & New York: Basil Blackwell.
- Marr, Andrew (2010). A new journalism on the horizon. *BBC News Magazine*, 34.7.2010. URL: www.bbc.co.uk/news/magazine-10745720.
- Matheson, Donald (2010). The Watchdog's New Bark: Changing Forms of Investigative Reporting. Teoksessa Allan, Stuart (toim.): *The Routledge Companion to News and Journalism*. Oxon & New York: Routledge, 82–92.
- Mathon, Philippe (2010). Tout le monde ne sait pas recevoir l'investigation. *Le Monde*, 7.7.2010.
- McChesney, Robert (2010). The Crisis of Journalism and the Internet. Teoksessa Meikle, G. & Redden, G. (toim.): *News Online*. London: Palgrave Macmillan, 53-68.
- McChesney, Robert W. (2004). *Problem of the Media: U.S. Communication Politics in the Twenty-first Century*. New York: Monthly Review Press.
- McChesney, Robert W. (2003). The Problem of Journalism: A Political Economic Contribution to an Explanation of the Crisis in Contemporary U.S. Journalism. *Journalism Studies*, 4 (3): 299-329.
- McChesney, Robert W. (2000). *Rich Media, Poor Democracy: Communication Politics in Dubious Times*. Urbana: The University of Illinois Press.
- McChesney, Robert & Nichols, John (2010). *The Death and Life of American Journalism: The Media Revolution That Will Begin the World Again*. Philadelphia, PA: Nation Books.
- McDermid, Douglas (2006). *The Varieties of Pragmatism. Truth, Realism, and Knowledge from James to Rorty*. London & New York: Continuum.
- MvDevitt, Michael (2003). In Defense of Autonomy: A Critique of the Public Journalism Critique. *Journal of Communication*, 53 (1): 155–164.
- McDowell, John (2000). Towards Rehabilitating Objectivity. Teoksessa Bandom, Robert B. (toim.): *Rorty and His Critics*. Malden, MA: Blackwell, 109–123.
- McLuhan, Marshall (2001). *The Medium Is the Message: An Inventory of Effects*. Corte Madera, CA: Gingho Press.
- McLuhan, Marshall (1964). *Understanding Media: The Extensions of Man*. New York: McGraw-Hill. (Suomennos: Antero Tiusanen 1968. *Ihmisen uudet ulottuvuudet*. Porvoo: WSOY.)
- McManus, John H. (1994). *Market-Driven Journalism: Let the Citizen Beware?* Thousand Oaks, CA: Sage.
- McNair, Brian (2006). *Cultural Chaos: Journalism, News, and Power in a Globalised World*. London: Routledge.
- McNair, Brian (2000). *Journalism and Democracy: An Evaluation of the Political Public Sphere*. London: Routledge.
- McQuail, Denis (2010). *McQuail's Mass Communication Theory*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- McQuail, Denis (1992). *Media Performance: Mass Communication and the Public Interest*. London: Sage.
- Megill, Allan (1994). Introduction: Four Senses of Objectivity. In Megill, Allan (ed.): *Rethinking Objectivity*. Durham, NC: Duke University Press, 1-20.

- Meriläinen, Reetta (2009). JSN taisi sortua lautakasan alle. Näkökulma. *Helsingin Sanomat*, 11.12.2009.
- Merrill, John (1997). *Journalism Ethics: Philosophical Foundations for News Media*. New York: St. Martin's Press.
- Merritt, Davies (1998/1995). *Public Journalism and Public Life: Why Telling the News Is Not Enough*. Lea's Communication Series. New York: Routledge.
- Meyer, Peter (2004). The Next Journalism's Objective Reporting. *Nieman Reports*, 58(4): 54.
- Meyers, Christopher (2010). Ethics Theory and Decision-Making. Teoksessa Meyers, Christopher (toim.): *Journalism Ethics: A Philosophical Approach*. Oxford: Oxford University Press, 3-8.
- Meyers, Christopher (toim.) (2010a). *Journalism Ethics: A Philosophical Approach*. Oxford: Oxford University Press.
- Miettinen, Anssi (2010). Puolueellista uutisointia. Sanojen takana. *Helsingin Sanomat*, 1.5.2010.
- Miller, Richard W. (1987). *Fact & Method: Explanation, Confirmation and Reality in the Natural and the Social Sciences*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Millikan, Ruth Garrett (1984). *Language, Thought and Other Biological Categories. New Foundations for Realism*. Cambridge & London: The MIT Press.
- Mindich, David (1998). *How "Objectivity" Came to Define American Journalism*. New York: New York University Press.
- Misak, Cheryl J. (toim.) (2004). *The Cambridge Companion to Peirce*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Misak, Cheryl J. (2000). *Truth, Politics, Morality: Pragmatism and Deliberation*. New York & London: Routledge.
- Misak, Cheryl J. (1991). *Truth and the End of Inquiry: A Peircean Account of Truth*. Oxford: Clarendon Press.
- Moore, Adrian (1997). *Points of View*. Oxford: Oxford University Press.
- Moore, J. (2010). WikiLeaks and the Myth of Journalistic Objectivity. *The Huffington Post*, Dec. 3, 2010. http://www.huffingtonpost.com/jim-moore/wikileaks-and-the-myth-of_b_791740.html.
- Mouffe, Chantal (1999). Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism? *Social Research*, 66 (3): 745–758.
- Moser, Paul K. (1993). *Philosophy After Objectivity: Making Sense in Perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- Moser, Paul K. (toim.) (1990). *Rationality in Action: Contemporary Approaches*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mosteller, Timothy (2006). *Relativism in Contemporary American Philosophy*. London & New York: Continuum.
- Mounce, H. O. (1997). *The Two Pragmatisms: From Peirce to Rorty*. London: Routledge.
- Moyal-Sharrock, Danièle & William H. Brenner (toim.). *Readings of Wittgenstein's On Certainty*. New York: Palgrave Macmillan.
- Murphy, John P. (1990). *Pragmatism: From Peirce to Davidson*. Boulder, CO: Westview Press.
- Mykkänen, Marjaana (2011). Laatumedia takaa laajan osaamisen. Vieraskynä. *Helsingin Sanomat*, 14.10.2011.

- Mykkänen, Pekka (2010). Haitin katastrofi nosti Twitter-palvelun valokeilaan. *Helsingin Sanomat*, 15.1.2010.
- Mäki-Reinikka, Marja (1995). *Journalismin etiikka*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Mäntylä, Jorma (2008). *Journalistin etiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Määttänen, Pentti (2009). *Toiminta ja kokemus: pragmatistista terveen järjen filosofiaa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Määttänen, Pentti (1995). *Filosofia: johdatus peruskysymyksiin*. Helsinki: Gaudeamus.
- Määttänen, Pentti (1993). *Action and Experience: A Naturalistic Approach to Cognition*. Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia.
- Mölsä, Jouni (2009). Uskottavuuden kanssa painiva JSN joutuu uudistumaan. *Helsingin Sanomat*, 12.12.2009.
- Mörä, Tuomo (toim.) (2011). *Lähdesuoja. Normit, ideaalit ja käytännöt*. Viestinnän tutkimuskeskus. Helsingin yliopisto: Sosiaalitieteiden laitos.
- Nagel, Thomas (1986). *The View from Nowhere*. New York: Oxford University Press.
- Nancy, Jean-Luc (2010). *Vérité de la démocratie*. Paris : Galilée.
- Napier, Stephen (2008). *Virtue Epistemology: Motivation and Knowledge*. London & New York: Continuum Press.
- Naughton, John (2011). *From Gutenberg to Zuckerberg: What You Really Need to Know about the Internet*. London: Quercus Books.
- Neale, Stephen (2001). *Facing Facts*. Oxford: Oxford University Press.
- Newell, R. W. (1986). *Objectivity, Empiricism and Truth*. London and New York: Routledge & Kegan Paul.
- Niiniluoto, Ilkka (2015). *Hyvän elämän filosofiaa*. Helsinki: SKS.
- Niiniluoto, Ilkka (2008). Arvot ja tosiasiat – samaa vai eri paria? Teoksessa Kilpinen, Erkki & Kivinen, Osmo & Pihlström, Sami (toim.): *Pragmatismi filosofiassa ja yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus, 61–87.
- Niiniluoto, Ilkka (2004). Tarski's Definition and Truth-Makers. *Annals of Pure and Applied Logic*, 126 (3): 57–76.
- Niiniluoto, Ilkka (2003). *Totuuden rakastaminen. Tieteenfilosofisia esseitä*. Helsinki: Otava.
- Niiniluoto, Ilkka (2002/1980). *Johdatus tieteenfilosofiaan. Käsitteen- ja teorianmuodostus*. Helsinki: Otava.
- Niiniluoto, Ilkka (2002a). Pragmatismi. Teoksessa Niiniluoto, Ilkka & Saarinen, Esa (toim.): *Nykyajan filosofia*. Helsinki: WSOY, 111-164.
- Niiniluoto, Ilkka (1999). *Critical Scientific Realism*. Oxford: Oxford University Press.
- Niiniluoto, Ilkka (1999a). Defending Abduction. *Philosophy of Science*, 66: 436-451.
- Niiniluoto, Ilkka (1996/1989). *Informaatio, tieto ja yhteiskunta: filosofinen käsiteanalyysi*. Helsinki: Edita.
- Niiniluoto, Ilkka (1996a). Naturalistisen tieto-opin ongelmia. Teoksessa Niiniluoto, Ilkka & Koskinen, Heikki J. (toim.): *Kognitiivisesta naturalismista naturalistiseen kognitioon*. Helsingin yliopiston filosofian laitoksen julkaisuja, 7–17.
- Niiniluoto, Ilkka (1995). Todellisuus – onko sitä? Teoksessa Sana, Elina (toim.): *Tieto-opista mediapeliin: journalismin tutkimuksen näkökulmia*. Helsinki: WSOY, 9-25.

- Niiniluoto, Ilkka (1990). *Maailma, minä ja kulttuuri: emergentin materialismin näkökulma*. Helsinki: Otava.
- Niiniluoto, Ilkka (1987). *Truthlikeness*. Dordrecht: Reidel.
- Niiniluoto, Ilkka (1983). *Tieteellinen päättely ja selittäminen*. Helsinki: Otava.
- Nordenstreng, Kaarle (1995). Median tehtävät yhteiskunnassa. Teoksessa Sana, Elina (toim.): *Tieto-opista mediapeliin: journalismin tutkimuksen näkökulmia*. Helsinki: WSOY, 47–70.
- Norton, Anne (2013). *On the Muslim Question*. Princeton: Princeton University Press.
- Novick, Peter (1988). *That Noble Dream: The "Objectivity Question" and the American Historical Profession*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nussbaum, Martha C. (2012). *Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities*. Princeton: Princeton University Press.
- Nørreklit, Lennart (1973). *Concepts: Their Nature and Significance for Metaphysics and Epistemology*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Oddie, Graham (2014). Truthlikeness. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. URL: <http://plato.stanford.edu/entries/truthlikeness/>.
- O'Donovan, Caroline (2014). Desire to Learn More about the Issue. *Nieman Journalism Lab*. June 2, 2014.
URL:<http://www.niemanlab.org/2014/06/readers-like-stories-about-problems-more-when-they-also-include-possible-solutions/>.
- O'Grady, Paul (2002). *Relativism*. Chesham: Acumen.
- O'Hear, Anthony (toim.) (2009). *Epistemology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Olkinuora, Hannu (2012). Laadukasta journalismia ei saa ilmaiseksi. Vieraskynä, *Helsingin Sanomat*, 28.5.2012.
- Olkinuora, Hannu & Ingves, Marit & Markelin, Lia (2012). Journalismin kohtalo mediamurroksessa. *Magma-Studie* 2/2012. URL: www.magma.fi.
- Orwell, George (1968). *The Collected Essays, Journalism and Letters of George Orwell, Vol. 3*. Toim. Sonia Orwell & Ian Angus. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 88–89.
- Orwell, George (2014/1949). *Vuonna 1984*. Suom. Raija Mattila. Helsinki: WSOY.
- Orwell, George (2004/1946). Politics and the English Language. Teoksessa Orwell, George: *Why I Write*. London: Penguin Books. (Alun perin 1946.)
- Orwell, George (2003/1945). *Eläinten vallankumous*. Suom. Panu Pekkanen. Helsinki: WSOY.
- Osgood, Kenneth & Frank, Andrew K. (2010). *Selling War in a Media Age: The Presidency and Public Opinion in the American Century*. University of Florida Press.
- O'Shea, James (2011). *The Deal From Hell: How Moguls and Wall Street Plundered Great American Newspapers*. Jackson, TN: Public Affairs.
- Outhwaite, William (1994). *Habermas: a Critical Introduction*. Cambridge: Polity.
- Overholser, Geneva (2006). On Behalf of Journalism: A Manifesto for Change. URL: http://www.annenbergpublicpolicycenter.org/Overholser/20061011_JournalStudy.pdf.
- Overholser, Geneva (2004). The Inadequacy of Objectivity as a Touchstone. *Nieman Reports*, 58(4): 53.

- Paavola, Sami (2014). From Steps and Phases to Dynamically Evolving Abduction. Esitelmä: Charles S. Peirce International Centennial Congress 2014. Lowell, USA, 16–19 July.
- Paavola, Sami (2012). *On the Origin of Ideas: An Abductivist Approach to Discovery*. Revised and enlarged edition. Saarbrücken: Lap Lambert Academic Publishing.
- Paavola, Sami (2012a). Abduktiivinen argumentaatio - hypoteesien hakemisen ja keksimisen välittyneet strategiat. Teoksessa Ritola, Juho (toim.): *Tutkimuksia argumentaatiosta*. Reports from the Department of Philosophy, no. 24. University of Turku, 175–190.
- Paavola, Sami (2004). Abduction Through Grammar, Critic and Methodetic. *Transactions of the Charles S. Peirce Society*, 40 (2): 245–270.
- Pan, Z.; Kosicki, G. M. (1993). "Framing analysis: An approach to news discourse". *Political Communication*, 10 (1): 55–75.
- Papacharissi, Zizi (2009). *Journalism and Citizenship: New Agendas in Communication*. New York: Routledge.
- Papineau, David (1993). *Philosophical Naturalism*. Oxford: Blackwell.
- Papineau, David (1987). *Reality and Representation*. Oxford: Basil Blackwell.
- Parker, Ian (toim.) (1998). *Social Constructionism, Discourse and Realism*. London: Sage.
- Pasquale, Frank (2015). *The Black Box Society: The Secret Algorithms that Control Money and Information*. New York: Harvard University Press.
- Paton, Roy & Nielson, Irene (1999). *Visual Representations and Interpretations*. London etc: Springer.
- Patterson, Douglas (toim.) (2008). *New Essays on Tarski and Philosophy*. Oxford: Oxford University Press.
- Peirce, Charles Sanders (2001). *Johdatus tieteen logiikkaan ja muita kirjoituksia*. Suom. Markus Lång. Tampere: Vastapaino.
- Peirce, Charles Sanders (2000–1982). *Writings of Charles S. Peirce: Chronological Edition*, vols. 1–6. Toim. M. H. Fisch ym. Bloomington: Indiana University Press.
- Peirce, Charles Sanders (1998). *The Essential Peirce: Selected Philosophical Writings*, Volume 2 (1893-1913). Ed. Peirce Edition Project. Bloomington: Indiana University Press.
- Peirce, Charles Sanders (1992). *The Essential Peirce: Selected Philosophical Writings*, Volume 1 (1867-1893). Ed. Nathan Houser & Christian Kloesel. Bloomington: Indiana University Press.
- Peirce, Charles Sanders (1986). *The Writings of Charles S. Peirce: a Chronological Edition*, Volume 3, 1872–1878). Toim. Christian J.W. Kloesel. Bloomington: Indiana University Press.
- Peirce, Charles Sanders (1905). *What Pragmatism Is*. URL: <http://www.iupui.edu/~arisbe/menu/library/bycsp/whatis/whatpragis.htm>.
- Peirce, Charles Sanders (1877). *The Fixation of Belief*. URL: <http://www.peirce.org/writings/p107.html>.
- Pekkala, Pekka (2013). Pommi-iskun skuuppijahti nakersi luottamusta toimittajiin. Kolumni. HS.fi 22.4.2013. URL: <http://www.hs.fi/tekniikka/Pommi-iskun+skuuppijahti+nakersi+luottamusta+toimittajiin>
- Pekkala, Pekka (2010). iPad ei pelasta sanomalehtiä. Kolumni, HS.fi URL: 4.10.2010.

- <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/iPad+ei+pelasta+sanomalehti%C3%A4/1135255863608>.
- Pernaa, Ville (2012). *Jytky. Eduskuntavaalien 2011 mediajulkisuus*. Turku: Kirja-Aurora / Turun yliopisto.
- Pernu, Ilkka (2014). Jutun muovaajat. *Journalisti* (8): 12.6.2014: 13–19.
- Peterson, Philip L. (1973). *Concepts and Language: An Essay in Generative Semantics and the Philosophy of Language*. The Hague: Mouton.
- Pettegree, Andrew (2014). *The Invention of News: How the World Came to Know About Itself*. New Haven: Yale University Press.
- Ahosniemi, Arno et al. (2016). Luotettavan median puolesta. URL: <http://dynamic.hs.fi/2016/paatoimittajat/>.
- Phillips, Angela (2012). Transparency and the Ethics of New Journalism. Teoksessa Lee-Wright, Peter & Phillips, Angela & Witschge, Tamara: *Changing Journalism*. New York: Routledge, 135–148.
- Philo, Greg (2010). News, Audiences and the Construction of Public Knowledge. Teoksessa Allan, Stuart (toim.) *The Routledge Companion to News and Journalism*. Oxon & New York: Routledge, 407–416.
- Pietilä, Kauko (2014). Epilogi: Journalismisidoksen vapaus. Teoksessa Luostarinen, Heikki & Raittila, Pentti (toim.): *Journalistin vapaus*. Tampere: Vastapaino, 142–158.
- Pietilä, Kauko (2012). *Journalismi ammattina: journalistiprofession teoria*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pietilä, Kauko (1981). *Journalismin kritiikin mahdollisuuksia. Kuusi kirjoitusta vuosilta 1978–1981*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos.
- Pietilä, Kauko (1980). *Formation of the Newspaper: A Theory*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Pietilä, Veikko (toim.) (2010). *Julkisot, yleisöt ja media: suomennoksia ja kirjoituksia julkisista vuorovaikutus- ja toimintamuodoista*. Tampere: Tampere University Press.
- Pietilä, Veikko (1997). *Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä: tutkimusalan kehitystä jäljittämässä*. Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, Veikko & Ridell, Seija (2008). Julkisosta – tunteella. *Tiedotustutkimus*, 31 (4): 102–103.
- Pietiläinen, Tuomo (2012). Viides valtiomahti lunasti paikkansa. *Näkökulma. Helsingin Sanomat*, 16.10.2012.
- Pihlström, Sami (2011). Monitieteinen tutkijayhteisö – haaste kirjastolle. *Kansalliskirjaston tiedotuslehti*, 4: 4–9.
- Pihlström, Sami (2008). Pragmatismi filosofisena perinteenä. Teoksessa Kilpinen, Erkki & Kivinen, Osmo & Pihlström, Sami (toim.): *Pragmatismi filosofiassa ja yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus, 21–51.
- Pihlström, Sami (2008a). Jälkisanat. Teoksessa James, William: *Pragmatismi. niin & näin* -kirjat. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura, 250–269.
- Pihlström, Sami (2004). *Solipsism*. Acta Philosophica Tamperensia. Vol. 3. Tampere. Tampere University Press.
- Pihlström, Sami (2003). *Naturalizing the Transcendental: A Pragmatic View*. Amherst, NY: Humanity Books.
- Pihlström, Sami (2002). *Kokemuksen käytännölliset ehdot: kantilaisen filosofian uudelleenarviointia*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Pihlström, Sami (1998). *Pragmatism and Philosophical Anthropology: Understanding Our Human Life in a Human World*. New York: Peter Lang.

- Pihström, Sami (1996). *Structuring the World: The Issue of Realism and the Nature of Ontological Problems in Classical and Contemporary Pragmatism*. Acta Philosophica Fennica 59. Helsinki: The Philosophical Society of Finland.
- Pihlström, Sami & Rolin, Kristina & Ruokonen, Floora (toim.) (2002). *Käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Pilger, John (2010). Why Are Wars Not Being Reported Honestly? *The Guardian*, 10.12.2010.
- Pinker, Steven (2008). *The Stuff of Thought: Language as a Window into Human Nature*. London: Penguin.
- Pitcher, George (1964). *The Philosophy of Wittgenstein*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Polanyi, Michael (1967). *The Tacit Dimension*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Poerksen, Bernhard (2011). *The Creation of Reality. A Constructivist Epistemology of Journalism and Journalism Education*. Tr. Alison R. Koeck & Wolfram K. Koeck. Exeter: Imprint Academic.
- Poole, Steven (2007). *Unspeak: Words Are Weapons*. London: Abacus.
- Popper, Karl R. (1992). *Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge*. 5th ed. London: Routledge.
- Popper, Karl R. (1980). Three Worlds. Teoksessa McMurrin, Sterling M. (toim.): *The Tanner Lectures on Human Values 1*, 1980. Salt Lake City: University of Utah Press, 141–167.
- Popper, Karl R. (1975 / 1972). *Objective Knowledge: An Evolutionary Approach*. 3rd rev. ed. Oxford: Oxford University Press.
- Price, Huw (2009). *Naturalism Without Mirrors*. Oxford: Oxford University Press.
- Price, Huw (2004). *Naturalism Without Representationalism*. In Macarthur, David & de Caro, Mario (eds.): *Naturalism in Question*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 71-88.
- Price, Stuart (2010). *Brute Reality: Structures of Representation in 'the War on Terror'*. New York: Macmillan.
- Putnam, Hilary (2012). *Philosophy in an Age of Science*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Putnam, Hilary (2002). *The Collapse of the Fact/Value Dichotomy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Putnam, Hilary (1995). *Pragmatism: An Open Question*. Oxford: Blackwell.
- Putnam, Hilary (1994). *Words and Life*. Ed. James Conant. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Putnam, Hilary (1994a). Sense, Nonsense, and the Senses: An Inquiry into the Powers of the Human Mind. *The Journal of Philosophy*, 91: 445–517.
- Putnam, Hilary (1992). *Renewing Philosophy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Putnam, Hilary (1990). *Realism with a Human Face*. Ed. James Conant. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Putnam, Hilary (1989). *Objectivity and the Science/Ethics Distinction*. Helsinki: World Institute for Development of Economics Research.
- Pöyhtäri, Reeta & Väliaverronen, Jari & Ahva, Laura (2014). *Mistä on suomalainen toimittaja tehty?* Worlds of Journalism -surveyn tuloksia Suomesta. Tampereen yliopisto. URN: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9506-9>.

- Quart, Alissa (2010). The Trouble with Experts. The Web allows us to question authority in new ways. *Columbia Journalism Review*, July/August 2010: 17-18.
- Quine, W. V. O. (1999). *Philosophy of Logic*. Teoksessa Blackburn, Simon & Simmons, Keith (toim.): *Truth*. Oxford: Oxford University Press.
- Quine, W. V. O. (1992). *Pursuit of Truth*. Revised Edition. Cambridge: Harvard University Press.
- Quine, W. V. O. (1969). *Ontological Relativity and Other Essays*. New York: Columbia University Press.
- Quine, W. V. O. (1963). *From a Logical Point of View*. New York: Harper Torchbooks.
- Raatikainen, Panu (2004). *Ihmistieteet ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Randall, David (2007/1996). *The Universal Journalist*. 3rd Edition. London: Pluto Press.
- Rawls, John (1988). *Oikeudenmukaisuusteoria*. Suom. Terho Pursiainen. Porvoo: WSOY.
- Razon, Boris (2010). Sur le web, on fait participer le lecteur au processus journalistique. *Le Monde*, 7.7.2010.
- Renvall, Mika (2006). Suomentajan alkusanat. Teoksessa Dewey, John: *Julkinen toiminta ja sen ongelmat*. Tampere: Vastapaino, 7–10.
- Renz, Bettina & Smith, Hanna (2016). Russia and Hybrid Warfare – Going Beyond the Label. *Aleksanteri Papers 1/2016*. The Aleksanteri Institute, University of Helsinki: Kikimora Publications. URL: http://www.helsinki.fi/aleksanteri/english/publications/presentations/papers/ap_1_2016.pdf.
- Rescher, Nicholas (2005). *Reason and Reality: Realism and Idealism in Pragmatic Perspective*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Rescher, Nicholas (1999). *Realistic Pragmatism: An Introduction to Pragmatic Philosophy*. Albany: SUNY Press.
- Rescher, Nicholas (1997). *Objectivity: The Obligations of Impersonal Reason*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Rescher, Nicholas (1993). *Pluralism: Against the Demand for Consensus*. Oxford: Clarendon Press.
- Rescher, Nicholas (1988). *Rationality*. Oxford: Oxford University Press.
- Reunanen, Esa (2014). Toimittajan poliittinen identiteetti – Aktiivinen aatteenkannattaja, passiivinen puhelinpylväs vai jotain ihan muuta? Teoksessa Luostarinen, Heikki & Raittila, Pentti (toim.): *Journalistin vapaus*. Tampere: Vastapaino, 46–73.
- Reunanen, Esa & Koljonen, Kari (2015). *Toimittajan sanansijat*. Tampereen yliopistopaino Oy.
- Ringen, Stein (2007). *What Democracy Is for: On Freedom and Moral Government*. Princeton: Princeton University Press.
- Roessler, Johannes & Lerman, Hemdat & Eilan, Naomi (2011). *Perception, Causation and Objectivity*. Oxford: Oxford University Press.
- Romano, Angela (2010). Deliberation and Journalism. Teoksessa Romano, Angela (toim.): *International Journalism and Democracy: Civic Engagement Models from Around the World*. New York: Routledge, 3–15.
- Rorty, Richard (2000). Universality and Truth. Teoksessa Brandom, Robert B. (toim.): *Rorty and His Critics*. Malden, MA: Blackwell, 1–30.
- Rorty, Richard (1998). *Truth and Progress*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Rorty, Richard (1991). *Objectivity, Relativism, and Truth*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rorty, Richard (1989). *Contingency, Irony and Solidarity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rorty, Richard (1979). *Philosophy and the Mirror of Nature*. Princeton: Princeton University Press.
- Rosales, Rey G. (2006). *The Elements of Online Journalism*. New York etc: iUniverse Inc.
- Rosat, Jean-Jacques (2010). Russell, Orwell, Chomsky : une famille de pensée et d'action. Rationalité, vérité et démocratie. *Agone*, 44 : 13.30.
- Rosen, Jay (2014). How to be literate in what's changing journalism. URL: <http://pressthink.org/2014/11/how-to-be-literate-in-whats-changing-journalism/>.
- Rosen, Jay (2000). *What Are Journalists For?* New Haven, CN: Yale University Press.
- Rosen, Jay (1993). Beyond Objectivity (Neutral Journalism Should Be Transformed to Include a Pro-Active Policy Toward Perpetuating Democracy). *Nieman Reports*, 47 (4): 48-53.
- Rosenberg, Alexander (2008). *Philosophy of Social Science*. Boulder, CO: Westview Press.
- Rosenthal, Sandra B. (1994). *Charles Peirce's Pragmatic Pluralism*. Albany : State University of New York Press.
- Rowe, David (2010). *Tabloidization: Form, Style, and Sociocultural Change*. Teoksessa Rutar, Verica (toim.): *Journalism and Meaning-Making: Reading the Newspaper*. Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Runciman, David (2013). *The Confidence Trap: A History of Democracy in Crisis from World War I to the Present*. Princeton: Princeton University Press.
- Rutar, Veronica (2010). Journalism and meaning-making: mapping the field of study. Teoksessa Rutar, Veronica (toim.): *Journalism and Meaning-Making: Reading the Newspaper*. Cresskill, NJ: Hampton Press, 1-12.
- Rutar, Veronica (toim.) (2010a). *Journalism and Meaning-Making: Reading the Newspaper*. Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Rusanen, Anna-Mari (2010). Representaatioiden ongelma kognitiontutkimuksessa. Teoksessa T. Knuuttila & A. P. Lehtinen (toim.): *Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteidien työkaluksi*. Helsinki: Gaudeamus, 217-233.
- Rushbridger, Alan (2008). New World Order. Teoksessa Gibson J. (toim.): *Media 08*. London: Guardian Books, 243-249.
- Russell, Bertrand (1961). *Fact and Fiction*. London: George Allen & Unwin.
- Russill, Chris (2005). The Road Not Taken: William James's Radical Empiricism and Communication Theory. *The Communication Review*, 8 (3): 277-305.
- Ryan, Alan (1995). *John Dewey and the High Tide of American Liberalism*. New York: Norton.
- Rydenfelt, Henrik (2014). Realism without Mirrors. *The Philosophy of Science in a European Perspective*, vol. 5: 675-692.
- Rydenfelt, Henrik (2013). *Prolegomena to Normative Science*. Helsinki: University of Helsinki.

- Rydenfelt, Henrik. (2011a). Naturalism and Normative Science. In Knowles, Jonathan & Rydenfelt, Henrik (eds.): *Pragmatism, Science and Naturalism*. Berlin & New York: Peter Lang.
- Saarikoski, Petri et al. (2009). *Funetista Facebookiin: internetin kulttuurihistoria*. Helsinki: Gaudeamus.
- Saatkamp, Jr, Herman J. (toim.) (1995). *Rorty and Pragmatism: The Philosopher Responds to His Critics*. Nashville: Vanderbilt University Press.
- Sainsbury, R. M. & Tye, Michael (2012). *Seven Puzzles of Thought: And How to Solve Them: An Originalist Theory of Concepts*. Oxford: Oxford University Press.
- Salminen, Hannele & Väänänen Jouko (1992). *Johdatus logiikkaan*. Helsinki: Gaudeamus.
- Salmon, Christian (2011). *Storytelling: Bewitching the Modern Mind*. London: Verso.
- Schauer, Frederick (1981). *Free Speech: A Philosophical Inquiry*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Scheffler, Israel (1974). *Four Pragmatists: A Critical Introduction to Peirce, James, Mead and Dewey*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Schener, Eric (2011). *A-t-on besoin des journalistes ? Manifeste pour un journalisme augmenté*. Paris: PUF.
- Scheufele, Dietram A. (1999). Framing as a Theory of Media Effects. *Journal of Communication*, 49 (1): 103–122.
- Scheuer, Jeffrey (2007). *The Big Picture: Why Democracies Need Journalistic Excellence*. New York: Routledge.
- Schick, Frederick (1984). *Having Reasons: An Essay in Rationality and Sociality*. Princeton: Princeton University Press.
- Schiller, Dan (1981). *Objectivity and the News: The Public and the Rise of Commercial Journalism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Schneidermann, Daniel (1999). *Du journalism après Bourdieu*. Paris: Fayard.
- Schudson, Michael (2009). Factual Knowledge in the Age of Truthiness. Teoksessa Zelizer, Barbie (toim.): *The Changing Faces of Journalism: Tabloidization, technology and truthiness*. London, Routledge.
- Schudson, Michael (2008). *Why Democracies Need an Unlovable Press*. Cambridge: Polity.
- Schudson, Michael (2008a). The 'Lippmann-Dewey Debate' and the Invention of Walter Lippmann as an Anti-Democrat 1986–1996. *International Journal of Communication*, 2: 1031–1042.
- Schudson, Michael (2005). Autonomy from What? Teoksessa Benson, Rodney & Neveu, Erik (toim.): *Bourdieu and the Journalistic Field*. Cambridge: Polity, 214–23.
- Schudson, Michael (2001). The Objectivity Norm in American Journalism. *Journalism*, 2 (2): 149–170.
- Schudson, Michael (1990). *Origins of the Ideal of Objectivity in the Professions: Studies in the History of American Journalism and American Law, 1830-1940*. New York: Garland Publishing.
- Schudson, Michael (1978). *Discovering the News: A Social History of American Newspapers*. New York: Basic Books.
- Schultz, Kathrin (2011). *Being Wrong: Adventures in the Margin of Error*. London: Portobello.
- Searle, John (1997). *The Mystery of Consciousness*. London: Granta Books.

- Searle, John (1996). *The Construction of Social Reality*. London: Penguin Books.
- Searle, John (1983). *Intentionality*. Cambridge, MA : Cambridge University Press.
- Seigfried, Charlene H. (1990). *William James's Radical Reconstruction of Philosophy*. Albany: SUNY Press.
- Shermer, Michael (2011). *The Believing Brain: From Ghosts and Gods to Politics and Conspiracies: How We Construct Beliefs and Reinforce Them as Truths*. New York: Times Books.
- Shook, John R. (toim.) (2003). *Pragmatic Naturalism and Realism*. Amherst: Prometheus Books.
- Shook, John R. (2000). *Dewey's Empirical Theory of Knowledge and Reality*. Albany: SUNY Press.
- Shook, John R. & Margolis, Joseph (toim.) (2006). *A Companion to Pragmatism*. Malden, MA: Blackwell.
- Siegel, Harvey (1987). *Relativism Refuted: A Critique of Contemporary Epistemological Relativism*. Dordrecht: D. Reidel Publishing Company.
- Sillanpää, Sami (2010). Mediaa tarvitaan Haitissa. *Helsingin Sanomat*, 19.1.2010.
- Silverstone, Roger (toim.) (2005). *Media, Technology and Everyday Life in Europe. From Information to Communication*. Aldershot: Ashgate.
- Simpson, John (2010). *Unreliable Sources: How the Twentieth Century Was Reported*. London: Macmillan.
- Sintonen, Matti (2002). Positivismi. Teoksessa Ilkka Niiniluoto & Esa Saarinen (toim.): *Nykyajan filosofia*. Helsinki: WSOY, 1–39.
- Sintonen, Matti (1996). The Come-back of Constructivism. *Revue Roumaine de Philosophie*, 40 (3-4): 217–225.
- Sitton, John F. (2003). *Habermas and Contemporary Society*. New York: Palgrave MacMillan.
- Sjöblom, Tom (2003). Käsitteellinen integraatio ja aito monitieteisyys. *Tieteessä tapahtuu*, 4: 5–11.
- Sloan, David W. & Parcell, L. Mullikin (eds.) (2002). *American Journalism: History, Principles, Practices*. Jefferson, NC: Indiana University Press.
- Smith, A. D. (2002). *The Problem of Perception*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Smith, Ron F. (2008). *Ethics in Journalism*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Spindelegger, Michael & Bethel McKenzie, Alison (2011). YK:n on taattava toimittajien turvallisuus. Vieraskynä. *Helsingin Sanomat*, 23.11.2011.
- Starkey, Guy (2007). *Balance and Bias in Journalism: Representation, Regulation and Democracy*. New York: Palgrave Macmillan.
- Stepp, Carl S. (2008). Maybe It Is Time to Panic. *American Journalism Review*, 4-5: 21-28.
- Stovall, James G. (2004). *Journalism: Who, What, When, Where, Why, and How*. Pearson / Allyn & Bacon.
- Stroud, Scott R. (2007). Orientational Meliorism in Dewey and Dogen. *Transactions of the Charles S. Peirce Society*, 43 (1):185-215.
- Strömbäck, Jesper (2005). In Search of a Standard: Four Models of Democracy and Their Normative Implications for Journalism. *Journalism Studies*, 6 (3): 221–245.

- Stuhr, John J. (2003). *Pragmatism, Postmodernism, and the Future of Philosophy*. New York: Routledge.
- Stuhr, John J. (1997). *Genealogical Pragmatism: Philosophy, Experience, and Community*. Albany: State University of New York Press.
- Suikkanen, Risto & Holma, Aino & Raittila, Pentti (2012). *Suomalaisen uutismedian vuosiseuranta 2007–2012*. Journalismien tutkimusyksikkö. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos. URL: www.uta.fi/tutkimus/comot/tutkimus/uutismedia.html.
- Sunstein, Cass R. (2009). *On Rumours: How Falsehoods Spread, Why We Believe Them, What Can Be Done*. London: Allen Lane.
- Taleb, Nassim Nicholas (2007). *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*. London: Penguin Books.
- Tarski, Alfred (1999/1944). *The Semantic Conception of Truth and the Foundations of Semantics*. Teoksessa Blackburn, Simon & Simmons, Keith (toim.): *Truth*. Oxford: Oxford University Press.
- Taylor, Robert S. (2011). *Reconstructing Rawls: The Kantian Foundations of Justice as Fairness*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press.
- Tervonen, Ilkka (1986). *Objektiivisuus ja informatiivisuus: journalismin tiedollisten ominaisuuksien tarkastelua kahden käsitteen kannalta*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- The Economist (2016). The Signal and the Noise. *The Economist*, Technology and Politics. March 26th. URL <http://www.economist.com/news/special-report/21695198-ever-easier-communications-and-ever-gwowing-data-mountains-are-transforming-politics>.
- Thorsen, Einar (2008). Journalistic Objectivity Redefined? Wikinews and the Neutral Point of View. *New Media & Society*, 10(6): 935-954.
- Tiilikka, Päivi (2008). *Journalistin sananvapaus*. Helsinki: WSOYpro.
- Tiilikka, Päivi (2007). *Sananvapaus ja yksilönsuoja: lehtiartikkelin aiheuttaman kärsimyksen korvaaminen*. Helsinki: WSOYpro.
- Toivanen, Erkki (2010). Hyvä Ranskan tuntemus on yhä tarpeen Suomessa. *Mielipide. Helsingin Sanomat*, 29.4.2010.
- Tomasky, Michael (2007). Newsreader strikes a blow for journalistic integrity, but Paris packs a stronger punch. *The Guardian*, 30.6.2007: 7.
- Trivers, Robert (2011). *The Folly of Fools: The Logic of Deceit and Self-Deception*. New York: Basic Books.
- Tuchman, Gaye (1978). *Making News: The Study in the Construction of Reality*. New York: Free Press.
- Tuchman, Gaye (1973). Making News by Doing Work: Routinizing the Unexpected. *American Journal of Sociology*, 79 (1): 110–131.
- Tuchman, Gaye (1972). Objectivity as Strategic Ritual: An Examination of Newsmen's Notions of Objectivity. *American Journal of Sociology*, 77(4): 660-679.
- Tumber, Howard (toim.) (2000). *Media Power, Professionals and Policies*. London & New York: Routledge.
- Tunstall, Jeremy (toim.) (2001). *Media Occupations and Professions: A Reader*. Oxford & New York: Oxford University Press.
- Tuomela, Raimo (2002). *The Philosophy of Social Practices: A Collective Acceptance View*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Turner, Stephen (2003). *Liberal Democracy 3.0: Civil Society in an Age of Experts*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

- Törrönen, Jukka (2010). Kuvaus, näkökulma, ääni: representaatioiden analyysi empiirisessä sosiaalitutkimuksessa. Teoksessa Knuuttila & Lehtinen (toim.) (2010): *Representaatio: tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Helsinki: Gaudeamus, 276–304.
- Uimonen, Risto (2009). *Median mahti: kuinka journalistit käyttävät valtaa ja pakottavat maan mahtavia eroamaan*. Helsinki: WSOY.
- Uskali, Turo & Kuutti, Heikki (2016). *Datajournalismin työkäytännöt*. Tampere: Vastapaino.
- Vainikka, Eliisa (2014). Toimittaja yksityisen ja julkisen leikkauspisteessä – Yksityisyyden, verkko-osallistumisen ja ammatillisen minän suhde. Teoksessa Luostarinen, Heikki & Raittila, Pentti (toim.): *Journalistin vapaus*. Tampere: Vastapaino, 118–141.
- Valkama, Meri (2013). Fakta juttu. *Journalisti*, 15, 19.12.2013, 8–13.
- van der Dussen, W. J. & Rubinoff, L. (eds.) (1991). *Objectivity, Method and Point of View: Essays in the Philosophy of History*. Leiden: Brill.
- van Fraassen, Bas C. (2008). *Scientific Representation*. Oxford: Oxford University Press.
- Vehkoo, Johanna (2011). *Painokoneet seis! Kertomuksia uuden journalismin ajasta*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Veivo, Harri & Huttunen, Tomi (1999). *Semiotiikka. Merkeistä mieleen ja kulttuuriin*. Helsinki: Edita.
- Voparil, Christopher J. & Bernstein, Richard (toim.) (2010). *The Rorty Reader*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Väliverronen, Esa (2016). *Julkinen tiede*. Tampere: Vastapaino.
- Väliverronen, Esa (2009). Journalismi kriisissä? Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.): *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 13–31.
- Väliverronen, Esa (toim.) (2009a): *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Väliverronen, Esa & Seppänen, Janne (2012). *Mediayhteiskunta*. Tampere: Vastapaino.
- Väliverronen, Jari & Kunelius, Risto (2009). Poliitiikan journalismi medioitumisen aikakaudella. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.): *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 225–247.
- Wahl-Jorgensen, Karin (2009). On the Newsroom-Centricity of Journalism Ethnography. Teoksessa Bird, Elizabeth (toim.): *Journalism and Anthropology: Global Perspectives*. Bloomington: Indiana University Press, 21–53.
- Walravens, Hartmut (ed.) (2008). *The Impact of Digital Technology on Contemporary and Historic Newspapers*. München: Saur.
- Ward, Stephen J. A. (2010a). *Global Journalism Ethics*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Ward, Stephen J. A. (2010b). Inventing Objectivity: New Philosophical Foundations. In Meyers, Christopher (toim.): *Journalism Ethics: A Philosophical Approach*. Oxford: Oxford University Press, 137–152.
- Ward, Stephen J. A. (2004). *The Invention of Journalism Ethics: The Path to Objectivity and Beyond*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Ward, Stephen J.A. (1998). An Answer to Martin Bell: Objectivity and Attachment in Journalism. *The Harvard International Journal of Press/Politics*, 3(3): 121–125.
- Ward, Stephen J. A. & Wasserman, Herman (eds.) (2010). *Media Ethics Beyond Borders: A Global Perspective*. New York: Routledge.

- Watson, Tom & Hickman, Martin (2012). *Dial M for Murdoch*. London: Allen Lane.
- Weinberger, David (2011). *Too Big to Know: Rethinking Knowledge Now That the Facts Aren't Facts, Experts Are Everywhere, and the Smartest Person in the Room Is the Room*. New York: Basic Books.
- Weissman, David (1993). *Truth's Debt to Value*. New Haven & London: Yale University Press.
- West, Cornel (1989). *The American Evasion of Philosophy: A Genealogy of Pragmatism*. Madison: University of Wisconsin Press.
- White, Hayden V. (1987). *The Content of the Form: Narrative Discourse and Historical Representation*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- White, Morton (2005). *A Philosophy of Culture: The Scope of Holistic Pragmatism*. Princeton: Princeton University Press.
- Wien, Charlotte (2005). Defining Objectivity within Journalism: An Overview. *Nordicom Review*, 26(2): 3-15.
- Wiio, Osmo A. (1992). *Viestinnän tutkimussuuntia*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Wiio, Osmo A. (1975). Onko objektiivista joukkoviestintää? *Kanava*, 5.
- Wild, John D. (1969). *The Radical Empiricism of William James*. Garden City, NY: Doubleday.
- Williams, Bernard (2002). *Truth and Truthfulness: An Essay in Genealogy*. Princeton: Princeton University Press.
- Williams, Bernard (1985). *Ethics and the Limits of Philosophy*. London: Fontana Press / Collins.
- Williams, Michael (2003). Rorty on Knowledge and Truth. Teoksessa Guignon, Charles & Hiley, David R. (toim.): *Richard Rorty*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Williamson, Timothy (2000). *Knowledge and its Limits*. Oxford: Oxford University Press.
- Withschge, Tamara (2012). Changing Audiences, Changing Journalism? Teoksessa Lee-Wright, Peter & Phillips, Angela & Witschge, Tamara: *Changing Journalism*. New York: Routledge, 117-134.
- Wittgenstein, Ludwig (1999/1953). *Filosofisia tutkimuksia*. Suom. Heikki Nyman. Helsinki: WSOY. (Alkuteos *Philosophische Untersuchungen*.)
- Wittgenstein, Ludwig, (1999a/1969). *Varmuudesta*. Suom. Heikki Nyman. (Alkuteos *Über Gewissheit*. Helsinki: WSOY.
- Wittgenstein, Ludwig (1996/1921). *Tractatus logico-philosophicus eli Loogis-filosofien tutkielma*. Suom. Heikki Nyman. Helsinki: WSOY.
- von Wright, Georg Henrik (1982). *Logiikka, filosofia ja kieli. Ajattelijoita ja ajatussuuntauksia nykyajan filosofiassa*. Suom. Jaakko Hintikka ja Tauno Nyberg. Helsinki: Otava.
- Wright, Edmond Leo (1993). *New Representationalisms. Essays in the Philosophy of Perception*. Aldershot: Avebury.
- Ylä-Anttila, Merja (2009). Julkkikset, kohujutut ja netin nopeus haastavat uutismedian vanhat tavat. Juhlavieraat, *Helsingin Sanomat*, 17.11.2009.
- Zelizer, Barbie (2009). *The Changing Faces of Journalism: Tabloidization, Technology and Truthiness*. New York: Routledge.
- Zelizer, Barbie (2004). *Taking Journalism Seriously: News and the Academy*. Thousand Oaks: Sage.

- Zelizer, Barbie (2009a). Journalism and the Academy. Teoksessa Wahl-Jorgensen, Karin & Hanitzsch, Thomas (toim.): *The Handbook of Journalism Studies*. New York: Routledge, 29–41.
- Zelizer, Barbie (1997). Journalists as Interpretative Communities. Teoksessa Berkowitz, Jan (toim.): *Social Meaning of News: A Text-Reader*. Thousand Oaks: Sage, 410–419.
- Örnebring, Henrik (2010). Reassessing Journalism as a Profession. Teoksessa Allan, Stuart (toim.): *The Routledge Companion to News and Journalism*. Oxon & New York: Routledge, 568–577.